

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU
ANABİLİM DALI

**ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN EGE KARASULARI
SINIRLANDIRMASI**

Doktora Tezi

Uğur BAYILLIOĞLU

Ankara-2010

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU
ANABİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN EGE KARASULARI
SINIRLANDIRMASI**

Doktora Tezi

Uğur BAYILLIOĞLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Sertaç Hami BAŞEREN

Ankara-2010

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU
ANABİLİM DALI

**ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN EGE KARASULARI
SINIRLANDIRMASI**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı :

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../20...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KARASULARININ İÇ ve YAN SINIRI ve EGE'DEKİ DURUM

D) Karasularının İç Sınırı ve Ege'deki Durum.....	4
A) Genel Olarak Esas Hat Yöntemleri	4
B) Ege'de Uygulanan Esas Hat Yöntemleri.....	11
1) Türkiye'nin Durumu	11
a) Türk Mevzuatındaki Durum ve Mevcut Uygulama	11
b) Türkiye'nin Düz Esas Hat Yöntemi Uyguladığına İlişkin Yunan İddiaları	17
c) Türkiye'nin Düz Esas Hat Uygulayabileceği Alanlar.....	23
2) Yunanistan'ın Durumu.....	30
a) Yunan Mevzuatındaki Durum ve Mevcut Uygulama	30
b) Yunanistan'ın Düz Esas Hat İddiaları.....	32
3) Ege'deki Körfezler ve Körfezlerin Girişinin Düz Bir Hat ile Kapatılması Meselesi.....	41
a) Uluslararası Hukukta Körfezler ve Körfez Statüsüne Bağlanan Hukuki Sonuçlar.....	41

b) Ege’de Türkiye’nin Düz Hat ile Girişini Kapatabileceği Körfezler	45
c) Ege’de Yunanistan’ın Düz Hat ile Girişini Kapatabileceği Körfezler	58
C) Değerlendirme	60
II) Karasularının Yan Sınırı ve Ege’deki Durum	63
A) Genel Olarak Karasuları Yan Sınırını Tespit Açısından Kullanılan Yöntemler	63
B) Ege’de Karasularının Yan Sınırı	66
1) Lozan Andlaşması Düzenlemesi	66
2) Sınır Komisyonu’nun Kabul Ettiği Protokol ve Sonrasındaki Gelişmeler	66
C) Ege’de Karasuları Yan Sınırı Nasıl Çizilmelidir?	73

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILIKLI SAHİLLERDE KARASULARI SINIRLANDIRMASI AÇISINDAN EGE’DE MEVCUT DURUM

I) Lozan Andlaşması Hükümleri	76
II)Lozan Andlaşması ile Yetkilendirilen Sınır Komisyonu’nun Haritası Bağlamında Ortaya Atılan Yunan İddiaları	86
III) 4 Ocak 1932 Tarihli Türk–İtalyan Andlaşması (Ankara Andlaşması).....	88
A)Andlaşma’nın Yapılışı ve Çizilen Sınırın Niteliğinin Değerlendirilmesi	88
1) Andlaşmanın Karasuları Sınırı Çizmediğine İlişkin Görüşler	91

2) Andlaşmanın Hem Aidiyet Belirlediği Hem de Karasuları Sınırlandırması Yaptığına İlişkin Olarak İleri Sürülebilecek Görüşler.....	93
3) Görüşümüz	104
B)Andlaşma ile Karşılıklı Sahillerde Sınırlandırmada Esas Alınan Yöntem.....	107
IV) 4 Ocak 1932 Tarihli Mektup Teatisi.....	111
V) 28 Aralık 1932 Tarihli Toplantı Tutanağı	113
A) Tutanak ile Çizilen Sınırın Niteliği	114
B) Tutanağın Geçerliliği Konusundaki Uyuşmazlık ve Tarafların Tezleri	117
C) Tutanağa İlişkin Bazı Yunan İddiaları ve Eleştirisi	130
VI) Menteşe Adaları'nın Yunanistan'a Devri ve Yunanistan'ın Ankara Andlaşması'na Halefiyeti.....	146
VII) Kardak Krizi ve Gri Bölgeler Tezi	148
A)Krizin Gelişimi.....	148
B) Kriz'in Sonuçları ve Karasuları Sınırlandırması Açısından Mevcut Duruma Hukuki Etkisi.....	155
C) Krizden Sonraki Gelişmeler ve Karasuları Sınırlandırması Açısından Mevcut Hukuki Duruma Etkileri.....	160
D) Kriz ve Sonrasında AB'nin Ege Denizi'ndeki Sorunlara İlişkin Tutumu ve Ege'deki Mevcut Hukuki Duruma Etkisi	169
1) Kriz ve Sonrasında AB'nin Tutumu.....	169
2)Kriz ve Sonrasında AB'nin Tutumunun Ege'deki Mevcut Duruma Hukuki Etkisi	180
VIII) Ege'de Karasuları Sınırlandırmasının Örf ve Adet Hukuku Bağlamında Yapılmış Olduğuna İlişkin Yunan İddiaları ve Eleştirisi.....	184
A) Tarafların Uygulamaları.....	186

B) Tarafların <i>Opinio Juris</i> leri.....	188
1) Türkiye'nin <i>Opinio Jurisi</i>	188
a) Türkiye'nin Karasuları Sınırlandırması Konusundaki Ulusal Düzenlemeleri	188
aa) 476 Sayılı Karasuları Kanunu'nun Düzenlemesi.....	189
bb) 2674 Sayılı Karasuları Kanunu'nun Düzenlemesi	194
b) Türkiye'nin Sınırlandırma Andlaşmaları.....	200
c) Türkiye'nin Deniz Hukuku Konferanslarındaki Tutumu	213
aa) I. Deniz Hukuku Konferansında.....	213
bb) III. Deniz Hukuku Konferansında	214
d) Türkiye'nin Ege'deki Karşılıklı Sahillerde Orta Hattın Sınır Oluşturduğuna İlişkin <i>Opinio Jurisi</i> Yoktur	218
2) Yunanistan'ın <i>Opinio Jurisi</i>	222
a) Yunan Ulusal Düzenlemeleri.....	222
b) Yunanistan'ın Sınırlandırma Andlaşmaları.....	223
c) Yunanistan'ın Deniz Hukuku Konferanslarındaki Tutumu.....	227
aa) I. Deniz Hukuku Konferansında.....	227
bb) III. Deniz Hukuku Konferansında.....	227
d) Yunanistan'ın Ege'de Orta Hattı Tanımayan Uygulamaları ve Bunun Hukuki Sonucu.....	230

IX) Değerlendirme: Ege'de Karşılıklı Sahillerde

Karasuları Sınırlandırması Yoktur	233
--	------------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARASULARI SINIRLANDIRMASI AÇISINDAN UYGULANAN YÖNTEMLER ve EGE'DE UYGULANMASI GEREKEN YÖNTEM

I) Genel Olarak Karşılıklı Sahillerde Karasularının

Dış Sınırnı Tespit Yöntemleri.....	236
A) Erken Uygulamalar.....	237
B) UHK Çalışmaları.....	240
C) I. Deniz Hukuku Konferansı.....	241
1) Konferans'ta UHK Taslağı'nın Değiştirilmesi.....	241
2) Konferans'ta Karasuları ve Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Arasında Meydana Getirilen Farklar ve Sonuçları.....	242
D) III. Deniz Hukuku Konferansı.....	248
E) Andlaşma ve Orta Hat/Tarihi Haklar/Diğer Özel Şartlar Yöntemi/Kuralı.....	257
1) Andlaşma.....	257
2) Orta Hat/Tarihi Haklar/Diğer Özel Şartlar.....	261
a) Orta Hat.....	261
b) Tarihi Haklar.....	263
c) Diğer Özel Şartlar.....	266
aa) Özel Şart Oluşturan Durumlar.....	266
bb) Özel Şartların Hakça İlkelerle İlişkisi.....	271
3) Kuralın Örf ve Adet Hukuku Niteliği.....	275
4) Değerlendirme.....	277

A) Andlaşma Dışında Karasuları Sınırlandırması Yöntemleri Arasında Hiyerarşi Yoktur	277
B) Tarafların Anlaşamaması Halinde Orta Hat Otomatik Olarak Karasuları Sınırı Oluşturmaz.....	281
II) Karasuları Sınırlandırması ve Adaların Durumu	286
A) Adaların Karasularına Sahip Olup Olmadığı Meselesi.....	286
1) Deniz Hukuku Konferansları.....	287
2) Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121/3. Maddesinin Değerlendirilmesi	292
B) Adaların Karasuları Sınırlandırmasına Etkileri	295
1) Deniz Hukuku Konferansları.....	295
2) Adaların Karasuları Sınırlandırmasında Özel Şart Oluşturması ve Sonuçları.....	298
3) Uluslararası Yargı Kararları	302
4) Devletlerarası Andlaşma Örnekleri	315
C) Tarafların Adaların Karasuları Sınırlandırmasına Etkilerine İlişkin Görüşleri.....	325
1) Yunan Görüşü.....	326
2) Türk Görüşü	330
III) Ege'de Karşılıklı Sahillerde Nasıl Bir Karasuları Sınırlandırması Yapılmalıdır?	334
A) Genel Tespit ve Değerlendirmeler.....	334
B) Kuzey Sektörü	340
C) Merkez Sektörü	344
D) Güney Sektörü	352
SONUÇ.....	359
KAYNAKÇA	365

ÖZET	390
ABSTRACT	393

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AJIL	: American Journal of International Law
ASAM	: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Bkz	: bakınız
C	: cilt
çev	: çeviren
ed.	: editör
FIR	: Flight Information Region
Fig	: figure
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
Gnkur	: Genelkurmay
ICJ	: International Court of Justice
ICAO	: International Civil Aviation Organization
ICLQ	: International Comparative & Law Quarterly
LNTS	: League of Nations Treaty Series
K	: kitap
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
No	: number
NOTAM	: Notice to Airmen

Para	: paragraf
PCA	: Permanent Court of Arbitration
PCIJ	: Permanent Court of International Justice
RG	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
SAEMK	: Stratejik Araştırma ve Etüdüler Milli Komitesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
T	: takım
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TÜDAV	: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UNTS	: United Nations Treaty Series
UHK	: Uluslararası Hukuk Komisyonu
v.	: versus
vol	: volume
&	: and

GİRİŞ:

Tezin temel varsayımı ve iddiası, Ege’de karşılıklı sahillerde bir karasuları sınırlandırması yapılmamış olduğu, bu sınırlandırmanın mutlaka yapılması gerektiği, Ege’de karşılıklı sahillerde Yunan egemenliğindeki adalar ile Türk sahilleri arasında karasuları sınırlandırması açısından eşit uzaklık yönteminin uygulanması zorunluluğu bulunmadığı noktasındadır. Türkiye ve Yunanistan, sınırlandırma meselesini müzakere etmeli ve hakça ilkeleri gözeterek ve bu bağlamda adaları özel şart olarak değerlendirerek, bir andlaşma ile sonuca ulaşmalıdır. Esasen böyle bir uygulama, münhasıran, karasuları sınırlandırması konusundaki uluslararası andlaşmalar ve örf ve adet hukuku kurallarından oluşan uluslararası hukuk kuralları ve bu kuralları yorumlayan ve geliştiren uluslararası yargı ve doktrin içtihadı ile tam ve kesin bir şekilde uygunluk gösterecektir.

Taraflar aralarında yapacakları müzakerelerde, yanlış tarafta bulunan Yunan adalarını özel şart kapsamına alabilir. Özel şart kapsamına girmenin sonuçlarını da yine taraflar müzakereler ile kararlaştırabilir. Bu adaların bazılarında daha az karasuyu alanı verilmesi kararlaştırabilir; veya bu adaların hepsine veya bir bölümüne tam etki tanıyarak bir orta hat uygulaması yapabilir. Bunun gibi bazı küçük ada, adacık veya kayalıkların, esas nokta olarak nazara alınmaması şeklinde bir düzenlemeye gidilebilir. Burada önemli olan nokta sınırlandırmanın hakça ilkeler doğrultusunda yapılmasıdır. Ege’de Türkiye’nin, sınırlandırma alanının her noktasında orta hattı kabul etme yükümlülüğü yoktur. Bir başka ifadeyle Yunanistan,

Türkiye'ye, sınırlandırma alanının her noktası için orta hat uygulamasını dayatamaz. Bununla beraber, Türkiye'nin rıza göstermesi durumunda, taraflar karasuları sınırlandırmasında orta hat yöntemini esas alabilir. Buradaki nüans, uluslararası hukukun karasuları sınırlandırmasına ilişkin kurallarının değerlendirilmesi sonucu, Ege coğrafyasında yapılacak karasuları sınırlandırmasında Türkiye'nin orta hattı kabul etme yükümlülüğünün olmamasıdır. Tarafların orta hat uygulamak iradesini göstermeleri durumunda dahi, bunun için de andlaşma yapmak zarureti bulunmaktadır. Zira hem tek taraflı bir işlemle karasuları sınırlandırması yapmak mümkün değildir hem de ancak bu şekilde teknik meseleler halledilerek, kesin bir sınırlandırma işlemi yapılabilir. Orta hat uygulaması halinde, Yunan kazanımlarını dengelemek için Türkiye'ye bazı başka hakların tanınması gerekir ki ancak bu şekilde hakça ilkeler tatmin edilmiş olur. Demek ki taraflar, hakça ilkeleri gözeterek karasuları sınırlandırmasını andlaşma ile yapmalıdırlar. Hakça ilkelerin ne şekilde tatmin edileceği taraflarca kararlaştırılabileceği gibi meselenin uluslararası yargıya havalesi durumunda, yargı kuruluşu tarafından takdir ve tespit edilerek hüküm altına alınacaktır. Son tahlilde tarafların Ege'de açıkça tayin ve tespit edilmiş ve hukuken kesinleştirilmiş bir karasuları sınırlandırması yapmaları zaruridir.

Tez çalışması bu bakış açısı çerçevesinde hazırlanmıştır. Bunun için, öncelikle tarihi enstürmanlar incelenerek, taraflar arasında Ege'de bir karasuları sınırlandırması yapılmamış olduğu ortaya konacaktır. Bu noktada, mevcut hukuki durum itibariyle Ege'de Yunanistan'ın iddia ettiği gibi orta hatta dayalı bir sınır olmadığı açıklanacaktır. Ardından, karasuları sınırlandırması konusundaki uluslararası hukuk kuralları tarihi gelişimleri ışığında incelenecektir. Bu noktada

adaların karasuları sınırlandırmasındaki etkisi üzerinde durulacak ve bu konuda çeşitli uluslararası yargı kararları ve devletlerarası andlaşma örnekleri sunulacaktır. Ardından bu çerçevede Ege'de karşılıklı sahillerde nasıl bir sınırlandırma yapılmalıdır sorusuna cevap aranacaktır. Bu da çeşitli varsayımlar doğrultusunda yapılacaktır.

Tüm bunları açıklayabilmek için, Ege'deki karasuları iç ve yan sınırı bahsine de değinmek gerekecektir. Burada tarafların muhtemel düz esas hat ve hukuki körfez uygulamalarına değinilecek ve bunların sınırlandırmaya etkisi üzerinde tespitler yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KARASULARININ İÇ ve YAN SINIRI ve EGE'DEKİ DURUM

I) Karasularının İç Sınırı ve Ege'deki Durum

A) Genel Olarak Esas Hat Yöntemleri:

Devletlerin çeşitli deniz alanları üzerinde bir takım yetkileri bulunmaktadır. Devletler, bu deniz alanlarından içsular, karasuları, takımda suları üzerinde münhasır egemenlik yetkilerini haiz olduğu gibi bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge üzerinde belirli bir takım yetkileri kullanabilir. Dolayısıyla, devletlerin üzerinde yetki sahibi olduğu söz konusu deniz alanlarının başlangıç noktalarını tespit önem arz etmektedir. Böylece devletlerin üzerlerinde farklı yetkiler kullanabilecekleri deniz alanlarının kapsadığı alanı tespit etmek için ilk adım atılmış olacaktır. Söz konusu deniz alanlarının başlangıç noktaları, esas hatlarla tayin edilir. Böylece esas hatlar, deniz alanlarının iç sınırını oluşturur. Deniz hukukunda iki türlü esas hattın bahsedilir. Bunlar, normal esas hat (normal baseline) ve düz esas hat (straight baseline)tır. Normal esas hat, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 3. maddesi ile Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin "Normal Esas Hat" başlıklı 5. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: "İşbu Sözleşmede aksine bir hüküm

bulunmadıkça, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı normal esas hat, ... sahil boyunca uzayan en düşük cezir hattıdır.” Görüldüğü gibi normal esas hat, aslında coğrafi sahil çizgisine tekabül etmektedir. Ancak söz konusu sahil çizgisi, suların en çok çekildiği cezir zamanındaki sahil çizgisidir. Gerçekten de med–cezir olayı, bazı bölgelerde sahil çizgisinde önemli değişiklikler yapabilmektedir. Bu nedenle devletlerin, yetkileri altındaki deniz alanlarını olabildiğince geniş tutmak amacıyla suların en düşük seviyede olduğu cezir zamanındaki kara ile birleştiği hattı, sınırlandırmada esas hat olarak benimsedikleri kaydedilmiştir¹. Normal esas hat yöntemi, genelde düz uzanımlı ve fazla girintili çıkıntılı olmayan özelliklere sahip sahillerde uygulanmaya müsaittir. Bununla beraber, bazı sahiller oldukça farklı coğrafi uzanım ve özelliklere sahiptir. Uluslararası hukuk kuralları da derin bir şekilde girintili çıkıntılı olan sahiller, mercanlar, körfezler, nehir ağızları ve deltalar, limanlar ve adalar ile cezir yükseklikleri gibi bu neviden özellikler gösteren sahillerdeki ihtiyacı karşılamak için tedrici olarak gelişmiştir². Bu bağlamda düz esas hat yöntemi ortaya çıkmıştır.

Düz esas hattın, uluslararası hukukta ilk gündeme gelişi, UAD'nın İngiltere ile Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'nda verdiği kararı ile olmuştur³. Taraflar

¹ Aydoğan **Özman**: Deniz Hukuku I, Kaynaklar, Kişiler, Nesnelere, Ulusal Deniz Alanları, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006 s. 215.

² E.D. **Brown**: The International Law of the Sea, Volume I, Introductory Manuel, Hartnolls Limited, Cornwall, 1994, s.22

³ Karar metni için bkz: Fisheries Case, Judgment of December 18th, 1951, ICJ Reports 1951. (Bundan sonra “United Kingdom v. Norway” kısaltması ile atıf yapılacaktır. Karar hakkındaki ayrıntılı değerlendirmeler için bkz: C.H.M. **Waldock**: “The Anglo Norwegian Fisheries Case” The British

arasındaki uyuşmazlık, Norveç'in sahillerindeki çıkıntı ve adaların uç noktalarını birleştirdiği düz esas hat uygulaması sonucu söz konusu düz esas hatlar bağlamında iddia ettiği 4 millik balıkçılık bölgesinde avlanan İngiliz balıkçılarının Norveç makamlarınca tutuklanmaları ile ortaya çıkmıştır⁴. Divan, Doğu Finnmark gibi sahilin derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu veya Skjaergaard gibi sahile sınırdış olan takımadaların bulunduğu yerlerde, esas hattın, en düşük cezir hattından bağımsızlaşacağını ve geometrik şekillerle tayin edilebileceğini, bu türden sahillerde, esas hattın, makul ölçülerde fiziksel sahil çizgisinden sapabileceğini belirtmiştir⁵. Norveç'in düz esas hat sistemini uyuşmazlık ortaya çıkana kadar 1869'dan beri sürekli olarak ve fasılasız uyguladığını, bu uygulamaya İngiltere tarafından muhalefet edilmediğini belirtmiştir⁶. Sonuç olarak da düz hat uygulamasının, Norveç sahilinin özelliklerinden kaynaklandığını, uyuşmazlığın ortaya çıkmasından önce uzun bir süre uygulanarak pekiştirildiğini belirtmiş ve uluslararası hukuka aykırılık bulmamıştır⁷. Görüldüğü gibi UAD, Norveç'in lehine karar vermiş ve böylece düz esas hat uygulamasını uluslararası hukuka uygun bulmuştur. Kararda, düz esas hattın hangi hallerde uygulanabileceğinin de tespiti yapılmıştır. Buna göre, düz esas

Yearbook of International Law, Vol: 28, 1951, s. 114–117; D.H.N. **Johnson**: “The Anglo–Norwegian Fisheries Case”, The International and Comparative Law Quarterly”, Vol:1, 1952, s. 145–180; Jens **Evensen**: “The Anglo–Norwegian Fisheries Case and its Legal Consequences”, American Journal of International Law, Vol: 46, 1952, s. 609–630. Mehmet **Gönlübol**: “1951 İngiliz–Norveç Balıkçılık Davası”, AÜSBFD, C: XI, sayı: 4, s. 151–157; W. Michael **Reisman**–Gayl S. **Westerman**: Straight Baselines in Maritime Boundary Delimitation, St Martin's Press, New York, 1992, s. 19–37.

⁴ United Kingdom v. Norway, s. 124–125.

⁵ United Kingdom v. Norway, s. 128–129.

⁶ United Kingdom v. Norway, s. 138–139.

⁷ United Kingdom v. Norway, s. 139.

hatların sahilin genel yönünden hissedilir şekilde sapmaması ve bu hatların gerisinde kalan su alanının içsular rejimine tabi olabilmesi için, kara sahasına yeter derecede bağlı olması gerekmektedir⁸. Devletlerin, düz esas hatların çiziminde aşırı davranmalarını engellemek için yapılan bu tespitler⁹, aşağıda belirtileceği gibi deniz hukukuna ilişkin uluslararası düzenlemelerde de yer almıştır. Bundan sonra, I. Deniz Hukuku Konferansı'na tekaddüm eden, UHK tarafından yapılan çalışmalarda, UAD'nın söz konusu kararı esas alınmıştır¹⁰. UAD'nın söz konusu kararı çerçevesinde şekillenen düz esas hat müessesesi, ilk defa Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 4. maddesinde düzenlenmiş, akabinde Deniz Hukuku Sözleşmesinde de, büyük ölçüde aynı şekilde tekrarlanmıştır¹¹. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7/1. maddesinde düz esas hatlar şu şekilde ifade edilmiştir: "Sahilin derin bir şekilde

⁸ United Kingdom v. Norway, s. 133.

⁹ **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 218.

¹⁰ UHK çalışmalarına ilişkin geniş bilgi için bkz: Mehmet **Gönlübol**: Barış Zamanında Sahil Sularının (Karasuları ve Bitişik Bölge) Hukuki Statüsü, Ajans Tük Matbaası, Ankara, 1959, s. 94–96; Hiran W. **Jayewardene**: The Regime of Islands in International Law, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1990, s. 50–52; **Reisman–Westerman**, s. 38–49. Ayrıca bkz: Gary **Knight–Hungdah Chiu**: The International Law of the Sea: Cases, Documents and Readings, Elsevier Science Publishers, 1991, s. 81–84.

¹¹ Bkz: Lewis M. **Alexander**: "Baseline Delimitation and Maritime Boundaries", Virginia Journal of International Law, Vol: 23, No: 4, 1983, s. 514–515; Ferit Hakan **Baykal**: Deniz Hukuku Çalışmaları, Alfa, 1998, s. 7; **Özman**, (Deniz Hukuku I), s 216–217. I ve III. Deniz Hukuku Konferanslarında düz esas çizgilere ilişkin tartışmalar, değişiklik teklifleri ve taslak metinler hakkında geniş bilgi için bkz: **Reisman–Westerman**, s. 49–70. III. Deniz Hukuku Konferansı'nda düz esas hatlara ilişkin değişiklik teklifleri ve taslak metinler için ayrıca bkz: Satya **Nandan–Shabtai Rosenne–Neal R. Grandy** (ed.): United Nations Convention on the Law of the Sea 1982, A Commentary, Vol: II, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1993, s. 95–103.

girintili çıkıntılı olduğu veya sahil boyunca hemen yakında bir adalar dizisinin bulunduğu yerlerde, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattın çizimi için, uygun noktaları birleştiren düz esas hatlar yöntemi kullanılabilir”.

Görüldüğü gibi sahilin derin bir şekilde girintili çıkıntılı olması veya sahil yakınında adalar dizisinin bulunması halinde, deniz alanlarının başlangıcı olan esas hat, coğrafi sahil çizgisinden ayrılarak, çeşitli uygun noktaların birleştirilmesi ile tespit edilebilecektir. Şu halde düz esas hat, coğrafi sahil çizgisi üzerinde saptanan birkaç uç noktanın bir düz çizgi ile birleştirilmesinden oluşmaktadır¹². Aynı maddenin 3. fıkrasında ise, yukarıda değinilen UAD kararındaki tespit aynen benimsenmiş ve şu şekilde hüküm altına alınmıştır: “Düz esas hatların oluşturduğu çizginin sahilin genel yönünden hissedilir bir şekilde sapmaması ve bu hatların berisinde kalan deniz uzantılarının iç sular rejimine tabi tutulabilmesi için, bunların kara sahasına yeter derecede bağlı olmaları gerekir”. Buna karşın, esas hat sisteminin, sahilin genel yönünü takip edip etmediğini tayin edecek evrensel bir ölçüt bulunmadığı belirtilmiş ve UAD’nın onayladığı Norveç sisteminin incelenmesi sonucu, düz esas hatların, sahilin genel istikametinden, 15 dereceden fazla sapmaması teklifinin yapıldığı bildirilmiştir¹³. Yine kara sahasına yeter derecede bağlı olmanın ölçütü de belirsizdir. Aynı şekilde, çizilecek düz esas hatların uzunluğunun ne kadar olabileceği de madde metninde yer almamaktadır.

¹² Hüseyin **Pazarıcı**: Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap, Gözden Geçirilmiş 7. bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s. 302.

¹³ **Alexander**, (Baseline Delimitation), s. 515 ve 81 no’lu dipnot.

Uygulamada devletlerin çok farklı uzunlukları kabul ettikleri görülmektedir¹⁴. Bir diğer tartışmalı konu olan adalar ile anakaralar arasındaki düz esas hattın çizilmesine ilişkin meselelere ise, aşağıda Gökçeada ve Bozcaada bağlamında değinilecektir.

Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesinde çeşitli coğrafi özellikler gösteren alanlardaki düz esas hattın ne şekilde çizileceğine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu bağlamda, maddenin 2. fıkrasında dotalarda, 4. fıkrasında ise, cezir yüksekliklerinde çizilecek düz esas hatlara ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Maddenin 5. fıkrasında yer alan "... bazı esas hatların tespiti için, söz konusu bölgeye özgü ve gerçekliği ve önemi uzun bir teamül ile açıkça kanıtlanmış ekonomik çıkarlar göz önünde tutulabilir" hükmü ile ekonomik çıkarlar ile düz esas hatlar arasında ilgi kurulmuştur. Maddenin 6. fıkrasına göre, "Düz esas hatlar yöntemi bir devlet tarafından, diğer bir devletin karasularını açık denizden veya bir münhasır ekonomik bölgeden kesecek şekilde uygulanamaz". Bu düzenleme, bazı yazarlar tarafından Ege için gündeme getirilmiştir ve bu hususa aşağıda ayrıntılı olarak değinilecektir.

Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 8/1. maddesinde, "IV. Kısım saklı kalmak şartıyla, karasuları esas hattının berisinde kalan sular, devletin iç sularına dahildir" hükmü yer

¹⁴ Bkz: R.R. **Churchill**-A.V. **Lowe**: The Law of the Sea, Manchester University Press, Manchester, 1983, s. 30; **Alexander**, (Baseline Delimitation), s. 513 ve 518-519; **Jayewardene**, s. 62-63; Tullio **Scovazzi**: "The Establishment of Straight Baselines Systems: The Rules and the Practice", Order for the Oceans at the Turn of the Century, Davor **Vidas**-Willy **Ostreng** (ed.), Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 1999, s. 453-455.

almaktadır¹⁵. Görüldüğü gibi esas hatların kara tarafında kalan deniz alanı, iç sular rejimine tabidir. Böylece düz esas hattın önemi ortaya çıkmaktadır. Zira normal esas hat yönteminde, karasularının ölçülmeye başlandığı hat, coğrafi sahil çizgisine tekabül ettiği için, bu neviden sahillerdeki kayalık (m. 6) ve limanlar (m. 11) hariç, iç sular rejimine tabi bir deniz alanı bulunmamaktadır. Bu nedenle asıl olarak düz esas hat yönteminin uygulandığı sahillerde, iç sular rejimine tabi deniz alanı ortaya çıkar. Söz konusu esas hatlar, (normal esas hat yönteminin uygulandığı sahillerde coğrafi sahil çizgisi, düz esas hat yönteminin uygulandığı sahillerde, esas hatta temel teşkil eden sahildeki uç noktaların birleştirilmesi ile oluşturulan çizgi) içsuların dış sınırını oluşturur. Böylece karasularının da iç sınırı saptanır. Zira karasularının iç sınırı, içsuların dış sınırına tekabül etmektedir.

Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 14. maddesi, devletlere, çeşitli durumlara göre esas hat yöntemlerinden birini veya bir kaçını uygulayabilmelerine imkan vermektedir. Böylece hem normal esas hat hem de şartları karşılandığı takdirde düz esas hat uygulaması yapılabilecektir.

¹⁵ Maddede istisna tutulan IV. Kısım, "Takımada Devletleri" başlığını taşımakta ve takımada devletin tanımı, takımada esas hatlarını ve takımada geçiş rejimini düzenlemektedir. Bu hususlara aşağıda Yunanistan'ın takımada iddiaları bağlamında kısaca değinilecektir.

B) Ege’de Uygulanan Esas Hat Yöntemleri:

1) Türkiye’nin Durumu:

a) Türk Mevzuatındaki Durum ve Mevcut Uygulama:

Türk mevzuatında, esas hatlar ve içsulara ilişkin çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Gerçekten de 15 Mayıs 1964 tarihinde kabul edilen 476 sayılı Karasuları Kanunu’nun¹⁶ 4. maddesine göre,

“Karasuların genişliğini ölçmeye yarıyan normal esas hat, sahil boyunca uzayan en düşük cezir hattıdır.

Girintili çıkıntılı sahillerde veya sahile yakın adaların bulunduğu yerlerde, sahil ve adaların ileri burun noktalarını birleştiren düz esas hat usulü tatbik edilir”

Kanunun gerekçesinde esas hatlar sistemi ve Türkiye’nin durumu son derece veciz bir şekilde açıklandığı için aynen alınmasına yarar vardır¹⁷:

¹⁶ Metin için bkz: RG: 25 Mayıs 1964, No: 11711.

¹⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, Sıra Sayısı: 156’ya 1 nci ek, s. 4–5’den naklen.

“Dördüncü maddenin birinci fıkrasında, sahil boyunca uzayan en düşük cezir hattının karasularının genişliğini ölçmeye yarayan hat olacağı hakkındaki esas, gerek doktrinde gerek Milletlerarası tatbikatta umumi tasvibe mahzar olmuş, 1930 Lahey Kodifikasyon Konferansında tespit edilen tasarıda ve 1958 Deniz Hukuku Konferansı neticesinde Cenevre’de imzalanan Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesinde yer almıştır. Türkiye sahillerinde med ve cezir hadisesi büyük ehemmiyet arzemediğinden en düşük cezir hattı ayın muhtelif günleri arasında ve mevsimden mevsime büyük değişiklik göstermemektedir. Bu itibarla, en düşük cezir hattının tesbitinde güçlükle karşılaşılmayacaktır.

Maddenin ikinci fıkrası sahil hattının derin bir şekilde girintili çıkıntılı olması halini derpiş etmektedir. Bu takdirde, 4 üncü maddenin 1 nci fıkrasındaki esasa istisna olmak üzere, düz esas hatlar usulü kabul edilmektedir. Bu usul, sahildevlete daha geniş bir serbesti tanıdığından kanuna ithalinde fayda mülahaza edilmiştir. Düz esas hatlar prensibi, İngiltere ile Norveç arasındaki balıkçılık ihtilafı dolayısıyla Milletlerarası Adalet Divanı tarafından ileri sürülmüştür. Divan, sahilin derin bir şekilde girintili çıkıntılı olması veya Norveç’deki Skjaergaard’da olduğu gibi adalar ile çevrilmesi halinde, esas hattın en düşük cezir hattından ayrılabilceğini ve ancak hendesi bir şekilde çizilebileceğini belirtmiştir. Bu usul ise en düşük cezir hattı üzerinde münasip noktaların seçilmesi ve bunların düz hatlar ile birleştirilmesinde tecelli eder.

Devletler Hukuku Komisyonu düz esas hatların çizilmesi ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır.

‘Düz esas hatlar ancak aynı devletin ülkesi üzerinde bulunan noktalar arasında çizilebilir. İki Devletin aralarında akdedecekleri ve sahiller boyunca başka

devletlerin arazisi üzerinde bulunan noktaları birleştiren düz esas hatları çizmeyi gösteren bir anlaşma üçüncü devletlere karşı dermeyan edilemeyecektir. Düz esas hatları ancak sahilin hemen yakınında bulunan adalara doğru çizilebilir; med ve cezir arasında ortaya çıkan ve kaybolan kayalıklar veya sığıklara doğru çizilemez. Bu bakımdan su seviyesinin devamlı surette üstünde kalan kayalık ve sığıklar kabul edilmiştir. Aksi takdirde, esas hatlar ile sahil arasındaki mesafe düz esas hatlar usulünün tatbikini gerektiren gayeyi aşan surette genişletilmiş olur; bundan maada hatların hareket noktalarını med zamanında tesbit etmek de imkansızlaşır.’

Dördüncü maddenin ikinci fıkrasında ada ve adacıkların sahile yakın addedilebilmek için sahilden azami ne kadar mesafede olmaları gerektiği ve düz esas hat ile birleştirilen iki ileri burun noktası arasında azami ne kadar mesafe bulunabileceği hususları tespit edilmemiştir. 7 nci madde gereğince karasularının genişliğini ölçmeye yarayan hatlar büyük makyaslı deniz haritalarında gösterileceğinden ayrıca azami mesafe tesbitine lüzum görülmemiştir.”

Bundan sonra Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin düz esas hatları düzenleyen 7. maddesi alıntılanmıştır. Görüldüğü gibi gerekçede, esas hatlar ve Türkiye’nin durumu, uluslararası yargı ve kuruluş karar ve değerlendirmelerine atıf yapılarak, uluslararası hukuka uygun bir anlayış ve şekilde ortaya konmuştur.

476 sayılı Kanun’un 5. maddesine göre:

“Esas hatların kara tarafında kalan sular, ağız genişliği 24 deniz milini aşmayan körfezler, ağız genişliği 24 deniz milini aşan köfezlerin, körfez içinde iki

kıyıyı, en geniş su alanını kara tarafında bırakacak şekilde, birleştiren 24 millik düz esas hattın arkasında kalan kısımları, liman manzumesinin mütemmim cüz'ünü teşkil eden daimi tesislerden en açıkta olanların berisinde kalan sular ve dış limanlar Türk iç sularından sayılır”

Görüldüğü gibi maddede Türkiye'nin içsularını teşkil eden unsurlar sayılmıştır ve bu düzenleme, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi düzenlemeleri ile uyumlu olarak gözükmektedir. Maddenin gerekçesinde¹⁸, içsuların, limanlar ve bazı koy ve körfezler ile beraber kapalı ve iç denizleri de ihtiva ettiğinin devletler hukuku tarafından tanındığı belirtilmiş ve Marmara Denizi'nin tarihi bir iç deniz olduğu açıkça vurgulanmıştır. Aynı şekilde maddede bahsedilen hallerin sınırlı olmadığı ve devletler hukuk tarafından içsu sayılan diğer hallerin de mevcut olduğunun altı çizilmiştir.

476 sayılı Kanun'un 7. maddesinde ise, “Karasularının genişliğini ölçmeye yarayan esas hatlar büyük makyaslı deniz haritalarında gösterilir ve ilgililere dağıtılır.” hükmü yer almaktadır.

20 Mayıs 1982 tarihinde kabul edilen 2674 sayılı Karasuları Kanunu¹⁹nda da esas hatlar ve içsulara ilişkin düzenlemeler yer almıştır. Bununla beraber düz esas

¹⁸ Bkz: Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, Sıra Sayısı: 156'ya 1 nci ek, s. 5.

¹⁹ Metin için bkz: RG: 29 Mayıs 1982, No: 17706.

hatlara ilişkin maddeler önceki kanuna nazaran açık olmadığı gibi, gerekçede çok doyurucu değildir.

2674 sayılı Kanun'un 3. maddesine göre, "Karasularının genişliği, Bakanlar Kurulunca tespit edilecek esas hatlardan itibaren ölçülür." Görüldüğü gibi esas hatların ne şekilde çizilebileceği belirtilmemiş, sadece Bakanlar Kuruluna esas hatları tespit etmek bağlamında bir yetki ve sorumluluk yüklenmiştir. Kanun teklifinin, gerek Danışma Meclisi'ndeki görüşmeleri gerek Milli Güvenlik Konseyi'ndeki görüşmeleri gizli celselerde yapılmış olduğundan²⁰ neden 476 sayılı Kanun'da yapıldığı gibi esas hatların açıkça tanımlanmadığını ve sadece Bakanlar Kurulu'na yetki verilmekle yetinildiğini bilemiyoruz. Ancak Bakanlar Kurulu'nun esas hatları tespit ederken, uluslararası hukuka uygun davranacağı açıktır. Gerçekten de madde gerekçesinde, "Bu madde, karasuları genişliğinin belirlenmesine yarayacak esas hatların uluslararası hukuka uygun olarak tespitinde Bakanlar Kurulunu yetkili kılmaktadır" ifadesi yer almaktadır. Şu halde Kanun, Bakanlar Kurulu'na esas hatları saptama konusunda takdir yetkisi vermiş, bu takdir yetkisini ise uluslararası hukuk kuralları ile sınırlamıştır. Bu konudaki uluslararası hukuk kuralının da Karasuları ve

²⁰ Danışma Meclisi'ndeki gizli celse kararı için bkz: Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 5, Birleşim: 88, 29.4.1982, Oturum:1, s. 255–256. Milli Güvenlik Konseyi'ndeki gizli celse kararı için bkz: Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 105, 20.5.1982, Oturum: 1, s. 5–6. TBMM İçtüzüğü'nün 71/2. maddesi, gizli celse tutanaklarının, oturum tarihinden 10 yıl geçtikten sonra yayımlanabileceğini, bunların daha önce veya sonra yayımlanması için, Danışma Kurulu'nun teklifi üzerine Genel Kurul tarafından işaret oyuyla karar verileceği belirtilmiştir. Gizli celse tarihinden itibaren 10 yıldan fazla zaman geçmesine rağmen, Genel Kurul tarafından böyle bir karar alınmamıştır. Dolayısıyla, bu tutanıklara ulaşmak halihazırda mümkün değildir.

Bitişik Bölge Sözleşmesi, Deniz Hukuk Sözleşmesi ve bu sözleşme düzenlemelerinden kaynaklanan örf ve adet hukuku olduğunu belirtmeye bile gerek yoktur. Bununla beraber, bugüne kadar Bakanlar Kurulu'nun esas hatları tespit etmediği ve bu konuda bir harita da yayımlanmadığı belirtilmiştir²¹.

2674 sayılı Kanun'un 4. maddesine göre, "Esas hatların kara tarafında kalan sular ve körfez suları, Türk iç sularıdır. Daimi liman tesisleri kıyının bir parçası sayılır ve bu tesislerden en açıkta olanlarının kara tarafında kalan sular ve dış limanlar iç sulara dahildir." Türkiye'nin içsularını düzenleyen maddenin 476 sayılı Kanun ile arasındaki hemen göze çarpan farklılık, körfez suları ifadesinin soyut bir şekilde kullanılması ve hangi körfezlerin girişinin kapatılabileceğinin belirtilmemiş olmasıdır. Bu hususa aşağıda ayrıntılı olarak değinilecektir, şimdilik şu kadarını söylemek gerekir ki körfezlerin girişini kapama yetkisi de Bakanlar Kuruluna aittir ve bu yetki de uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde kullanılacaktır.

Bakanlar Kurulu, esas hatlar ve körfezlerin ağzının düz hatlarla kapatılması konusunda herhangi bir karar almadığı için, Türkiye'nin halihazırda normal esas hat yöntemine göre karasularının dış sınırını tespit ettiği söylenebilir. Zira deniz hukukundaki olağan yöntem, coğrafi sahil çizgisine tekabül eden normal esas hat yöntemidir ve eğer düz esas hat yöntemi uygulanacaksa bunun ilan edilmesi işin mahiyeti icabıdır. Türkiye'nin de böyle bir tespit ve resmîyet kazanan bir ilanı bulunmadığına göre, mevcut hukuki durum itibarıyla, Türkiye'nin karasularının iç sınırının, Türk sahillerindeki en düşük cezir hattı olduğunu söylemek yanlış

²¹ **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 245.

olmayacaktır²². Fakat Bakanlar Kurulu'nun 2674 sayılı Kanun tarafından kendisine tanınan yetkiyi kullanması ve Türkiye'nin esas hatlarını tespit ve ilan etmesi gerekmektedir. Böylece Bakanlar Kurulu Kanun tarafından yüklenen sorumluluğun gereğini yerine getirmiş olur. Zira aşağıda belirtileceği gibi Türkiye'nin hem düz esas hat yöntemi uygulamaya müsait sahil kesimleri bulunmakta hem de girişi kapatılabilecek körfezleri bulunmaktadır. Bakanlar Kurulu'nun şimdiye kadar bu yetkiyi kullanmamasının nedeni, kanımızca, Ege'deki sorunları derinleştirmemek ve Yunanistan'ın Türkiye aleyhine sonuç doğuracak kendi düz esas hat sistemini uygulamaya tahrik etmemek amacı yatmaktadır. Gerçekten de hemen aşağıda belirtilecek olan ve hukuki bağlayıcılığı bulunmayan bir harita bile, Yunanistan'ın abartılı itiraz ve hukuka aykırı düz esas hat iddialarına konu olmuştur.

b) Türkiye'nin Düz Esas Hat Yöntemi Uyguladığına İlişkin Yunan İddiaları:

Türk Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı, 1965 yılında, Ege ve Akdeniz'de düz esas hat ve girişi kapatılan körfezleri de içine alan, Türkiye'nin içsularını gösteren bir harita yayımlamıştır²³. Haritada, Saros

²² Aynı yönde bkz: Faraj Abdullah **Ahniş**: The International Law of Maritime Boundaries and the Practice of States in the Mediteranean Sea, Oxford, 1993, s. 183.

²³ Harita için bkz: United States Department of State Bureau of Intelligence and Research, Limits in the Sea, No:32 Straight Baselines: Turkey, <http://www.state.gov/documents/organization/61548.pdf>, s. 5. (14.03.2008). Ayrıca bkz: **Ahniş**, s. 182.

Körfezi'nden, İskenderun Körfezi'ne kadar uzanan Türk sahilindeki düz esas hatlar ve girişi kapatılan körfezler gösterilmiştir. En az 119 bağımsız parçadan oluşan ve yaklaşık 621 mil uzunluğa sahip olan haritada öngörülen düz esas hat sisteminin, genel olarak, ada dizilerinden ziyade, sahilin derin bir şekilde girintili ve çıkıntılı olduğu alanları kapsadığı, bununla beraber kuzeyde bulunan Gökçeeda ve Bozcaada'nın da düz esas hat sistemine dahil edildiği değerlendirilmiştir²⁴. Harita'nın kuzey sektöründe yer alan ve Boğazönü Adalarını düz esas hat ile birleştiren esas hat uygulaması, Yunan doktrinin şiddetli itirazlarına konu olmuştur²⁵. Aynı şekilde Yunanistan'ın Ege Kıta Sahaneliği Davası'nda, Hukuk Müşaviri O'CONNELL aracılığıyla söz konusu haritaya atfen itirazını dile getirdiği görülmektedir. O'CONNELL, Türkiye'nin 476 sayılı Kanun ile Anadolu sahilinde düz esas hat uygulamasının kabul ettiğini ve bunun da bir harita ile gösterildiğini, Yunanistan'ın ise sözkonusu düz esas hatların geçerliliğini sorguladığını belirtmiştir²⁶.

Haritadaki düz esas hat sisteminin incelemesine geçilmeden önce peşinen şu husus belirtilmelidir ki söz konusu haritanın hukuki geçerliliği bulunmamaktadır. Her ne kadar haritadaki düz esas hat sistemi Türk Hükümeti'nin resmi görüşü olarak

²⁴ Limits in the Seas, No: 32, s. 3.

²⁵ Bkz: Theodoros **Katsoufros**: "Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları", Türk-Yunan Uyuşmazlığı, Semih **Vaner** (ed.), Metis Yayınları, İstanbul, 1990, s. 80-81; Angelos M. **Syrigos**: The Status of the Aegean Sea According to International Law, Sakkoulas/Bruylant, Athens/Bruxelles, Bila-tarih, s. 16, 56-58.

²⁶ Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), Pleadings, Oral Arguments, Documents, s. 89.

takdim edilmişse de²⁷, hukuki durum bu iddiayı doğrulamamaktadır. Gerçekten de gerek 476 sayılı Kanun'un gerekse de 2674 sayılı Kanun'un uygulanma yetkisi Bakanlar Kurulu'na tanınmış ve fakat bu harita Bakanlar Kurulu tarafından yayımlanmamıştır²⁸. Türk Deniz Kuvvetleri Seyir, Hidrografi ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın bu konuda yetkisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla söz konusu haritanın kesinleşmiş ve Türkiye adına resmen yayınlanmış ve hukuki etki doğuran bir belge olmadığı, sadece bir çalışma ve hazırlık belgesi oluşturmaktan öteye gidemeyeceği belirtilmiştir²⁹. Böylece doktrinde bazı yazarların, söz konusu haritanın 476 ve 2674 sayılı Kanunların verdiği yetki ile hazırlandığı konusundaki değerlendirmelerinin³⁰, gerçek hukuki durumu yansıtmadığı ortaya çıkmaktadır. İNAN ise, açıklanmayan bazı teknik nedenlerden dolayı haritanın, Temmuz 1973'de Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nın emriyle yürürlükten kaldırıldığını belirtmiştir³¹. Bu bağlamda haritada öngörülen bazı körfezlerde düz esas hat yönteminin, 1965 ile 1973 arasında uygulandığı belirtilmiştir³². Ancak bunun, ileride yapılacak hukuki düzenlemeler

²⁷ Limits in the Seas, No: 32, s. 3.

²⁸ **Ahnish**, s. 180–183; **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 311–312.

²⁹ **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 312.

³⁰ Bkz: Andrea de **Guttry**, “The Delimitation of Territorial Waters in the Mediterranean Sea”, Syracuse Journal of International Law & Commerce, Vol:11, 1984, s. 395. Benzer yanlış anlama için bkz: **Jayewardene**, s. 68 ve 154 no'lu dipnot; Stephan R. **Langford**: “Straight Baselines and Maritime Boundary Delimitation in the Mediterranean”, The Development of Integrated Sea–Use Management, Hance D. **Smith**–Adalberto **Vallega** (ed.), Routledge, New York, 1991, s. 74.

³¹ Yüksel **İnan**: Devletler Hukuku Bakımından Kıyı Suları Balıkçılığı ve Sorunları, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No: 96, Ankara, 1976, s. 10, 6 no'lu dipnot.

³² Yüksel **İnan**–Sertaç H. **Başeren**: “The Troubled Situation of the Aegean Territorial Waters”, Hellenic Studies, Vol: 4, No: 2, Autumn 1996, s. 58.

öncesi teknik bir hazırlık uygulaması olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde Bakanlar Kurulu'nun Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına Ege'nin belli kısımlarında verdiği petrol arama ruhsatına ilişkin karara ekli haritada, Gökçeada ve Bozcaada ve Tavşan Adası için düz esas hat sistemine yer verilmemiş olması, bu bölge açısından düz esas hat yönteminin uygulanmadığına örnek olarak verilmiştir³³. Dolayısıyla bu haritanın öngördüğü sisteme vaki Yunan itirazlarının pek anlamı bulunmamaktadır. Yine de konunun bütünlüğü ve ileride yapılması mümkün bir uygulamayı gözeterek haritada öngörülen düz esas hat sisteminin teorik değerlendirmesi yapılmalıdır.

Haritada, Türkiye'ye ait Boğazönü Adalarını düz esas hat yöntemi ile birleştiren hat, Gelibolu Yarımadası'nda bulunan Büyükkemikli Burnu'ndan, güneybatı istikametini katederek Gökçeada'nın batıda yer alan en uç noktasına uzanmakta, oradan güneydoğu yönüne sert bir dönüş yaparak Çanakkale Boğazı'nın girişinde bulunan Tavşan Adası'na ulaşmakta ve oradan da güney-güneybatı istikametini katederek, Bozcaada'nın batıdaki en uç noktasından geçmekte ve yine güney-güneydoğu yönünde, Çanakkale Baba Burnu'na ulaşmaktadır. Yunanlı yazarların gündeme getirdikleri mesele, hukuki açıdan bu sistemin ne kadar geçerli olduğudur. Bu bağlamda, haritadaki esas hat sisteminin, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7/1. maddesinde yer alan, sahilin derin bir şekilde girintili çıkıntılı olması veya sahil yakınında bir adalar dizisi olması gerekleri ile 7/3. maddesinde yer alan düz esas hatların sahilin genel yönünden hissedilir şekilde sapmaması ve hatların gerisinde kalan su alanının, kara sahasına yeteri derecede bağlı olup

³³ Bkz: **Ahniş**, s. 183; **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 312.

olmadığı düzenlemeleri ile uyumu sorgulanmıştır. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesinde hangi mesafeye kadar adaların düz esas hatlarla birleştirileceğine ilişkin bir düzenleme yoktur. Bu bağlamda her ne kadar devletlerin hassas davranmadıkları ifade edilmişse de³⁴ düz esas hattın sahilin genel yönünden hissedilir bir şekilde sapmaması gerekmektedir³⁵. Uygulamada adaların uzaklığı bağlamında Honduras³⁶, Tayland³⁷, Güney Kore³⁸, Cibuti ve Oman³⁹ düz esas hat uygulamaları gibi bazı aşırı örnekler olduğu görülmektedir⁴⁰. Haritadaki düz esas hat uygulaması, yukarıda belirtilen diğer bazı devletlerin adalar bağlamındaki düz esas hat iddiaları ile karşılaştırılınca Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesi çok daha uyumlu olduğu gibi aşağıda belirtilecek olan Yunan düz esas hat iddialarına nazaran da çok masum kalmaktadır. Bununla beraber, şurası bir gerçektir ki Gökçeada'nın batı ucuna

³⁴ Churchill–Lowe, s. 30.

³⁵ Bu konudaki değerlendirmeler için bkz: **Scovazzi**, (Straight Baselines), s. 449–451.

³⁶ Bkz: United States Department of State Bureau of Ocean and International Environmental and Scientific Affairs, Limits in the Seas, No:124 Straight Baseline Claim: Honduras, 2001, <http://www.state.gov/documents/organization/57676.pdf> (10.12.2009).

³⁷ Bkz: United States Department of State Bureau of Ocean and International Environmental and Scientific Affairs, Limits in the Seas, No:122 Straight Baseline Claim: Thailand, 2000, <http://www.state.gov/documents/organization/57973.pdf> (17.10.2009).

³⁸ Bkz: United States Department of State Bureau of Ocean and International Environmental and Scientific Affairs, Limits in the Seas, No:121 Straight Baseline and Territorial Sea Claim: South Korea, 2001, <http://www.state.gov/documents/organization/57685.pdf> (10.12.2009).

³⁹ Bkz: United States Department of State Bureau of Ocean and International Environmental and Scientific Affairs, Limits in the Seas, No:113 Straight Baseline Claim: Djibouti and Oman, 1992, <http://www.state.gov/documents/organization/58382.pdf> (11.12.2009).

⁴⁰ Diğer bazı aşırı örnekler için bkz: **Reisman–Westerman**, s. 127–136.

uzanan düz esas hat, sahilin genel yönünden kısmen sapmaktadır. Zira Büyükkemikli Burnu, Gökçeada ve Tavşan Adası bölümündeki düz esas hat, neredeyse bir eşkenar üçgen oluşturmaktadır. Mesela Bozcaada ve Tavşan Adaları sahile daha yakın oldukları ve düz esas hat, sahilin genel uzanımından göreceli olarak daha az sapacağı için, bu adaları içine alan bir düz esas hat uygulaması düz esas hat çizilmesine ilişkin kurallara daha uygun düşer. Her ne kadar birçok devletin iddia ve ilan ettiği düz esas hatlara nazaran, Boğazönü Adaları'nı içine alan düz esas hat uygulaması, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesine daha uygunsu da, haritada öngörülen hattı hukukileştirmenin Türkiye'ye fazla faydası olmayacaktır. Bir defa söz konusu uygulama Türkiye'ye çok fazla bir karasuyu alanı sağlamayacaktır. Nitekim Ege Kıta Sahanlığı Davası'ndaki kararında UAD, Yunan Hukuk Müşaviri O'CONNELL'a atfen, düz esas hatlar bağlamında, Türkiye'nin bölgedeki karasuları sınırları açısından Türk ve Yunan görüşleri arasındaki farklılığın fazla olmadığını, sadece kıta sahanlığı sınırlandırmasına etkisi olduğu vurgulanmıştır⁴¹. Söz konusu düz esas hat uygulamasının kıta sahanlığı sınırlandırmasına etkisinin de bazı alanlarda ve sınırlı olacağı belirtilmelidir. Buna karşın Boğazönü Adaları'nı içine alan düz esas hat uygulamasının hukuken kabul ve uygulaması, Ege sorununa yeni bir sorun unsuru ekleyecek ve sorunun derinleşmesine neden olacaktır. Gerçekten de bu uygulama, Yunanistan'ın aşağıda belirtilecek olan aşırı düz esas hat iddialarına zemin hazırlar. Nitekim Yunanistan'ın mütekabiliyet esası çerçevesinde düz esas hat uygulaması yapabileceği ileri sürülmüştür⁴². Gerçekten de aşağıda belirtileceği gibi Yunanistan

⁴¹ Aegean Sea Continental Shelf, Judgment, ICJ Reports 1978, para, 89, s. 37.

⁴² Petros **Sioussiouras**: "Legal Interpretations of Turkey's Strategic Aspirations in the Aegean Sea", Aegean Working Papers, Issue: 1, December 2003, s. 136.

buna dayanarak kendi düz esas hat iddialarında bulunmaya başlamıştır ve bu durum özellikle kıta sahanlığı açısından Türkiye'nin aleyhine gelişmelere gebe dir. Bu nedenle haritada öngörülen düz esas hat sisteminin Boğazönü Adalarını içine alan kısmının uygulaması, münhasıran Yunanistan'ın kendi düz esas hat iddialarını uygulaması halinde veya ilişkilerin kopma noktasına geldiği ve artık tarafların ellerindeki tüm hak ve imkanları kullandıkları bir durumda gündeme getirilmelidir. Bununla beraber, aşağıda ayrıntısına girileceği gibi haritada öngörülen ve düz hat ile körfezlerin girişinin kapatılması uygulaması, Deniz Hukuku Sözleşmesi düzenlemelerine daha uygundur ve Türkiye'nin şimdilik bu mesele üzerine yoğunlaşması daha isabetlidir. Ancak bunun da Yunanistan'ın bazı körfezlerinin girişini düz hat ile kapatma uygulamasına gitmesine neden olma ihtimali bulunmaktadır. Ancak yine de körfez iddiaları, Yunanistan'ın aşağıda belirtilecek olan Meriç Nehri ağzından, Halkidikya Yarımadası'na kadar çizeceği düz esas hat iddiasını engelleyecektir. Aslında gerek Türkiye'nin gerek Yunanistan'ın düz esas hat iddiaları taraflar arasında Ege Uyuşmazlığı konusunda yapılacak kapsamlı müzakerelerde ele alınıp ulaşılabilecek anlaşmada yer verilmesi gereken hususları oluşturur. Aksi, yukarıda belirtilen ciddi uyuşmazlıklara neden olacaktır.

c) Türkiye'nin Düz Esas Hat Uygulayabileceği Alanlar:

Bu bölümde Türkiye'nin, hukuken körfez tanımına giren körfezlerinin girişini düz bir hat ile kapatmaması ihtimalinde, Ege'deki hangi alanlarda düz esas hat

uygulayabileceğine ilişkin faraziyeler ortaya atılacaktır. Türkiye'nin Ege sahillerinde, düz esas hat yönteminin uygulanmasına imkan veren bazı alanlar bulunmaktadır. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7/1. maddesindeki şartlar bağlamında bir değerlendirme yapıldığı takdirde, Türkiye'nin Ege sahillerinin bazı alanlarda hem derin bir şekilde girintili çıkıntılı olduğu hem de sahil önünde birçok adanın bulunduğu belirtilmelidir. Fakat, farazi Türk esas hat uygulaması, daha ziyade, sahil önünde yer alan adalar dizisi bağlamında gündeme gelecektir. Yine körfezlerin girişinin düz hat ile kapatılması hali dışında, aşağıda belirtilecek olan düz esas hat uygulamaları, daha ziyade içsular rejimine tabi bazı deniz alanları yaratacak, Türkiye'ye pek fazla deniz alanı kazandırmamakla birlikte, karşılıklı sahillerdeki karasuları sınırlandırması açısından, Türkiye lehine bazı avantajlar sağlayacaktır.

İlk olarak yukarıda belirtildiği gibi Tavşan Adası ve Bozcaada'yı içine alan bir düz esas hat sistemi düşünülebilir. Gerçekten de bu faraziyede düz esas hat, Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasındaki en uç noktasından güneybatı istikametini katederek Tavşan Adası'nın batıdaki en uç noktasına uzanacak, oradan güney-güneybatı istikametinde Bozcaada'nın Batı Burnu'nun uç noktasına ve oradan da güney-güneydoğu istikametinde katederek Çanakkale Baba Burnu'na ulaşacaktır. Bu alanda uygulanan düz esas hat yöntemi, yukarıda belirtilen haritadaki Gökçeada'yı da içine alan sisteme nazaran, sahilin genel yönünden çok daha az sapacaktır. Hele yukarıda örnekleri verilen birçok devletin uygulamasına ve aşağıda değinilecek olan Yunan düz esas hat iddialarına nazaran, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesindeki şartları daha fazla karşılayacaktır.

Bir diğ er dü z esas hat uygulaması, Edremit Körfezi'nin ağ zının dü z bir hat ile kapatılmaması halinde, Ayvalık'ın hemen önünde bulunan adalar arasında gündeme gelebilir. Gerçekten de bu alandaki dü z esas hat, Maden Adası'nın batıdaki en uç noktasından, güneybatı istikametini katederek Güneş Adası'nın batıdaki en uç noktasına ulaşacak, oradan da güneydoğ u istikametinde Ç ıplak Ada'nın batıdaki en uç noktasına uzanacaktır. Hat, Ç ıplak Ada'dan sonra doğ u-güneydoğ u istikametinde, Ayvalığ a bağ lı Badavut Burnu'na uzatılabilir. Hatta Deniz Kuvvetleri haritasında yer alan dü z esas hat, Badavut Burnu'ndan, Dikili Körfezi'nin yukarı giriş noktası olan Madra Ç ayı'nın denize döküldüğü noktaya kadar uzatılmış tır. Maden Adası, Güneş Adası ve Ç ıplak Ada arasındaki dü z esas hat, Güneş Adası'nın konumu nedeniyle neredeyse bir eş kenar üç gen oluşturacaktır. Bu nedenle Yunanlıların sahilin genel uzanımından saptığ ı iddiasına konu olabilir. Bunu karş ın, Güneş Adası da anakaraya oldukça yakın olduğu için, kara sahasına yeter derecede bağ lı olduğu ileri sürülebilir. Bunun gibi Güneş Adası, bu bölgede dü z esas hat sistemine dahil edilmeyebilir. Bu ihtimalde, dü z esas hat, Maden Adası'ndan, güney istikametinde katederek önce Poyraz Adası, akabinde de Ç ıplak Ada'nın en batı uçlarını birleş tirecektir. Söz konusu ihtimaldeki dü z esas hat uygulaması Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesindeki tüm şartları tamamen karş ılamaktadır. Yine bu hattı, Badavut Burnu'na uzatmak mümkün gözük mektedir.

Diğ er dü z esas hat uygulaması, Dikili Körfezi'nin güneyinde söz konusu olabilir. Bu bölgedeki Bademli sahili, Killik Burnu'ndan güney yönüne doğ ru oldukça girintili ç ıkıntılıdır. Küçük bir alanı da kapsasa, bu sahilde en uç noktaları birleş tirerek dü z esas hat uygulaması yapılabilir. Ayrıca, sahilin hemen yakınında

bulunan Güvercin Kayalıkları ve Kalem Adası'nın da düz esas hat sisteminin bir parçası olarak kabulü, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesi açısından mümkün gözükmemektedir.

Bir diğer düz esas hat uygulaması, Çandarlı Körfezi'nin hemen kuzeyinde gündeme gelebilir. Gerçekten de bu alandaki düz esas hat, Kanlı Burun'dan güney-güneydoğu istikametini katederek, Kızkulesi Adası'nın batıdaki en uç noktasına uzanacak, oradan da güneydoğu istikametinde Kara Ada'nın batıdaki en uç noktasına ulaşacaktır. Çandarlı Körfezi'nin girişi düz bir hat ile kapatılsa bile, kanaatimizce, Kızkulesi Adası ve Kara Ada'yı içine alan düz esas hat yöntemi uygulanması, düz esas hat yöntemi ile körfezlerin girişinin düz hat ile kapatılması yöntemlerinin aynı anda uygulanmasını yasaklayan Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/son maddesine uygun olacaktır. Zira Kızkulesi Adası ve Kara Ada'yı birleştiren düz esas hat ile Çandarlı Körfezi'nin girişini kapatan düz hat arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Bir başka ifadeyle her iki sistem, aynı anda ve aynı yerde uygulanmamaktadır. Gerçekten de eğer Kara Ada düz esas hat sistemine dahil edilecekse, Çandarlı Körfezi'nin girişini kapatacak olan düz hattın kuzeydeki başlangıç noktası, Kekikli Burnu olarak kabul edilebilir. Her ne kadar Kara Ada, Kekikli Burnu'nun hemen önünde konumlanmış olsa da Körfez'in ağzını kapatan düz hat, Kara Ada'nın batı ucunda sona erecek olan düz esas hattın ilgisizdir ve bağımsız olarak değerlendirilmelidir.

İzmir Körfezi'nin ağzının düz hat ile kapatılmaması durumunda Foça'nın girintili çıkıntılı sahili ile hemen önünde bulunan adalar arasında bir düz esas hat yöntemi uygulamaya müsaittir. Bu alanda düz esas hat, Aslan Burnu'ndan Hayırsız

Ada, Orak Ada, Oğlak Ada, İncir Adası, Hacılar Burnu'nun en uç noktalarını, Kuş Burnu'na kadar dışbükey bir şekilde sahilin genel yönüne uygun olarak katedecektir. Bununla beraber, söz konusu sahilin karşısında Karaburun Yarımadası bulunduğu için, uygulanacak düz esas hat sisteminin Türkiye'nin deniz alanı elde etmesine katkısı olmayacaktır. Bu nedenle bu alanda yapılması uygun olan, İzmir Körfezi'nin girişinin, Aslan Burnu ile Karaburun Yarımadası'nda yer alan Akçakilise sahili arasında çizilecek düz bir hat ile kapatılmasıdır.

Bir diğer düz esas hat uygulaması, Çeşme ile Karaburun arasında yer alan Gerence ve Ildır Körfezlerinin girişinin düz hat ile kapatılmaması halinde, yine bu alanda gündeme gelebilir. Bu noktada düz esas hat, Gerence Körfezi'nin batısında yer alan burundan, batı–kuzeybatı istikametinde Karaada'nın batıdaki en uç noktasına katedecek oradan, güneybatı istikametinde Uzun Ada'nın batıdaki en uç noktasına oradan da Koyun Adası'nın⁴³ en uç noktasını takiben, Uç Burnu ile birleşecektir. Hatta bölgedeki düz esas hat sistemi, Uç Burnu'ndan, güneybatı istikametinde, Çeşme ile Sakız Adası arasında yer alan Boğazadası'na ve oradan da Karaabdullah Burnuna uzatılabilir. Nitekim Deniz Kuvvetleri'nin haritasında da Boğazadası'nın düz esas hat sistemine dahil edildiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber, Boğazadası'nın konumu, düz esas hattın, sahilin genel yönünden saptığı bağlamında tecelli edecek Yunan itirazlarına konu olabilir. Bir başka ihtimal ise, düz esas hattı, Uzun Ada'dan, Koyun Adası'na kadar uzatmamak ve böylece kuzey ve güneyde iki ayrı, bağımsız düz esas hat sistemi uygulamaktır. Bu alanın güney

⁴³ Söz konusu Koyun Adası'nı, çok yakında, Sakız Adası ile Çeşme arasında yer alan ve egemenliği tartışmalı olan, Yunanlıların İnussa dedikleri ada ile karıştırmamak gerekir.

kesimi de düz esas hat uygulamaya müsait görünmektedir. Gerçekten de bu kesimdeki düz esas hat, Karaabdullah Burnu'ndan, güneydoğu istikametinde, Bozalan Burnu, Çarufa ve Çırankan Adaları, İnce Burun ve Teke Burnuna uzanabilir. Nitekim Deniz Kuvvetleri'nin haritasında da bu alanda bir düz esas hat uygulaması yapıldığı görülmektedir. Yine bu noktada, Sığacık Körfezi'nin girişinin düz bir hat ile kapatılmaması halinde, düz esas hat uygulaması yapılabilir ve bu ihtimalde düz esas hattın, Teke Burnu'ndan, Seferihisar'a bağlı Doğanbey Burnu ve hemen önündeki Kanlı Ada'ya kadar uzatılması düşünülebilir. Kuşadası Körfezi'nin girişinin kapatılabilmesi mümkün olmasına rağmen, Körfez'in güney girişinde sahile oldukça yakın konumlanan Sisam Adası nedeniyle, bu uygulama mümkün olmamaktadır. Deniz Kuvvetlerinin haritasında, Doğanbey Burnu veya hemen önündeki Kanlı Ada'dan, Özdere'ye, oradan, Kuşadası merkezi sahiline, oradan da Güzelçamlı'ya kadar uzanan düz esas hatlar çizilmiştir. Bu alanın kara sahasına yeteri derecede bağlı olduğu açıktır. Sisam ile yapılacak sınırlandırmada bu alan için özel şart uygulaması yapılmalıdır ki bu hususa son bölümde değinilecektir.

Bir diğer düz esas hat uygulaması ise, Güllük Körfezi ve Gökova Körfezi'nin ağzının düz bir hat ile kapatılmaması halinde, Bodrum Yarımadası açısından gündeme gelebilir. Gerçekten de tüm Yarımada sahili, oldukça girintili ve çıkıntılıdır ve sahilin bazı kesimlerinde hemen sahil önünde birçok ada bulunmaktadır. Bu alandaki düz esas hat, dışbükey olarak ve neredeyse mükemmel bir yarım daire şeklinde, tüm Yarımada'yı kuzeyden güneye doğru; Göltürbükü sahilinden, Küçüktaşan Adası, Fener Adası, Yalıkavak Yarımadası'ndaki İnce Burun, Büyükkiremit Adası, Gümüşlüğün hemen karşısındaki Çavuş Adası, Turgutreis'in

hemen karşısındaki Çatal Ada'nın batısında yer alan Topan Adası, Yassı Ada ve Tüllüce Adası ve bunlara bağlı kayalıklar, Akyarlarda yer alan Hüseyin Burnu'nun hemen karşısındaki Paşa Kayalıkları ve Bekçi Kayası ile Kocaburnun hemen güneyindeki Kargı Adası ve oradan da Bodrum ilçe merkezinin hemen karşısındaki Karaada'ya kadar uzatılabilir. Üzerinde egemenlik uyuşmazlığı bulunan Kardak Kayalıklarının, Türkiye'ye ait olduğunun kabulü halinde, söz konusu kayalıklar da, bu alandaki düz esas hat uygulamasının bir parçasını oluşturabilir.

Yine Gökova Körfezi'nin ağzının düz hat ile kapatılmaması halinde, Reşadiye Yarımadası hem kuzey hem de güney yönü itibariyle, son derece girintili ve çıkıntılı sahillere sahip olması nedeniyle düz esas hat uygulamasına müsaittir. Aynı şekilde, Reşadiye Yarımadası'nın güneyinde bulunan Hisarönü Körfezi ve Bozburun Yarımadası sahilleri de oldukça girintili çıkıntılı olduğundan, düz esas hat uygulamasına konu olabilir. Yine Bozburun Yarımadası'ndan, kuzey-kuzey doğu yönünde uzanan sahil hattında yer alan Marmaris ve Fethiye sahilleri de hem gösterdikleri girintili çıkıntılı yapı hem de sahil önünde bir çok adanın bulunması nedeniyle, çok farklı varyasyonlarla, çeşitli noktaların birleştirilmesi ile düz esas hat yöntemine konu olabilir. Yine Kaş sahilinde, aşağıda ayrıntısıyla değinilecek olan 4 Ocak 1932 tarihli Andlaşma ile Türkiye'ye bırakılan Çatal (Volo) Adası, Sıçan Ada ve Heybeli Ada, uygun noktalarının birleştirilmesi ile düz esas hat uygulamasına konu olabilir. Nitekim yukarıda tartışması yapılan Deniz Kuvvetleri'nin haritasında, söz konusu adalar, düz esas hat sistemine dahil edilmiştir.

2) Yunanistan'ın Durumu:

a) Yunan Mevzuatındaki Durum ve Mevcut Uygulama:

Yunan mevzuatında esas hatlara ilişkin bir düzenleme bulunmadığı anlaşılmaktadır⁴⁴. Gerçekten de 230 sayı ve 1936 tarihli Kanun'da karasularının genişliğinin sahilden itibaren ölçüleceği belirtilmiş ve fakat esas hatlar konusunda bir düzenleme getirilmemiştir. Aynı şekilde 1973 tarihli Yunan Kanunu da esas hatları belirlememiştir. Yunanistan'ın 1958 Kıta Sahaneliği Sözleşmesini onaylayan, 1182 sayı ve 1972 tarihli Kanunu'nda, karşılıklı veya bitişik sahillerdeki sınırlandırmada, anlaşmanın bulunmaması halinde, normal esas hat yöntemi uygulanacağına ilişkin bir çekince koyduğu belirtilmiştir⁴⁵. Aynı şekilde Yunan Hükümeti tarafından 1978'de hazırlanan, karasularının genişliği ile ilgili bir kanun tasarısında, düz esas hatlar ve ağız genişliği 24 mili aşmayan körfezler için kapama çizgileri gündeme

⁴⁴ Bkz: Derek W. **Bowett**: *The Legal Regime of Islands in International Law*, Oceana Publications, Inc. Dobbs Ferry, New York, 1979, s. 256; **Katsoufros**, s. 79; **Ahnish**, s. 163; Emmanuel **Roucounas**: "Greece and the Law of the Sea", *The Law of the Sea: The European Union and its Member States*, Tullio **Treves**-Laura **Pineschi**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/Boston/London, 1997, s. 230; Krateros M. **Ioannou**: "The Greek Territorial Sea", *Greece and the Law of the Sea*, Theodore C. **Kariotis** (ed.), Kluwer Law International, The Hague/London/Boton, 1997, s. 138; **Syrigos**, s. 14.

⁴⁵ Bkz: **Ioannou**, s. 138; **Syrigos**, s. 14

getirildiği ve fakat tasarının kanunlaşmadığı belirtilmiştir⁴⁶. Görüldüğü gibi Yunan mevzuatında esas hatlara ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır ve uygulamada ise, Yunanistan'ın normal esas hat sistemi ile karasularının ölçülmeye başladığı hattı tespit ettiği belirtilmiştir⁴⁷. Buna karşın, Yunan Ege sahillerinin düz esas hat yöntemine uygun olduğu, özellikle Kuzey Ege'de uygulanacak düz esas hat yönteminin, normal esas hat yöntemine nazaran Yunanistan'a fazla miktarda karasuları ve kıta sahanlığı alanı kazandıracığı kaydedilmiştir⁴⁸. Bununla beraber, Yunanistan'ın normal esas hat uygulamasına bağlı kalmasının bir anlamı olmadığını belirten IOANNOU, düz esas hat uygulaması halinde Yunan karasularının sadece %5 oranında artacağını ve fakat bu uygulamanın Yunanistan'ın Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin lehine olan düzenlemelerini uygulamaya hazır olduğunu göstereceğini kaydetmiştir⁴⁹. Bu durum karşısında, düz esas hat uygulaması yoluna gitmeyen Yunan Hükümetlerinin Yunan doktrini tarafından eleştirildiği görülmektedir⁵⁰.

Bununla beraber, Yunanistan'ın düz esas hat iddiaların çok aşırı ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesindeki şartların bir çoğunu karşılamadığı ve esas

⁴⁶ **Syrgios**, s. 14

⁴⁷ Bkz: **Bowett**, s. 256; **Katsoufros**, s. 79; **Ahnish**, s. 164; **Syrgios**, s. 14

⁴⁸ **Bowett**, s. 256. Aynı yönde bkz: **Ahnish**, s. 163, 14 no'lu dipnot.

⁴⁹ **Ioannou**, s. 138.

⁵⁰ George P. **Politakis**: "The Aegean Agenda: Greek National Interest and the New Law of the Sea Convention, The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol: 10, No:4, 1995, s. 515; **Ioannou**, s. 138.

itibariyle çok da masum olmadığı belirtilmelidir. Nitekim aşağıdaki açıklamalar bu yargıyı desteklemektedir.

b) Yunanistan'ın Düz Esas Hat İddiaları:

Yunanistan'ın düz esas hatlarla ilgili olarak gündeme getirdiği ilk iddiası, takımada esas hatlarına ilişkindir. Bu bağlamda Yunanistan bir dönem takım ada devleti olduğunu ileri sürmüştür. Yunan temsilci THEODORROPOULOS, Caracas'taki İkinci Toplantıda, 8 Temmuz 1974 tarihinde, İkinci Komitede yaptığı açıklamada, Yunanistan'ın hem kıtasal hem de adasal bir devlet olduğunu, dar bir denizde, coğrafi olarak adalarının sıkı bir bağlantı içinde bulunması nedeniyle ülkesel bütünlüğünü muhafaza etmek istediğini ve bu bağlamda, bir devletin kıta ülkesine sahip olup olmamasına bakılmaksızın, adalar arasında çizilen düz esas hatlarla, bağlantı içinde bulunan adaları birleştirmenin genel kabul gördüğünü iddia etmiştir⁵¹. Bu bağlamda, Yunanistan'ın, Caracas'ta yapılan İkinci Toplantı'da, 25 Temmuz 1974 tarihinde, İkinci Komitede bir teklif sunmuştur⁵². Teklifin “İç sular ve Takımada Suları” başlıklı 4. maddesinin 1. fıkrasında, içsuların bir devletin sahiline bitişik ve karasuları esas hatlarının kara tarafında kalan sular olarak tanımlandıktan sonra, takımada suları, işbu Sözleşmenin düzenlemeleri çerçevesinde, bir devletin

⁵¹ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: I, New York, 1975, para, 27, s. 129.

⁵² Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.22, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 200–201.

sahiline bitişik ve karasuları esas hatlarının kara tarafında kalan sular olarak tanımlanmıştır. Şurası çok açıktır ki Yunanistan'ın sözleşme hükümlerine yaptığı atıf, takımda sularına ilişkin düzenlemelere yapılmıştır ve bu düzenlemelerin sadece takımda devletleri açısından uygulanmaması hususuna yönelik bir anlayış içermektedir. Nitekim Teklifin, “Esas Hatlar” başlıklı 5. maddesinin bu anlayış çerçevesinde hazırlandığı görülmektedir. Gerçekten de söz konusu maddenin 1. fıkrasında, esas hatların içsular veya takımda sularını, karasularından ayıran normal veya düz esas hatlar olarak tanımlanmış, maddenin 3. fıkrasında, düz esas hatların, içsular veya takımda sularını karasularından ayırmak için kullanılacağı belirtilmiş, maddenin 4. fıkrasında ise, düz esas hatların uygulanabileceği durumlardan biri olarak da, takımadaların bulunduğu yerler gösterilmiştir. Aynı şekilde Yunanistan, Konferansın son safhalarında 13 Nisan 1982 tarihinde sunduğu değişiklik önergesi⁵³ ile, Taslak 48. maddeye, “Bir devletin ülkesinin bir parçası olan ve 46 (b) maddesi uyarınca takımda oluşturan adalar grubunun, karasuları, münhasır ekonomik bölgesi ve kıta sahanlığı, 47. maddede öngörülen esas hatlara uygun olarak tespit edilebilir.” ifadesinin eklenmesini istemiştir. Yunanistan bu şekilde, sadece adalardan oluşmayan, anakara ülkesi de olan devletlere ait coğrafi anlamdaki takımadaların da hukuken takımda esas hatları sisteminden yararlanmasını sağlama çabasıdır⁵⁴. Türkiye'nin ise bu iddialara karşı çıktığı görülmektedir. Gerçekten de Türk temsilci

⁵³ Bkz: Document A/CONF.62/L.123, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, s. 232.

⁵⁴ Caracas'taki İkinci Toplantıyı değerlendiren bir dışişleri bakanlığı raporunda, Yunanistan'ın söz konusu teşebbüsünün başarılı olmasının, Ege Denizi bakımından, karasularının 12 mile çıkarılmasından da daha ağır bir felaket teşkil edeceği belirtilmiştir. III. Deniz Hukuku Konferansı 2. Dönem (Karakas) Toplantısında Türkiyeyi İlgilendiren Konular Hakkında Rapor, 1975, s. 24.

YOLGA, Caracas'taki İkinci Toplantıda, 13 Ağustos 1974 tarihinde, İkinci Komitede yaptığı açıklamada, yukarıda belirtilen Yunan görüş ve teklifine şiddetle muhalafet etmiştir⁵⁵. Buna göre, takımada devletleri, çeşitli açılardan anakara devletlerine nazaran bazı sorunlarla karşı karşıyadır. Türk Heyeti, takımada devletlerinin haklarını elde etmelerini dilemektedir. Bu bağlamda yeni deniz hukuku, uluslararası toplum ve komşu devletlerin çıkarlarını gözetererek, takımada devleti kavramına ilişkin açık bir ölçüt getirmelidir. Bununla beraber Türk Heyeti, adalara sahip anakara devletlerinin takımada devleti olarak değerlendirilmesine karşıdır. Zira bu durum, uluslararası toplumun çıkarlarına aykırı olduğu gibi haksız sonuçlar doğuracaktır. Türk Heyeti, Ege'de takımada devleti uygulamasının sonuçlarını gösteren bir harita dağıtmıştır. Yüzeysel bir inceleme bile göstermektedir ki tüm deniz alanı sadece bir devletin içsuları haline gelecek ve diğer devlet kendisine geleneksel olarak açık olan bu sulardan dışlanacak ve balıkçılık ve kıta sahanlığı bağlamında ekonomik hakları engellenecektir. Daha da önemlisi, bu devletlerden biri (Türkiye), kendisi için çok önemli olan bir denizde, savunma için önlem alma hakkından yoksun bırakılacaktır. Yunan teklifinin uygulanması, bölgede tarihi olarak kurulmuş olan dengeyi (Lozan dengesi), devletlerden biri lehine bozacaktır. Bu nedenle Türk Heyeti, takımada kavramının, bir anakara devletine ait takımadalara uygulanmasına kategorik olarak karşıdır. Bu bağlamda Türkiye, aynı gün yukarıda aktarılan açıklamaya paralel bir teklif sunmuştur⁵⁶. Teklifin 4. maddesinde, bir sahildevletinin, sahilinde bulunan adalar grubu üzerinde, takımada veya takımada

⁵⁵ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, s. 272, para. 70–72.

⁵⁶ Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.55, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 230.

suları kavramına dayanarak hak iddiasında bulunamayacağı hüküm altına alınmıştır. Görüldüğü gibi Türkiye, Yunan iddia ve tekliflerine, karşı iddia ve tekliflerle karşı koymuş ve Ege örneğini açıkça vererek ve bir Ege haritası dağıtarak, sadece takımadalardan teşekkül etmeyen bir devletin takımada devleti olarak değerlendirilmesi ve takımada esas hatları uygulaması halinde ortaya çıkabilecek orantısız ve haksız ve duruma örnek verilmiştir. Böylece diğer heyetlerin dikkati çekilmeye çalışılmıştır. Türkiye'nin bu girişimleri sonuç vermiş ve takımada devleti kavramı, tam da Türkiye'nin istediği şekilde kabul edilmiştir⁵⁷. Gerçekten de Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin "Takımada Devletleri" başlıklı IV. Kısımının, "Terimlerin Kullanılışı" başlıklı 46. maddesine göre:

"İşbu Sözleşme amaçları uyarınca:

- a) "Takımada Devleti"nden, bütünüyle bir veya bir çok takımadadan oluşan ve başka adaları da ihtiva edebilen bir devlet;
- b) "Takımada"dan, birbirleri ile olan coğrafi, ekonomik ve politik yönden bir bütün oluşturacak derecede sıkı olan veya tarihi açıdan bu şekilde kabul edilen ada kısımları, bunlara bitişik sular ve diğer doğal unsurlar da dahil olmak üzere, bir adalar grubu anlaşılır."

Görüldüğü gibi takımada devleti, münhasıran takımada oluşturan adalardan oluşan bir devlet olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, anakara ülkesi olan bir devlet, takımada devleti sıfatını haiz değildir. Demek ki Deniz Hukuku Sözleşmesi, coğrafi

⁵⁷ III. Deniz Hukuku Konferansı'nda takımada devleti ve takımada esas hatlarına ilişkin değişiklik teklifleri ve taslak metinler için ayrıca bkz: **Nandan-Rosenne-Grandy**, (Vol:II), s. 407-432.

anlamda takımada özelliği gösteren her formasyona, hukuki etki tanımamaktadır. Takımada devleti sıfatını haiz olmanın en önemli sonucu, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 47. maddesinde öngörülen takımada esas hatlarından yararlanabilmekte kendisini gösterir. Gerçekten de 47. maddede, takımada devleti tanımına giren devletlerin, en açıkta bulunan ada veya takımada kayalıklarının en uç noktalarını, en düşük cezir hattını esas alarak, düz esas hatla birleştirebileceklerini hüküm altına almıştır. Bu hatların gerisinde kalan deniz alanı da takımada suları olarak adlandırılan özel bir rejime bağlı olacaktır. Ayrıca 53. maddede, bu alan için takımada geçiş rejimi olarak adlandırılan özel bir geçiş öngörülmüştür⁵⁸. Ancak takımada devleti şartlarını karşılamayan devletler, bu haklardan yararlanamazlar. Dolayısıyla, 46. maddedeki şartları taşımayan Yunanistan, bir takımada devleti değildir ve Ege'de sadece coğrafi anlamda sahip olduğu takımadaları arasında düz esas hatlar çizerek, arada kalan deniz alanını, içsular rejimine benzerlik gösteren takımada suları rejimine tabi kılamaz. Bir başka ifadeyle, bu bağlamda Yunanistan'ın Ege'deki adalarını, Anadolu sahiline kadar birleştiren bir düz esas hat uygulaması hukuken mümkün değildir.

Önceleri, ülkesel bütünlük tezine paralel olarak Ege'de takımada oluşturan adaların uç noktalarını birleştirerek Ege'de bir takımada suları rejimi tesis etmeye çalışan Yunanistan'ın, daha sonra sadece anakara ülkesi olmayan devletlerin takımada devleti olarak kabul edileceği ve takımada suları rejiminden

⁵⁸ Takımadalara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz: **Churchill-Lowe**, s. 90-98; **Brown**, s. 101-127; **Sevin Toluner**: Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği), BETA, Gözden Geçirilmiş Dördüncü Bası, İstanbul, 1996, s. 73-77; **Baykal**, (Deniz Hukuku), s. 9; **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 133, 233-235, 280-284.

yararlanabileceğinin ortaya çıkmasıyla, bu argümanı kullanmaktan vazgeçtiği ve ülkesel bütünlük tezine yer verilen müteakip belgelerde takımda rejimi tesis etme çabasına rastlanmadığı belirtilmiştir⁵⁹. Bu iddiada tutturamayan Yunanistan, başka bazı yollar arayışına girmiştir. Mesela KATSOUFROS, takımda kavramının Ege'nin coğrafi gerçeklerinden kaynakladığını, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nden çok daha önce okyanus takımadaları kavramının hem uygulamada hem de doktrinde kabul gördüğünü iddia ederek, Ege Denizi'nde esas hatlarla ilgili her türlü düzenlemenin, geçerli hukuk kurallarına olduğu kadar geleneksel ve teamüli hukuka da uygun olması gerektiğini belirtmiştir⁶⁰. Görüldüğü gibi burada ima edilen, okyanus takımadaları kavramının⁶¹, bir örf ve adet hukuku kuralı olduğudur. Fakat bu görüş tamamen bir faraziyeden ibarettir. Bu konuda bazı uygulamalar olsa bile bunun bir *opinio juris* olduğunu iddia etmek mümkün gözükmemektedir. Hele de artık hem ahdi hem de örf ve adet hukuku anlamında geçerliliği tartışma götürmeyen

⁵⁹ Sertaç Hami **Başeren**: Ege Sorunları, TÜDAV Yayınları, Tıpkı 2. Basım, Ankara, 2006, s. 214 ve 323 no'lu dipnot.

⁶⁰ **Katsoufros**, s. 81.

⁶¹ Anakara devletlerinin takımda devleti olarak değerlendirilmesi konusunda Caracastaki görüşmelerdeki, Türkiye'nin başını çektiği muhalafet ve bundan kaynaklanan olumsuz havadan sonra, okyanus takımadaları kavramının Latin Amerika devletleri tarafından Konferansın Cenevre'deki Üçüncü Toplantısında gündeme getirildiği görülmektedir. Burada amaç, dar sulardaki takımadaları hak tanınmazken, okyanus takımadalarına hak tanınmasıdır. Bkz: III. Deniz Hukuku Konferansı 3. (Cenevre) Dönemi Hakkında Rapor (İkinci Komisyon Konuları) 17 Mart–9 Mayıs 1975, Dışişleri Bakanlığı SİGM/SİMD/III, Aralık 1975, s. 125–126. Görüldüğü gibi aslında okyanus takımadaları kavramı, Konferans tartışmaları bağlamında ve Konferans'ta esas alındığı şekilde, Ege'nin dar bir deniz özelliği göstermesi nedeniyle, Ege özelinde hukuki sonuç doğuracak ve uygulanabilecek bir kavram değildir.

Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin düz esas hat ve takımda rejimine ilişkin düzenlemelerinden sonra, bu uygulamanın geçerliliğini örf ve adet hukuku bağlamında ileri sürmek çok aşırı bir iddia olacaktır. Kaldı ki böyle bir örf ve adet hukuku kuralı bulunuyor olsa dahi Türkiye'nin bu hususa açık itirazı varittir ve bu durum hukuken Türkiye'nin ısrarlı muhalefet konumunda değerlendirilmesi için yeterlidir. Bu bağlamda takımda ilkelerinin uluslararası hukuka yeni girmiş bir kavram olduğu ve bu nedenle Türkiye gibi bu ilkelerin bazı coğrafi konumlarda uygulanamayacağı görüşünü açıkça belirtmiş olan devletlere karşı, bu devletlerce kabul edildiğinden farklı olan bir içerikte ileri sürülemeyeceğinin altı çizilmiştir⁶². Aynı şekilde söz konusu düz esas hat sistemi uygulaması, Türkiye'nin açık deniz ve münhasır ekonomik bağlantısını keseceği için, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7/son maddesinde yer alan yasağa aykırı olacaktır.

Yine Yunanlı yazarların, bu defa da Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin düz esas hatlar hususundaki düzenlemeleri çerçevesinde bazı görüşler dile getirdikleri görülmektedir. Gerçekten de KATSOUFROS, Türkiye'nin düz esas hat sisteminin, Yunanistan'a Taşoz ve Semadirek adalarında seçilen noktaları anakaradaki esas hat üzerinde yer alan noktalara bağlayan bir düz esas hat çizme yetkisi verdiğini belirtmiştir⁶³. Bununla beraber, POLITAKIS, Trakya sahilinde, Meriç Deltası ile Strimonikos Körfezi arasındaki alanda düz esas hat uygulamasının kolaylıkla haklı

⁶² Sevin **Toluner**: AET'nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münsabetler Enstitüsü, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s. 20.

⁶³ **Katsoufros**, s. 81.

gösterilemeyeceğini belirtmiştir⁶⁴. Yine yazara göre, Kuzey Sporat ve Kiklat (Siklat) Adaları çevresinde düz esas hat uygulaması mümkündür ve bu Yunanistan'a fazladan deniz alanı kazandıracaktır; buna karşın düz esas hatları Ege boyunca uzatarak Menteşe Adaları veya Sisam ve Ahikerya Adaları ile birleştirmek, ölçsüz ve aşırı olacaktır⁶⁵. Gerçekten de tüm Ege'yi kateden ve Doğu Ege Adalarına bağlanan bir düz esas hat, yazarın belirttiği gibi sadece aşırı ve ölçsüz değil, aynı zamanda hukuka da aykırı olacaktır. Zira bu neviden bir düz esas hat uygulaması, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesinde öngörülen hiçbir şartı karşılamamaktadır. Aynı şekilde Türk karasularının açık deniz ve münhasır ekonomik bölge bağlantısını keseceği için, ayrıca ve açıkça Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesinin son fıkrasına aykırı olacaktır. Bu noktada Ege bağlamında ortaya atılan, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesinin son fıkrasına ilişkin şaşkırtıcı bir iddiaya değinmek gerekir. CHURCHILL ve LOWE, söz konusu düzenlemede ifade edilen duruma örnek olarak, Türkiye'nin Ege sahillerinde uygulayabileceği muhtemel düz esas hat sistemi ile sahilin önünde bulunan Yunan adalarının karasularını açık denizden kesme ihtimalini vermiş ve fakat Deniz Kuvvetlerinin haritasına atıf yaparak, Türk düz esas hat sisteminin böyle bir uygulama getirmediğini belirtmiştir⁶⁶. Ancak yazarlar bunun nasıl ve hangi alanlarda olabileceğini açıklamamışlardır. Yazarların, asıl Yunan adalarının Türk sahilini kuşatması nedeniyle söz konusu adalar arasında uygulanacak bir düz esas hat sisteminin Türk karasularını açık deniz ve münhasır ekonomik bölgeden

⁶⁴ Politakis, s. 523.

⁶⁵ Politakis, s. 523.

⁶⁶ Churchill-Lowe, s. 29.

koparacağıının çok açık olmasına rağmen, meseleye muhtemel Yunan uygulaması yerine muhtemel Türk uygulaması bakımından örnek vermeleri hayret vericidir. Kanımızca yazarların iddia ettiği böyle bir durum Ege coğrafyası açısından mümkün değildir. Bunun ancak aksi mümkün olabilir. Gerçekten de Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7/son maddesini ihlale asıl müsait olan uygulama, Yunan adalarının arasında çizilecek bir düz esas hattır. Nitekim ALEXANDER bu durumu Türkiye'nin uğrayabileceği hak kayıpları çerçevesinde değerlendirerek, çok daha doğru bir bakış açısı ortaya koymuştur⁶⁷.

Kuzey Sporat ve Kiklat Adaları bölgesindeki düz esas hat uygulamasına gelince, şurası açıktır ki POLITAKIS'in iddia ettiğinin aksine, bu adaları birleştiren düz esas hat sistemi, hukuka uygun olmayacaktır. Zira bu uygulama, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7/3. maddesindeki şartı karşılamamaktadır. Gerçekten de bu ada gruplarını içine alan düz esas hatlar, sahilin genel yönünden sadece hissedilir şekilde değil, aslında neredeyse tamamen sapmaktadır. Hatta öyle ki söz konusu uygulama, Yunanlıların şiddetle itiraz etikleri ve dillerinden düşürmeyip hukuka aykırı olduğu konusunda hemfikir oldukları Boğazönü Adaları bağlamında ortaya atılan Türk esas hat sistemine nazaran çok daha fazla sapmaya neden olmaktadır. Bu bağlamda Deniz Kuvvetleri haritasında yer alan Türk esas hat sisteminin, Yunanistan'ın bu konudaki iddialarına nazaran fazlasıyla masum kaldığı belirtilmelidir.

⁶⁷ Bkz: **Alexander**, (Baseline Delimitation), s. 516, 86 no'lu dipnot.

3) Ege'deki Körfezler ve Körfezlerin Girişinin Düz Bir Hat ile Kapatılması Meselesi:

a) Uluslararası Hukukta Körfezler ve Körfez Statüsüne Bağlı Hukuki Sonuçlar:

Coğrafi bir terim olarak körfez, genel olarak, karanın içine sokulmuş bir deniz girintisini ifade eder. Bununla beraber, coğrafi açıdan körfez oluşturan her formasyon, hukuki anlamda körfez oluşturmamaktadır. Hukuki anlamda körfez ilk olarak Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 7. maddesinde düzenlenmiştir⁶⁸. Söz konusu düzenleme, büyük ölçüde aynı şekilde Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesinde de yer almaktadır⁶⁹. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 1, 2 ve 4. fıkraları, bir coğrafi körfezin hangi şartlar altında hukuki anlamda körfez oluşturabileceğini tespit ederek, aslında hukuki anlamda körfezin tanımını da vermektedir. Gerçekten de söz konusu maddenin 1. fıkrasına göre, "İşbu madde yalnızca, sahilleri tek bir devlete ait olan körfezleri ilgilendirir". Maddenin 2. fıkrasına göre, "İşbu maddenin amaçları açısından "körfez" belirli bir deniz girintisi olup, karalara doğru girişinin ağız genişliğine oranı içerde sahille çevrili sular ihtiva edecek şekildedir ve sahilin basit bir kıvrımından ibaret değildir. Bununla beraber,

⁶⁸ Lahey Kodifikasyon Toplantısı, UHK çalışmaları ve I. Deniz Hukuku Konferansı çalışmalarında körfezlerin durumuna ilişkin tespitler için bkz: **Gönlübol**, (Sahil Suları), s. 113–123.

⁶⁹ III. Deniz Hukuku Konferansı'nda körfezlerle ilişkin değişiklik teklifleri ve taslak metinler için bkz: **Nandan–Rosenne–Grandy**, (Vol: II), s. 113–119.

bir girinti ancak, yüzölçümü bu girinti ağzına çizilen bir doğruyu çap olarak alan bir yarım dairenin yüzölçümüne eşit veya ondan büyük olduğu takdirde bir körfez sayılacaktır.” Maddenin 4. fıkrasına göre, “Bir körfezin doğal giriş noktaları arasında en düşük cezir durumundaki mesafe 24 deniz milini aşmadığı takdirde, bu en düşük cezir noktaları arasında bir sınırlandırma çizgisi çizilebilir...”

Demek ki coğrafi anlamda bir körfezin, hukuki anlamda körfez statüsünü haiz olabilmesi için, ilk olarak, sahillerinin aynı devlete ait olması gerekecektir⁷⁰. İkinci olarak, körfez, bir deniz girintisi olacak ve fakat sahilin basit bir kıvrımından ibaret olmayacaktır. Söz konusu deniz girintisinin anılan özelliği gösterip göstermediğini değerlendirmek için bir yöntem geliştirilmiştir. Buna göre, deniz girintisinin ağzına bir doğru çizilecektir. Ardından, bu doğruyu çap olarak alan bir yarım daire, deniz girintisinin içine doğru çizilecektir. Eğer, çizilen yarım daire, deniz girintisinin içindeki su alanının yüzölçümüne eşit veya bundan daha küçük ise, o takdirde söz konusu deniz girintisi hukuken körfez statüsüne sahip olarak değerlendirilecektir. Üçüncü olarak da körfezin ağız genişliği – ki doğal giriş noktaları arasındaki en düşük cezir durumu nazara alınarak ölçülür – 24 mili aşmayacaktır. Yukarıda belirtilen üç şartı karşılayan bir coğrafi körfez, hukuki anlamda körfez oluşturur. Körfez statüsüne bağlanan hukuki sonuç ise, körfezin ağızını kapatan düz hattın,

⁷⁰ Bu bağlamda Adriyatik Denizi’ndeki deniz yetki alanlarına ilişkin uyumsuzlukta, Slovenya’nın Piran Körfezi sahillerinin bir bölümünün Hırvatistan’a ait olmasına rağmen, Körfez’i içsular rejimine tabi kılan iddiası Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin söz konusu düzenlemesine uygun değildir. Bkz: Vlademir–Djuro **Degan**: “Consolidation of Legal Principles on Maritime Delimitation: Implications for the Dispute between Slovenia and Croatia in North Adriatic”, Chinese Journal of International Law, Vol: 6, No: 3, 2007, s. 620.

berisinde kalan deniz alanının içsular rejimine tabi olması ve deniz yerki alanlarının ölçülmeye başlandığı esas hattın, körfezin ağzını kapatan söz konusu düz hattın itibaren başlamasıdır.

Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesinin, 3. fıkrasında, bir körfezin ağzında bulunan adalar meselesine değinilmiştir. Buna göre, "...Adaların varlığı sebebiyle, bir girintinin pek çok girişi olduğu takdirde, yarım dairenin çapı, çeşitli girişleri birleştiren doğruların uzunluklarının toplamına eşit olacaktır. Bir girintinin içerisinde bulunan adaların yüzölçümü girintinin toplam yüzölçümüne dahil olacaktır." Görüldüğü gibi körfezin ağzında adaların bulunması halinde, yukarıda belirtilen hesaplama yöntemi, ağız girişinde bulunan adaların arasındaki doğruların toplamı bağlamında uygulanacaktır. Ayrıca, girintinin içinde bulunan adalar da hesaplama sırasında girintinin yüzölçümüne dahil olarak değerlendirilecektir.

Söz konusu maddenin 5. fıkrasına göre, "Bir körfezin doğal giriş noktaları arasında en düşük cezir durumundaki mesafe 24 deniz milini aştığı takdirde, körfez içerisinde en fazla su alanı bırakacak şekilde, 24 deniz millik bir düz esas hat çizilecektir." Böylece ağız genişliği 24 mili aşan körfezlerde, 2 . fıkrada uygulanan hesaplama yöntemine uygunluk sağlanabilme imkanı verilmektedir.

Maddenin son fıkrasında ise, "Yukarıdaki hükümler, "tarihi" körfezlere uygulanmadığı gibi, 7. maddede öngörülen düz esas hatlar yönteminin izlendiği hallerde de uygulanmaz." Görüldüğü gibi körfezlere ilişkin düzenlemeler, tarihi körfezlere ve düz esas hat yönteminin uygulandığı alanlara uygulanmayacaktır. Bu

noktada, konumuz açısından önem taşıyan, körfez düzenlemeleri ile düz esas hatlar yönteminin birlikte uygulanma yasağına değinilecektir⁷¹. Bu yasak, tüm ilgili yöreye değil, sadece belli bir körfeze ilişkindir. Eğer bir körfezde düz esas hat yöntemi uygulanıyorsa, ayrıca söz konusu körfezin girişi kapatılamaz. Bu hususa, yukarıda Çandarlı Körfezi ve körfezin kuzeyinde kalan Kızıkkulesi Adası ve Kara Ada için değinilmiş ve Çandarlı Körfezi'nin ağzını kapatan düz hat ile, söz konusu adalar arasındaki düz esas hattın, birbirlerinden bağımsız ve aynı yer ve zamanda uygulanmadığı için, söz konusu fıkra hükmünü ihlal etmediği belirtilmişti.

Bir diğer örnek de Edremit Körfezi için verilebilir. Eğer Ayvalık önündeki adalar için Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7/1. maddesine göre düz esas çizgi sistemi uygulanmışsa, Edremit Körfezi'nin girişi kapatılamaz. Zira Çandarlı Körfezi'ndeki durumun aksine Edremit Körfezi'nde adalar, Körfez'in girişini kapatan düz hattın bir parçasının oluşturacaktır ve bağımsız değildir. Bununla beraber, Türkiye'nin Edremit Körfezi'nin girişini, bu adaları da Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/3. maddesinin öngördüğü gibi sisteme dahil edecek şekilde düz bir hat ile kapatması mümkündür.

⁷¹ Tarihi körfezler konusunda geniş bilgi için bkz: **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 223–226 ve dipnotlarda zikredilen eserler.

**b) Ege’de Türkiye’nin Düz Hat ile Girişini Kapatabileceği
Körfezler:**

Türk mevzuatında körfezlere ilişkin bazı düzenlemeler bulunmaktadır. Yukarıda, körfezleri Türkiye’nin içsu alanı olarak kabul eden 476 sayılı Kanun’un 5. maddesine değinilmişti. Kanun’un hazırlanması sırasında, içsulara ilişkin olarak, körfezler bağlamında bazı değişiklikler olmuştur. Gerçekten de Hükümet Tasarısı’nda 5. madde, “Esas hatların kara tarafında kalan sular, ağız genişliği yirmidört deniz milini aşmayan körfezler, genişliği yirmidört deniz milini aşan körfezlerin bu genişlik arkasında kalan kısımları, liman manzumesinin mütemmim cüz’ünü teşkil eden daimi tesislerden en açıkta olanların berisinde kalan sular ve dış limanlar Türk iç sularından sayılır” şeklinde iken, Dışişleri Komisyonu tarafından, “Esas hatların kara tarafında kalan sular, ağız genişliği 24 deniz milini aşmayan körfezler, ağız genişliği 24 deniz milini aşan köfezlerin, körfez içinde iki kıyıyı, en geniş su alanını kara tarafında bırakacak şekilde, birleştiren 24 millik düz esas hattın arkasında kalan kısımları, liman manzumesinin mütemmim cüz’ünü teşkil eden daimi tesislerden en açıkta olanların berisinde kalan sular ve dış limanlar Türk iç sularından sayılır” şeklinde değiştirilmiştir⁷². Dışişleri Komiyonu bu değişikliğin gerekçesini, “Tatbikatta muhtemel zorlukları önlemek” ve “5 nci maddeyi sarahate

⁷² Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, Sıra Sayısı: 156’ya 1 nci ek, s. 9.

kavuşturmak” olarak açıklamıştır⁷³. Bu değişiklik Millet Meclisi Genel Kurulu⁷⁴ ve Cumhuriyet Senatosu⁷⁵ tarafından da aynen kabul edilerek kanunlaşan metnin 5. maddesini oluşturmuştur. Böylece ağız genişliği 24 mili aşan körfezlerin daha iç kısımlarında, ağız genişliğinin 24 mile tekabül eden uç noktalar arasında düz hat çizilerek, içerde kalan suların içsular rejimine tabi olmasına imkan verilmiştir ki, bu değişiklik, o dönemde yürürlükte olan Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin 10/5. maddesine uygundur. Maddenin gerekçesinde, koy ve körfezlerin iç sular rejimine tabi olduğu hususunda devletler hukukuna atıf yapıldıktan sonra, “En düşük cezir hatları arasındaki tabii giriş genişliği 24 deniz milini aşmayan körfezlerin iç sular addedileceği esası da 1958 de kabul edilen Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesinin 7 nci maddesinden mülhemdir. Böylece İskenderun Körfezi ve bu şartları haiz diğer körfezlerimiz Türk iç suları rejimine tabidir.”

Yukarıda belirtildiği gibi 2674 sayılı Kanun’un 4. maddesinde, körfez sularının iç sulara dahil olduğu belirtilmiş ve fakat hangi körfezlerin girişinin kapatılabileceğine ilişkin bir tespit yapılmamıştır⁷⁶. Maddenin gerekçesi ise, hemen

⁷³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, Sıra Sayısı: 156’ya 1 nci ek, s. 6. Bu değişikliğe İçişleri Komisyonu da aynen kabul etmiştir. Bkz: Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, Sıra Sayısı: 156’ya 1 nci ek, s. 7 ve 9.

⁷⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, 10.04.1964, Birleşim: 88, Oturum:1, s. 481–482.

⁷⁵ Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt: 20, Dönem:1, Toplantı: 3, 15.5.1964, Birleşim:74, Oturum:1, s. 769.

⁷⁶ Bu bağlamda, uluslararası uyuşmazlıklara yol açmamak için, coğrafi körfezlerin içinde kalan suların hangi kıstaslara göre içsulardan sayılacağı hususunun yeniden açıklığa kavuşturulması gerektiği

hemen madde metninin tekrarından ibaret olduğu için yardımcı olmamaktadır. Bu noktada körfez sularını da tespit etmek yetkisinin Bakanlar Kurulu'nda olduğu açıktır. Zira bir körfezin girişinin düz bir hat ile kapatılması halinde, karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hat, söz konusu düz hat olacaktır. Kanunun yukarıda belirtilen 3. maddesi de karasularının genişliğini ölçmeye yarayan esas hatları tespit etme yetkisini Bakanlar Kurulu'na verdiği için, körfezlerin girişini düz bir hat ile kapama yetkisi de Bakanlar Kurulu'na ait bir yetki olmalıdır. Bu bağlamda, nasıl Bakanlar Kurulu, esas hatları tespit ederken uluslararası hukuk kuralları ile bağlı ise, körfezlerin girişini kapatıp, kara tarafında kalan suları içsular rejimine dahil ederken de uluslararası hukuk kuralları ile bağlıdır. Körfezlere ilişkin uluslararası hukuk kuralı, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesi olduğu için, söz konusu maddede yer alan şartlar çerçevesinde Bakanlar Kurulu'nun hangi girintinin körfez olduğunu ve girişinin kapatılabileceğini tespit ederek yetkisini kullanması gerekir. Bununla beraber, yukarıda belirtildiği gibi Bakanlar Kurulu şimdiye kadar bu yetkisini kullanmamıştır. Dolayısıyla halihazırda Türkiye'nin körfezlerin girişini düz hat ile kapatma uygulaması bulunmamakta ve karasularının genişliği, en düşük cezir hattı bağlamında ölçülmektedir.

Bununla beraber, Türk sahillerinde hukuki anlamda körfez oluşturan bir çok deniz girintisi bulunmaktadır. Bu deniz girintilerinin daha çok Ege sahillerinde yer aldıkları görülmektedir. Çalışmanın bu aşamasında, Türkiye'nin Ege sahilindeki hangi deniz girintilerinin körfez statüsünü haiz oldukları ve bu körfezlerin

belirtilmiştir. Bkz: Ömer İlhan **Akipek**: “Devletler Hukuku Açısından Türkiye'nin Ulusal Deniz Politikası”, Prof. Dr. Jale G. AKİPEK'e Armağan, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1991, s. 29.

girişlerinin ne şekilde kapatılabileceğine ilişkin olarak Deniz Kuvvetleri haritasında da bu yönde tespitleri dikkate alarak bazı değerlendirmeler yapılacaktır. Körfezlerin girişini kapatmaya ilişkin faraziyenin, karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırmasını ne şekilde etkileyebileceği meselesine ise son bölümde değinilecektir.

İlk önce Saros Körfezi'nin durumu gündeme gelmektedir. Deniz Kuvvetleri haritasında Saros Körfezi'nin girişi, Enez'in güneyindeki Paksi Burnu ile Gelibolu Yarımadası'nda bulunan Büyükkemikli Burnu arasında çizilen düz bir hat ile kapatılmıştır. Söz konusu Körfez'in durumunu, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesinde hukuki anlamda körfez statüsü için öngörülen şartlar bağlamında değerlendirilmesi şu sonuçları ortaya çıkarmaktadır: İlk olarak, Körfezin tüm sahilleri Türkiye'ye ait olduğu için, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/1. maddesindeki, körfezin tüm sahillerinin tek bir devlete ait olması şartı karşılanmaktadır. İkinci olarak, Körfezin doğal giriş noktalarını oluşturan söz konusu burunlar arasındaki mesafe yaklaşık 20 mildir. Böylece, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/4. maddesindeki, körfezin doğal girişi noktaları arasındaki mesafenin 24 mili aşmaması şartı karşılanmaktadır. Üçüncü olarak, Körfezin doğal giriş noktalarını birleştiren düz hat bir çap olarak alınıp, içeri doğru bir yarım daire çizildiği takdirde, körfezin yüzölçümünün, bir başka ifadeyle düz hattın berisinde kalan su alanının, yarım dairenin yüzölçümünden büyük olması nedeniyle, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/2. maddesindeki şart da karşılanmış olmaktadır. Şu halde Saros Körfezi, hukuki anlamda bir körfezdır. Dolayısıyla, Körfezin girişinin kapatılarak, içerdeki deniz alanının iç sular rejimine tabi kılınması ve karasularının

genişliğinin, söz konusu düz hattın itibaren ölçülmeye başlanması hukuken mümkündür.

Edremit Körfezi de hukuki anlamda körfez statüsünü haizdir. Nitekim Deniz Kuvvetlerinin haritasında, Edremit Körfezi'nin de girişinin düz bir hat ile kapatıldığı görülmektedir. Haritadan anlaşıldığı kadarıyla, Edremit Körfezi'nin girişini kapayan düz hat, Çanakkale Behramkale'ye bağlı Kadırga Burnu'ndan, Ayvalığa bağlı adalardan en batıda olan Güneş Adası'nı da sisteme dahil ederek, Çıplak Ada'nın batıdaki en uç noktasında sona ermektedir. Bu bağlamda, Edremit Körfezi'nin girişini kapatmak için, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/3. maddesinde yer alan, adaların varlığı sebebiyle, bir girintinin pek çok girişi olduğu takdirde, yarım dairenin çapının, çeşitli girişleri birleştiren doğruların uzunluklarının toplamına eşit olacağı ve girintinin içerisinde bulunan adaların yüzölçümünün girintinin toplam yüzölçümüne dahil olacağına ilişkin düzenleme işlerlik kazanacaktır. Bu bağlamda Körfez'in girişinde yer alan Ayvalık önündeki adalar arasındaki doğruların uzunluklarının toplamı çerçevesinde, aynı maddenin 2. fıkrasındaki hesaplama yöntemi uygulanacaktır. Aynı şekilde, söz konusu adaların yüzölçümü de Körfez'in yüzölçümüne dahil olarak kabul edilecektir. Böylece Körfez'in girişini kapatan düz hattı çap olarak alıp, içeri doğru çizilen yarım dairenin, Körfez'in yüzölçümüne oranı, adaların yüzölçümü de nazara alınarak tespit edilecektir. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesinde yer alan tüm şartların, Kadırga Burnu'ndan, Çıplak Ada'ya kadar çizilen düz hat ile sağlandığı görülmektedir. Gerçekten de söz konusu düz hattın mesafesi yaklaşık 15.45 mildir. Bu hat, Edremit Körfezi'nin girişini kapaması muhtemel olan düz hattın azami sınırındadır. Eğer bu hat, Yunanlıların,

özellikle Güneş Ada bağlamında ortaya atacakları Körfez'in doğal giriş noktaları arasında olmadığı şeklindeki bir itiraza konu olursa, bir başka alternatif daha bulunmaktadır. Buna göre, hat, Güneş Ada dışarıda bırakılarak Kadırğa Burnu ile Badavut Burnu arasından da geçirilebilir. Böylece hat, Çıplak Ada'nın hemen üstünden geçecektir.

Edremit Körfezi ile ilgili olarak vurgulanması gereken son husus, yukarıda belirtilen düz esas hat yöntemi uygulanması bağlamında ortaya çıkmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi Ayvalık önünde bulunan adalar arasında farklı düz esas hat yöntemi uygulamaları yapılabilir. Bununla beraber, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/son maddesinde yer alan ve körfez uygulaması ile düz esas hat uygulamasının aynı anda yapılmasını yasaklayan hüküm nedeniyle, hem Edremit Körfezi'nin girişi kapatılıp hem de düz esas hat uygulaması yapılamaz. Zira Ayvalık önündeki Maden Adası, Güneş Adası ve Çıplak Ada veya bir diğer ihtimalde, Maden Adası, Poyraz Adası ve Çıplak Ada arasındaki düz esas hatlar ile Edremit Körfezi'nin ağzını kapatan düz hat arasında ilişki bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle her iki sistem, aynı anda ve aynı yerde uygulanmaktadır. Dolayısıyla burada bir seçim yapılmalıdır. Kanımızca Türkiye'nin hem daha fazla içsu alanı elde etmesini hem de son bölümde değinileceği gibi Midilli ile karasuları sınırlandırmasında sınırı daha batıya kaydırması nedeniyle en fazla lehine olanı, Deniz Kuvvetlerinin haritasında öngörülen, Edremit Körfezi'nin girişini, Güneş Ada'yı da içine alacak şekilde kapatan düz hattır.

Deniz Kuvvetleri'nin haritasında Dikili Körfezi'nin, körfez olarak değerlendirilmediği anlaşılmaktadır. Gerçekten de haritadan anlaşıldığı kadarıyla, Dikili Körfezi'nin ağzındaki esas hat, Madra Çayı'nın denize döküldüğü noktadan, Bademli'nin hemen önünde bulunan Kalem Adası arasında çizilmiştir. Kalem Adası, Dikili Körfezi'nin doğal giriş noktası olmadığı için, burada Deniz Kuvvetleri'nin, o dönem için Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin körfezlere ilişkin 7. maddesi çerçevesinde değil de 4. madde çerçevesinde bir düz esas hat sistemi uyguladığı görülmektedir⁷⁷. Bu uygulama yerinde olmuştur. Zira, Dikili Körfezi'nin doğal giriş noktaları olan Madra Çayı'nın denize döküldüğü nokta ile Killik Burnu arasında çizilecek bir düz hat ile, Körfez'in girişi kapatılması düşünülebilirse de söz konusu düz hattı çap olarak alan yarım dairenin yarıçapı, Körfez'in yüzölçümünden büyük olacağı için, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/2. maddesinde öngörülen şartı karşılamayacaktır. Aslında söz konusu iki nokta arasındaki mesafe de yaklaşık 8.62 mil olduğundan, Sözleşme'nin 10/4. maddesindeki şart karşılanmaktadır. Fakat, Sözleşme'nin 10/2. maddesindeki şart karşılanmadığından, Dikili Körfezi hukuki anlamda bir körfez oluşturmamaktadır ve Körfez'in girişinin 10. madde bağlamında düz bir hat ile kapatılması mümkün değildir. Bununla beraber, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesi çerçevesinde, Körfezi de içine alan düz esas hat sistemi uygulanması yoluna gidilebilir. Bu noktada hat, yukarıda belirtilen Bademli'nin, Killik Burnundan güneye doğru uzanan girintili çıkıntılı sahili ile sahil önünde bulunan Güvercin Kayalıkları ve Kalem Adası'nı da içine alan düz esas hat sistemi

⁷⁷ Nitekim bazı yazarlar, harita ile körfez kabul edilen deniz girintileri arasında Dikili Körfezi'ne yer vermemiştir. Bkz: Edip F. **Çelik**: Milletlerarası Hukuk, İkinci Cilt, Birinci Kısım, Gözden Geçirilmiş İkinci Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971, s. 117, 35 no'lu dipnot; **Ahniş**, s. 180 55 no'lu dipnot.

ile birleşebilir. Madra Çayı'ndan güneye inen düz esas hat, sahilin genel yönünden saptığı konusundaki Yunan itirazlarına konu olabilecektir. Bu itiraza, Dikili Körfezi'nin hukuki anlamda körfez şartlarını az bir farkla kaçırdığı ve bu bağlamda esas itibariyle, Körfez sularının kara sahasına yeteri derecede bağlı olduğu argümanları ile karşı koyulabilir. Hatta tarihi körfez iddiası bile dile getirilebilirse de bu iddianın Yunanistan tarafından, Akalar'a kadar kendi tarihini götürerek ciddi şekilde istismar edilebileceği ihtimali gözden uzak tutulmamalıdır.

Körfez statüsünü haiz bir diğer deniz girintisini, Çandarlı Körfezi oluşturmaktadır. Deniz Kuvvetleri'nin haritasında bu bölgeye ilişkin olan hat, Kanlı Burun, Kızkulesi Adası ve Kara Ada'yı birleştirip, güneybatı istikametinde Aslan Burnu'na uzanmaktadır. Bununla beraber, söz konusu hattın durumu, düz esas hat yöntemi ile körfezlerin girişinin düz hat ile kapatılması yöntemlerinin aynı anda uygulanmasını yasaklayan Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/son maddesine uygunluğu açısından sorgulanabilir olacaktır. Zira, Kara Ada, hem düz esas hat sisteminin bir parçası hem de körfezin girişini kapatan düz hat sisteminin bir parçası olacaktır. Bu noktada farklı ihtimaller gündeme gelmektedir. Eğer, Körfez'in kuzeyinde, Kanlı Burun, Kızkulesi Adası ve Kara Ada çerçevesinde bir düz esas hat sistemi uygulanacaksa, Körfez'in girişini kapatan düz hat, Kekikli Burnu'ndan başlayabilir. Ancak eğer, bu bölgede düz esas hat uygulaması yapılmayacaksa, o halde Çandarlı Köfezi'nin girişini kapatan düz hat, Kara Ada'dan başlatılabilir. Yine bu ihtimalde, düz esas hattın, Kara Ada'yı dışarıda bırakacak şekilde çizilmesi düşünülebilir; böylece Kara Ada, Çandarlı Körfezi'nin kuzey giriş noktası olarak değerlendirilmiş olur. Bir diğer ihtimal, Körfez'in kuzeyinde hiç düz esas hat sistemi

uygulamayarak, Körfez'in girişini kapatmaya başlayacak olan hattı, Kızkulesi Adası'ndan başlatmaktır. Bu neviden bir uygulama, Kızkulesi Adası'nın Körfez'in doğal girişi olup olmadığı sorgulamasını gündeme getireceği gibi bu bölgede düz esas hat yöntemi uygulanmaması, Türkiye'nin elde edebileceği deniz alanlarının miktarını azaltabilir. Dolayısıyla en ideal gözükeni, Kara Ada'yı Körfez'in kuzey giriş noktası olarak almaktır. Bu ihtimal Türkiye'nin daha fazla lehine sonuç doğuracaktır. Zira, hem yukarıda Kanlı Burun Kızkulesi Adası ve Kekikli Burnu bir düz esas hat sistemine tabi kılınacak hem de Çandarlı Körfezi'nin girişi Kekikli Burnu'na nazaran daha batıdan itibaren kapatılmaya başlanacaktır. Yine bu noktada, Körfezi'nin kuzey girişi olarak Kanlı Burun'u kabul etmek de mümkündür. Bu ihtimalde, Kanlı Burun, Kızkulesi Adası ve Kekikli Burnu arasında söz konusu olabilecek düz esas hat, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/son maddesindeki yasak nedeniyle uygulanamayacaktır.

Çandarlı Körfezi'nin güney girişi noktası olarak da üç ihtimal bulunmaktadır. Bunlardan ilkini, Ilıca Burun oluşturmaktadır ve Kara Ada ile mesafesi yaklaşık 5.22 mildir. Bu ihtimalde hat, güneydoğu istikametinde uzanarak, Tavşan Adası'nı teğet geçip, Ilıca Burnu'na uzanacaktır. İkinci ihtimali, Yıldırımkaya Burnu oluşturmaktadır ve Kara Ada ile mesafesi yaklaşık 8.33 mildir. Bu ihtimalde hat, güney-güneybatı istikametinde uzanacaktır. Son ihtimali ise, Aslan Burnu oluşturmaktadır ve Kara Ada ile mesafesi yaklaşık 10.61 mildir. Bu ihtimalde hat, güneybatı istikametinde uzanacaktır. Güney girişi olarak Aslan Burnu'nun kabulü, tercihe şayandır. Zira söz konusu Burun, Çandarlı Körfezi'nin de bir parçasını teşkil eden deniz girintisinin doğal giriş noktasıdır. Aynı şekilde bu ihtimalde de Deniz

Hukuku Sözleşmesi'nin körfez statüsüne ilişkin tüm şartları karşılanmaktadır. Böylece Türkiye hem daha çok içsu alanı kazanmış hem de hattın güneybatı istikametinde çizilmesi sonucu, sınırlandırmada lehe sonuç doğuracak şekilde Midilli Adası tam karşıya alınmış olur⁷⁸.

İzmir Körfezi de hukuki anlamda bir körfez oluşturmaktadır. Nitekim, Deniz Kuvvetleri haritasında da girişinin kapatıldığı görülmektedir. Körfez'in doğal giriş noktalarını, Foça'daki Aslan Burnu ile Karaburun Yarımadası'ndaki Akçakilise sahili oluşturmaktadır. İki nokta arasındaki mesafe yaklaşık 13.08 mildir ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesindeki tüm şartlar karşılanmaktadır. Böylece, yukarıda belirtilen, Aslan Burnu'nun güneyinde uygulanabilecek düz esas hat sistemine de gerek kalmayacaktır. Körfez'in girişini kapatan düz hat, Midilli Adası'nın tam karşıya alacağı için, sınırlandırmada Türkiye lehine bir durum yaratabilecektir⁷⁹.

Yine Çeşme ile Karaburun arasında yer alan Gerence ve Ildır Körfezlerinden oluşan deniz girintisi de hukuki anlamda körfez statüsünü haizdir ve girişinin düz hat ile kapatılması mümkündür. Körfez'in girişini kapatacak olan düz hat, yukarıda değinilen, düz esas hat ile aynı yolu izleyebilir. Böylece hat, Gerence Körfezi'nin

⁷⁸ Bu durum tarafların karasularını 12 mil olarak tespit etmeleri halinde geçerlidir. Bununla beraber, mevcut 6 millik karasuları genişliği uygulamasında, kuzey kesimde Türkiye lehine orta hattı batıya itebilecektir.

⁷⁹ Bu durum tarafların karasularını 12 mil olarak tespit etmeleri halinde geçerlidir. Bununla beraber, mevcut 6 millik karasuları genişliği uygulamasında Türkiye lehine karasuları alanı kazandıracaktır.

batısında yer alan burundan, Karaada ve Uzun Ada'yı katederek, Uç Burnunda nihayet bulabilir.

Her ne kadar bazı yazarlar tarafından, Deniz Kuvvetleri haritasında körfez olarak değerlendirilmediğinin kabul edildiği anlaşılmaktaysa da⁸⁰, Sığacık Körfezi de hukuki anlamda bir körfezdır. Gerçekten de söz konusu körfezin doğal giriş noktalarını Teke Burnu ile Seferihisar'a bağlı Doğanbey Burnu oluşturmaktadır ve bunlar arasındaki mesefa yaklaşık olarak 13.06 mildir. Yine Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesinde yer alan diğer şartlar da karşılanmaktadır.

Yine yukarıda kısaca değinildiği gibi Kuşadası Körfezi, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesindeki tüm şartları karşılamasına ve bu nedenle girişinin düz hat ile kapatılmasının mümkün olmasına rağmen, Körfez'in hemen güney ucunun ağzında, neredeyse Türk sahiline degecek şekilde konumlanan Sisam Adası, bunu engellemektedir. Oysa Körfez'in girişi, Doğanbey Burnu'ndan, Dilek Yarımadası'nın uç noktası arasında çizilecek bir düz hat ile kapatılabilirdi. Bu mümkün olmadığı için, yukarıda değinilen Deniz Kuvvetleri haritasındaki düz esas hat sistemi uygulanabilir. Ayrıca hakça ilkelerin tatmini açısından Sisam'ın karasuları sınırlandırmasındaki etkisinin ne şekilde azaltılabileceğine son bölümde değinilecektir.

Bu konuda gündeme gelen bir diğer körfez, Güllük (Mandalıya) Körfezi'dir. Deniz Kuvvetleri'nin haritasında, Güllük Körfezi'nin girişinin, Didim Tekağaç

⁸⁰ Bkz: Çelik, s. 117, 35 no'lu dipnot; Ahnish, s. 180, 55 no'lu dipnot.

Burnu ile Bodrum Yarımadası'nda, Gümüşlük ile Yalıkavak arasında yer alan Büyükkiremit Adası arasında çizilen bir düz hat ile kapatıldığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber, Yunanlılar tarafından Büyükkiremit Adası'nın Körfez'in güneydeki doğal giriş noktası olmadığı itirazı kuvvetle muhtemeldir. Kaldı ki eğer Büyükkiremit Adası, Körfez'in girişini kapatan düz hattın güneydeki uç noktası olarak kabul edilirse, bu defa, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/son maddesindeki yasak nedeniyle Bodrum Yarımadası'ndaki düz esas hat sisteminin bir parçasını oluşturamaz. Bodrum Yarımadası'nda Büyükkiremit Adası'nı da içine alan düz esas hat sistemi, Türkiye açısından daha avantajlıdır. Bu nedenle, Güllük Körfezi'nin girişini kapatacak düz hat, Tekağaç Burnu ile Yalıkavak Yarımadası'nda yer alan İnce Burun arasında çizilebilir. Söz konusu iki nokta arasında çizilerek Körfez'in girişini kapatacak olan düz hat, yaklaşık 13.77 mil uzunluğunda olacak ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesindeki tüm şartları karşılayacaktır.

Gökova Körfezi de ilginç bir durum yaratmaktadır. İstanköy Adası, Gökova Körfezi'nin kuzey ucunda, Körfezin içine doğru sokulmuş bir konumda bulunmaktadır ve konum, tıpkı Sisam Adası'nın Kuşadası Körfezi'nin girişinin düz bir hatla kapatılmasını önlemesi gibi, Gökova Körfezi'nin girişini kapatmak için, Bodrum Yarımadası'nda Akyarlar'da yer alan Hüseyin Burnu ile Reşadiye Yarımadası'ndaki İskandil Burnu arasında çizilecek düz hattı engellemektedir. Deniz Kuvvetleri haritasında, Gökova Körfezi'nin girişini kapatan düz hattın, Bodrum ilçe merkezinin hemen önünde bulunan Kara Ada ile Reşadiye Yarımadası'ndaki İskandil Burnu arasında çizildiği görülmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki bu hat, Türkiye'nin Körfez içerisinde kullanabileceği asgari hattı ifade etmektedir. Oysa

İstanköy Adası'nın özel şart olarak değerlendirilerek, Körfez içindeki etkisinin az tutulması hukuka uygundur ve karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırması ile ilgili olan bu hususa son bölümde değinilecektir. Böylece Körfez'in girişi, Bodrum Akyarlar'da yer alan Kocaburun ile Reşadiye Yarımadası'ndaki İnce Burun arasında çizilmesi mümkün olan bir düz hat ile kapatılabilir. Yaklaşık 14 mil uzunluğunda olacak bu hat, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesindeki tüm şartları karşılayacaktır. Karasuları sınırlandırmasında, İstanköy Adası'na tam etki verilmesinin kabulü ihtimalinde, bu defa en azından Körfez'in girişini kapatacak olan düz hattın, Kara Ada'nın batısında yer alan Görecek Adası ile İnce Burun arasında çizilmesi düşünülebilir.

Datça ve Hisarönü Körfezleri'nden oluşan deniz girintisi açısından da benzer bir durum vardır. Gerçekten de Sömbeki (Simi) Adası ile kuzey ve güneyinde yer alan Nimos ve Sesklia adacıkları, söz konusu deniz girintisinin içinde, Türk sahillere yakın bir konuma sahiptir. Böylece söz konusu adaların konumu, Datça ve Hisarönü Körfezlerinden oluşan ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesinde yer alan tüm şartları karşılayan Körfez'in girişinin düz bir hat ile kapatılmasını engellemektedir. Bu nedenle Datça Yarımadası ile Bozburun Yarımadası boyunca uzanan sahilin adaları da içine girintili çıkıntılı yapısından yararlanarak, bu bölgede düz esas hat sisteminin uygulanması mümkündür. Aynı şekilde, Körfez'in içinde bulunan Yunan adalarının karasuları sınırlandırmasına etkisi çok sınırlı olabileceği de belirtilmelidir. Bu hususa son bölümde değinilecektir.

Yine Rodos Adası'nın karşısında bulunması nedeniyle, Marmaris, Aksaz ve Küçüksemizce Koyu'ndan oluşan deniz girintisinin durumuna değinmek gerekmektedir. Söz konusu deniz girintisinin girişi, Kadırğa Burnu ile Kara Burun arasında çizilecek bir düz hatla kapatılabilir ve bu uygulama Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesindeki şartları karşılar görünmektedir. Deniz Kuvvetleri'nin haritasında ise, söz konusu körfezin girişi kapatılmamış ve sadece uygun uç noktalar birleştirilerek bir düz esas hat uygulaması yapılmıştır.

Yine Meis civarında, Kaş ve Kalkan körfezlerinin de girişi düz hatlarla kapatılabilir. Fakat bu durumda, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10/son maddesinde yer alan yasak nedeniyle düz esas hat uygulaması yapılamaz. Bu bölgede, yukarıda belirtilen düz esas hat uygulaması daha lehe sonuç doğurduğu için, aslında hukuken körfez oluşturan söz konusu körfezlerin girişini kapatmamak daha uygun gözükmektedir.

c)Ege'de Yunanistan'ın Düz Hat ile Girişini Kapatabileceği Körfezler:

Halen yürürlükte olan 1913 tarih ve 4141 sayılı Yunan Kanunu'nda, körfezlere ilişkin olarak, girişi 20 mili aşmayan körfezlerde karasularının genişliğinin körfezin deniz tarafına doğru çizilen düz esas hattın itibaren ölçüleceği hükmü yer almaktadır⁸¹. Yunanistan'ın, III. Deniz Hukuku Konferansı'nda da körfezlere ilişkin

⁸¹ Ioannou, s. 138.

bazı girişimleri olmuştur. Gerçekten de Caracas'ta yapılan İkinci Toplantı'da, 25 Temmuz 1974 tarihinde, İkinci Komitede sunulan Yunan teklifinin⁸² “Körfezler” başlıklı 6. maddesi, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 7. maddesinin tekrarından ibarettir. Teklifin 5. maddesinin 4. fıkrasında ise, düz esas hatların uygulanabileceği durumlardan biri olarak da, körfezler gösterilmiştir. Yunanistan Deniz Hukuku Sözleşmesine taraf olmasına ve yukarıda belirtilen kanun düzenlemesine rağmen, halihazırda körfezlerin girişini düz hatla kapatma uygulaması yapmamıştır⁸³.

Yunan doktrininde, Yunanistan'ın düz hat ile girişini kapatabileceği körfezlere değinilmiştir. POLITAKIS, Kuzey Ege'deki Thermaikos, Toronaios, Singitikos, Ierissou, Strimonikos ve Kavalas körfezlerinin hukuki anlamda körfez statüsünü haiz olduklarını ve girişlerinin kapatılabileceğini belirtmiştir; yalnız Selanik limanının girişinde ve Halkidikya Yarımadası'nın batısında bulunan Thermaikos Körfezi'nin ağız genişliği 24 mili aştığı için, düz hattın daha kuzeye çekilmesi gerektiğini belirterek, buna ilişkin teklifler getirmiştir⁸⁴. Söz konusu körfezlerden, Kavalas Körfezi dışındakiler, Halkidikya Yarımadası içinde ve çevresinde bulunurken, Kavala şehrinin sahilinin bir parçasını oluşturan Kavalas Körfezi daha doğuda, Taşoz Adası'nın kuzeybatısında ve adaya oldukça yakın bulunmaktadır.

⁸² Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.22, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 200–201.

⁸³ **Ioannou**, s. 138.

⁸⁴ Bkz: **Politakis**, s. 521 ve 522 (Fig. 6).

Hemen belirtmek gerekir ki söz konusu körfezlerin konumu nedeniyle Yunanistan'ın Kuzey Ege'deki bu körfezlerin girişini düz hat ile kapatma uygulaması, Türkiye'nin deniz yetki alanlarına hanel getirmeyecektir. Bununla beraber, söz konusu körfezlerin girişinin kapatılması, Yunanistan'ın karasularını ve dolayısıyla hava sahasını ileri götüreceğinden, açık deniz ve uluslararası hava sahası açısından Türkiye'nin kullanımına açık alanları daraltabilir. Bu durum özellikle Yunanistan'ın hukuka aykırı mevcut 10 millik hava sahası iddiası açısından daha fazla kendisini gösterecektir. Ayrıca bu uygulama Yunanistan'a içsular alanı kazandıracaktır. Bu durum, Orta ve Güney Ege'deki Yunan körfezleri için de geçerlidir⁸⁵.

C) Değerlendirme:

Yukarıdaki açıklamalar göstermektedir ki gerek Türkiye'nin gerek Yunanistan'ın sahillerinin belirli kısımlarında düz esas hat yöntemi uygulamaları mümkün olduğu gibi hukuken körfez statüsünü haiz deniz girintilerinin girişini düz bir hatla kapatma imkanları da bulunmaktadır. Ancak Yunanistan bir takımada devleti olmadığı için, takımada esas hatları ile Ege'deki adalarının uç noktalarını birleştiremez. Yine Yunanistan'ın Ege'deki adaları arasındaki düz esas hat iddialarının, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesine külliyen aykırı olacağı bir kez daha belirtilmelidir. Fakat Yunan anakarası civarında düz esas hat uygulamaya müsait bazı alanlar vardır.

⁸⁵ Güney ve Orta Ege'deki körfezler için bkz: **Politakis**, s. 519–521 (Fig. 3 ve 4).

Türkiye'nin Ege sahilinin özellikleri ise düz esas hat ve körfez girişi kapatma konusunda daha geniş imkanlar sunmaktadır. Bununla beraber, taraflar halihazırda normal esas hat yöntemini uygulamakta ve böylece karasularının iç sınırını en düşük cezir hattı ile tayin etmektedir. Bu da coğrafi sahil çizgisine tekabül etmektedir. Ege'de med-cezir olayı suların yüksekliğini fazla etkilemediğinden, tarafların esas hattını oluşturan coğrafi sahil çizgisi de değişmemektedir.

Tarfların en düşük cezir hattını esas almalarının nedeninin, taraflardan birinin normal esas hattın sapan bir uygulama yapması durumunda, diğer tarafın buna itiraz edeceği ve kendi düz esas hat sistemini uygulayacağı endişesi olduğu açıktır. Bu ihtimalde Ege sorunu derinleşecek ve karmaşıklaşacaktır.

Hukuki açıdan ise bu noktada UAD'nın, İngiltere ile Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'nda yaptığı, deniz alanı sınırlandırmalarının her zaman bir uluslararası yönü bulunduğu, sadece sahil devletinin iç hukukunda açıkladığı iradesine bağlı olamayacağı, her ne kadar sahil devletinin bunu gerçekleştirme yetkisini haiz olması nedeniyle sınırlandırma işlemi zorunlu olarak tek taraflı bir işlem oluşturuyorsa da bunun diğer devletler açısından geçerliliğinin uluslararası hukuku ilgilendirdiği şeklindeki tespit gündeme gelmektedir⁸⁶. Böylece iki tarafın da düz esas hat uygulamalarının uluslararası hukuk anlamında geçerliliği birbirleri

⁸⁶ Fisheries Case, Judgment of December 18th, 1951: ICJ Reports 1951, s. 132. Bu tespiti UAD tarafından, İngiltere ve İzlanda arasındaki davaya ilişkin kararda (bkz: Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland), Merits, Judgment ICJ Reports 1974, s. 22. para, 49.) ve Federal Almanya ile İzlanda arasındaki davaya ilişkin kararlarda da (bkz: Fisheries Jurisdiction (Federal Republic of Germany v. Iceland), Merits, Judgment ICJ Reports 1974, para, 41, s. 191.) atf yapılmıştır.

tarafından kabul edilmelerine bağlıdır⁸⁷. Zira Yunanistan hukuka uygun veya aykırı olsun düz esas hat iddiasında bulunursa Türkiye bunu protesto edecek ve söz konusu protestosunun içinde bulunan tanımama tutumunu teyid amacıyla çeşitli girişimlerde bulunacaktır. Aynı durum Türkiye'nin düz esas hat uygulaması halinde Yunan tarafı için de söz konusu olacaktır. Dolayısıyla hem esas hatlar diğer taraf kabul etmediği için uluslararası hukuk anlamında geçerlilik kazanmayacak hem de sorun ziyadesiyle karmaşık bir hal alacaktır.

Bu nedenle eğer taraflar düz esas hat sistemi uygulayacaksa meseleyi aralarında müzakere etmelidir. Esas hatlar deniz yetki alanlarının başlangıç noktasını oluşturur. Ege'de aşağıda ayrıntısıyla değinileceği gibi karasuları sınırlandırması yapılmamış olduğu ve kıta sahanlığı sınırlandırması sorunu bulunduğu için, esas hatlar meselesi, sınırlandırma konusundaki müzakerelerde mutlaka gündeme gelecektir. Ege'deki tüm sorunlar birbirleriyle bağlantılı olduğu için, esas hat meseleleri de tüm sorunların

⁸⁷ Bu duruma ilişkin iyi bir örnek, Belçika ile Hollanda arasında yaşanan bitişik sahillerdeki karasuları sınırlandırması uyuşmazlığıdır. Hollanda'nın, 1985 tarihli Karasuları Sınırları Kanunu'nun 2. maddesi ile Westerschelde Nehri'nin ağzında, Zwin ile Westkapelle arasında tek taraflı olarak düz esas hat uygulaması öngördüğü, Belçika'nın ise buna itiraz ederek, bu bölgede normal esas hat uygulamasının yapılmasını gerektiği tezini ileri sürdüğü belirtilmiştir; Hollanda'nın tek taraflı düz esas hat uygulamasına yukarıda belirtilen UAD'nın Balıkçılık Davalarındaki meşhur içtihadına dayanarak karşı konulmuştur. Bkz: E. **Somers**: "The Problem of the Wielingen: The Delimitation of the Belgian Territorial Sea with Respect to the Netherlands", *International Journal of Estuarine and Coastal Law*, Vol: 3, No: 1, 1988, s. 27-28. Daha sonra taraflar arasında yapılan müzakereler sonucu akdedilen anlaşma ile sınırlandırmanın söz konusu düz esas hat uygulaması nazara alınmadan yapıldığı anlaşılmaktadır. Bkz: Alex G. Oude **Elferink**: "Belgium/Netherlands: Delimitation of Maritime Zones", *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol: 12, No: 4, 1997, s. 550.

dahil olduğu paket halinde yapılacak müzakerelerin konusunu oluşturabilir. Bu müzakerelerin sonucunda ortaya çıkacak anlaşma, tarafların uygulayacağı düz esas hat sistemlerini tayin edecektir.

II) Karasularının Yan Sınırı ve Ege'deki Durum:

A) Genel Olarak Karasuları Yan Sınırını Tespit Açısından Kullanılan Yöntemler:

Karasularının yan sınırı sahilleri bitişik devletler arasında söz konusu olur. Sahilleri bitişik olan devletlerin karasuları mutlaka çakışacağı için, karasuları sınırlandırması yapılmalıdır. Karasuları sınırlandırması açısından bitişik ve karşılıklı sahiller, uluslararası hukukta genellikle beraber değerlendirme konusu olmuştur. Gerçekten de aşağıda açıklanacağı gibi Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin düzenlemesi, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesi düzenlemesinin, anlam bakımından etkisi olmayan bazı ufak kelime farklılıkları dışında aynıdır.

Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesine göre: "İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine bir anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları, bu iki

devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel şartların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka bir şekilde sınırlandırılmasının gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.”

Görüldüğü gibi bitişik sahillerde karasuları sınırlandırması ile karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırması aynı maddede ve aynı yöntemler çerçevesinde düzenleme konusu olmuştur. Söz konusu düzenleme aşağıda karşılıklı sahiller bağlamında derinlemesine incelenecektir. Karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırması için söylenenler, bitişik sahillerdeki karasuları sınırlandırması için de geçerlidir. Burada sadece bitişik sahiller açısından özellik gösteren sınırlandırma yöntemlerine değinilecek, Ege'deki mevcut durum belirtilerek, Ege'deki bitişik Türk-Yunan sahilinde nasıl bir sınırlandırma yapılabileceği tespit edilmeye çalışılacaktır.

Bitişik sahillerde karasuları sınırlandırması için farklı yöntemler kullanıldığı görülmektedir⁸⁸. Bunlardan ilki, düz uzanımlı bitişik sahillerde sahile dikey hat çizme yöntemidir. Bu yönteme göre, düz uzanımlı bitişik sahillerde, kara sınırının nihayet bulunduğu noktadan itibaren, sahile dik bir hat çizilir. Düz uzanımlı olmayan sahillerde girintili çıkıntılı sahiller, körfezler ve nehir ağızlarında uygulanacak düz esas hat veya körfezlerin girişini kapatan düz hat ile diklik sağlanabilir. Buna benzer

⁸⁸ Bkz: **Gönlübol**, (Sahil Suları), s. 142-143; **Jayewardene**, s. 280-281; **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 307-308.

diğer yöntem ise, sahil ile kara sınırının kesiştiği noktadan itibaren, sahilin genel istikametinde bir dikey hat çizmektir. Bu yöntemin, sahilin genel istikametinin, kullanılan haritanın ölçeğine göre değişmesi ve sahilin genel istikametinin tayini için esas alınacak uzunluğun tespitinde objektif ölçüt bulunmaması gibi sakıncaları bulunmaktadır. Bir diğer yöntem, kara sınırını, açık denize doğru, karasularının dış sınırına kadar uzatmaktır. Bu yöntem, kara sınırı ile sahilin dik bir açı oluşturmaması halinde devletlerden biri aleyhine sonuç doğuracaktır. Bir diğer yöntem, azimut tayini ile yan sınırı tespit etmektir. Buna göre, kara sınırının nihayet bulduğu nokta ile belirlenen azimut arasında çizilen hat, yan sınırı teşkil eder⁸⁹. Diğer bir yöntem, kara sınırı ile sahilin kesiştiği noktadaki enlem veya boylam çizgilerini esas alarak yan sınırı tayin etmektir.

Bir diğer yöntemi ise Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddelerinde yer alan bileşik kural oluşturur. Buna göre taraflar yan sınırı anlaşma ile tespit eder. Anlaşma bulunmaması halinde ise, orta hat/tarihi haklar/özel şartlar yöntemi devreye girer. Söz konusu kural ve kuralın öngördüğu yöntemlere aşağıda ayrıntılı olarak değinilecektir. Aslında sınırlandırmada mutlak üstünlük ve önceliği olan anlaşmadır ve taraflar aralarında müzakere ederek çok farklı şekillerde yan sınırı tespit edebilirler. Buradaki tek ölçüt, *jus cogens* kurallara ve üçüncü devletlerin haklarına haled getirilmemesidir.

⁸⁹ Aşağıda ayrıntısıyla değinilecek olan Türk-Sovyet Karasuları Sınırlandırması Andlaşması'nda da azimut esas uygulanmıştır.

B) Ege'de Karasularının Yan Sınırı:

1) Lozan Andlaşması Düzenlemesi:

Lozan Barış Andlaşması metninde, karasuları yan sınırına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla beraber, Andlaşma'nın 5. maddesinde, Andlaşma'nın 2/2. maddesinde öngörülen sınırı, arazi üzerinde çizmekle görevli bir sınır komisyonu kurulması öngörülmüştür. Bu Komisyon'un görevleri, teşkili ve uyacağı kurallara ilişkin usul ve esaslar, Andlaşma'nın 5–11. maddeleri arasında gösterilmiştir. Söz konusu Komisyon, Atina'da 3.11.1926 tarihinde bir Protokol kabul etmiş ve bunun bir nüshasını Andlaşma'nın depositeri Fransa'ya teslim etmiştir⁹⁰.

2) Sınır Komisyonu'nun Kabul Ettiği Protokol ve Sonrasındaki Gelişmeler:

Protokole göre⁹¹, kara sınırı çizgisi, Meriç Nehri'nin denize ulaştığı yerde, seyrisufere elverişli kesiminin ortasından geçen çizgidir. Söz konusu çizginin denize

⁹⁰ **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 335; Yüksel **İnan**–Mine Pınar **Gözen**: “Turkey's Maritime Boundary Relations”, Esatern Mediterranean, Mustafa **Kibaroglu** (ed.), Foreign Policy Institute, Ankara, s. 182.

⁹¹ Söz konusu Protokol'ün ilgili hükmü için bkz: **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 135. Madde metninin Fransızcası için bkz: Deniz **Bölükbaşı**: Turkey and Greece: The Aegean Disputes: A Unique Case in International Law, Cavendish Publishing Limited, London, 2004, s. 97–98.

ulaştığı noktadan itibaren 3 mil kadar güneybatı istikametine doğru çekilecek hat deniz sınırını oluşturacaktır. Bu çerçevede, karasuları yan sınırının, Meriç Nehri talveg çizgisi istikametinde, yaklaşık güneybatıya doğru yine yaklaşık 3 mil uzanacağı belirtilmiştir⁹².

Türk doktrinin de, Sınır Komisyonu'nun çizdiği bu sınırın, bir karasuları yan sınırı olduğu noktasında bir temayül bulunmaktadır⁹³. Yunan yazarlardan KATSOUFROS, bu bölgede bir sorun bulunmadığını belirterek, sınırın geçerliliğini onaylar görünmektedir⁹⁴. SYRİGOS da Lozan Andlaşması ile çizilen tek deniz sınırının bu bölgede olduğunu söyleyerek sınırı onaylamaktadır⁹⁵.

Ancak bu noktada, Komisyon'un yetkisi meselesi akla bazı soru işaretleri getirmektedir. Gerçekten de, Sınır Komisyonu'nun kurulmasını öngören Lozan Andlaşması'nın 5/1. maddesi, Komisyon'un görevinin, 2/2. maddede tanımlanan sınırı, arazi üzerinde çizmek olduğunu açıkça belirtmiştir. Andlaşma'nın 2/2. maddesinde ise, Türkiye ile Yunanistan'ın kara sınırlarının tespit edildiği görülmektedir. Şu halde Komisyon, Andlaşma'nın 2/2. maddesinde belirlenen Türk–Yunan kara sınırını, kara üzerinde işaretlemek ve çizmek yetkisini haizdir. Bir başka

⁹² **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 135. Gerçekten de hükümde yer alan, "...hattı hudut seyrüsefer (kanalı) hattı mutavassıtının takriben 3 mili bahri takriben cenubu garbi istikametinde temdidi ile tespit edilmiştir" ifadesi, deniz yan sınırının talveg çizgisi esas alınarak tespit edildiğini göstermektedir.

⁹³ Bkz: **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 335; **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 134–136; **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 346.

⁹⁴ **Katsoufros**, s. 86

⁹⁵ **Syrigos**, s. 41 ve 401.

ifadeyle, Komisyon'un yetkisi Türk–Yunan Trakya kara sınırını arazi üzerinde çizmekle sınırlıdır. Ancak Sınır Komisyonu yetkisini, 5. maddede öngörüldüğü şekilde kara sınırlarını tayin ile sınırlamayı, kara sınırının bitiş noktasından denize uzanımını meselesiyle de uğraşmıştır⁹⁶. Bununla beraber, söz konusu sınır andlaşma statüsünde bir protokole bağlandığı için, sınırın geçerli olduğu kabul edilmelidir. Zaten taraflar da protokolü ve protokolle çizilen sınırı geçerli olarak kabul etmektedir.

Bununla beraber, Komisyon tarafından çizilen sınır kendi içinde bazı kusurlar da barındırmaktadır. Protokol'ün, kara sınırının denizdeki bitiş noktasını kararlaştırmadığı, yan sınır konusunda muğlak ve hatalı tanımlar içerdiği, deniz yönündeki sınır çizgisini de, sınırlandırma için gerekli olan asgari özeni göstererek tespit etmediği belirtilmiştir⁹⁷. Bu bağlamda, talveg çizgisinin genel istikametinin nehrin ağzından içeriye doğru ne kadarının esas alınarak tayin edileceği Protokol'de yer almadığı için, esas alınacak farklı mesafelerin, talveg hattının genel istikametini, dolayısıyla denize uzanacak yan sınırın istikametini de farklılaştıracağı belirtilmiştir⁹⁸. Bir diğer sorun da, Protokol'de, 1 milin 1609.31 metreye eşit olduğunun kabul edilmesidir. Zira, 1609.31 metre, kara miline tekabül etmektedir ve

⁹⁶ **Bölükbaşı**, s. 97.

⁹⁷ **Bölükbaşı**, s. 98.

⁹⁸ **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 135. Esas alınan farklı uzaklıklarda ortaya çıkan farklı sınırlar için bkz: Sertaç Hami **Başeren**: “Ege’de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuki Statüsü”, ‘Ege’de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ali **Kurumahmut** (Yayına Hazırlayan), TTK, Ankara, 1998, s. 110 ve ek 27, ek 28 ve ek 29.

deniz mili ise 1852 metredir⁹⁹. Hal böyle olunca, deniz sınırının 4827.93 metre, mil cinsinden ise 2.60 millik kısmının çizildiği sonucu çıkarılmaktadır¹⁰⁰. Görüldüğü gibi, kara mili kullanıldığı için, Komisyon'un denize uzattığı sınırda da eksiklik bulunmaktadır. Ayrıca, Komisyon'un çizdiği sınır, her iki devletin de o dönemde uyguladıkları karasuları genişliği bağlamında 3 mili esas almakta ve bu da sınırın yetersizliğini göstermektedir¹⁰¹. Türkiye ve Yunanistan'ın Ege'de mevcut karasuları genişliği uygulamaları 6 mil olduğu için sınırın, 6 millik genişliğe göre ayarlanması gerektiği belirtilmektedir¹⁰².

Meriç bağlamında gündeme gelen bir diğer sorun, Türk–Yunan kara sınırına ilişkindir. Bu bağlamda Nehrin yaka, istikamet ve kanallarında, çeşitli nedenlerden kaynaklanan jeofiziki değişiklikler olduğu, bu durumun Nehir'de yeni bir sınır çizmeyi gerektirdiği belirtilmiş ve 7 Aralık 1971 tarihli protokollerle, tarafların bu konuda çeşitli düzenlemeler getirdiği kaydedilmiştir¹⁰³. Söz konusu düzenlemeler, “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Krallık Hükümeti Arasında Trakya Hududunun İşaretlenmesi Hakkında Ana Protokol”, “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Krallık Hükümeti Arasında Trakya Hududunun İşaretlenmesi Hakkında Ana Protokola Ek Teknik Protokol” ve “Türk–Yunan

⁹⁹ Bkz: **Bölükbaşı**, s. 99; **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 136.

¹⁰⁰ **Bölükbaşı**, s. 99.

¹⁰¹ Yüksel **İnan**–Yücel **Acer**: “The Aegean Disputes”, The Europeanization of Turkey's Security Policy: Prospects and Pitfalls, Ali L. **Karaoşmanoğlu**–Seyfi **Taşhan** (ed.), Foreign Policy Institute, 2004, s. 136–137.

¹⁰² **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 335; **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 136; **Bölükbaşı**, s. 100.

¹⁰³ **İnan**–**Gözen**, s. 182.

Hududunu İşaretleme Çalışmalarına Katılacak Personelin Huduttan Geçişleri ve Karşı Taraf Arazisindeki Faaliyet ve Geçici Kalışları Hakkında Ana Protokola Ek İdari Protokol”dür¹⁰⁴. Ana Protokol’ün dibace bölümünde, “Lozan Barış Andlaşması gereğince, Türk–Yunan hududunun tarif ve tespit eden 1926 Protokolü ve eklerin tanziminden bu yana geçen süre içinde, Meriç ve Arda Nehirlerinin yataklarında bazı değişiklikler olduğunu, arazi üzerinde halen mevcut hudut işaretlerinin yetersiz bulunduğunu ve bu durumun taraflar arasında hudut anlaşmazlıkları yarattığını dikkate alarak,

Hududun 1926 Protokolüne göre işaretlenmesi, ihyası ve bahse konu Protokol esaslarına ve modern usullere dayanan ayrıca yeni hudut işaretlerini de kapsayacak yeni haritalar yapılması için aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır.” ifadesi yer almaktadır. Yine Protokol’ün 1/a maddesine göre, “Türk–Yunan Hududu, 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması ve buna dayanan 3 Kasım 1926 tarihli Protokol ve ekleriyle tespit ve tarif edilmiştir.” Protokol’ün I/b maddesinde ise, Türk–Yunan Trakya Hududunun şekil ve ebadlarının, V. Madde çerçevesinde kurulması öngörülen, Türk–Yunan Hududunu İşaretleme Müşterek Komisyonu” tarafından 1926 Protokolü ve eklerine göre müştereken işaretlenmesi hususunda anlaşıldığı belirtilmiştir. Görüldüğü gibi taraflar, kara sınırı bağlamında, Lozan Andlaşması düzenlemelerini ve 1926 Protokolü’nü esas almaktadır. Ana Protokol’de deniz yan sınırına ilişkin de bazı düzenlemeler bulunmaktadır. Gerçekten de Ana Protokol’ün II/a maddesinde, hududun işaretlenmesi deyiminin, Meriç’in denize döküldüğü bölgedeki deniz sınır hattının tespiti, kontrolü ve ihyasını da içerdiği belirtilmiş ve VI/e maddesinde, Komisyon’un görevlerinden birinin de Meriç

¹⁰⁴ Söz konusu Protokollerin metinleri için bkz: RG: 14 Mayıs 1981, 17340.

Nehri'nin denize döküldüğü bölgedeki Türk–Yunan deniz hududunu işaretlemek olduğu kabul edilmiştir. Burada tarafların, nehrin denize döküldüğü sahil kesimlerini ıslah etmek amacı taşıdığı gibi deniz yan sınırına ilişkin bazı ayarlamalar yapmak istedikleri de anlaşılmaktadır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Krallık Hükümeti Arasında Trakya Hududunun İşaretlenmesi Hakkında Ana Protokola Ek Teknik Protokol'ün I/f maddesinde, Komisyon'un yapacağı işlerden biri olarak, “Meriç Nehrinin denize döküldüğü bölgedeki Türk–Yunan müşterek deniz hudut hattının başlangıç noktasıyla istikametini belirtmek maksadıyla gece ve gündüz mümkün olan en uzak mesafeden gözükebilecek şekilde uygun sistemi seç(mek) ve bunların uygulanmasını sağla(mak)” olduğu hüküm altına alınmıştır. Görüldüğü gibi deniz sınırının başlangıç noktası ve istikameti tespit edilmek istenmektedir ve dolayısıyla deniz yan sınırı açısından da bir ihya amacı göze çarpmaktadır. Bununla beraber söz konusu Protokollerin onaylanmalarına rağmen, yürürlüğe girmeleri için gereken işlemlerin yapılmadığı ve yürürlüğe girmedikleri, Türkiye'nin Protokolde öngörülen düzenlemeleri, coğrafi, jeomorfolojik ve jeofiziki değişimlere göre yeniden müzakere edilmesini istediği, Yunanistan'ın ise bunu reddederek, Protokollerin yürürlükte olduğunu bildirdiği belirtilmiştir¹⁰⁵.

Değınilen Protokoller dışında, Türkiye ile Yunanistan arasında Meriç Nehri'ne ilişkin başka bazı andlaşmaların bulunduğu da gürılmektedir. Taraflar arasında bu konuda yapılan andlaşmalardan tespit edebildiklerimiz: “Meriç Nehrinin her iki

¹⁰⁵ İnan–Gözen, s. 182–183.

sahilinde su tesisatının tanzimine dair Türk–Elen İtilafnamesi”¹⁰⁶, “Türk–Yunan Trakya Hududunun Mühim Kısmını Tayin Eden Meriç Nehri Mecrasının Islahı Dolayısıyla 19.01.1963 Tarihinde İmzalanan Protokol”¹⁰⁷ ve “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Krallık Hükümeti Arasında Trakya Hududunda ve Meriç Nehrinin Denize Döküldüğü Bölgede Hudut İşaretlerinin Muhafazası, Kontrolü, Bakımı, Onarımı ve İhyası Hakkında Protokolü”dür¹⁰⁸. Söz konusu protokellerin yürürlük durumları ile ilgili olarak Türk Dışişleri Bakanlığı’nın görüşü şu şekildedir¹⁰⁹: “Meriç Nehrinin her iki sahilinde su tesisatının tanzimine dair Türk–Elen İtilafnamesi” taraflarca yürürlüğe sokulmuş ve yürürlüğü kendiliğinden 10’ar yıllık sürelerle uzamaktadır. Edirne Valiliği ve DSİ 11. Bölge Müdürlüğü (Edirne) tarafından hudut bölgesinde yürütülen taşkın koruma amaçlı çalışmalar sırasında söz konusu anlaşma hükümlerine uygun davranılmakta, Yunan tarafının mukabil faaliyetleri bahse konu anlaşma hükümleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yürürlük ve uygulama durumu bu şekilde izah edilen anlaşma, esas itibariyle doğrudan doğruya kara sınıra ilişkin bir düzenleme getirmemektedir. “Türk–Yunan Trakya Hududunun Mühim Kısmını Tayin Eden Meriç Nehri Mecrasının Islahı Dolayısıyla 19.01.1963 Tarihinde İmzalanan Protokol” ise, onay belgeleri teati

¹⁰⁶ Metin için bkz: RG: 25 Mayıs 1935, 3011.

¹⁰⁷ Metin için bkz: RG: 9 Ocak 1967, 12499.

¹⁰⁸ Metin için bkz: RG: 4 Kasım 1981, 17504. Aynı tarihli Resmi Gazete’de, “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Krallık Hükümeti Arasında Trakya’da ve Meriç Nehrinin Denize Döküldüğü Bölgede Hudut Olaylarının Önlenmesi ve Halli Hakkında Anlaşma” da yer almaktadır.

¹⁰⁹ Bu bilgiler, Bilgi Edinme Kanunu çerçevesinde tarafımızdan yapılan 12.01.2010 tarih ve 23317 sayılı başvuruya, Dışişleri Bakanlığı Bimer tarafından elektronik posta ile verilen 03.02.2010 tarihli cevaptan alınmıştır.

edilmediğinden yürürlüğe girmemiş ve uygulanmamıştır. Aynı şekilde “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Yunanistan Krallık Hükümeti Arasında Trakya Hududunda ve Meriç Nehrinin Denize Döküldüğü Bölgede Hudut İşaretlerinin Muhafazası, Kontrolü, Bakımı, Onarımı ve İhyası Hakkında Protokolü” de onay belgelerinin teati edilmemesi nedeniyle yürürlüğe girmemekle beraber, hudutta mevcut hudut işaretlerinin kontrol, bakım ve onarım çalışmaları sırasında her iki tarafça zımnen itibar edilmektedir.

Görüldüğü gibi Meriç Nehri bağlamında teessüs eden Türk–Yunan kara sınırı sorunludur. Hukuki durum da çok açık değildir. Taraflar hangi andlaşmaların yürürlükte olduğu konusunda görüş ayrılığı içindedir ve bu da hukuki durumu karmaşıktır. Dolayısıyla öncelikle tarafların yapması gereken, Meriç yatağı bağlamında ortaya çıkan sorunları çözerek bunu andlaşmaya bağlamak, akabinde deniz yan sınırını tayin etmektir. Zira ancak kara sınırına ilişkin sorunlar çözüldükten sonra deniz yan sınırının sıhhatli bir şekilde tespiti mümkün olabilir.

C)Ege’de Karasuları Yan Sınırı Nasıl Çizilmelidir?

Yan sınırın tespiti için, bölgenin coğrafi özelliklerine uyan yöntemlerden birisi seçilebilir. Türk–Yunan kara sınırı, sahilin genel yönüne dik uzanmaktadır; böylece, kara sınırının nihayet bulunduğu noktadan itibaren sahile dikey hat çizme yöntemi veya sahil ile kara sınırının kesiştiği noktadan itibaren, sahilin genel istikametinde bir

dikey hat çizme yöntemi uygulanabilir¹¹⁰. Veya başlangıç noktası tayin edilmiş orta hat yöntemi ile de sonuca ulaşılabilir. Başlangıç noktası Meriç Nehri'nin talvegini izleyen kara sınırının nihayet bulunduğu noktadır. Ancak bunun için Nehrin talveginin genel istikametinin tayini gerekir. Bu da Meriç yatağı bağlamında ortaya çıkan sorunların çözülüp, kara sınırının tam ve kesin olarak saptanması ile mümkün olacaktır. Meriç'in talvegi tam olarak tayin edildikten sonra, karasularının dış sınırı olan 6 mile kadar sınırın orta hat yöntemi esas alınarak uzatılması mümkündür. Bu noktada, Fransa ile İspanya arasında akdedilen andlaşmada kullanılan yöntem düşünülebilir¹¹¹. Bidassoa Nehri iki devlet arasındaki kara sınırını oluşturmaktadır. Taraflar arasında bitişik sahillerde karasuları sınırlandırması yapılırken, Nehrin ağzına düz bir hat çizilmiş ve bu şekilde orta nokta tespit edilmiştir¹¹². Söz konusu orta noktadan karasularının dış sınırına kadar yan sınır, orta hatta oldukça yakın şekilde tespit edilmiştir. Meriç Nehri için de bu uygulama yapılabilir; fakat bu durumda Sınır Komisyonu'nun kabul ettiği Protokolda, Türk–Yunan kara sınırı çizgisinin, Enez değirmenin dörd kilometre batısındaki noktadan sonraki deniz

¹¹⁰ Bkz: **Ahnish**, s. 383.

¹¹¹ Convention Between France and Spain on delimitation of the territorial sea and contiguous zone in the Bay of Biscay. Metin için bkz: United States Department of State Bureau of Intelligence and Research, Limits in the Seas, No:83 Territorial Sea and Continental Shelf Boundaries: France–Spain (Bay of Biscay), <http://www.state.gov/documents/organization/59579.pdf>, s. 2–3. (24.12.2009). Ayrıca bkz: D.H. **Anderson** (Hazırlayan): “France–Spain Report Number 9–2”, International Maritime Boundaries, Vol: II, Jonathan I. **Charney**–Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1727–1728.

¹¹² Limits in the Seas, No:83, s. 10; **Anderson**, (France–Spain), s. 1722

yönüne kateden kısmında, Nehrin talvegi esas alındığı için, bu alan açısından kara sınırından sapma olacaktır.

Aşağıda ayrıntılı şekilde incelenecek olan, 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinde bitişik sahillerde karasuları sınırlandırmasının, (tıpkı karşılıklı sahillerdeki sınırlandırmada olduğu gibi) andlaşma–orta hat/tarihi haklar/özel şartlar yöntemi çerçevesinde yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Bu alanda, yan sınır açısından orta hat yönteminin uygulanması mümkündür ve aşağıda ayrıntılı şekilde incelenecek olan özel şartlar ve bu bağlamda gelişen hakça ilkeler açısından sorun çıkarmamaktadır.

Taraflar bitişik sahillerdeki karasuları sınırlandırması için hangi yöntemi seçerlerse seçsinler, mutlaka aralarında müzakere etmeli ve sınırı hukuken kesinleştirmek için andlaşmaya bağlamalıdır. Bu durum aşağıda ayrıntılı olarak değinileceği gibi işin mahiyeti icabı karasuları sınırlandırmasında andlaşmanın mutlak üstünlük ve önceliğinin gereğidir. Yine tüm Ege sorunları birbirine bağlı olduğu ve bitişik sahillerdeki karasuları sınırlandırması, karasuları genişliği ve kıta sahanlığı sınırlandırması açısından da önem taşıdığı için, bu konuda tarafların yapacağı müzakereler tüm Ege sorunlarının dahil olduğu bir müzakere sürecinin parçasını oluşturmalıdır. Eğer taraflar bitişik sahillerdeki karasuları sınırlandırması hususunda anlaşamazlarsa, sınırı tespit ve kesinleştirmek için mesele uluslararası yargıya taşınmalıdır. Aslında tarafların anlaşamaması durumunda en ideali, tüm Ege sorunlarını halledilmek üzere paket halinde uluslararası yargıya havale etmektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILIKLI SAHİLLERDE KARASULARI SINIRLANDIRMASI AÇISINDAN EGE'DE MEVCUT DURUM

Ege karasuları sorunu, genellikle karasuları genişliği sorunu bağlamında gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır. Oysa, Ege'de karasuları sorununun asıl yönü, iki devletin sahilleri arasındaki mesafenin iki tarafın karasuları genişliği toplamından az olduğu hallerde, nasıl bir sınırlandırma yapılması gerektiğine ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde, andlaşmalar ve taraflar arasındaki ilişkiler bağlamında Ege'de bir karasuları sınırı bulunup bulunmadığı meselesi incelenecektir.

D) Lozan Andlaşması Hükümleri:

Lozan Barış Antlaşması'nda karasuları sınırlarının tespit edilip edilmediğini ortaya koyabilmek için, meseleyi, karasuları genişliği konusu ile beraber inceleyip değerlendirmek gerekmektedir.

Lozan Barış Antlaşması'nda, Ege'de Türkiye ve Yunanistan'ın karasularının genişliğini açıkça düzenleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla beraber, gerek Andlaşma metninde yer alan bazı hükümler gerek Konferans tutanakları ve gerekse

de o dönemde tarafların uyguladığı karasuları genişliği, tarafların karasuları genişliği konusunda 3 mil anlayışı çerçevesinde hareket ettikleri izlenimini doğurduğu belirtilmiştir¹¹³.

Lozan Barış Andlaşması'nın 6/son maddesine göre “İşbu bu Muahdede hilafına bir hüküm olmadıkça, hududu bahriye, sahilden 3 milden dun mesafede kani ada ve adacıkları ihtiva eder”. Andlaşma'nın 12. maddesinin son cümlesinde ise, “Asya sahilinden üç milden dun mesafede kain adalar, işbu Muahdede hilafına sarahat bulunmadıkça, Türkiye hakimiyeti altında kalacaktır” ifadesi yer almaktadır. Söz konusu hükümlerde yer alan, 3 mil ölçütü ile, Türkiye'nin deniz ülkesinin nereye kadar gideceğinin, bir başka ifadeyle Türkiye'nin karasuları genişliğinin sınırının gösterildiği ifade edilmiştir¹¹⁴.

Bunun gibi, 3 mil ilkesinin o dönemde her iki devletin de uyguladıkları ve Lozan dengesinin bir parçası olan karasuları genişliğinin Andlaşma'ya yansımış bir

¹¹³ Bkz: Hüseyin **Pazarıcı**: “Lozan Antlaşması'ndan 1974'e Kadar Ege'ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan'ın Ege Politikası”, Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler, Tarih Boyunca Türk–Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974'e Kadar), Gnkur. Basımevi, Ankara, 1986, s. 20–21; M. Aydoğan **Özman**: “Ege'de Karasuları Sorunu”, AÜSBFD, Cilt: LXIII, No: 34, Temmuz–Aralık 1988, s. 176; **Toluner**, ‘Milletlerarası Hukuk Dersleri’, s. 97, 87a nolu dipnot; Ali **Kurumahmut**: “Ege'de Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı”, Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ali **Kurumahmut** (Yayına Hazırlayan), TTK, Ankara, 1998, s. 21; **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 107–108.

¹¹⁴ **Pazarıcı**, (Yunanistan'ın Ege Politikası), s. 20.

izi olabileceği belirtilmiştir¹¹⁵. Gerçekten de 1936 yılına kadar Yunan karasuları genişliğini doğrudan tespit eden bir düzenleme olmamasına rağmen, Yunan mahkemelerinin top menzili ilkesi çerçevesinde 3 ila 4 millik bir karasuları genişliği uyguladıkları anlaşılmaktadır¹¹⁶. Karasuları genişliğini tespit için kullanılan kıstaslardan birisi olan top menzili kıstasının yerini 3 mil kıstasına bırakması ve 3 mil kıstasının yakın zamana kadar geçerliliğini yitirmemesi¹¹⁷ neticesi olarak, o dönem için Yunan karasuları genişliğinin de 3 mil olduğunu kabul etmek mümkündür. Yunanistan'ın o tarihte var olan ve karasuları genişliği yukarıda belirtildiği gibi tespit edilmiş bir devlet olması nedeniyle, Andlaşma metninde ve tutanaklarda, Yunan karasuları genişliğine bir atıf bulunmadığı belirtilmiş ve Andlaşma'nın 26. maddesinde yer alan Türkiye'nin Yunanistan sınırlarını tanıdığı ve kabul ettiğine ilişkin hükümden yola çıkılarak, Yunan karasularının 3 mil genişliğinin Türkiye tarafından kabul edildiği kaydedilmiştir¹¹⁸. Türk karasularının genişliğinin 3 mil olarak tespit edildiğine ilişkin bir diğer gerekçe olarak, İSMET Paşa'nın ufak adalar konusundaki taleplerini dayandırdığı argüman ile Türk ve İtalyan temsilciler arasında Meis Adası'nın aidiyetine ilişkin tartışmalarda ileri sürülen argümanlar gösterilmiştir¹¹⁹.

¹¹⁵ **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 132.

¹¹⁶ Bkz: **Ioannou**, s. 128.

¹¹⁷ **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 296–297.

¹¹⁸ **Pazarıcı**, (Yunanistan'ın Ege Politikası), s. 21.

¹¹⁹ Bkz: **Pazarıcı**, (Yunanistan'ın Ege Politikası), s. 20. Bununla beraber, Lozan Konferans tutanaklarında, 3 milin karasuları sınırı olduğunu gösteren bir kaydın bulunmadığı belirtilmiştir. Bkz: Ayferi **Göze**: Devletin Ülke Unsuru: Sınırları ve Devletle Olan Münasebeti, Fakülteler Matbaası, 1959, s. 52.

Lozan müzakereleri sırasında, Ege Adaları meselesi, ülke ve askerlik sorunlarının görüldüğü Birinci Komisyon'un genel oturumları sırasında, 25 Kasım 1922 Cumartesi günü gündeme gelmiştir. Lord CURZON'un başkanlığında, saat 15.00'da açılan oturumda ilk söz, İSMET Paşa'ya verilmiştir. İSMET Paşa ilk sözünde özetle şu görüşleri ileri sürmüştür¹²⁰: Coğrafi bakımdan, Anadolu'ya bağlı parçalar olan Akdeniz ve Ege Denizi adaları, Anadolu'nun huzur ve güvenliği bakımından, büyük önem taşımaktadır. Bu adalar, kıyıdan az uzaklıkta ve karasuları içinde bulunan ufak adalarla, büyük adaları kapsamaktadır. Karasuları içindeki ufak adalar, Anadolu barışını tehdit edebilir; bu bölgenin tamamlayıcı bir parçası olduklarından ve esasen Türk karasuları içinde bulduklarından, Türk egemenliği altında olmaları gerekir. Görüldüğü gibi, Türk Heyeti Başkanı İSMET Paşa, Anadolu kıyısına yakın ufak adaların Anadolu'nun güvenliği için ve Türk karasularının içinde kalmaları nedeniyle Türkiye'ye verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

Konferans'ın ikinci aşamasında Adalar Meselesi, Sir Horace RUMBOLD başkanlığında 25 Nisan 1923 tarihinde saat 17.00'da toplantıda yeniden gündeme gelmiştir. Söz alan İSMET Paşa, Meis Adası'nın Türk karasularının içinde bulunduğunu ve her zaman Türkiye'nin tamamlayıcı bir parçası sayıldığını belirtmiştir.¹²¹

¹²⁰ Seha L. **Meray** (çev.): Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler, T:I, C: 1, K:1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970, s. 97.

¹²¹ Seha L. **Meray** (çev.), Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler, T:II, C: 1, K:1, Ankara, 1972, s. 14.

Tartışmalar esnasında tekrar söz alan İSMET Paşa, İtalyan temsilci MONTAGNA'nın Türk isteğinin temelinde yatan, adanın Türk karasuları içinde bulunduğu konusuna cevap vermediğinin altını çizerek, Komite'nin teklifin haklılığını kabul edeceğine ve adalete uygun bir karar vereceğine inandığını belirtmiştir¹²². Görüldüğü gibi İSMET Paşa'nın, Meis Adası'nın aidiyetine ilişkin tartışmada, Ada'nın Türkiye egemenliğine bırakılmasını sağlamak için dayandığı temel argümanını, Ada'nın Türk karasularında bulunması oluşturmaktadır. Söz alan diğer İtalyan temsilcisi GUARIGLIA ise, Ada'nın Türk karasuları içinde bulunduğu iddiasıyla ilgili olarak, Ada'nın tümüyle Türk karasularında bulunmadığını, sadece kuzey kesiminin Anadolu kıyısından 3 mile yakın bir uzaklıkta olduğunu, buna karşın, güney kesiminin, 3 milin dışında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Türk karasuları içinde bulunmakla birlikte, Türkiye'den başka devletlerin egemenliği altına konulmuş başka adaların da varlığına işaret etmiştir.¹²³

O dönemde karasuları genişliği konusundaki genel anlayış ve tarafların uygulamalarının, Lozan Barış Andlaşması'nın 6/son ve 12 maddeleri ile birleşmesi ve bunların üstüne ufak adalar ve Meis Adası'na ilişkin tartışmanın eklenmesi, 3 mil anlayışını öne çıkarmakta, güçlendirmektedir. Bununla beraber, Lozan Barış Andlaşması'nın 6/son ve 12. madde hükümlerinin amaçları göz önüne alınınca, 3 mil ölçütünün karasuları genişliğini tespiti ilişkin temel düzenlemeler olmaktan uzak olabileceği sonucu da çıkarılabilmektedir. Gerçekten de, 6/son ve 12. maddeler, Lozan Barış Andlaşması'nın 1. Kısmı'nın "Araziye Mütealik Ahkam" başlıklı 1.

¹²² Meray, 'T:II, C: 1, K:1', s. 16.

¹²³ Meray, 'T:II, C: 1, K:1', s. 16-17.

Faşında yer aldığı için arazi konusuna ilişkin oldukları ve bu nedenle karalara ilişkin hükümlerden hareketle denizlere ilişkin hükümler çıkarmanın, Andlaşma'yı imzalayan ve onaylayan devletlerin iradelerine ters düşeceği belirtilmiştir¹²⁴. Bunun gibi, Andlaşma'da karasuları genişliğini tespit amacı olsaydı, bunun açıkça belirtilmesi gerekeceği ileri sürülmüştür¹²⁵. Lozan Barış Andlaşması'nın 6/son ve 12. maddelerinin adalar da dahil olma üzere Türk kara ülkesinin sınırlarını tespit amaçlı olduğu; Andlaşma'nın 6/son maddesinde yer alan deniz sınırı ibaresinin, ilk nazarda karasuları genişliğini düzenlemeye ilişkin olduğu kanısı uyandırmaya müsait olsa da, maddenin ilk cümlesinde yer alan "İşbu muahadede aksine bir hüküm olmadıkça" ibaresinin, maddenin ikinci cümlede karasularından bahsedildiğini düşünmeyi mümkün kılmadığı, zira, bu cümlede karasularının genişliğinin 3 mil olarak tespit edilmesi amacı olsa idi, bunun hilafına bir hüküm konulamayacağı belirtilerek bu kanının hukuki dayanağı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır¹²⁶. Keza, 6/son maddesinde yer alan düzenleme ile, adaların da karasuları bulunduğu hususu beraber gözetildiğinde, sahile 3 milden daha az uzaklıkta bulunan ada ve adacıkların karasuları nispetinde deniz sınırını açık denize doğru ilerletecekleri, bir başka

¹²⁴ M. Tefvik **Odman**: Karasularının Genişliği Sorunu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 1990, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 73–75.

¹²⁵ **Göze**, s. 52; **Odman**, s. 75.

¹²⁶ **Gönlübol**, (Sahil Suları) s. 58–59. Ayrıca bkz: **Göze**, s. 52. AKİPEK'te Lozan Andlaşması'nın 6. madde hükmünün başka amaçlarla konulmuş olduğundan, Türk karasularının genişliğini 3 mil olarak tespit etmediğini belirtmiştir. Bkz: Ömer İlhan **Akipek**: Devletler Hukuku İkinci Kitap: Devletler Hukukunun Şahıslarından Devlet, Üçüncü Bası, Başnur Matbaası, Ankara, s. 35.

ifadeyle, 6/son madde hükmünün Türk karasularını 3 mil ile sınırlamadığı belirtilmiştir¹²⁷.

Bu yorum tarzı, Lozan Barış Andlaşması'nda, tarafların karasularının genişliğinin doğrudan doğruya belirlenmediği sonucuna götürmektedir. Buna göre, 3 mil ilkesi, adaların aidiyetini düzenlemektedir ve bu bağlamda bir nevi kara sınırı işlevi icra eder. Gerçekten de, 6. maddede yer alan hüküm, hem adaların aidiyeti ve hem de kara sınırlarına ilişkindir. 12. maddenin son cümlesi ise, adaların aidiyetine ilişkin bir düzenlemedir. Hal böyle olunca, hem karasuları genişliği ile hem de aşağıda belirtileceği gibi, deniz sınırları ile doğrudan ilgili değildir.

Sonuç olarak, Lozan Barış Andlaşması, Ege'de, doğrudan doğruya 3 millik karasuları genişliği öngörmese de, anlayışının bu şekilde olduğu görülmektedir. Bu anlayışın hakim olduğu, tarafların o dönemki uygulamaları ve konferans tutanakları tarafından da desteklenmektedir. Gerçekten de, 3 millik genişlik, Andlaşma'ya esas olan koşullardan birisini oluşturmaktadır¹²⁸. Bu, Andlaşma'da açıkça yer almasa da Andlaşma'nın ruhunda bulunan denge anlayışının ürünüdür. Gerçekten de Lozan Barış Andlaşması, Türkiye ile Yunanistan arasında denge kurmuştur ve 3 millik karasuları genişliği ve geriye kalan deniz alanlarının açık deniz statüsüne tabi olması bu dengenin birer unsurudur¹²⁹.

¹²⁷ **Gönlübol**, (Sahil Suları), s. 59.

¹²⁸ **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 107.

¹²⁹ Nitekim PAZARCI'da 3'er millik karasuları genişliğini, Lozan Dengesi'nin temel unsurları arasında saymıştır. Bkz: Hüseyin **Pazarıcı**: Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992, s. IX.

Lozan Barış Andlaşması metninde, Türk ve Yunan karasularının dış sınırlarını tespit eden bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla beraber, yukarıda değinilen Andlaşma'nın 6/son ve 12. maddelerinde geçen deniz sınırı ibaresinin, bir karasuları sınırı şeklinde değerlendirilme temayülü bulunduğu izlenimi edinilmektedir¹³⁰. Bununla beraber SYRİGOS ise, Andlaşma'da tek deniz sınırı çizilen bölgenin, Trakya'daki Meriç Nehri sahilleri olduğunu ve bu alan dışında, Lozan Andlaşması ile karasuları sınırlandırması yapılmadığını belirterek, Lozan Andlaşması'nda sadece deniz yan sınırı çizildiğini kabul etmektedir¹³¹.

Daha önce belirtildiği gibi, Andlaşma'nın 6/son maddesi deniz sınırından ziyade adaların aidiyetini belirlemeye yönelik bir düzenleme niteliğindedir. Gerçekten de, Andlaşma'nın 6/son maddesinin, deniz sınırı çizmediği, amacının sahilden itibaren 3 millik alanda bulunan ada ve adacıklar konusunda genel kural koyma amacıyla olduğu belirtilmiştir¹³². Bu bağlamda, Antlaşma'nın 6/son ve 12. maddelerinde yer alan 3 mil ilkesinin, Lozan dengesinin bir parçası olan karasuları genişliğinin Andlaşma'ya yansımış bir izi olabileceği ve fakat karasuları sınırlandırması ile yakından uzaktan hiçbir ilgisi olmadığı belirtilmiştir¹³³. Kaldı ki, bir an için Konferansa katılan devletlerin amacının, Andlaşma'nın 6/son ve 12. maddeleri bir karasuları sınırı olarak tespit olduğu düşünülecek olsa bile, bu geçerli bir deniz sınırı işlevi icra edemeyecektir. Zira, mesela Anadolu sahilinde 2,5 mil uzakta bulunan ve Türkiye'ye ait olan bir ada veya adacığın karasuları ile, bunun

¹³⁰ Örneğin, **Katsoufros**, s. 85.

¹³¹ Bkz **Syrigos**, s. 41 ve 401.

¹³² **Bölükbaşı**, s. 96.

¹³³ **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 132.

hemen karşısında bulunan Yunan adası veya adacığının karasuları çakıştığı zaman, sınırın ne olacağı sorusu cevapsız kalmaktadır. Sınırlandırma meselesi de böyle durumlarda söz konusu olduğu için, ortada sınırlandırma işlevi gören ve sınır çizen bir hüküm bulunmadığı sonucu çıkacaktır. Şu halde, 6/son ve 12. maddelerin, karasuları sınırı belirlediği sonucuna ulaşılamamaktadır. Bunun nedeni, söz konusu hükümlerin aidiyet belirlemesidir. Aidiyeti böylece belirlenen ada, adacık ve kayalıkların da karasuları olacağı için, bunlar ile karşılarında bulunan Yunan ada veya adacıkları arasındaki mesafenin iki devletin karasuları genişliği toplamından az olduğu yerlerde, 6/son ve 12. maddeler bir sınır belirleme işlevine sahip değildir.

Ege'de ortaya çıkan son uyuşmazlık konusu, Lozan Barış Andlaşması'nın 6/son ve 12 maddelerinin yorumunda çok dikkatli olmayı gerektirir. Aynı durum 15 ve 16/1. maddeler için de geçerlidir. Gerçekten de Kardak Krizi ile egemenliği tartışmalı adalar meselesi resmîyet kazanmış ve tartışma aidiyet bağlamında Lozan Barış Andlaşması'nın 6/son, 12 ve 15 ile 16/1. maddelerinde düğümlenmiştir. Böylece Ege uyuşmazlığı, egemenlik tartışması bağlamında sadece Menteşe Adaları Bölgesine ilişkin olarak Lozan Barış Andlaşması'nın 15. maddesi kapsamında değil, tüm Ege sathına 6/son, 12 ve 16/1. maddeler çerçevesinde de yayılmıştır. Hal böyle olunca, 6/son ve 12. maddeleri karasuları genişliğini ve deniz sınırlarını tespit eden düzenlemeler olarak değil de, ada ve adacıkların aidiyetini tespit eden düzenlemeler olarak değerlendirirken, Anadolu sahiline 3 milden daha uzak adaların egemenliğinin Yunanistan'a devredildiği sonucuna ulaşılmamalıdır. Zira bu değerlendirme, Türkiye'nin savunduğu görüşe aykırı şekilde, Ege'de Türkiye'nin egemenliğinde, sadece Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adası ile, Anadolu sahiline 3 milden daha az

uzaklıkta bulunan ada ve adacıkların bulunduğu sonucuna götürür ki, bu hem Andlaşma'nın anılan maddelerinin lafız ve ruhuna aykırıdır; hem de tüm Ege'yi Yunan Gölü haline getirmeye zemin hazırlar¹³⁴.

Son olarak Lozan Andlaşması'nda karasuları sınırlarına ilişkin bir Yunan iddiasına değinmek gerekmektedir. Gerçekten de, Türkiye ile Yunanistan arasındaki kesin karasuları sınırlarının, Konferans tutanaklarının sadece İngilizce nüshasının ekinde bulunan 4 ve 10 numaralı haritalarda gösterildiği iddia edilmiştir¹³⁵. Bununla beraber, Andlaşma'nın resmi metninde bu türden bir harita yoktur. Andlaşma'ya ekli bulunan haritalarda da, herhangi bir deniz sınırı gösterilmiş değildir¹³⁶. Şurası son derece açıktır ki, herhangi bir andlaşma metninde yer almayan bir hususun, andlaşma tutanaklarında yer alması, bunun geçerliliğini göstermez. Bu nedenle, İngilizce tutanaklarda bulunan haritayı esas almak ve karasuları sınırı çizildiği görüşüne dayanak yapmak hukuken mümkün değildir.

Sonuç olarak Lozan Barış Antlaşması'nın 6/son ve 12. maddeler, ada, adacık ve kayalıkların aidiyetini kısmen düzenlemekte ve fakat karasuları sınırlarına ilişkin bir düzenleme getirmemektedir. Ancak tekrara düşmek pahasına hararetle vurgulamak gerekir ki, Andlaşması'nın 6/son ve 12. maddesi ile 16/1. maddesinden hiçbir şekilde, Yunanistan tarafından, söz konusu maddelerin hatalı yorumu sonucu,

¹³⁴ Lozan Barış Antlaşması'nın 6, 12, 15 ve 16. maddeleri bağlamında egemenliği devredilmemiş adalara ilişkin Türk görüşü konusundaki derinlemesine bir inceleme için bkz: **Başeren**, (Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların), s. 83–89.

¹³⁵ **Katsoufros**, s. 85–86, **Syrigos**, s. 42.

¹³⁶ Aynı yönde, **İnan–Başeren**, (The Troubled Situation), s. 59.

Anadolu sahiline 3 milden uzak olan adaların topyekun Yunanistan'a devredildiği şeklinde bir sonuç da çıkarılamaz.

II) Lozan Andlaşması İle Yetkilendirilen Sınır Komisyonu'nun Haritası Bağlamında Ortaya Atılan Yunan İddiaları:

Lozan Andlaşması'nda, devredilen adalarla Türk sahili arasında *ad hoc* bir sınırlandırma bulunmamakla birlikte Uluslararası Sınır Komisyonu tarafından 1925–1926 tarihlerinde hazırlanan bir haritada, Meriç Nehri (Evros) ağzından başlayan ve güney–güneydoğu istikametinde denize doğru uzanan bir sınır gösterildiği belirtilmiştir¹³⁷. Çizgi, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız ve Sisam adaları ile Türk anakarası arasında güney yönünde katetmekte ve neredeyse Türk anakarasına degecek olan Sisam dışında, kabaca, bir orta hat izlemektedir. Yunan doktrininde, bunun bir deniz sınırı olduğu ve Meriç'den, Sisam ve Ahikerya Adası ile Türk anakarası arasında, karşılıklı olarak orta hattı esas alan bir karasuları sınırı çizildiği iddia edilmektedir¹³⁸.

¹³⁷ Bkz: **Ahnish**, s. 266; **Ioannou**, s. 136, Yücel **Acer**: *The Aegean Maritime Disputes and International Law*, Ashgate Publishing Limited, Burlington, 2003, s. 33.

¹³⁸ Anastasia **Strati**: "Greece and the Law of the Sea: A Greek Perspective", *The Aegean Sea after the Cold War: Security and Law of the Sea Issues*, Aldo **Chircop**–Andre **Gerolymatos**–John O. **Iatrides** (ed.), Macmillan Press, 2000, s. 93.

Komisyon'un çizdiği sınırın, bir karasuları sınırından ziyade, Lozan Andlaşması ile belirlenen, Türk–Yunan sınırını göstermek olduğunun açık olduğu belirtilmiştir¹³⁹. Bunun gibi, söz konusu çizginin tarafların karasularını sınırladığına ilişkin resmi bir görüş bulunmamaktadır¹⁴⁰. Söz konusu harita, adaların aidiyetini göstermek amacını taşımaktadır ve haritada yer alan çizgi bir deniz sınır olarak değil, sadece adaların aidiyetini göstermek üzere çizilmiştir. Lozan Konferansı'na katılan devletler, Anadolu anakarası ve üzerinde Türk egemenliği tanınan ada, adacık ve kayalıklar ile Yunanistan'a bırakılan ada, adacık ve kayalıklar arasında bir karasuları sınırı çizmek isteselerdi, Andlaşma metninde açıkça bir deniz sınırı çizilir veya çizmek üzere Komisyona yetki verilirdi. Ancak Konferans'ta öne çıkan konu hep adaların aidiyetine ve (silahsızlandırılma statüsüne) ilişkin olunca, tüm çaba ve müzakereler de, aidiyet (ve silahsızlandırma) meselesine kilitlenmiş ve dolayısıyla karasuları sınırı meselesi arka planda kalarak, Andlaşma metnine yansımamıştır. Dolayısıyla Andlaşma metnine yansıyan hususlar aidiyete (ve silahsızlandırma rejimine) ilişkin olmuştur ve bunun doğal sonucu olarak da haritada gösterilen çizgi, Yunanistan'a devredilen adalar ile Türk egemenliğinde kalanları kısmen gösterir şekilde değerlendirilmelidir.

Aslında, Sınır Komisyonu'nun, adaların aidiyetini tespit konusunda da bir yetkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle Komisyon'un çizdiği bu sınır, sadece karasuları sınırlarını göstermemekle kalmamakta, aynı zamanda adaların aidiyeti açısından da bağlayıcı olmamaktadır.

¹³⁹ **Ahnish**, s. 267.

¹⁴⁰ **Acer**, (The Aegean Maritime Disputes), s. 33.

Mevcut durumu açıkça tespit açısından, bir kez daha vurgulamak gerekir ki, Lozan Andlaşması'nda karasuları sınırlandırmasına ilişkin bir düzenleme bulunmamakta, 6/son ve 12. maddede yer alan hükümler, ada ve adacıkların aidiyetini kısmen düzenlemektedir. Komisyon'un sonradan çizdiği çizgi ise, adaların aidiyetini kısmen gösteren bir çizgiden ibaret olup, hiçbir şekilde orta hattı esas alan bir karasuları sınırı oluşturmamaktadır. Ancak, Komisyon'un adaların aidiyetini tespit yetkisi bulunmaması nedeniyle, bu çizginin adaların aidiyeti açısından da bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

III) 4 Ocak 1932 Tarihli Türk-İtalyan Andlaşması (Ankara Andlaşması):

A) Andlaşma'nın Yapılışı ve Çizilen Sınırın Niteliğinin

Değerlendirilmesi:

Ege'de karşılıklı sahillerde karasuları sınırlarını ilgilendiren bir diğer uluslararası hukuk belgesini, İtalya ile Türkiye arasında akdedilen, 4 Ocak 1932 tarihli Ankara Andlaşması oluşturmaktadır. Aslında Ankara Andlaşması'nın öngördüğü sınır hattı, Ege Denizi'nde değil, Akdeniz'dedir. Bununla birlikte, aşağıda ayrıntısına girileceği gibi, gerek Türkiye'nin kısmen dahi olsa karşılıklı sahillere açısından yegane karasuları sınırlandırmasını içeren andlaşması olması gerek Kardak Krizi'nden sonra Yunanlılar tarafından gündeme getirilen 28 Aralık 1932 tarihli

Toplantı Tutanağı ile ilişkilendirilmesi ve gerekse de Ege'ye coğrafi olarak yakınlığı nedeniyle, bu bölümde derinlemesine bir incelemeye tabi tutulmasında fayda vardır.

12 Adalar olarak da adlandırılan Menteşe Adaları, Lozan Andlaşması'nın 15. maddesi ile İtalyan egemenliğine devredilmiştir. Bununla beraber, söz konusu bölgede Meis Adası civarındaki bazı ada ve adacıklarla ilgili olarak Türkiye ile İtalya arasında egemenlik uyuşmazlığı çıkmıştır. Tarafların bu konudaki müzakereleri sonucunda, 30 Mayıs 1929 tarihinde Ankara'da, Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na başvurmak üzere bir tahkimname hazırlamışlardır¹⁴¹. Tahkimname'de, tarafların, "Kastellorizo (Castellorizo) Adası ile Anadolu sahilleri arasındaki kara sularının tahdidi dolayısıyla zuhur eden mesaili", Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na sunmayı kararlaştırdıkları hüküm altına alınmış ve Divan'dan, Tahkimname'nin 1/A maddesinde sayılan adalar ile, Bodrum Körfezi'nde bulunan Kara Ada'nın, Lozan Andlaşması hükümleri gereğince hangi devlete ait olduğunun tespiti istenmiştir.

Uyuşmazlığın Divan'a sunulmasına rağmen, taraflar müzakerelere devam ederek anlaşmaya varmışlar ve Divan'da tarafların isteği üzerine davayı gündemden çıkarmıştır¹⁴². Söz konusu andlaşma, 4 Ocak 1932 tarihinde Ankara'da imzalanan ve 10 Mayıs 1933 tarihinde yürürlüğe giren "Anadolu sahilleri ile Meis Adası

¹⁴¹ Tahkimname metni için bkz: R.G., 24 Kanunuevvel 1929, 1379.

¹⁴² Bkz: "Case Concerning the Delimitation of the Territorial Waters Between the Island of Castellorizo and the Coasts of Anatolia", PCIJ, Series A./B., Judgements, Orders and Advisory Opinions, Fascicule No: 51.

arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükümetiyle aktolunan itilafname” dir¹⁴³.

Antlaşması'nın 1–4. maddeleri, ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenlik meselesini düzenlemektedir. Antlaşma'nın 5/1. maddesi ise, doğu, güney ve kuzey yönlerindeki çeşitli noktalar arasında bir sınır tayin etmiştir. Aynı maddenin 2. fıkrası ise, tespit edilen bu sınırın, doğu'da Ulu Burun (Tugh Burnu) güneyinden 3 mil mesafede bulunan bir noktada, batıda ise, Çatal Ada'nın (Volo Adası) güneyinden 3 mil mesafede bulunan bir noktada, Türkiye ile İtalya arasında tartışma konusu olmayan deniz sınırı ile birleşeceği hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemenin, Meis Adası ile Anadolu anakarası arasında, Ulu Burun (Tugh Burnu) ile Çatal Ada (Volo Adası) civarındaki sınırlı bir alanda bir karasuları sınırı tespit ettiği belirtilmiştir¹⁴⁴.

Bununla beraber, doktrinde, Andlaşma'nın karasuları sınırlandırması yapmadığına yönelik görüşlerin de bulunduğu görülmektedir.

¹⁴³ Söz konusu Andlaşma TBMM tarafından 14 Kanunusani 1933 tarihli 2106 sayılı kanunla onaylanmıştır. Metin için bkz: RG: 25 Kanunusani 1933, 2313. Ayrıca bkz: LNTS, 1933, no: 3191, s. 245–249.

¹⁴⁴ Bkz: **Başeren**, (Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların), s. 113, **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 335, **İnan–Acer**, s. 137. KATSOUFROS da, söz konusu Andlaşma'nın aşağıda belirtilecek olan 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile beraber, egemenlik alanlarını ayıran kesin çizgiyi belirlediği iddiasında bulunarak, karasuları sınırı çizildiğini kabul eder görünmektedir. Bkz: **Katsoufros**, s. 86.

1) Andlaşmanın Karasuları Sınırı Çizmediğine İlişkin Görüşler:

Andlaşma'nın çizdiği sınırın, karasularını sınırlamak için mi olduğu yoksa ada ve adacıkların egemenliğini tespit amacı mı taşıdığı sorusunun açık olduğu belirtilmiştir¹⁴⁵. Türkiye ile İtalya arasındaki uyuşmazlığın konusunun bazı ada ve adacıkların aidiyetine ilişkin olduğu için, Andlaşma'nın amaç ve kapsamının da bu uyuşmazlığı çözmekle sınırlı olduğu belirtilmiştir¹⁴⁶. Andlaşma'nın bazı maddelerinde geçen ifadeler de bu görüşü destekler gözükmektedir. Özellikle, Andlaşma'nın 5/2. maddesinde yer alan “Yüksek Akitler Tarafından, iki tarafta bulunan adaların ve adacıkların ciheti aidiyetini tayin maksadile, iş bu maddede tarif edilmiş olduğu veçhile tesbit edilmiş bulunan hattı hudut...” ibaresi, bu konudaki tereddütü arttırmaktadır. Bu ibare önemlidir, zira yukarıda belirtildiği gibi, karasuları sınırı olarak kabul edilen sınır, Andlaşma'nın 5/1. maddesinde tarif edilmiştir. Bu bağlamda, söz konusu ibarenin, Andlaşma ile çizilen sınırın bir deniz sınırı oluşturmadığı ihtimalini ortaya koyduğu, daha çok egemenliği tartışmalı adaların aidiyetini tayin işlevini haiz olduğu belirtilmiştir¹⁴⁷. Aynı şekilde, söz konusu ibarenin, bölgede deniz sınırlandırması yapılmadığını şüpheye yer bırakmayacak

¹⁴⁵ Tullio **Scovazzi**: “Maritime Limits and Boundaries in the Aegean: Some Maps with Legal Commentaries”, Aegean Issues: Problems–Legal and Political Matrix, Conference Papers, Seyfi **Taşhan** (ed.), Foreign Policy Institute, September 1995, s. 90.

¹⁴⁶ **Bölükbaşı**, s. 101.

¹⁴⁷ Tullio **Scovazzi**: “Mediterranean and Black Sea Maritime Boundaries”, International Maritime Boundaries, Jonathan I. **Charney**, Lewis M. **Alexander** (ed.) Vol: I, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 324.

şekilde ortaya koyduğu belirtilerek, Andlaşma'nın, adacıkların aidiyetini tespit etmek için bir sınır çizgisi çizdiği ve fakat çizginin karasuları sınırlandırmasına ilişkin olmadığı değerlendirilmiştir¹⁴⁸. Aynı şekilde, Andlaşma'nın, karasuları sınırlandırması olarak tanımlanmasına rağmen, karasuları sınırlandırması yapmaktan ziyade, ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti meselesiyle daha fazla ilgili olduğu belirtilmiştir¹⁴⁹. Andlaşma'nın 4. maddesi de çizilen sınırın, aidiyet meselesine ilişkin olduğu görüşünü destekler gözükmektedir. Gerçekten de anılan maddeye göre, “Şurası mukarrerdir ki işbu mukavenamede tarif edilen tahdidi meyah hattının iki tarafında bulunan bilumum ada ve bilumum adacıklar ve kayalıklar, isimleri orada zikredilmiş olsun veya olmasın, bu ada, adacık ve kayalıkların kain olduğu mıntıkanın kendi hakimiyeti altında bulunduğu Devlete aittir”. Andlaşma'nın 1, 2 ve 3. maddelerinde, Türkiye ve İtalya'ya bırakılan adaların isimleri açıkça sayılmış, 4. maddede ise, isimleri oralarda zikredilmeyen adaların, 5. maddede çizilecek sınırın, hangi devlet tarafında kaldığına göre egemenliklerinin tespitinin yapılacağı öngörülmüştür. Bu bağlamda, 4. madde hükmü, 5. maddede öngörülen sınırın, bir karasuları sınırından ziyade, adalar üzerindeki egemenlik yetkisine hangi devletin sahip olacağını düzenlediği izlenimini doğurmaktadır. Zira, anılan sınırın Türk tarafında kalan bir ada Türkiye'ye, İtalyan tarafında kalan bir ada ise İtalya'ya ait olacaktır. Aynı şekilde, Bodrum Körfezi'ndeki Kara Ada ile, Ulu Burnun (Tugh Burnu) doğusunda yer alan Antalya'ya bağlı Alimenterya Adası ile Karavola Adası da Türkiye'ye bırakılmıştır. Anılan adaların sınırlandırma alanının dışında

¹⁴⁸ Bölükbaşı, s. 101.

¹⁴⁹ Ahnish, s. 267.

bulunması, Andlaşma'nın aidiyet belirleme amacını gösterir şekilde değerlendirilebilir.

Tüm bu argümanlar, çizilen sınırın, bölgedeki ada, adacık ve kayalıkların aidiyetini tayin eden bir işlev icra ettiği düşüncesi için gerekçe oluşturmaktadır.

2) Andlaşmanın Hem Aidiyet Belirlediği Hem de Karasuları Sınırlandırması Yaptığına İlişkin Olarak İleri Sürülebilecek Görüşler:

Doktrinde bu görüş de savunulmaktadır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, doktrin bu meseleyi genelde Kardak Krizi sonrası ortaya çıkan egemenlik uyuşmazlığı bağlamında tartıştığı için, genellikle Andlaşma'nın neden karasuları sınırlandırması yaptığının gerekçelerine pek girmemiştir. Bu nedenle, aşağıda Andlaşma'nın hangi gerekçelerle aidiyet belirleme yanında, karasuları sınırı da çizdiğine ilişkin argümanlar ortaya konulmaya çalışılacak ve ardından, bu konudaki kendi görüşümüz belirtilecektir. Aynı şekilde sınırın niteliğine ilişkin tespitler de yine bu bölümde yapılacaktır.

Her ne kadar, yukarıda belirtilen gerekçeler, sınırın bir karasuları sınırı olduğu konusunda şüphe yaratıyorsa da, aslında Andlaşma ile hem bazı ada ve adacıkların aidiyeti meselesi halledildiği hem de bu bölgedeki karşılıklı kıyılarda bir

karasuları sınırlandırması yapıldığı düşünülebilir¹⁵⁰. Andlaşma'nın 5/1. maddesinde, "Yüksek Akit Taraflar kara sularının tahdidini berveçhiati tespit etmekte kezalik mutabık kalmışlardır" hükmü yer almaktadır¹⁵¹. Bu hüküm çok açık bir şekilde, tarafların, anılan maddenin devamında öngörülen sınırın, aynı zamanda bir karasuları sınırı olduğu konusundaki anlayışlarını ortaya koymaktadır. 1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, andlaşmaların yorumu kurallarında (m. 31–33) her ifadeye anlam vererek etkili yorum ilkesini öngörmektedir. Dolayısıyla, Andlaşma'nın 5/1. maddesinde geçen karasuları sınırlandırması ifadesine de bir anlam yüklemek gerekmektedir. Aksi bir değerlendirme, andlaşmaların yorumlanmasına ilişkin temel ilkelere aykırılık oluşturacaktır. Karasuları sınırlandırması ifadesi çok açık bir şekilde, maddenin devamındaki düzenlemelerin, aynı zamanda taraflarca karasuları sınırlandırması olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Andlaşma'nın aidiyet belirleyen yönüne gerekçe olan, 4. ve 5/son maddelerindeki ifadeler de bunun aksini göstermemektedir. Andlaşma'nın 4. ve 5/son maddeleri sadece, çizilen sınır ile egemenliği tartışmalı adaların aidiyetlerinin

¹⁵⁰ Doktrinde de birçok yazarın, Andlaşma'nın hem adaların aidiyetini tayin eden yönüne hem de karasuları sınırlandırması yapan yönüne vurgu yaptıkları görülmektedir. Bkz: **Ioannou**, s. 141; Evangelos **Raftopoulos**: "The Crises over the Imia Rocks and the Aegean Sea Regime: International Law as a Language of Common Interest", The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol: 12, No: 4, 1997, s. 432; Constantin P. **Economides**: "Tartışma: Türkiye ile Yunanistan Arasındaki İhtilafı Adalar Ege Denizi'ndeki Imia Adaları: Kuvvetle Yaratılan Bir Uyuşmazlık", Mahmut **Göçer** (çev.) Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl:2, 1998/1999, s. 614; **Acer**, (The Aegean Maritime Disputes), s. 21 ve 33; **İnan–Acer**, s. 137; Jon M. **Van Dyke**: "An Analysis of the Aegean Disputes under International Law", Ocean Developments & International Law, Vol: 36, 2005, s. 67.

¹⁵¹ Özgün Fransızca metinde, "la delimitation des eaux territorilas", İngilizce metinde ise, "delimit the territorial waters" ifadeleri yer almaktadır.

tespit edildiğini ortaya koymaktadır. Andlaşma'nın 5/1. maddesi ise, buna ek olarak söz konusu sınırın aynı zamanda bir karasuları sınırı da oluşturduğunu hüküm altına almaktadır. Böylece Andlaşma'nın, aidiyet belirlemenin yanında, bu dar bölgede karasuları sınırı çizdiğini kabul etmemek için geçerli bir hukuki neden bulunmadığı düşünülebilir.

Uyuşmazlığın Uluslararası Daimi Adalet Divanı'na sunulması için hazırlanan Tahkimname'nin Dibace bölümünde de, Tarafların, "Kastellorizo (Castellorizo) adası ile Anadolu sahilleri arasındaki kara sularının tahdidi dolayısıyla zuhur eden mesaili La Haye Beynelmilel Adalet Daimi Divanına arz ve tevdi etmeğe muvafık bulmuşlardır ve kararlaştırmışlardır" ifadesi de, her iki devletin, aidiyeti tartışma konusu olan adaların aidiyetinin tespiti yanında, karasuları sınırlandırmasının da yapılmasını talep ettiklerini göstermektedir. Demek ki taraflar, bu iki meseleyi birbiriyle bağdaştırarak çözmek iradesini ortaya koymaktadır. Bununla beraber, tarafların Divan'dan hallini talep ettikleri uyuşmazlık konusunu düzenleyen Tahkimname'nin 1. maddesinde karasuları sınırlandırmasına atıf yapılmadığı ve sadece adaların aidiyeti meselesinin gündemde tutulduğunu da belirtmek gerekmektedir. Yine de Uluslararası Daimi Adalet Divanı'da, tarafların talebi üzerine davayı gündemden çıkartırken verdiği 26 Ocak 1933 tarihli kararında, tarafların Divan'dan, Meis Adası ile Anadolu sahilleri arasında karasuları sınırlandırması ile bağlantılı olarak ortaya çıkan bazı sorunlar hakkında karar vermesini talep ettikleri

tespitini yapmıştır¹⁵². Görüldüğü gibi Divan, uyuşmazlığın bir diğer yönünün de karasuları sınırlandırması olduğunu kabul etmiştir. Bununla beraber Ankara Andlaşması'nın resmi ismi konusunda bir farklılık göze çarpmaktadır. Gerçekten de, Ankara Andlaşması'nı kabul ve tasdik eden 14 Kanunusani (Ocak) 1933 tarih ve 2106 sayılı Kanunda, Andlaşma'nın resmi ismi, "Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasındaki ada ve adacıkların ve Bodrum Körfezi karşısındaki adanın ciheti aidiyeti hakkında İtalya Hükümetile aktolunan itilafmane" olarak kabul edilmiştir. Halbuki, Milletler Cemiyeti Sekreteryası kayıtlarında andlaşma, "Convention pour la délimitation des eaux territoriales entre les côtes d'Anatolie et l'île de Castellorizo" (Anadolu Sahilleri ile Meis Adası arasında Karasuları Sınırlandırmasına İlişkin Andlaşma) olarak isimlendirilmiştir¹⁵³. Metnin özgün dili Fransızcadır. Dolayısıyla tarafları bağlayan metin Fransızca olmalıdır. Resmi Gazete'de yayımlanan metinde, Andlaşma'nın Fransızca adı verilmemektedir. Ancak, Milletler Cemiyeti Sekreteryası'na kayıt aşamasında, metnin özgün halinin kaydedildiği konusunda bir şüphe yoktur. Şu halde, Andlaşma'nın geçerli olan ismi Fransızca olanıdır ve bunun Türkçe karşılığı şu şekilde ifade olunabilir: "Anadolu Sahilleri ile Meis Adası arasında Karasuları Sınırlandırmasına İlişkin Andlaşma". Şu halde, Andlaşma'nın karasuları sınırlandırmasına vurgu yapan resmi ismi açık bir şekilde tarafların karasuları sınırlandırması konusundaki iradelerini göstermektedir.

¹⁵² Bkz: Case Concerning the Delimitation of the Territorial Waters Between the Island of Castellorizo and the Coasts of Anatolia, s. 4. Aynı şekilde, görüldüğü gibi, Divan kayıtlarında davaya verilen isim de, uyuşmazlığın karasuları sınırlandırması yönüne kuvvetli bir vurgu yapmaktadır.

¹⁵³ Bkz: LNTS, 1933, no: 3191, s. 245. İngilizce olarak, "Convention for the Delimitation of the Territorial Waters between the Coast of Anatolia and the Island of Castellorizo"

Bununla beraber sınır hattının incelenmesi, karasuları sınırlandırması konusunda akla bazı soru işaretleri getirmektedir. Andlaşma'nın 5. maddesinde, Kara Ada'dan¹⁵⁴ (Ro Adası), Türkiye'ye bırakılan Çatal Adası'nın (Volo Adası) 3 mil güneyine kadar düz bir şekilde uzanan bir sınır tayin edilmiştir. Sınırın bu kesimi, Kalkan, Ulugöl sahillerindeki burnun yaklaşık 4 mil uzaklığındadır. Türkiye'nin karasuları genişliği o dönemde 3 mil olarak kabul edildiğine göre bu noktada sınır açık denizden geçmektedir. Bu düz hattın güneyinde, herhangi bir İtalyan ada, adacık veya kayalığı bulunmamaktadır ve dolayısıyla bu alanda Anadolu sahilleri açık denize bakmaktadır. Bu alanda sadece, Türkiye'ye bırakılan Heybeli Ada'nın güneydoğu kesimi ile Kara Ada (Ro Adası) nın kuzey-kuzey batı kesimi arasında karşılıklı sahiller bulunmaktadır. Ancak, Heybeli Ada'nın güney-güneybatı kesimleri de açık denize bakmaktadır. Dolayısıyla bu alan açısından bir karasuları sınırlandırmasından bahsetmek mümkün değildir. Gerçekten de o dönemdeki genel kural da, açık denizlere bakan sahillerde, karasularının dış sınırının, ilgili devletin karasularının genişliği kadar olması olduğu için, bu sınırın bir karasuları sınırı oluşturmadığı açıktır. Aynı durum, tespit edilen sınır hattının, batı ucunun, Türkiye'ye bırakılan Çatal Adası'nın (Volo Adası) 3 mil güneyine katetmesinde ve hattın doğu ucunun Ulu Burun'un (Tugh Burnu) 3 mil güneyine uzanmasında da vardır. Gerçekten de gerek Çatal Adası'nın (Volo Adası) gerek Ulu Burun'un (Tugh Burnu) güney sahilleri açık denize açılmaktadır. Dolayısıyla bu alanlarda da

¹⁵⁴ Bu ada, Bodrum Körfezi'nin içinde, Bodrum ilçe merkezinin karşısında bulunan ve Ankara Andlaşması'nın 2. maddesi ile üzerinde Türkiye egemenliği tanınan ada değildir; Andlaşma'nın 3. maddesi ile İtalya'ya devredilen Ro Adası'dır.

karşılıklı sahiller bulunmamaktadır. Demek ki, bu alanlar için de bir karasuları sınırlandırması söz konusu değildir.

Şu halde, Andlaşma'da Ulu Burnun (Tugh Burnu) ile Çatal Adası (Volo Adası) arasında bir sınır çizgisi çizilmiştir. Bu çizginin, düz bir şekilde Kara Ada'dan (Ro Adası) Çatal Adası'na (Volo Adası) kadar uzanan kesiminde, Türkiye'ye bırakılan Heybeli Ada'nın güney-güneydoğu sahilleri dışında kalan alanda, bu alandaki Anadolu sahilleri ile bu adanın güney batı sahilleri açık denize baktığı için bir karasuları sınırlandırması yoktur. Aynı durum, sınır hattının en doğu ve en batı kısımları için de geçerlidir. Bununla beraber bu alanlar dışındaki sınırın bir karasuları sınırı olduğu düşünülebilir. Gerçekten de, Kara Ada'nın (Ro Adası) kuzeyinden, hattın doğu kesiminde Nissi Tis Dacia Adası ile İpsili (Çam Ada, Strongili Adası) arasına kadar 6 dönüş noktası ile kateden çizgi, bu noktadan geçtikten sonra (ki son dönüş noktası bu iki ada arasındadır), güneydoğu istikametinde ilerleyerek, Ulu Burnun (Tugh Burnu) 3 mil güneyinde sona ermektedir. Bu alan da hem Türk anakarası ve Türkiye'ye verilen adalar ile İtalya'ya verilen adalar arasında karşılıklı sahiller bulunmaktadır. Dolayısıyla, Andlaşma'da öngörülen sınır, bu kesimde aynı zamanda karasuları sınırı olarak düşünülebilir. Açık denizden geçen sınır meselesi, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile çizilen sınırdaki da söz konusu olmuştur. Anılan Tutanağın öngördüğü sınırın açık denizden geçen kısmı, sonradan taraflar arasında tereddüt ortaya çıkarttığı ve mektup teatilerine konu olduğu görülmektedir¹⁵⁵. Gerçekten de 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın öngördüğü açık denizden geçen sınır, İtalyan itirazına ve akabinde Türkiye'nin bu

¹⁵⁵ Bu meseleye aşağıda değinilecektir.

itirazı kabulüne neden olmuştur. Demek ki taraflar, açık denize ilişkin bir sınırlandırma iradesi göstermemektedirler. Kaldı ki bu dönemde münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı gibi müesseseler uluslararası hukukta yer almadığı için, açık deniz alanlarında devletler arasında bir sınırlandırma yapmanın mümkün olmadığı belirtilmelidir. Ancak, sınır hattının doğu ve batı uçlarında karşılıklı sahiller olmaması ve bu alandaki Türk sahillerinin açık denize açılması ve Kara Ada'dan (Ro Adası) Çatal Adası'na (Volo Adası) kadar çizilen düz sınır çizgisinin bir kısmının o dönem için açık denizden geçmesi, bu alanlara has olarak anılan sınırın bir karasuları sınırı olmadığını ortaya koyduğu gibi, Türk ve Yunan karasuları genişliklerinin arttırılması ve andlaşmanın akdedildiği dönemde uluslararası hukukta yer almayan kıta sahanlığı münhasır ekonomik bölge gibi deniz yetki alanlarının, daha sonradan uluslararası hukuka girmesi neticesi, sınırın açık denizden geçen kesiminin durumu sorgulanabilir kılmaktadır. Aynı şekilde sınır hattının doğu ve batı uçlarına ilişkin düzenlemelerin de hukuki etkisi değerlendirilmelidir.

Bu noktada, sınır hattının doğu ve batı uçları ile Kara Ada (Ro Adası) ile Çatal Adası (Volo Adası) arasındaki düz çizginin durumlarını ayrı ayrı incelemek gerekmektedir. Bir defa bu iki durumda da karşılıklı kıyılar olmadığı için bir karasuları sınırlandırmasından bahsedilemez.

Sınır çizgisi, sınır hattının doğu ve batı uçlarının 3'er mil güneyine getirilerek, sınırlandırma alanının nerede bittiği kararlaştırılmıştır. Bir başka ifadeyle, sınır hattının doğu ve batı uçlarının güneyine uzanan 3 millik uzaklık, sınırlandırma alanının başlangıç ve bitiş noktalarını belirlemektedir. Dolayısıyla sınır hattının doğu

ve batı uçlarının güneyinde, Türkiye'nin deniz yetki alanlarına ilişkin bir kısıtlama yoktur. Sınır hattının ve doğu ve batı uçlarının güneyine uzanan 3 millik alanın güneyinde, Türkiye'nin karasuları ve diğer deniz yetki alanları olabilir. Şu halde sınır hattının batı ucundaki Çatal Ada'nın (Volo Adası) güneyinde ve sınır hattının doğu ucundaki Ulu Burnun (Tugh Burnu) güneyinde Türkiye'nin Akdeniz'de uyguladığı 12 millik karasuları genişliği hakkı vardır. Aynı şekilde, bu bölgelerde Türkiye'nin 12 millik karasuları alanından sonra kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanları da bulunmaktadır. Ankara Andlaşması düzenlemeleri bu konuda bir kısıtlama getirmemektedir. Çatal Adası (Volo Adası) ile Kara Ada (Ro Adası) arasındaki yaklaşık 7 mil uzunluğundaki düz çizgiye gelince, yukarıda belirtildiği gibi, bu alanda Kara Ada'nın (Ro Adası) kuzeybatısı ile Türkiye'ye bırakılan Heybeli Ada'nın güneydoğusu arası hariç karşılıklı sahiller bulunmadığından ve Türk sahilleri açık denize açıldığından, bir karasuları sınırlandırmasından söz edilemez. Zaten bu çizginin bir kısmı da açık denizden geçmektedir ve yukarıda belirtildiği gibi bu husus tarafların şüpheye düşmesine neden olmuştur. O dönemde Türkiye'nin uyguladığı 3 millik karasuları genişliği nedeniyle sınırın bu bölümünün bir kısmı açık denizden geçmektedir. Halihazırda Akdeniz'de Türk karasularının genişliği 12 mil olarak uyguladığına göre, Anadolu sahiline yaklaşık 4 mil uzaklıkta bulunan bu çizginin hukuki etkisinin ne olacağı sorusu akla gelmektedir. Burada, bu çok dar bölge açısından Türk karasularına getirilen bir kısıtlamadan söz edilebilir. Kara Ada'dan Çatal Adası'nın 3 mil güneyine uzanan yaklaşık 7 millik deniz alanında Türk karasularına bir kısıtlama getirilmiştir ve bu çok dar bölgede Türkiye'nin Akdeniz'de uyguladığı 12 millik genişlik kısıtlanmıştır. Ancak karasuları açısından, bu çizginin güneyinin tamamen İtalya'yan karasularına dahil

edildiği de söylenemez. Gerçekten de bu bölgedeki İtalyan karasuları alanını, Ankara Andlaşması ile İtalya'ya devredilen Kara Ada'ya (Ro Adası) tanınacak karasuları genişliği belirleyecektir. Bunun dışında kalan deniz alanı, açık deniz oluşturacaktır. Bununla beraber, Kara Ada ile Çatal Adası arasındaki düz çizginin, güney kesimde Türkiye'nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge haklarına hukuken bir kısıtlayıcı veya engelleyici etkisi yoktur. Zira, Andlaşma'nın yapıldığı dönemde kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge müesseseleri uluslararası hukukta yer almamakta, dolayısıyla tarafların bu konularda düzenleme yapma imkanları bulunmamaktadır. Aynı şekilde kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırması konusundaki uluslararası hukuk verileri Türkiye'nin bu alandaki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge haklarını teyit etmektedir¹⁵⁶.

Demek ki, Ankara Andlaşması'nın çizdiği sınır, esas itibariyle, taraflar arasında egemenliği tartışmalı olan ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti meselesini çözmektedir. Bunun yanında, Türk anakarası ve Türkiye'ye bırakılan ada, adacık ve kayalıklarla, İtalya'ya bırakılan ada, adacık ve kayalıkların sahillerinin karşılıklı olduğu ve aralarındaki mesafenin iki devletin karasuları genişlikleri toplamından az olduğu alanlarda (ki bu bölgede sahiller arasındaki mesafeler birbirine çok yakın olduğu için, iki devletin karasuları genişliklerinin toplamından fazla bir uzaklık bulunmamaktadır) karasuları sınırı işlevi de icra etmektedir. Kanımızca, ancak bu neviden bir yorum, Andlaşma'nın 5/1. ve 5/son maddeleri arasındaki ilişkiyi

¹⁵⁶ Bkz: Yücel Acer: "Doğu Akdeniz'de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye", Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt:1, No: 1, s. 83–114; Sertaç H. Başeren: "Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler ve Türkiye'nin Bölgedeki Kıta Sahanlığı ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin (MEB) Sınırları", Silahlı Kuvvetler Dergisi, Temmuz 2007, Sayı: 393, s. 22–37.

açıklayabilir ve tarafların bu maddelerde yer alan iradelerini en doğru şekilde ortaya koyabilir.

Aynı anlayışın, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nda da bulunduğu düşünülebilir. Gerçekten de aşağıda belirtileceği gibi, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nda taraflar, sınır hattının tanımı hakkında oluşabilecek görüş ayrılıklarını bertaraf etmek için, iki ilke üzerinde anlaşmışlardır. Buna göre, çizilecek sınır hattı, deniz sularını ayırmak için değil, iki devletin sahip olacağı alanları ayırmak içindir. Bununla beraber, iki devletin toprakları arasındaki asgari mesafeden 12 millik bir mesafeye kadar olan sınır hattı, deniz suları üzerinde iki devletin egemenlik hakkını tespit edecektir. Görüldüğü gibi taraflar, çizilecek sınırın, aidiyet belirleme işlevini haiz olacağını kabul etmişler, bununla beraber, karşılıklı sahillerde ise sınırın, aynı zamanda bir karasuları sınırı olacağını belirtmişlerdir. Bunun için de, asgari olarak, 12 millik bir limit tespit etmişlerdir. Demek ki 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nda yer alan anlayış, karşılıklı sahillerdeki mesafenin 12 mil veya daha az olması halinde, sınırın karasuları sınırı olacağı, iki sahil arasındaki mesafenin 12 milden fazla olması halinde ise sınırın, ada, adacık ve kayalıkların aidiyetini tespit edeceğine yöneliktir¹⁵⁷. Bu açıdan, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nda yer alan bu anlayış, Ankara Andlaşması'nda da yer almaktadır. Bu bağlamda, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'ndaki anlayış, Ankara Andlaşması'nda yer alan

¹⁵⁷ Aynı yönde, İnan-Acer, s. 137.

anlayışın bir devamıdır ve Ankara Andlaşması metninde açıkça yazılmamış olsa da 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'na yansıyarak, bu defa açıkça yazılmıştır¹⁵⁸.

Tarafların, Ankara Andlaşması ile karşılıklı sahillerde çizilen sınırın bir karasuları sınırı olduğu noktasındaki iradelerini gösteren bir başka veri de 28 Aralık Toplantı Tutanağı'nın ilk cümlesinde yer alan, Ankara Andlaşması'nın, Meis Adası ile Anadolu sahilleri arasındaki ada, adacık ve kayalıkların aidiyeti ile Kara Ada'nın aidiyetini belirlemenin yanında, söz konusu ada, adacık ve kayalıkları çevreleyen karasularının sınırlandırmasını da yaptığına ilişkin ifadedir.

¹⁵⁸ Aşağıda ayrıntısına girilecek olmasına rağmen şimdilik şu kadarını vurgulamak gerekir ki; 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı, teknisyenler tarafından ortaya konulan bir hazırlık çalışmasıdır. Dolayısıyla hukuken bağlayıcı bir yönü yoktur. Geçerli bir uluslararası andlaşma olmayan ve ne andlaşmalar hukuku ne de uluslararası hukukun diğer şekli kaynakları açısından bir bağlayıcılığı olan bu tutanak, geçerli ve bağlayıcı bir uluslararası andlaşma olan Ankara Andlaşması'nın taraflarca ne şekilde anlaşıldığını ortaya koymaya yardımcı olabilir. Konunun Kardak Kayalıkları'nın aidiyeti açısından önemi ve esasen bu bağlamda meselenin son derece nazik olması nedeniyle şu hususu çok açık bir şekilde vurgulamak gerekmektedir: Ankara Andlaşması ile çizilen sınırın, karşılıklı sahillerde aynı zamanda bir karasuları sınırı olduğunu ortaya koymak için, 28 Aralık 1932 tarihli geçerli bir uluslararası andlaşma teşkil etmeyen Toplantı Tutanağı'na başvurmak, hiçbir şekilde anılan Tutanağa bir hukuki bağlayıcılık atfetmek değildir. 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı, Ankara Andlaşması'ndan sonra yapılan görüşmeleri tutanak altına aldığı için, bu görüşmelerde, Ankara Andlaşması'nın yorumlanması ve taraflarca ne şekilde anlaşıldığının ortaya konması açısından başvurulabilecek bir anlayış göstergesi içeren bir düz yazı metnini oluşturmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, hiçbir bağlayıcılığı bulunmayan Tutanak'ta, tarafların Ankara Andlaşması'ndaki iradelerini ve anlayışlarını tespit etmek mümkündür ve bu tespit Ankara Andlaşması ile karşılıklı sahillerde bir karasuları sınırı çizildiğini ortaya koyar gözükmektedir.

Ankara Andlaşması ile öngörülen sınırın, iki işlevi olduğu konusunda başka belirtilerin olduğu da ileri sürülebilir. Aşağıda değineleceği gibi, söz konusu Andlaşma'nın imzalandığı gün, Türkiye ve İtalya arasında yapılan mektup teatisinde¹⁵⁹, tarafların kullandıkları ifadelerde de, Andlaşma'nın öngördüğü sınırın, hem aidiyet belirleme hem de karasuları sınırlandırması işlevlerine de atıf yapılmıştır. Gerçekten de, dönemin Türk Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü ARAS, İtalya'nın Ankara nezdindeki büyükelçisi Pompeo ALOISI'ye gönderdiği 4 Ocak 1932 tarihli mektupta, imzalanan andlaşmanın, aidiyeti tartışmalı olan ada ve adacıkların deniz sınırlarını belirlediğini belirtmiştir. İtalyan Büyükelçi de aynı tarihli cevabi mektubunda, aynı ifadeyi tekrarlamıştır. Her iki mektupta geçen, aidiyeti tartışmalı ada ve adacıkların deniz sınırları ifadesinin, Andlaşma'da öngörülen sınırın, ada ve adacıkların aidiyetini tespit işlevi ile birlikte karasuları sınırlandırması işlevine vurgu yaptığı görülmektedir.

3) Görüşümüz:

Baştan beri, Ankara Andlaşması ile çizilen sınırın niteliğini tespit konusunda öncelikle bu sınırın bir karasuları sınırı olmadığını öne süren görüşlere yer verildi. Ardından, söz konusu sınırın aidiyet belirleme yanında aynı zamanda karasuları sınırı

¹⁵⁹ Mektup metinleri için bkz: Yüksel İnan–Sertaç H. Başeren, Status of Kardak Rocks (Kardak Kayalıklarının Statüsü), Ankara, 1997, s. 14.

çizdiğine ilişkin görüşlere yer verildi ve bu görüşe uygun gerekçeleri ortaya konulmaya çalışıldı.

Kanımızca Ankara Andlaşması ile hem o dönemde taraflar arasında egemenlik uyuşmazlığı ortaya çıkaran adaların aidiyeti tayin edilmiş hem de sınırlandırma alanı açısından, karşılıklı sahillerdeki mesafenin toplamı iki devletin karasuları genişliklerinden az olduğu yerlerde aynı zamanda karasuları sınırlandırması yapılmıştır. Nitekim, tarafların resmi görüşü de Ankara Andlaşması'nın karasuları sınırlandırması yaptığı yönündedir. Bu bağlamda, aşağıda ayrıntılı incelemesi yapılacak olan, Kardak Krizi esnasında teati edilen notalar fikir vericidir. Türkiye'nin 29 Ocak 1996 tarihli notasında, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın hukuki geçerliliği reddedilirken, Ankara Andlaşması'nın adaların aidiyeti ile birlikte bölgede karasuları sınırlandırması ile ilgili olduğu ifade edilmiştir. Yunanistan ise Türkiye'nin 29 Ocak 1996 tarihli notasına verdiği 16 Şubat 1996 tarihli cevabi notada, Ankara Andlaşması'nın karasuları sınırlandırması yaptığını kabul eder görünmektedir. Aynı şekilde Yunan Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde de, Ankara Andlaşması'nın (28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile beraber) Anadolu ile Menteşe Adaları arasında karasularını sınırlandırması yaptığı belirtilmiştir¹⁶⁰. Aynı şekilde Ege Kıta Sahaneliği Davası'nda, Yunan Hükümeti hukuk müşaviri O'CONNELL, Ankara Andlaşması'nın 5. maddesi ile karasuları sınırlandırması yapıldığını kaydetmiştir¹⁶¹.

¹⁶⁰Bkz: <http://www.mfa.gr/en-US/Policy/Geographic+Regions/South-Eastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Imia+Case/> (13.09.2008).

¹⁶¹ Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 88.

Bununla beraber, unutulmamalıdır ki taraflar arasındaki temel uyumsuzluk, adaların aidiyetine ilişkindir ve karasuları sınırlandırması, gerek Uluslararası Daimi Adalet Divanı önünde gerek tarafların bazı söylemlerinde ve gerekse de Andlaşma'nın ismi gibi konularda gündeme gelse de, aslında daha arka planda kalmaktadır. Zira Andlaşma, doğrudan bir karasuları sınırlandırması andlaşması değildir. Bu bağlamda, karasularının karşılıklı sahillerde sınırlandırılması, aslında adaların aidiyetinin tespitinin bir yan sonucudur. Bir başka ifadeyle, taraflar adaların aidiyetini belirleyen sınırları çizdikten sonra, bu sınır karşılıklı sahiller açısından aynı zamanda bir karasuları sınırı işlevi icra etmiştir. Andlaşma'nın 5/1. maddesindeki ifade ve karşılıklı sahillerdeki mesafenin iki devletin karasuları genişliği toplamından az olduğu yerlerde orta hattı esas almaya çalışan düzenlemeler, Andlaşma'nın karasuları sınırı da çizdiğini zorunlu olarak kabule zorlamaktadır. Sınırın sadece bir bölümünün karşılıklı sahillerde bulunması ve sınırın bir kısmının açık denizi katetmesi, aynı zamanda karşılıklı olmayan sahiller açısından da bir sınırlama gayreti, aslında Andlaşma'nın karasuları sınırlandırması açısından çok da dikkatli olarak hazırlanmadığını göstermektedir. Gerçekten de devletlerarasında akdedilmiş karasuları sınırlandırması andlaşmalarına bakılınca, çizilen sınır hatlarının teknik veriler esas alınarak ciddi koordinat hesaplarına dayandığı görülmektedir. Ankara Andlaşması'nda ise ne müzakere aşamasında ne de Andlaşma metninde bu neviden bir faaliyet bulunmaktadır. Sadece belirlenen noktalar arasından yarı mesafeler esas alınarak ilkel düzeyde bir orta hat yöntemi uygulanmak istenmiştir ki bu meseleye aşağıda değinilecektir.

Andlaşma'nın saf bir karasuları sınırlandırma andlaşması olmaması ve bizatihi sınırın gösterdiği sağlıksızlık, söz konusu sınırın, Ege'nin diğer alanlarına ilişkin bir emsal olarak değerlendirmesini engellemektedir. Bu nedenle, Andlaşma ile yapılan karasuları sınırlandırmasının niteliği tartışılırken asıl amacın aidiyet meselesi olduğu gözden uzak tutulmamalı ve bu Andlaşma'nın öngördüğu sınırın niteliğinden, Ege'nin diğer alanlarındaki karşılıklı sahiller arasındaki karasuları sınırlandırmasına ilişkin sonuçlar çıkarılmamalıdır. Bunun en önemli nedeni, sınırlandırmada tüm ada, adacık ve kayalıkların nazara alınması ve orta hat yönetiminin uygulanmaya çalışılmasıdır ki böyle bir uygulama günümüz uluslararası hukukunun karasuları sınırlandırmasına ilişkin kurallarına uyumlu olmayacağı gibi Türkiye'nin aleyhine sonuçlar doğuracaktır. Bu meselelere aşağıda incelenecektir.

Andlaşma'nın aidiyet belirleme işlevi yanında, aynı zamanda karasuları sınırlandırması da yaptığı tespit edildikten sonra, karşılıklı sahiller arasında yapılan sınırlandırmaya değinmek gerekmektedir.

B) Andlaşma ile Karşılıklı Sahillerde Sınırlandırmada Esas Alınan Yöntem:

Andlaşma'nın 5/son maddesi, çizilen sınırın doğuda Antalya'ya bağlı Ulu Burnu'nun (Tugh Burnu) 3 mil güneyindeki bir mesafeye kadar, batıda ise sınırın Andlaşma'nın 1/1. maddesi ile Türkiye'ye bırakılan Çatal Adası'nın (Volo Adası) 3 mil güneyindeki bir noktaya kadar katettiğini göstermektedir. Demek ki

sınırlandırma alanı, Ulu Burun (Tugh Burnu) ile Çatal Adası (Volo Adası) arasındaki alandır. Bununla beraber, yukarıda belirtildiği gibi sınır hattının doğu ve batı ucunda yer alan Çatal Ada (Volo Adası) ve Ulu Burnun (Tugh Burnu) karşısında bir İtalyan adası olmaması ve sınırın Kara Ada'dan (Ro Adası) Çatal Ada'ya (Volo Adası) kadar düz bir şekilde kateden bölümünün bir kısmının açık denizden geçmesi nedeni ile bu alanlarda bir karasuları sınırlandırmasından söz edilemez. İki devletin karşılıklı sahillerinin bulunduğu ve bu sahiller arasındaki mesafenin iki devletin karasuları genişliği toplamından az olduğu alan, Kara Ada'nın (Ro Adası) kuzey batısından, İpsili (Çam Ada, Strongili Adası) Adası'nın kuzey doğusu ile Ulu Burnun (Tugh Burnu) güneybatısı arasında bulunmaktadır. Dolayısıyla karasuları sınırlandırmasının bu alanda yapıldığı kabul edilmelidir.

Andlaşma'nın 5/1. maddesinde, Türk ve İtalyan egemenlik alanlarında yer alan ve sınır hattına esas olarak belirlenen noktalar arasında yarı uzaklık esas alınmaktadır¹⁶². Gerçekten de, mesela, Andlaşma'nın 5/1. maddesinde, Meis Adası'nda yer alan San Stephano Burnu ile Antalya'ya bağlı Gata Burnu arasındaki yarı uzaklıktaki bir noktadan sınırın geçeceği belirtilerek, bir sınır hattı tespit edilmiştir. Keza Türkiye ve İtalya'ya bırakılan bazı adacıklar arasında da benzer

¹⁶² Bu bağlamda, tarafların 5. madde sıklıkla orta hat hususuna vurgu yaptıklarına dikkat çekilmiştir. Bkz: **Guttry**, s. 408. UAD'nın Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davası'ndaki kararındaki ayrı oy yazısında yargıç AMMOUN da, bu andlaşmayı, yarı uzaklık esasındaki andlaşma örneklerinden birisi olarak değerlendirmiştir. Bkz: *Seperate Opinion of Judge Fouad Ammoun*, para, 26, s. 126. Andlaşmada tarafların yarı uzaklık esas almasının, uluslararası hukukta orta hat kavramının o dönemki gelişimi çerçevesinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bkz: Sang-Myon **Rhee**: "Sea Boundary Delimitation between States before World War II", *AJIL*, Vol: 76, No:3, July 1982, s. 579.

düzenlemeler vardır. Mesela, İtalya'ya bırakılan İpsili (Çam Ada, Strongili Adası) Adası'nın kuzeydoğu kıyısı ile Türkiye'ye bırakılan Nissi–Tis–Dacia Adası'nın güney batı kıyısına yarı uzaklıktaki bir nokta da bir sınır hattı olarak tayin edilmiştir. Bu da Andlaşma'da, karşılıklı kıyılarda orta hattın esas alınmaya çalışıldığı izlenimini vermektedir. Nitekim Yunan Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde, Ankara Andlaşması'nın 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile birlikte, karasularını orta hattı esas alarak böldüğü iddia edilmektedir¹⁶³. Bazı Yunanlı yazarların da, Ankara Andlaşması ile çizilen sınırın orta hattı esas aldığı iddia ettiği görülmektedir¹⁶⁴. Türkiye'nin resmi görüşünü belirten bir belgeye rastlayamadık.

Bununla beraber, Andlaşma ile çizilen çizginin gerçek bir orta hat oluşturmadığı ve Türk sahili ile Meis Adası ve Meis Adası'na bitişik adalar arasındaki bir çok noktada kesin orta hat çizgisinden saptığı belirlenmiştir¹⁶⁵. Gerçekten de Andlaşma'nın öngördüğü karasuları sınırı, harita üzerinde bakıldığı zaman bazı noktalarda orta hattan sapmaktadır. Bu sapma daha çok sınır hattının Meis Adası'nın batısını kateden kesiminde Meis Adası ile Anadolu sahili arasında ve İtalya'ya bırakılan Kara Ada (Ro Adası) ile Türkiye'ye bırakılan Heybeliada arasında görülmektedir. Bununla beraber, Andlaşma'da belirli noktalar arasında yarı mesafeler öngörülmesi, tarafların orta hattı esas almaya çalıştıklarını göstermektedir. Fakat, karasuları sınırlandırmasında orta hattı uygulamak için yarı mesafelerin esas

¹⁶³ Bkz: <http://www.mfa.gr/en-US/Policy/Geographic+Regions/South-Eastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Imia+Case/> (13.09.2008).

¹⁶⁴ **Strati**, (A Greek Perspective), s. 93–94; **Syrgios**, s. 50. RHEE de bu fikirdedir. Bkz: **Rhee**, s. 580.

¹⁶⁵ **Ahnish**, s. 267; **Acer**, (The Aegean Maritime Disputes), s. 33.

alması yetmemektedir. Gerçekten de karasuları sınırlandırması andlaşmalarında, iki sahil arasındaki uzaklık tam olarak tespit edilip, aradan geçecek sınır teknik veriler çerçevesinde belirlenir ve harita üzerinde gösterilir. Bu şekilde sınır şüpheden uzak bir şekilde tayin edilmiş olur. Ankara Andlaşması'nda ise böyle bir faaliyet yoktur ve sınır hattı teknik verilere dayandırılarak kesinleştirilmemiştir.

Bu husus önemlidir, zira, bu bölgedeki sınırlandırmada taraflarca esas alınmaya çalışılan ilkel düzeydeki orta hat yönteminin, Yunanlılar tarafından Ege'deki karşılıklı sahillere açısından da uygulanabileceği iddia edilebilir. Bununla beraber yukarıda belirtildiği gibi, Ankara Andlaşması'nın saf bir karasuları andlaşması olmaması, (aslında karasuları sınırlarının tespitinin, uyumsuzluk konusu adaların aidiyetlerinin tespitinin bir yan sonucu olması) Ege'deki karşılıklı sahillere açısından emsal teşkil etmesinin önüne geçmektedir. Hem zaten aşağıda ayrıntısıyla tartışılacağı gibi, sahile yakın adaların varlığı özel şart teşkil ettiğinden, Ege'de karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırması açısından orta hattı zorunlu kılan bir uluslararası hukuk kuralı da yoktur.

İkinci nokta ise, İtalya'ya bırakılan ada ve adacıkların, sınırlandırmada nazara alınması ve özel şart olarak değerlendirilmemesidir. Bununla beraber, Meis ve Kara Ada'nın özel şart olarak değerlendirilmemesinin nedeni olarak, asıl meselenin ada ve

adacıklar üzerinde aidiyet tespiti olması ve Türkiye ve İtalya'nın bitişik veya karşılıklı sahilleri olmaması gösterilmiştir¹⁶⁶.

IV) 4 Ocak 1932 Tarihli Mektup Teatisi:

Yukarıda belirtildiği gibi, Andlaşma'nın imzalandığı gün, Türkiye ve İtalya arasında mektup teatisi yapılmıştır. Dönemin Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü ARAS'ın, İtalya'nın Ankara nezdindeki büyükelçisi Pompeo ALOISI'ye gönderdiği 4 Ocak 1932 tarihli mektupta, Türk-İtalyan sınırının kalan diğer bütün kısımları iki devlet arasında hiçbir anlaşmazlık ve tartışmaya neden olacak nitelikte olmadığını belirtmiş ve sınırın bu kısmının tespiti için teknisyenlerin görevlendirilmesini istemiştir. İtalyan Büyükelçi ALOISI'de aynı tarihli cevabi mektubunda, aynı ifadeyi tekrarlamış ve sınırın tespiti için teknisyen görevlendirmesini İtalyan Hükümetine teklif edeceğini belirtmiştir. Bu ifade ile, Ankara Andlaşması'nın 5. maddesindeki, "... hattı hudut, Şarkta Tugh burnu cenubundan üç mil mesafede bulunan bir noktada ve garpta Volo adasının cenubundan üç mil mesafede bulunan bir noktada Türkiye ile İtalya arasında asla münakaşaya dahil bulunmayan umumi hududu bahri ile birleşir." ifadesinin birlikte değerlendirilmesi gerekir. Bunun nedeni, bu iki belgede tartışmalı olmayan deniz sınırından bahsetmekle, sanki bu bölge haricinde bir deniz

¹⁶⁶ Augusto **Sinagra**: "The Problem of Delimiting the Territorial Waters between Greece and Turkey in the Aegean Sea", The Aegean Sea 2000 Proceedings of the International Symposium on the Aegean Sea, 5-7 May 2000, Bodrum-Turkey, Bayram **Öztürk** (ed.), TÜDAV, s. 177.

sınırının varlığı kanısının uyandırılmasıdır. Ancak böyle bir sınır bulunmamaktadır. Bu noktada da akıllarla, Lozan Andlaşması'nın yukarıda tartışması yapılan düzenlemeleri gelmektedir. Gerçekten de Lozan Andlaşması'nın 6/son ve 12. maddesinin son cümlesinin yanlış yorumlanarak Sevr Antlaşması'nın düzenlemeleri çerçevesinde bir sonuca ulaşılması riskine dikkat çekilmiştir¹⁶⁷. Fakat, Sevr Andlaşması'nın ilgili düzenlemelerinde, bir karasuları sınırı çizilmiş değildir. Aynı şekilde, Lozan Antlaşması düzenlemelerinin de karasuları sınırı öngörmediği ve adaların aidiyetini kısmen düzenlediği yukarıda belirtilmişti. Bu noktada taraflar aralarında adaların aidiyetine ilişkin sorununun olmadığını kabul etmiş ve sınırı çizecek bir andlaşmanın hazırlık çalışmaları için karşılıklı olarak teknisyenlerin görevlendirilmesini istemişlerdir. Teknisyenlerin çalışmaları sonucu, tarafların egemenlik alanları belirlenmesi ve bu arada karasuları sınırı da çizilmesi düşünülmüş olabilir. Nitekim, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile de bu yönde bir tasarı metin hazırlanmıştır. Ancak ne 4 Ocak 1932 tarihli mektup teatisi ne de aynı tarihli Ankara Antlaşması'nın 5. maddesindeki ifade Yunanistan'ın iddia ettiği şekilde, genelde 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerliliğini ve bölgede bir deniz sınırı çizildiğini, özelde ise Kardak Kayalıkları'nın İtalya'ya devredilmiş olduğunu sonuçlamaz. Zira, taraflar arasında tartışma bulunmayan deniz sınırının, taraflarca ne şekilde anlaşıldığı belli değildir. İki tarafın bu konudaki algısı farklı olabilir. Bu sadece teorik bir varsayımdan ibaret değildir; zira, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile bir sınır çizilmiştir ancak, Türk tarafı bu tutanağın geçerli bir uluslararası andlaşma olması için gereken hukuki süreci işletmeyerek, sınırı doğru

¹⁶⁷ Sertaç Hami **Başeren**–Ali **Kurumahmut**: Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar, SAEMK, Ankara, 2003, s. 51.

bulmadığını ve aslında bağlanmak istemediğini ortaya koymuştur. Demek ki artık, Çatal Ada'nın (Volo Adası) batısında kalan bölgedeki deniz sınırının tartışmasızlığından bahsedilemez. Bu şekilde, hem bu bölgeye ilişkin aidiyet meselesi Lozan Andlaşması'nın düzenlemediği alanlar dışında çözümsüz kalmış hem de karasuları sınırı çizilmemiştir.

Aslında söz konusu ifadeye çok fazla hukuki anlam bağlanmamalıdır. Bunun nedeni dönemin siyasi konjunktüründe yatmaktadır. Gerçekten de aşağıda açıklanacağı gibi, İtalya bu dönemde Anadolu üzerinde emelleri olan yayılmacı bir devlettir. Dolayısıyla Türkiye ciddi bir güvenlik endişesi içindedir. Deniz sınırının tartışmasızlığı da Anadolu'ya yönelmesi muhtemel bir İtalyan tecavüzünü önlemek gayreti güden bir anlayış sonucu olarak ortaya çıkmış bir iyi niyet mesajı olarak yorumlanmalıdır. Böylece İtalyan tecavüzünün önüne geçmeyi hedef alan bir nevi teminat elde edinmek istenmiş ve İtalyan Büyükelçisi'nin cevabi mektubu ve aşağıda belirtilecek olan 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile Türkiye'nin isteği gerçekleşmiştir. Aşağıda bu hususa ayrıntısıyla değinilecektir.

V) 28 Aralık 1932 Tarihli Toplantı Tutanağı:

Ege'de karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırmasıyla ilgili olan bir diğer belge de, Türk ve İtalyan teknisyenleri tarafından hazırlanan 28 Aralık 1932 Tarihli Toplantı Tutanağı'dır. Söz konusu Tutanak, Kardak Krizi sırasında gündeme gelmiş

ve Kardak Kayalıkları'nın aidiyeti bağlamında tarafların hukuki argümanlarına konu olmuştur. Tutanak ile çizilen sınır, Çatal Adası'nın (Volo Adası) 10 mil güneyindeki bir noktadan başlayarak, Dilek Burnu'nun güney batısında, Sisam Adası ile Eşek Adası (Agathonissi Adası) arasındaki bir noktaya kadar, toplam 37 nokta katederek sona ermektedir. Tutanağın Kardak Kayalıkları ile ilgili yönü de, Tutanağın 30. noktasında, sınırın, Kardak ile Kato I (Çavuş Adası) arasından geçmesi ve dolayısıyla, Kardak Kayalıkları'nın sınır hattının İtalyan tarafında kalmasıdır. Bununla beraber şimdilik sadece Tutanağın hukuki niteliğinin tartışmalı olduğu belirtilmelidir.

A) Tutanak ile Çizilen Sınırın Niteliği:

Yukarıda belirtildiği gibi, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nda, taraflar, sınır hattının tanımı hakkında oluşabilecek görüş ayrılıklarını bertaraf etmek için, iki ilke üzerinde anlaşmışlardır. Birinci ilkeye göre, çizilecek sınır hattı, deniz sularını ayırmak için değil, iki devletin sahip olacağı alanları ayırmak içindir. İkinci ilke ise, iki devletin toprakları arasındaki asgari mesafeden 12 millik bir mesafeye kadar olan sınır hattının, deniz suları üzerinde iki devletin egemenlik hakkını tespit edeceğini öngörmüştür. Görüldüğü gibi, taraflar, çizecekleri sınırın, aidiyet belirleme işlevini haiz olacağını kabul etmişler, bununla beraber, karşılıklı sahillerde ise sınırın, aynı zamanda bir karasuları sınırı olacağını belirtmişlerdir. Bunun için de, asgari olarak, 12 millik bir limit tespit etmişlerdir. Demek ki, 28 Aralık 1932 tarihli

Toplantı Tutanağı'nda yer alan anlayış, karşılıklı sahiller arasındaki mesafenin 12 milden fazla olması halinde sınırın, ada, adacık ve kayalıkların aidiyetini tespit edeceği, karşılıklı sahillerdeki mesafenin 12 mil veya daha az olması halinde, karasuları sınırı olacağı şeklindedir.

Yunan Dışişleri Bakanlığı resmi internet sitesinde, Ankara Andlaşması ile 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın, Anadolu ile Menteşe Adaları arasında karasuları sınırlandırması yaptığı iddia edilmiştir¹⁶⁸. Bu iddia Yunan doktrini tarafından da desteklenmektedir¹⁶⁹.

Yine Yunan Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde, 28 Aralık 1932 Toplantı Tutanağı'nın karasularını orta hattı esas alarak böldüğü iddia edilmiştir¹⁷⁰. Yunan doktrininde, Tutanak ile çizilen sınırın niteliği konusunda görüş birliği bulunmadığı görülmektedir. Gerçekten de Yunanlı yazar STRATI, söz konusu andlaşmanın, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile beraber, Menteşe Adaları

¹⁶⁸ Bkz: <http://www.mfa.gr/en-US/Policy/Geographic+Regions/South-Eastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Imia+Case/> (13.09.2008).

¹⁶⁹ Bkz: **Katsoufros**, s. 86; **Ioannou**, s. 142; Haralambos **Athanasopoulos**: Greece, Turkey and the Aegean Sea: A Case Study in International Law, McFarland, 2001, s. 76; **Raftopoulos**, s. 433. Hatta RAFTOPOULOS, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın Ankara Antlaşması ile Menteşe Adaları Bölgesi'nde deniz alanı sınırlandırması yaptığını ve bunların uluslararası kamu yararını sağlama ve yüceltme noktasında bir hukuki etkiye sahip olduklarını belirterek, hem 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerliliğini ortaya koymaya çalışmakta hem de buna neredeyse kutsal bir nitelik atfetmektedir. Bkz: **Raftopoulos**, s. 433–434.

¹⁷⁰ Bkz: <http://www.mfa.gr/en-US/Policy/Geographic+Regions/South-Eastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Imia+Case/> (13.09.2008).

ile Anadolu arasında orta hattı esas alan bir karasuları sınırlandırması yaptığı iddiasındadır¹⁷¹. SYRIGOS ise, Rodos ve Meis arasındaki bölge hariç, Ege'deki tüm karşılıklı sahillerde karasularının orta hat esas alınarak sınırlandırıldığını iddia ederek¹⁷², 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağının çizdiği sınırın bir kısmının orta hattan saptığını kabul eder görünmektedir.

Tutanak ile çizilen sınır, Çatal Adası (Volo Adası) ile Rodos arasında bir çok noktada orta hattan sapmakta ve açık denizden geçmektedir. Sınırın açık denizden geçen kısmının, sonradan taraflar arasında tereddüt ortaya çıkardığı ve mektup teatilerine konu olduğu görülmektedir¹⁷³. Gerçekten de İtalya 27 Haziran 1933 tarihli mektubunda, Ankara Andlaşması ile kabul edilen sınırın batısında ve doğusunda olmak üzere iki parçasında, Türk sahillerinin karşısında hiçbir İtalyan toprağı olmaması nedeniyle bu alanlarda iki devlet arasında sınır tespiti yapılamayacağını belirterek, sınırın bu kesimini onaylamayı reddetmektedir. Türkiye'nin ise, kısa bir tereddütten sonra, açık deniz sınırlaması hakkındaki İtalyan itirazını, 26 Eylül 1936 tarihli mektupla kabul ettiği görülmektedir. Söz konusu mektupta Türk mektubunda açık deniz sınırlandırmasına ilişkin şu ifadenin yer aldığı belirtilmektedir¹⁷⁴: “Türkiye hükümeti bu konuda İtalyan Kraliyet Hükümetinin açık denizlerin

¹⁷¹ **Strati**, (A Greek Perspective), s. 93–94.

¹⁷² **Syrigos**, s. 50.

¹⁷³ Bkz: **Economides**, s. 616; Hüseyin **Pazarıcı**: “Ege Denizindeki Bazı Adacık ve Kayalıkların Statüsü Hakkında Türk Yunan Uyuşmazlığı (Mösyö Economides’e Bir Cevap)”, Mahmut **Göçer** (çev.), Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Yıl:2, 1998/1999, s. 644. **Başeren–Kurumahmut**, s. 56.

¹⁷⁴ **Economides**, s. 616'dan naklen.

sınırlandırılmasının yerinde olmadığı şeklindeki görüşünü tamamen paylaşmaktadır.” Görüldüğü gibi, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı’nın öngördüğü açık denizden geçen sınır, İtalyan itirazına ve akabinde Türkiye’nin bu itirazı kabulüne neden olmuştur. Demek ki, taraflar, açık denize ilişkin bir sınırlandırma iradesi göstermemektedirler ki, bu da tıpkı Ankara Andlaşması’nda olduğu gibi, sınırın karasuları sınırı niteliğini tartışmaya açar. Bu noktada, karşılıklı sahillerde, tıpkı Ankara Andlaşması’nda olduğu gibi, orta hattı esas alma gayreti görüldüğü belirtilmelidir.

Aslında 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile çizilen sınırın niteliğini derinlemesine tartışmanın fazla bir gereği yoktur. Bunun nedeni, Tutanağın geçerli bir uluslararası andlaşma olmaması ve dolayısıyla hak ve yükümlülük doğurmamasıdır.

B) Tutanağın Geçerliliği Konusundaki Uyuşmazlık ve Tarafların Tezleri:

28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı’nın geçerliliğinin, Kardak Krizi’nin henüz Ege’yi patlama derecesinde ısıtmadığı ilk aşamasında, Yunanistan’nın, Türkiye’nin 29 Aralık 1995 tarihli Kardak Kayalıklarının Türkiye’ye ait olduğunu öne süren notasına verdiği 10 Ocak 1996 tarihli notada iddia edildiği

anlaşılmaktadır¹⁷⁵. Türkiye ise, 29 Ocak 1996 tarihli notasında¹⁷⁶, Tutanağın geçerli bir uluslararası andlaşma oluşturmadığını ortaya koyan şu argümanları ortaya atmıştır:

-Tutanakla ilgili hukuki süreç tamamlanmamıştır

- Tutanak Milletler Cemiyeti'ne tescil ettirilmemiştir

-1947 Paris Barış Görüşmeleri sırasında Yunanistan'ın Tutanağa yapmayı teklif ettiği atıf, kabul edilmemiş ve Andlaşma metninde yer almamıştır.

-Yunanistan, 1950 ve 1953'te Türkiye'ye başvurarak, hem 4 Ocak 1932 Andlaşması hem 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın Türkiye ile Yunanistan arasındaki geçerliliklerinin tespit edilmesi için iki hükümet arasında mektup teatisi teklif etmiştir. Bu durum Yunanistan'ın bahse konu belgelerin geçerliliği konusundaki şüphelerini göstermektedir.

Yunanistan ise, 16 Şubat 1996 tarihli notasında¹⁷⁷, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile ilgili olarak şu iddiaları ortaya atmıştır:

¹⁷⁵ Bkz: **Economides**, s. 602–603. Ali **Kurumahmut**: “A New Greek–Turkish Dispute: Who Owns The Rock”, The Aegean Sea 2000, Proceedings of the International Symposium on the Aegean Sea, 5–7 May 2000, Bodrum–Turkey, Bayram **Öztürk** (ed.), TÜDAV, s.109, 38 nolu dipnot.

¹⁷⁶ Nota metni için bkz: **Kurumahmut** (Yayına Hazırlayan), Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ek: 20; ayrıca bkz: Fuat **Aksu**: Türk–Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme, SAEMK, Ankara, 2001, Ek: I.

¹⁷⁷ Nota metni için bkz: **Kurumahmut** (Yayına Hazırlayan), Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ek: 22; **Aksu**, Ek:II.

-“Andlaşma”, 4 Ocak 1932 tarihli mektup teatisinin etkisi neticesi, taraflarca onaylanmış ve Milletler Cemiyeti Sekreteryası’na tescil ettirilmiş olan 4 Ocak 1932 tarihli Andlaşma’nın ekidir.

-Teati edilen mektuplarda ve “Andlaşma” metninde, bu bölge için bir egemenlik uyuşmazlığı bulunmadığı belirtildiği için tarafların daha ileri onayına gerek yoktur

-“Andlaşma”nın metninden, tarafların iradesinin, “Andlaşma’yı imza ile yürürlüğe koymak olduğu anlaşılmaktadır

-Tüm bu nedenlerle, “Andlaşma”, Milletler Cemiyeti Sekreteryasına tescil etirilmemiştir.

Yunan doktrinin ise, ittifak halinde Yunan resmi görüşünü savundukları görülmektedir¹⁷⁸.

Türkiye ise Tutanağın geçerli bir uluslararası andlaşma olduğu konsundaki Yunan iddiaları resmen reddetmektedir¹⁷⁹. Türk yazarlar ile bazı yabancı yazarların, Türk notasında yer alan görüşleri derinleştirerek, çok daha sağlam hukuki temellere oturtukları görülmektedir¹⁸⁰.

¹⁷⁸ Bkz: Anastasia **Strati**: “Postscript: Tension in the Aegean–The Imia Incident”, Leiden Journal of International Law, Vol: 9, 124–129; **Raftopoulos**, s. 431–434. **Ioannou**, s. 146; **Economides**, s. 613–619; **Syrgos**, s. 401–419.

¹⁷⁹ Örneğin, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ömer AKBEL’in açıklamaları, bkz: **Acer**, (The Aegean Maritime Disputes), s. 22, 122,123 ve 124 no’lu dipnotlar.

¹⁸⁰ Bkz: Şükrü **Elekdağ**: “Kardak’ın Hukuki Statüsü”, Milliyet, 8 Nisan 1996, s.17; **İnan–Başeren**, (Status of Kardak), s. 6; **Başeren**, (Ege’de Ada, Adacık ve Kayalıkların), s. 114–115; **Pazarıcı**,

Gerçekten de 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerli bir uluslararası andlaşma teşkil etmesi için gereken hukuki süreç tamamlanmamıştır. Bu, andlaşmanın onayı için gereken ulusal hukuk işlemlerinin yerine getirilmemiş olmasını ifade eder. Gerçekten de o dönemde yürürlükte olan 1924 Anayasası'na göre, Tutanağın Türkiye'yi bağlayan bir uluslararası andlaşma olabilmesi için, onay ve tasdiki gerekirken bu yapılmamış ve Tutanak Resmi Gazetede de yayımlanmamıştır. Aynı şekilde Tutanak, Milletler Cemiyeti Misakı'nın 18 maddesine göre, Milletler Cemiyeti Sekreteryası'na tescil de ettirilmemiştir. Bunun yaptırımı ilgili andlaşmaların geçersizliğidir. Dolayısıyla geçerlilik şartı yerine getirilmediği için, söz konusu Tutanak da geçerli bir uluslararası andlaşma olarak değerlendirilemez. Nitekim bu görüş, Paris Barış Konferansı'nda SSCB tarafından da ileri sürülmüştür.

Türkiye'nin Tutanakla ilgili Türk ulusal hukuk sürecinin tamamlanmamış olduğu ve Tutanağın Milletler Cemiyeti Sekreteryası'na tescil ettirilmediği argümanına karşı, Tutanağın geçerliliğini ortaya koyacak bir hukuki yol bulma

(Mösyö EKONOMIDES'e Bir Cevap), s. 642–647; Erdem **Denk**: Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma Kardak Kayalıkları ve Spratly ve Senkaku/Diaouyu Örnekleri, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s. 59–98. **Kurumahmut**, (Who Owns The Rock), s. 113–114; Anna Lucia **Valvo**: “The Aegean Sea Between Greece and Turkey: The Kardak Rocks and the Other Islands Never Given”, The Aegean Sea 2000, Proceedings of the International Symposium on the Aegean Sea, 5–7 May 2000, Bodrum–Turkey, Bayram **Öztürk** (ed.), TÜDAV, s. 117–120; **Başeren–Kurumahmut**, s. 52–59; **Bölükbaşı**, s. 102, 889, 895–896, 900–901; Ali **Kurumahmut–Sertaç Hami Başeren**: Ege'de Gri Bölgeler: Unutul(may)an Türk Adaları, Ankara, 2004, s. 63–64; **Van Dyke**, (An Analysis of the Aegean Disputes), s. 68; **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 58–62.

çabasına girişen Yunan doktrinin de desteklediği Yunan resmi tezi, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın, Ankara Andlaşması'nın eki niteliğinde bir belge olduğu iddiasını ortaya atmıştır. Yunan doktrini Tutanağın Ankara Andlaşması'nın eki olduğunu, Ankara Andlaşması'nın imzalandığı gün teati edilen mektuplarda geçen, Türk-İtalyan sınırının kalan diğer bütün kısımlarının iki devlet arasında hiçbir anlaşmazlığa ve tartışmaya neden olabilecek nitelikte olmadığı vurgusu ile yine aynı mektuplarda, kalan sınırın, çizimi için teknisyenlerin görevlendirilmesi çağrısını gerekçe göstererek ileri sürmektedir. Böylece, hem Tutanakla Andlaşma arasında bağ kurulmakta hem de Tutanağın düşük rütbeli görevliler tarafından müzakere edilmesi ve imzalanması olgusu açıklanmaya çalışılmaktadır. Yunan iddiası neticesi, TBMM'nin Ankara Andlaşması'nı kabul ve tasdik eden kanunıyla, Andlaşma'nın eki konumundaki Tutanakla ilgili ulusal hukuk işlemleri tamamlanmıştır; aynı şekilde, zaten Ankara Andlaşması Milletler Cemiyeti Sekreteryası'na tescil ettirildiği için, bunun eki konumundaki Tutanağın da tescil edildiği şeklinde bir sonuç ortaya çıkmaktadır.

Ancak bu iddiaların hukuken çok sağlam bir temeli bulunmadığı açıktır. Zira bir belgenin, daha önceki bir başka andlaşmanın eki olabilmesi için, andlaşmada ve ek olan belgede bu hususun ayrıca ve açıkça belirtilmesi gerekir. Ancak Ankara Andlaşması'nda bu yoktur, hatta mektup teatisine de atıf yoktur. Keza Milletler Cemiyeti Sekreteryası'na kayıt esnasında da Tutanağa atıf yoktur. Aynı şekilde TBMM'nin Ankara Andlaşması'nı onaylayan 2106 sayılı Kanunu'nda da, Tutanağa ve mektup teatisine atıf bulunmamaktadır. Aynı şekilde, Tutanak, Resmi Gazete de yayımlanmamıştır. Tutanağın, Ankara Andlaşması'nın eki olmadığına ilişkin bir

diğer argüman ise, söz konusu belgelerin mahiyetine ilişkin olarak gündeme gelmektedir. Gerçekten de, Ankara Andlaşması dar bir bölgede ülkesel statüyü düzenlerken, Tutanağın düzenleme alanı tüm Menteşe Adaları bölgesini içermektedir. Bu noktada geniş kapsamlı bir andlaşmanın ayrıntılarının tamamlayıcı belgelerle düzenlenmesinin düşünülebilir olmasına rağmen, çok geniş bir alanda egemenlik devrini düzenleyen bir belgenin, daha dar ve belirli bir alana ilişkin bir andlaşmanın eki olarak değerlendirilmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir¹⁸¹. Tüm bu gerekçeler, 28 Aralık 1928 tarihli Toplantı Tutanağının, Ankara Andlaşması'nın ekini oluşturmadığını ortaya koymaktadır.

Yunanistan'ın Tutanağın imza ile bağlayıcılık kazandığı iddiasına gelince, uluslararası hukukta andlaşmaların imza bağlayıcılık kazanması mümkündür. Gerçekten de bazı şartlarla imza, andlaşmalara basit usulle bağlayıcılık kazandıran yöntemlerden birini oluşturmaktadır¹⁸². Andlaşmanın imza ile bağlayıcılık kanabilmesi için gereken genel şartlar, andlaşmada bunun öngörülmesi ve tarafların bu yönde bir iradelerini ortaya koymalarıdır. Ancak Tutanak metninde, Tutanağın imza ile bağlayıcılık kazanacağı yönünde hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Tarafların bu yönde bir kabulleri de yoktur. 4 Ocak 1932 tarihli mektup teatisinde tarafların sınırın geri kalanının çizimi için görevlendirilmesini kabul ettikleri teknisyenlere bir atıf vardır ama bu sadece teknik konulara ilişkin hazırlık içindir ve hukuken andlaşmaya ne şekilde bağlanılacağına ilişkin iradeyi ortaya koymaz. Üstelik Türk

¹⁸¹ İnan-Başeren, (Status of Kardak), s. 6.

¹⁸² Bkz: Hüseyin Pazarıcı: Uluslararası Hukuk Dersleri, I. Kitap, Gözden Geçirilmiş 9. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001, s. 123–124.

temsilcilerin usulüne uygun olarak düzenlenmiş yetki belgeleri yoktur¹⁸³. Demek ki, tarafların Tutanağın imza ile bağlayıcılık kazanması yönünde iradeleri bulunmamaktadır.

Aslında, Kardak Kayalıkları'nın aidiyeti konusunda Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlığın odak noktası haline gelen 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerliliği konusunda, Türk tezini haklı çıkartan en temel argümanı, Tutanağın diğer tarafı olan İtalya sağlamıştır. Gerçekten de, İtalya'nın 8 Ocak 1937 tarihli notasında şu ifade bulunmaktadır¹⁸⁴: "...İtalyan Büyükelçisi TC Dışişleri Bakanlığına Türk Hükümetinin ... 28 aralık 1932 İtalyan-Türk tutanağının iç hukukta onaylanması için resmi prosedürü kullanımı yapmak zorunda sanıp sanmadığını bildirmesini kendilerine rica eder." Bu nota bir defa taraflardan biri olan İtalya'nın, Tutanağı, Ankara Andlaşması'nın eki olarak görmediğini ortaya koymaktadır. İkinci olarak, taraflardan biri olan İtalya'nın Tutanak metninin imza ile bağlayıcılık kazanacağı noktasında açık bir iradesi olmadığını gösterir. İtalya bu konuda tereddüt içindedir ve bu tereddüt açık bir şekilde genel kuralın, yani tarafların ulusal hukuklarına göre onay usulünün işletilmesi gereğini gösterir. Durum Tutanağın diğer tarafı olan Türkiye açısından da farklı değildir. Gerçekten de Türkiye'nin, söz konusu İtalyan notasına cevap vermemesi¹⁸⁵, o dönemde yürürlükte olan Anayasa açısından, onay işleminin gerekliliğini ortaya koyar.

¹⁸³ **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 60.

¹⁸⁴ **Pazarıcı**, (Mösyö EKONOMİDES'e Bir Cevap), s. 644'den naklen. Ayıca bkz: **Başeren-Kurumahmut**, s. 56.

¹⁸⁵ **Pazarıcı**, (Mösyö EKONOMİDES'e Bir Cevap), s. 644. Kardak Krizi sırasında Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı olarak görev yapan Onur ÖYMEN, verdiği bir mülakatta, İtalya'nın söz konusu notasına

Yukarıda belirtilen argümanlar, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın hukuken tamamlanmış bir hukuki işlem olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, Tutanak geçerli bir uluslararası andlaşma teşkil etmemektedir. Bu noktada bu Tutanağın hukuken ne ifade ettiği sorusu akla gelmektedir. Tutanak, yapılması öngörülen bir uluslararası andlaşmanın hazırlık çalışmasıdır. Nitekim Türkiye'nin NATO nezdindeki Büyükelçisi'nin yazdığı mektupta, Tutanağın, sadece, Türk ve İtalyan temsilciler arasında yapılan müzakereleri kapsayan bir protokol olduğu beyan edilmiştir¹⁸⁶. Zaten 4 Ocak 1932 tarihli mektup teatisindeki tarafların iradelerini de, uluslararası hukuktaki andlaşmaların hazırlanmasına ilişkin olağan aşamaları içerecek şekilde yorumlamak gerekir. Bu da andlaşma metninin görüşülmesi,

cevap verilmediğini belirterek, Türkiye ile İtalya arasında deniz sınırlarının çizilmesi için ileri bir aşamaya gelindiğini fakat, bunun bir andlaşma haline gelmesini sağlayacak nihai aşamanın gerçekleşmediğini vurgulamıştır. Bkz: Hakan Cem **Işıklar**: Ege'de Çözülemeyen Türk-Yunan Sorunları ve Casus Belli, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 312.

¹⁸⁶ Letter of the Turkish ambassador to NATO, 728/February 1996, **Syrigos**, s. 404'den naklen. Aynı şekilde, 1933 tarihli bir İtalyan askeri dergisinde, Piyade Binbaşı Raffaello MECAETTI tarafından kaleme alınan "Roma Akdenizi Havzasında Türk Gelişmesi" başlığı ile Türkçeye çevrilen ve Menteşe Adalarının durumu ve dönemin siyasi konjunktürü ile ilgili ayrıntılı açıklamalarda bulunan makalede, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı hakkında tek bir kelime dahi yazılmadığı belirtilerek, bu durumun, İtalya'nın söz konusu Tutanağın geçerli bir uluslararası andlaşma olmadığı ve sadece teknisyenler düzeyinde ve tamamlanmamış bir çalışma olduğu bilincini ortaya koyduğu belirtilmiştir. Bkz: Celalettin **Yavuz**: Andlaşmalarla Yunanistan'a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkların Hukuki Statüleri de dahil Menteşe Adaları (Onikiada)'nın Tarihi, Deniz Harp Okulu Basım Evi, 2003, s. 62-63 ve 134 no'lu dipnot. Şu hususu belirtmek gerekir ki, sadece akademik çalışmalarda değil, resmi İtalyan belgelerinde de 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerli ve yürürlükte kabul eden hiçbir veriye ulaşılamamıştır. Aksine, yukarıda yer verilen İtalyan notası, İtalya'nın söz konusu Tutanağın geçerliliği konusundaki şüphesini ortaya koymaktadır.

imzalanması ve onaylanması olarak belirlemektedir. Gerçekten de 4 Ocak 1932 tarihli mektup teatisinin, 28 Aralık 1932 tarihli belgeyi, yapılması söz konusu olabilecek bir andlaşmanın hazırlık çalışması niteliğinde bir teknisyenler toplantısı zaptı olduğunu gösterdiği belirtilmiştir¹⁸⁷. Teati edilen mektuplarda, teknisyenlere atıf yapılarak, münhasıran teknik meselelerin halli öngörülmüştür. Yukarıda belirtildiği gibi, tarafların imza ile bağlanma yönünde bir iradeleri bulunmadığı için de bundan sonraki aşamalarda imza ve onay işlemleri gerekecektir.

Şu halde bu neviden bir tutanağa hukuki sonuç bağlamak, ancak siyasi iradenin işlemiyle olacaktır ki bu da imzaya yetkili görevlilerce metnin imzalanmasından sonra onay işlemini gerektirecektir. İki tarafın siyasi iradeleri de bu konuda bir işlem yapmamışlardır. Demek ki yapılan çalışma ve görüşmeler sonucu ortaya çıkan Tutanak, siyasi iradeler tarafından kabul edilmemiştir ve bu nedenle de bağlanma iradesini ortaya koyan hukuki işlemler yapılmamıştır. Bilindiği gibi siyasi iradeler, siyasi konjunktüre göre, siyasi telakkileri gözeterek hareket ederler. Demek ki bu aşamada, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın aslında ne olduğunu daha iyi açıklayabilmek için dönemin siyasi konjunktürünü tasvir eden bir parantez açılmalıdır. İtalya bu dönemde MUSSOLINI liderliğinde Roma İmparatorluğu'nu canlandırma fantezileri peşinde koşan saldırgan ve yayılmacı bir devlettir ve Anadolu üzerinde emelleri olduğu bilinmektedir¹⁸⁸. Ankara Andlaşması'nın

¹⁸⁷ **Başeren**, (Ege'de Ada, Adacık ve Kayalıkların), s. 116.

¹⁸⁸ Bkz: Mehmet **Saka**: Ege Denizinde Türk Hakları, Dergah Yayıncılık, Üçüncü Baskı, İstanbul, 1974, s. 60–65. Hatta öyle ki, Ankara'nın başkent olarak seçilmesinin nedenlerinden biri olarak, Menteşe Adalarındaki üslerinden kalkacak bir İtalyan uçağının yüklü olarak Ankara'ya geliş ve dönüş seyahati yapamayacak olması gösterilmiş ve bu görüş, Tefik Rüştü ARAS'ın sözlerine

aktedildiği ve 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın hazırlandığı aşama ise İtalya'nın henüz yeterli bir güce kavuşmadığı için, Türk-İtalyan ilişkilerinin nispeten daha ılımlı olduğu bir zaman dilimine tekabül etmektedir.¹⁸⁹ Bunlar aslında İtalya'nın taktik geri çekilmeleridir. Gerçekten de İtalya'nın bu dönemde Türkiye ile ilişkilerinin geliştirilmesinin nedeni olarak Arnavutluğa karşı izlemekte olduğu politika yüzünden Yugoslavya ile ilişkilerinin gerginleşmesi ve diğer devletlerle ilişkilerinde kuvvetli olabilmek için Doğu Akdeniz devletleri ile bir ittifak sistemi kurmak istemesi gösterilmiş ve bu politakanın ilk meyvesinin MUSSOLINI ile Tevfik Rüştü ARAS arasında 30 Mayıs 1928 tarihinde imzalanan Tarafsızlık, Uzlaştırma ve Adli Tesviye Andlaşması ile verdiği kaydedilmiştir¹⁹⁰.

dayandırılmıştır. Bkz: Aptülahat **Akşin**: Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi, TTK Basımevi, Ankara, 1991, s. 218 ve 152 no'lu dipnot.

¹⁸⁹ İlhan **Uzgel**: "İtalya'yla İlişkiler", Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt:I, 11. Baskı, Baskın **Oran** (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 293–294.

¹⁹⁰ Mehmet **Gönlübol**–Cem **Sar**: Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919–1938), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, (Tıpkı Basım), Ankara, 1997, s. 80–81. Dönemin Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey (Aras) İtalyan Dışişleri Bakanı ve Mussolini'nin hazır bulunduğu toplantıda Mussolini, Türk-Sovyet Antlaşmasını bilmesine rağmen, Sovyet Rusya ile ittifak yapacağını belirterek Türkiye'yi bir tarafta çevrelenmek diğer tarafta da bu ittifaka dahil olmak arasında bir ikileme mahkum etmek gayesini güttüğü görülmektedir. Bkz: Tevfik Rüştü **Aras**: Atatürk'ün Dış Politikası, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s. 63-64. Mussolini'nin bu manevrası, çok açık bir şekilde, Türkiye'yi Sovyet Rusya kanalıyla bir ittifaka zorlamak yönündeki taktik açılımını göstermektedir.

Bununla beraber, Türkiye bu durumun farkında olarak İtalyan emellerini bilmekte ve bundan rahatsızlık duyarak sınırlarını güvence altına almak istemektedir. Türkiye'nin ana amacı, Menteşe Adaları'ndan Anadolu'ya yapılacak muhtemel bir saldırıyı önlemek noktasındadır¹⁹¹. Bu bağlamda Türkiye bir sınır çizdirerek İtalyan yayılmacılığına set çekme çabasındadır. Nitekim Ankara Andlaşması'nın imzalandığı gün Tevfik Rüştü ARAS'ın kalan sınır açısından bir tartışma olmadığı beyanı ve bu alanda sınırı çizdirme yönündeki çabası bu anlayışın ürünüdür. Ankara Andlaşması ile dar bir alanda sınır çizilmiş ve Bodrum Körfezi'ndeki Karaada üzerindeki Türk egemenliği sağlanmıştır¹⁹². 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nda ise çok daha geniş bir alanda sınır çizme çabası vardır. Ancak Türkiye, bu sınırı aleyhine olarak değerlendirdiği için kabul etmemiştir. Dolayısıyla 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nı bir uluslararası andlaşma olarak onaylamamış ve sınırı hukuken kesinleştirmemiştir. Türkiye bir yandan bu tasarı metnini Anadolu'nun güvenliği açısından yeterli görmekte, diğer yandan ise sınırı doğru bulmadığı ve kabul etmediği için onaylamamaktadır. Ankara Andlaşması da aynı siyasi davranışın ürünüdür ve fakat burada sınır Türkiye tarafından uygun bulunduğu

¹⁹¹ ATATÜRK'ün ise, saldırıyı defetmenin kolaylığı açısından denizden bir çıkarmayı temenni etmekle birlikte, İtalya'nın Türkiye aleyhine harekete geçmeye karar vermesi halinde öncelikle Arnavutluğu işgal etmesini, ardından Bulgarlar ile işbirliğini temin ederek ve onlarla beraber Boğazlara inmeye gayret edeceğini ve taaruzu oradan beklemenin gerektiğini öngördüğü, ancak yine de çıkarmaya dönük olarak alınan önlemleri tasvip ettiği belirtilmiştir. Bkz: **Akşin**, s. 218–219.

¹⁹² Karaada, stratejik konumu nedeniyle İtalya'nın egemenlik iddiasına konu olmuştur. Gerçekten de Karaada Bodrum Körfezi içindedir ve Bodrum ilçe merkezine uzaklığı 2 milden daha azdır. O dönemde kendisine en yakın İtalyan Adası olan İstanköy (Kos) Adası ile bağlantısı kurulduğunda – ki İtalyan deniz kuvvetleri o dönemde bu yeteneğe sahipti – Anadolu'ya yapılacak muhtemel bir saldırıda sadece sıçrama tahtası değil, aynı zamanda köprü başı vazifesi de görecektir.

için, Andlaşma onaylanmış ve böylece hukuken kesinleştirilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi Türkiye'nin, İtalya'nın Tutanağın onay usulüne ilişkin sorusuna cevap vermemesi, oyalama taktiği içinde olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin davranışı çok açık bir şekilde, Anadolu'yu güvenceye almış olmanın rahatlığı ile aslında sınırı beğenmemiş olmanın rahatsızlığı şeklinde tezahür etmiştir. Bu noktada Türkiye'nin esas olarak Anadolu'nun güvenliğini gözettiği gözden uzak tutulmamalıdır. Türkiye söz konusu Tutanağa hukuki bağlayıcılık kazandırmayarak, hukuki bir sınır çizgisi yaratmamış ve fakat Tutanakla ilgili hukuki süreci sürüncemede tutarak, hem sınırı ve aslında Anadolu'yu muhtemel bir tecavülden korumuş hem de siyasi konjunktüre bağlı olarak elinde bir opsiyon olarak tutmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında siyasi konjunktürü de Tutanağın gerekliliğini ortadan kaldırdığı için, Tutanağa andlaşma hüvviyeti kazandıracak hukuki süreç işletilmemiştir. Bu husus Türkiye'nin 29 Ocak 1996 tarihli notası tarafından da teyit edilmektedir. Gerçekten de söz konusu notada hem Ankara Andlaşması hem de 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın müzakerelerinin İkinci Dünya Savaşı öncesinin özel siyasi durumunda yapıldığı belirtilmiştir¹⁹³. Bu beyan, Türkiye'nin Ankara Andlaşması ve 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile siyasi konjunktüre oynama konusundaki anlayış ve taktiğini çok net şekilde ortaya koyar. Şu halde, her iki metin de Anadolu'ya yapılacak muhtemel bir İtalyan tecavüzünü

¹⁹³ Bu noktada Türkiye'nin rebus sic stantibus ilkesini gündeme getirdiği görülmektedir. Bununla beraber, rebus sic stantibus ilkesinin, sınır çizen antlaşmalarda uygulanmaması, uluslararası hukukta genel kabul gören bir kuraldır, dolayısıyla bu iddia Ankara Andlaşması'nın geçerliliğini etkilemeyecektir. Ancak, İkinci Dünya Savaşı öncesinin siyasi durumuna yapılan atıf, gerek Ankara Andlaşması'nın gerek geçerli bir uluslararası andlaşma niteliğini haiz olmayan 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın yapıldığı dönemdeki siyasi saike ilişkin yol gösterici olmaktadır.

önleme hedefi çerçevesinde şekillenen siyasi saikin ürünüdür ve aralarındaki tek fark 4 Ocak 1932 tarihinde imzalanan andlaşmada öngörülen sınır uygun bulunduğu için, söz konusu Andlaşma'nın Türkiye tarafından andlaşmaların onaylanması için gereken hukuki süreç işletilerek onaylanması, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın öngördüğü sınırın ise, uygun bulunmadığı için onaylanmamasıdır. Bu hukuki durum da, Ege'de deniz sınırları konusunda hukuki durumu doğrudan etkilemektedir. Yukarıda açıklandığı gibi, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın, hukuki bağlayıcılığı bulunmamaktadır (aslında bağlayıcılık sağlayan hukuki süreç, Türkiye tarafından siyasi konjunktür gereği sürüncemede tutulmuştur) ve Anadolu'nun güvenliğini sağlayan bir nevi teminat vazifesi icra etmiştir. 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı bu bağlamda Anadolu'nun güvenliğini sağlayan bir siyasi mutabakat metni teşkil etmektedir. Bu noktada Türkiye'nin az önce belirtilen siyasi saikin sınırın geçerliliği ve bağlayıcılığı açısından hiçbir hukuki sonucu olmadığı tespitini yapmak gerekir. Gerçekten de Türkiye Tutanağı onaylamadığı için andlaşmalar hukuku açısından bu metinle bağlı değildir. Uluslararası hukukun bir diğer şekli kaynağı olan uluslararası örf ve adet hukuku açısından da bağlı olduğu söylenemez. Zira, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın çizdiği sınır konusunda *opinio juris* bulunmamaktadır. Zaten Türkiye'nin Tutanağı onaylamaması da bu tutanağa ve dolayısıyla münderecatına hukuki bir nitelik atfetmediğini göstermektedir. Bu meseleye aşağıda biraz daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

Sonuç olarak 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı siyasi konjunktürü nazara alan siyasi telakkilerle yapılmıştır. Sonradan siyasi iradelerin hukuki

bağlayıcılık için gereken süreçleri tamamlamamaları nedeniyle hukuken geçerli ve bağlayıcı bir andlaşma değildir. Dolayısıyla Tutanak ile çizilen sınırın da hukuki bir temeli bulunmamaktadır.

C) Tutanağa İlişkin Bazı Yunan İddiaları ve Eleştirisi:

28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı hiçbir yerde yayımlanmamıştır. Gerçekten de Tutanak, ne Türk Resmi Gazetesi'nde ne İtalya'nın resmi bir organında ne de Milletler Cemiyeti Sekreteryası'nın Andlaşmalar Serilerinde yayımlanmıştır. KATSOUFROS, 28 Aralık 1932 tarihli “anlaşma” metninin Yunan Dışişleri Bakanlığı tarafından büyük bir nezaket örneği olarak sağlandığını belirterek¹⁹⁴, açık bir şekilde Tutanağa ulaşmanın kolay olmadığını ve özel ilişkilerin devreye girmesi gereğinin altını çizmektedir. Aynı şekilde Akdenize kıyısı bulunan devletlerin deniz alanı sınırlandırmalarına ilişkin kapsamlı ve ciddi bir çalışmaya imza atmış olan AHNISH'de sadece 4 Ocak 1932 tarihli Ankara Antlaşması'na yer vermiş ve fakat 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'na hiç değinmemiştir¹⁹⁵. Aynı şekilde yine Akdenize kıyısı olan devletlerin aktettiği karasuları sınırlandırması andlaşmalarına değinen GUTTRY'de sadece 4 Ocak 1932 tarihli Ankara Andlaşması'na yer vermiş ve fakat 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'na hiç değinmemiştir¹⁹⁶. Zira,

¹⁹⁴ Katsoufros, s. 102, 82 no'lu dipnot.

¹⁹⁵ Bkz: Ahnish, s. 267.

¹⁹⁶ Bkz: Guttry, s. 408–409.

muhtemelen bir çok kişi gibi bu yazarların da böyle bir Tutanaktan haberleri yoktu¹⁹⁷. Bunlar göstermektedir ki, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı göz önünde bulunan ve kolay ulaşılabilen bir metin değildir. Tutanağa kolay ulaşabilmek, Kardak Krizi ile mümkün olabilmıştır. Gerçekten de Kardak Krizi'nden sonra internet üzerinde Yunan internet sitelerinde, metnin orijinalinde başlık bulunmamasına rağmen, İngilizce bir başlık ile yayınlandığı görülmektedir¹⁹⁸. Kardak Krizi'ne kadar, Yunan resmi makamlarınca geçerli bir uluslararası andlaşma olarak resmen ileri sürüldüğüne ilişkin bir veri de bulunmamaktadır. Ancak Yunanistan aksi iddiadadır ve bunları muhtelif gerekçelere dayandırma çabasındadır. Bu konu burada, deniz sınırları iddiaları da gündeme getirilerek incelenecektir.

Gerçekten de 16 Şubat 1996 tarihli Yunan notasında, Türkiye'nin, Ankara Antlaşması yanında, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerliliğine itiraz etmediğini ortaya koymak için 1950 yılında İstanbul'da İkinci Ortadoğu Bölgesel Hava Ulaşımı toplantısında imzalanan ve ICAO Konseyi tarafından onaylanan Bölgesel Hava Ulaşımı Andlaşması'nda, Atina-İstanbul FIR Hattı sınırının Türkiye'nin batı sınırlarına tesadüf ettiğini ve bunun da Türkiye tarafından bölgede zaten bir deniz sınırlandırması bulunduğunun kabul edildiğini gösterdiği iddia edilmiştir. Bu noktada Yunanistan, Türkiye'nin bu sınırı kabul etmesi ile, hem 1932 "Andlaşmaları"ni zımnen kabul ettiğinin hem de 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın daha önce resmen ileri sürüldüğünün ortaya konduğunu

¹⁹⁷ Ya da bu Tutanağın hukuken geçersiz ve dolayısıyla bağlayıcı olmadığı kendilerince malumdu.

¹⁹⁸ Ancak KATSOUFROS, Kardak Krizi'nden önce bu Tutanağa değinmiştir. Ancak bu, mevcut hukuki duruma etki eden bir durum yaratmamaktadır. Sadece yazarın akademik başarısını gösterir.

değerlendirmektedir. Bu iddiaya karşılık, FIR Hattının, Türkiye'nin deniz ülkesi üzerinde hiçbir etkisi olmayan teknik bir sınırlama olduğu, Karadeniz'de yakın bir tarihe kadar benimsenmiş olan FIR Hattının Türk karasuları içinden geçtiği ve buna karşın hiçbir bölge devletinin Türk deniz ülkesinin sınırları hakkında itirazda bulunmadıkları belirtilmiştir¹⁹⁹. Ege'deki Atina-İstanbul FIR Hattı da tam olarak Yunanistan'ın iddia ettiği gibi deniz sınırlarından geçmemektedir. Bu bağlamda, İstanbul-Atina FIR Hattının bazı bölgelerde açık denizden geçerken, bazı bölgelerde Türk karasularından geçtiği belirtilmiştir²⁰⁰. Şu halde, gerek FIR Hattının işlev ve mahiyeti gerekse de Ege'deki mevcut FIR Hattının dengesiz uzanımı, bu sınıra karasuları sınırı niteliği atfetmenin hukuken mümkün olmadığını göstermektedir. Bu durum sadece Menteşe Adaları Bölgesi için değil, Ege'deki tüm karşılıklı sahiller için de geçerlidir. Hal böyle olunca da, 1950 toplantısında FIR sınırının Yunanistan'ın iddia ettiği gibi 1932 "Andlaşmaları"na tekabül etmesinin hiçbir hukuki sonucu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Söz konusu toplantı da doğrudan doğruya 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'na atıf yapıp yapılmadığına ilişkin bir veri yoktur. Fakat, Yunan notasında, sadece FIR hattının 1932 andlaşmaları ile uyumlu olduğunu belirtilmekle yetinilmesi, 28 Aralık 1932 Tarihli Toplantı Tutanağı'nın görüşmelerde gündeme gelmediğini ortaya koymaktadır. Kaldı ki bu neviden bir atıf olsaydı dahi, bu 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerliliğini ortaya koymazdı. Bunun

¹⁹⁹ **Pazarıcı**, (Mösyö EKONOMİDES'e Bir Cevap), s. 653.

²⁰⁰ **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 185. Yunanistan'ın İstanbul-Atina FIR Hattı'nı, Türk-Yunan sınırı olarak göstermek istediği, bu bağlamda Yunanistan'ın özellikle FIR Hattına dayandırdığı tatbikat sahalarını tanımlarken FIR sınırını Türkiye'nin batı sınırı olarak göstermeye gayret ettiği, buna karşın Türkiye'nin yayımladığı bir NOTAM ile duruma müdahale ettiği belirtilmiştir. Bkz: **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 185-186.

nedeni, yukarıda açıklamaya çalıştığımız, tutanağı geçerli bir uluslararası andlaşma niteliği kazandıracak, ulusal ve uluslararası hukuk işlemlerinin yapılmamış olmasıdır. Dolayısıyla, İkinci Ortadoğu Bölgesel Hava Ulaşımı toplantısındaki görüşmeler ve görüşmeler sonrasında ortaya çıkan andlaşmanın öngördüğü FIR Hattı, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın hukuki durumuna etki etmemekte, bir başka ifadeyle geçerli bir uluslararası andlaşma hüvviyeti kazandırmamaktadır.

Yunan doktrininde, Yunanistan'ın 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağını Kardak Krizi'nden önce de ileri sürdüğüne ilişkin başka iddialar da bulunmaktadır. Gerçekten de Avrupa Konseyi'nin 1983 yılında Palermo'daki deniz hukukuyla ilgili toplantısında, Yunan Heyeti'nin, Mehmet GÜNEY ve Hüseyin PAZARCI'dan oluşan Türk Heyeti huzurunda, açıkça her iki andlaşmanın geçerliliğine işaret ettiği ve Türk Heyeti'nin de Yunan iddiasına itiraz etmediği ileri sürülmüş ve bu olay, söz konusu toplantıda Yunan temsilcisi olan Dr. HALKIOPOULOS'un anlatımına dayandırılmıştır²⁰¹. Öncelikle, bu olay gerçek olsa bile, Yunan Heyeti'nin 1932 "Andlaşmaları"ni hangi bağlamda ve hangi çerçevede ileri sürdüğü belli değildir. Anılan toplantıda, 1932 "Andlaşmaları"ni sözlü ileri sürüldüğü ve fakat tutanak altına alınmadığı ise açıktır. Zira Yunanlı yazar, keyfiyeti Yunan Heyeti'nde bulunduğunu iddia ettiği bir şahsın anlatımına dayandırmaktadır. Zaten bu beyan tutanak altına alınmış olsa idi, bunun Yunan resmi tezlerinde Yunan tezlerini destekleyen bir argüman olarak ileri sürülmesi beklenirdi. Kaldı ki beyan tutanak altına alınmış olsa bile, söz konusu toplantıda tıpkı İkinci Ortadoğu Bölgesel Hava Ulaşımı toplantısında olduğu gibi, bu ileri sürme geçersiz bir tutanağı, geçerli bir

²⁰¹ Bkz: Syrigos, s. 429.

antlaşma yapacak hukuki etkiye sahip olmayacaktır. Aynı şekilde Türk Heyeti bu konuda itiraz etmemesi, ortada egemenlik uyuşmazlığı bulunduğu için, mevcut hukuki durumu değiştirecek bir hukuki sonuç yaratamaz²⁰².

Elimizdeki veriler, Yunanistan'ın 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ve bunun geçerliliğini Kardak Krizi'nden önce ileri sürdüğü konusundaki iddialarının aksini göstermektedir. Bu noktada Ege Kıta Sahanelığı Davası'nda, Yunan Hükümeti Danışmanı Profesör O'CONNELL'in, Ege'de karasuları sınırlandırmasına ilişkin tespitleri yol göstericidir. Gerçekten de O'CONNELL, Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasularının, 4 Ocak 1932 Andlaşması'nın, 5. maddesi ile sınırlandırıldığını ve 1947'de Menteşe Adalarının Yunanistan'a devredilmesiyle, Yunanistan'ın söz konusu Andlaşmaya halef olduğunu belirtmiştir²⁰³. Görüldüğü gibi

²⁰² Bu noktada Max Huber'in Palmas Adası Davası'nda verdiği kararındaki "topraksal egemenliği ilgilendiren sessizliğin egemenlik hakkına etkisi yoktur" tespiti önem arz etmektedir. Bkz: **Pazarci**, (Mösyö EKONOMİDES'e Bir Cevap), s. s. 652. Ayrıca bkz: Mehmet Emin **Çağırın**: Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri, Platin Yayınları, Ankara, 2005, s. 172, 55 nolu dipnot. Şu halde ortada bir egemenlik meselesi olduğu için, Türkiye'nin protesto yükümlülüğü bulunmadığı görülmektedir. Bununla beraber, aşağıda belirtileceği gibi Kardak Krizi'nin esnasında ve sonrasında, Türkiye'nin 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerliliğini reddeden ve Kayalıklara ilişkin Yunan teşebbüslerini protesto eden notaları bulunmaktadır. Genel olarak protestonun hukuki etkileri ve protesto etmek yükümlülüğü bulunup bulunmadığına ilişkin değerlendirme ve örnekler için bkz: **Çağırın**, s. 222–231.

²⁰³ ICJ, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case, (Greece v. Turkey), s. 88. PAZARCI'da O'CONNELL'in bu tespitine atıf yapmış ve bunu, Yunanistan tarafından 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın yakın zamana kadar ileri sürülmemesinin bir örneği olarak değerlendirmiştir. Bkz: **Pazarci**, (II. Kitap), s. 336.

hiçbir şekilde 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'na bir atıf yoktur. Bununla beraber O'CONNELL'in, Menteşe Adaları grubuna yaptığı vurgu ile Menteşe Adaları Bölgesi hariç diğer bölgelerde, Türkiye ile Yunanistan arasında bir karasuları sınırlandırması andlaşması bulunmadığını belirtmesi²⁰⁴, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın, Çatal Adası'dan (Volo Adası) Dilek Burnu'na kadar Menteşe Adaları Bölgesinde bir sınır çizmesi nedeniyle, sanki Tutanağa zımnen atıf yaptığını düşündürtebilir. Ancak, O'CONNELL'in bu görüşte olamayacağı çok açıktır. Zira, sadece 4 Ocak 1932 tarihli Ankara Andlaşması'nın 5. maddesine atıf yapmıştır. Yukarıda etraflıca tartışıldığı gibi, Ankara Andlaşması'nın 5. maddesi münhasıran, Ulu Burun (Tugh Burnu) ile Çatal Ada (Volo Adası) arasındaki alana ilişkin bir sınır öngörmüş ve fakat tüm Menteşe Adaları Bölgesi'nde bir sınırlandırmaya gitmemiştir. Bu noktada O'CONNELL'in Ankara Antlaşması'nın 5. maddesi son fıkrasında yer alan ve önceki fıkralarda çizilen sınırın, Çatal (Volo) Adası güneyinde Türkiye ile İtalya arasında tartışma konusu olmayan sınır ile birleşeceği hükmünü göz önünde tutarak ve bu sınırları birleştirerek bir değerlendirmede bulunduğu düşünülebilir. Ancak O'CONNELL'in bu düşüncede olamayacağını ortaya koymak için iki neden gösterilebilir. İlk olarak, yukarıda açıklandığı gibi, Ankara Andlaşması'nın ve mektup teatisinin gerçekleştiği tarihte, Çatal Ada'nın (Volo Adası) batısındaki bölgede yer alan deniz sınırı tartışmasız değildir. Bunun nedeni, Türk tarafının 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nı onaylamayarak, tartışmasızlık konusundaki algısının farklı olduğunu ortaya koymasıdır. İkinci olarak, aşağıda açıklanacağı gibi, Yunanistan'ın zaten Ege Kıta Sahanelığı Davası'ndan önceki dönemde de 28 Aralık

²⁰⁴ ICJ, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case, (Greece v. Turkey), s. 88.

1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerliliğine ilişkin bir anlayışı yoktur ve bu husus 1950 ve 1953'teki girişimleri ile açıkça ortaya konmuştur. Dolayısıyla, O'CONNELL'in Ankara Andlaşması'nın 5. maddesine yaptığı vurgu ile tüm Menteşe Adaları Bölgesi'nde bir sınırdan değil, uzakta olmasına rağmen Menteşe Adaları grubuna dahil olarak kabul edilen Meis ve çevresi bağlamında bir sınırlandırmadan söz etmesi gerekmektedir.

Yunan doktrininde, O'CONNELL'in tespitleriyle bağlantılı olarak gündeme getirilen bir başka iddia, Ege Kıta Sahalığı davasında UAD'na sunulan harita ile, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın ileri sürüldüğü ve Türkiye'nin haritalara itiraz etmediğine ilişkindir²⁰⁵. 1:2.500.000 ölçeğindeki söz konusu harita²⁰⁶, Türk ve Yunan anakaraları ile Ege Denizi ve adaları ile Yunanistan'ın İyonya Denizi'ndeki adalarını göstermektedir. Haritada, Türk ve Yunan karasularının dış sınırları, Türkiye tarafından ilan edilen kıta sahanlığı alanları ile karşılıklı sahillerde karasuları sınırları gösterilmiştir. Haritanın açıklamalar kısmında, Türk-Yunan ve Arnavut-Yunan karasularının orta hat yöntemini esas alarak sınırlandırıldığı belirtilmiştir²⁰⁷. Haritanın açıklamalar kısmında, hemen ardından, SYRIGOS'a göre, şu ifade yer almaktadır²⁰⁸: "Sisam Adası'nın güneyinde sınır, 1932 tarihli İtalyan-Türk ikili Tutanağı (proces-verbal) ve 1947 Paris Barış Andlaşmasına göre çizilmiştir."

²⁰⁵ Syrigos, s. 429.

²⁰⁶ Harita için bkz: ICJ, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case, (Greece v. Turkey), s. 20.

²⁰⁷ Aşağıda ayrıntısına girilecek olmasına rağmen şimdilik şu kadarını söylemek gerekir ki, Yunanistan'ın orta hattı yöntemini esas alan iddiasının hukuki bir temeli yoktur.

²⁰⁸ Syrigos, s. 429'dan naklen.

Bununla beraber, Ege Kıta Sahanelığı Davası'nda, Yunanistan'ın ileri sürdüğü haritanın özgün metni, maalesef SYRIGOS'u doğrulamamaktadır. Gerçekten de haritanın açıklama kısmındaki özgün ifade aynen şu şekilde kaleme alınmıştır: "Sisam Adası'nın güneyinde sınır, 1932 tarihli İtalyan-Türk ikili Anlaşması (agreement) ve 1947 Paris Barış Andlaşması'na göre çizilmiştir." Görüldüğü gibi, Yunan haritasında kullanılan ibare, anlaşmadır ve 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı geçerli bir uluslararası anlaşma olması için gereken şartları taşımadığı için, haritada atıf yapılan anlaşmayı oluşturamaz. Bununla beraber, haritada geçen anlaşma ibaresi, Yunan tarafının 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağını geçerli bir uluslararası anlaşma olarak gördüğü şeklinde değerlendirilebilirdi. Ancak, O'CONNELL'in sadece Ankara Andlaşması'na ve özellikle Andlaşma'nın 5. maddesine atıf yapması bu düşüncüyü engellemektedir. Aynı şekilde burada Yunan tarafının 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nı, Ankara Andlaşması'nın bir eki olarak gördüğü de düşünülebilirdi. Ancak bunun için de, Ankara Andlaşması zikredildikten sonra sonra 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'na da vurgu yapılması gerekirdi. Mesela O'CONNELL'in açıkça "4 Ocak 1932 tarihli Ankara Andlaşması ve bunun ekini teşkil eden 28 Aralık 1932 tarihli Protokol" veya "Ankara Andlaşması'na ek 28 Aralık 1932 tarihli Protokol" ifadesini kullanması gerekirdi. Gerçekten de bir anlaşmanın diğerinin ekini oluşturduğu durumlarda, her iki anlaşma da iki ayrı hukuki işlem oluşturur ve ayrı hukuki varlığa sahiptir. Bunları birleştiren, birini ötekinin eki konumuna sokan tarafların iradesidir. Söz konusu anlaşmaları zikrederken, hem ana anlaşmayı hem de bunun ekini veya konuyla ilgisi bakımında ek niteliğindeki belgeyi de zikretmek gerekir. Bir örnek açıklayıcı olacaktır: İnsancıl hukuk kurallarının bir bölümü 1949 Cenevre

Sözleşmeleri ve ek protokolleri ile düzenlenmiştir. Bilindiği gibi, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri şunlardır: I Sayılı Harb Halindeki Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralılarının Vaziyetlerinin Islahı Sözleşmesi, II sayılı Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Hasta, Yaralı ve Kazazedelerinin Vaziyetlerinin Islahı Sözleşmesi, III sayılı Harb Esirleri Hakkında Tatbik Edilecek Muameleye Dair Sözleşme ve IV sayılı Harb Zamanı Sivillerin Korunmasına Dair Sözleşme'dir. Bu Sözleşmelere ek olarak kabul edilen 1977 tarihli ek Protokoller ise, I sayılı Uluslararası Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunması Protokolü ve II sayılı Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunması Protokolü'dür. Mesela, uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda uygulanacak kurallar gündeme getirildiği zaman, ya 1949 Cenevre Sözleşmelerine ek 1977 tarihli 2 nolu ek Protokol'e ya da sadece 1977 tarihli 2 numaralı ek Protokole atıf yapılır. Ama uluslararası olmayan silahlı çatışmalar için, sadece 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'ne atıf yapmakla yetinilemez. Zira bu neviden bir atıf, müracaat edilmek istenen asıl kuralı tam olarak ifade edemez. Aynı durum, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı için de geçerlidir ve eğer bu Tutanak, Yunanistan tarafından bir ek olarak düşünülüyor olsa idi, bu hususun açıkça belirtilmesi gerekirdi. Bu da, ya doğrudan doğruya Tutanağa ya da 4 Ocak 1932 Ankara Andlaşması'nın eki olan 28 Aralık 1932 tarihli Protokol'e atıf yapmakla olurdu. Zira anılan haritada gösterilen sınırı çizen Ankara Andlaşması değil, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'dır ve eğer bu Tutanak ek olarak görülüyorsa, asıl sınırı çizen Tutanağa atıf yapmak gerekirdi. Bunun bir başka gerekçesi de haritanın açıklamalar kısmında, "İtalya Türkiye Anlaşması" ifadesi ile kullanılan tekil ifadedir. Bu da açık bir şekilde sadece bir anlaşmadan bahsedildiğini ortaya koyar. Sonuç olarak, O'CONNELL sadece Ankara Andlaşması'nı zikrettiğine

ve fakat 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'ndan bahsetmediğine göre, demek ki Ege Kıta Sahanelığı Davası'nda Yunanistan tarafından sadece Ankara Andlaşması ileri sürölmüştür. Demek ki haritada 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın öngördüğü sınırın kullanılması, Yunanistan'ın 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nı ayrı bir andlaşma veya Ankara Andlaşması'nın eki olduğu anlayışını ortaya koyan bilinçli bir tercih değildir. Nasıl Sisam Adası'nın kuzeyindeki sınır, hayali bir sınır olup, hukuki bir duruma dayanmıyorsa, Sisam Adası'nın güneyindeki sınır da bir hukuki duruma dayanmamaktadır. Hukuki duruma dayanmama olgusu, haritanın açıklamalar bölümünde tekil bir ifade ile anlaşmadan söz edilmesi ve O'CONNELL'in sadece Ankara Andlaşması'nı ileri sürmesi ve fakat 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nı ileri sürmemesi ve bu durumun da 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın bağımsız bir anlaşma veya Ankara Antlaşması'nın eki olduğu noktasında, Yunanistan'ın hukuki algılaması ve inancı olmamasında somutlaşmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalara rağmen, söz konusu harita ile 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın ileri süröldüğü kabul edilecek olsa bile bunun hiçbir hukuki sonucu yoktur. Zira bu ileri sürme olgusu aynı diğerlerinde olduğu gibi, geçersiz bir hukuki işlemi geçerli hale getirecek bir hukuki niteliğe sahip değildir. Aynı durum Türkiye'nin ileri sürölen haritaya itiraz etmemesi için de geçerlidir. Zira bir defa davada, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı geçerli bir andlaşma veya ek olarak ileri sürölmüş değildir. Harita ise, biraz önce belirtildiği gibi Tutanağın geçerliliği anlayışını ortaya koyan bir anlayış göstermemekte ve bir hukuki duruma dayanmamaktadır. Buna rağmen, Tutanağın harita ile ileri süröldüğü kabul edilecek

olsa bile, Türkiye'nin buna itiraz etmemesi aleyhine bir hukuki durum yaratmaz. Bir defa, Tutanağın geçerliliği etrafında şekillenen uyuşmazlığın, egemenlik müessesesine ilişkin olması, Türkiye'nin sessiz kalmasının ve itiraz etmemesinin zımnı kabul olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaz. Zira, yukarıda belirtildiği gibi bu noktada Türkiye'nin hakkını saklı tutmak için protesto etmek zorunluluğu bulunmamaktadır. İkinci olarak, davanın konusu, karasuları sınırlandırması veya adaların aidiyetine ilişkin değildir. Yunanistan'ın Divan'dan talebi, tamamen Ege'de kıta sahanlığına ilişkin meselelerle ilgilidir²⁰⁹. Türkiye ise, Yunan başvurusuna karşı herhangi bir cevap vermemiş, Divan'da Türk Hükümeti'nin Divan'ın yargı yetkisini sorgulayan bir tutum takınması nedeniyle Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 53. maddesi gereğince yargı yetkisinin varlığı konusunda karar vermesi gerektiği tespitini yapmış²¹⁰ ve sonuç olarak Yunan başvurusu konusunda yetkili bulunmadığına karar vermiştir²¹¹. Görüldüğü gibi Türkiye, bu davada Divan'ın yargı yetkisini kabul etmemiş ve Yunan iddialarının esasına ilişkin savunma yapmamıştır. Dolayısıyla, asıl iddialara cevap verilmediğine göre, asıl dava konusu yanında tali nitelikte kalan böyle bir iddiaya cevap verilmemesi, Türkiye'nin bunu kabul ettiğini veya zımnın rıza gösterdiğini ortaya koyamaz. Dolayısıyla, davada ileri sürülen Yunan iddiaları Türkiye'yi bağlamaz ve Türkiye aleyhine hukuki sonuç doğurmaz

Yukarıdaki açıklamalar, Yunanistan'ın 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nı Kardak Krizi'nden önce de ileri sürdüğünü ve geçerli olarak

²⁰⁹ Bkz: : ICJ, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case, (Greece v. Turkey), s. 11; ayrıca bkz: Aegean Sea Continental Shelf, Judgement, ICJ Reports 1978, s. 6–7.

²¹⁰ Aegean Sea Continental Shelf Case, Judgement, ICJ Reports 1978, s. 14–15.

²¹¹ Aegean Sea Continental Shelf Case, Judgement, ICJ Reports 1978, s. 109.

düşündüğünü doğrulamamaktadır. Hatta eldeki veriler aksini göstermektedir. Gerçekten de Türkiye, 29 Ocak 1996 tarihli notasında, Yunanistan'ın 1950 ve 1953'te Türkiye'ye başvurarak, hem 4 Ocak 1932 Andlaşması hem 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın Türkiye ile Yunanistan arasındaki geçerliliklerinin tespit edilmesi için iki hükümet arasında mektup teatisi teklif ettiği ve bunun da Yunanistan'ın bahse konu belgelerin geçerliliği konusundaki şüphelerini gösterdiği belirtilmiştir²¹². Burada, Yunanistan'ın, bu talepleri ile İtalya ile Türkiye arasında akdedilen ve hukuken geçerli olan 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın, Türkiye ile kendisi arasında da geçerli olmasını istediği yorumu yapılabilir. Ancak, bu yorum, andlaşmalara halefiyet kuralları göz önüne alınca çok geçerli olamayacak ve Yunanistan'ın 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerliliği konusundaki anlayışını ortaya koymayacaktır. Zira, Tutanak geçerli olsa idi ve Yunanistan da bu anlayışta olsa idi, zaten Yunanistan Menteşe Adaları'nı devraldığı zaman bu andlaşmaya halef olurdu²¹³. Bu konuda ayrı bir andlaşmaya veya mektup teatisine gerek bulunmamaktadır. Bu husus ECONOMIDES tarafından da son derece veciz bir şekilde ortaya konulmuştur: “Ardıllık ipso jure yani otomatik olarak

²¹² Aynı hususa, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ömer Akbel'in 29 Ocak 1996 tarihli açıklamasında da vurgu yapıldığı görülmektedir. Bkz: **Acer**, (The Aegean Maritime Disputes), s. 21, 121 no'lu dipnot. Ayrıca bkz: **İnan-Gözen**, s. 187, 71 no'lu dipnot. 1950'de Yunan Büyükelçiliğinin Türk Dışişleri Bakanlığı'na başvurduğu, 1953'te ise, Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi CONTOUMAS'ın Dışişleri müsteşarı M. Nuri BİRGİ nezdinde benzer bir girişimde bulunduğu kaydedilmiştir. Bkz: **Elekdağ**, s. 17.

²¹³ Benzer görüş için bkz: Şule **Kut**: “Türk Dış Politikasında Ege Sorunu”, Türk Dış Politikasının Analizi, Faruk **SÖNMEZOĞLU** (ed.), Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2001, s. 260, 17 no'lu dipnot.

gerçekleşmektedir ve ardıl devletle diğer taraf arasında bir teyit antlaşmasının yapılmasına gerek yoktur”²¹⁴. Nitekim Yunanistan Ankara Andlaşması’na haleftir ve taraflar arasında bunu teyit eden herhangi bir anlaşma veya mektup teatisi yapılmamıştır. Dolayısıyla, Yunanistan’ın söz konusu girişimleri, İtalya ile Türkiye arasında geçerli olan Tutanağın, Yunanistan ile Türkiye arasında da geçerli olmasını sağlama amacına yönelik olarak değil de Tutanağın geçerliliğini sorgulayan bir anlayışla değerlendirilmesi, Yunanistan’ın gerçek iradesini ortaya koyan bir yorum olacaktır²¹⁵. Gerçekten de Yunanistan 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı’nı hukuken bağlayıcı olarak değerlendiriyor olsa idi, halefiyet iddia etmesinin bekleneceği, ancak bunun yerine Türkiye’nin Tutanağın Türkiye ile Yunanistan arasında geçerli olduğuna muvafakat etmesini talep ederek, Tutanağın bağlayıcı olmadığını kabul ettiği belirtilmiştir²¹⁶.

Buradaki bir diğer önemli nokta ise, Türkiye’nin, daha önce belirtilen 29 Ocak 1996 tarihli notasında, Yunanistan’ın Türkiye tarafından geçerli olarak kabul edilen 4 Ocak 1932 tarihli Ankara Andlaşması’nın geçerliği konusunda dahi tereddüt içinde olduğunu ortaya koymasıdır. Bunun nedeni, Türk notasındaki, Yunanistan’ın 1950 ve 1953’teki girişimlerine, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile birlikte Ankara Andlaşmasını da dahil eden ifadedir.

²¹⁴ **Economides**, s. 622’den naklen.

²¹⁵ BAŞEREN’e göre de, “Eğer 28 Aralık 1932 teknisyenler zaptı geçerli bir anlaşma olsaydı, Yunanistan 1950’lerden itibaren Türkiye’den bu zaptın nota değişimi yoluyla geçerli hale getirilip yürürlüğe sokulmasında talep etmezdi” **Başeren**, (Ege’de Ada, adacık ve Kayalıkların), s. 116’dan naklen.

²¹⁶ **Bölükbaşı**, s. 900–901.

Yunan doktrinin bu konuyla ilgili bir diğ er iddiası, 1950’lerde, Menteş e Adalarının kuzeyinde karasuları sınırı çizilmesine ilişkin görüşme ve Yunan teklifine dayandırılmış tır. 4 Aralık 1954’de Türk Askeri yetkilileri ile, Yunan Büyükelçiliğ i askeri ataş esini arasında, Ege de sınır sorununun incelendiğ i ve iki devlet arasındaki deniz sınırının Menteş e Adaları’nın kuzeyinden çizilmesi gerektiğ ini belirttikleri kaydedilmiştir²¹⁷. Söz konusu görüşme sonrasında Yunanistan, Türkiye’ye iki adet sözlü nota göndermiştir²¹⁸. 3 Haziran 1955 tarihli notada Yunanistan, Menteş e Adalarının kuzeyinde iki devlet arasındaki deniz sınırının çizilmesi iş inin ad hoc bir karma komiteye tevdiini teklif etmiştir. Yunanistan’ın 19 Ekim 1956 tarihli sözlü notasında ise, bir çok sözlü hatırlatmaya rağmen cevapsız kalan, Menteş e Adalarının kuzeyinde deniz sınırını çizme teklifinin akıbeti sorulmuştur. 27 Ekim 1956’da Yunan Büyükelçiliğ i’ne olumsuz cevap verilmiştir²¹⁹. İki devlet arasındaki askeri teknisyenler arasındaki görüşmeler ve daha sonra Yunanistan’ın yine Menteş e Adalarının kuzeyinde bir sınır çizme talebi –ki daha sonra Yunanistan’ın teklifi reddedilmiştir– açıkça, Menteş e Adalarının kuzeyinde yer alan Saruhan Adaları ile Türk sahilleri arasında bir karasuları sınırlandırması yapılmadığını göstermektedir. Bu son derece açıktır. Ancak, Yunanlı yazarların, Menteş e Adalarının kuzeyinde bir sınır çizilmesine yönelik görüşme ve notaları gündeme getirmelerinin nedeni, 28

²¹⁷ **Economides**, s. 620.

²¹⁸ Bkz: **Economides**, s. 620; **Syrigos**, s. 428.

²¹⁹ **Economides**, s. 620. Kardak Krizi sırasında Dış iş leri Bakanlığ ı Müsteş arı olarak görev yapan Onur ÖYMEN, Washington’da Yunan gazetecelere verdiğ i mülakatta, 1950’li yılların ortalarına doğru Kıbrıs ve baş ka sorunlar nedeniyle bunun gerçekleşmediğ ini belirtmiştir. Bkz: **İş ıklar**, s. 280. ELEKDAĞ ’da, bu önerinin ele alınamamasının nedeni olarak Kıbrıs sorununun alevlenmesini göstermiştir. Bkz: **Elekdağ**, s. 17. Aynı yönde bkz: **İnan–Gözen**, s. 188.

Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile Menteşe Adaları bölgesindeki deniz sınırının çizildiğini ve Yunanistan'ın da bunu öne sürdüğünü ortaya koymaktır²²⁰. PAZARCI ise, 3 Haziran 1955 tarihli Yunan notasında geçen “Oniki Adaların kuzeyi” ibaresini, Ankara Andlaşması tarafından düzenlenen bölgenin kuzeyinde bulunan bölge olarak değerlendirmiş ve Yunanistan'ın bu şekilde 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerli bir belge olmadığını zımnen kabul ettiğini belirtmiştir²²¹. SYRIGOS ise, Ankara Andlaşması'nın Anadolu sahilleri ile Meis Adası arasında çok dar bir bölgeye ilişkin olduğunu ve bu alanın güney Menteşe Bölgesi olarak değerlendirilemeyeceğini zira, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın neredeyse tüm Menteşe Adaları Bölgesini kapsamaması nedeniyle, kuzey bölgesi olarak kabul edilmesinin zor olduğunu belirterek, bu görüşe karşı çıkmıştır²²². Kanımızca buradaki mesele tartışma konusu ibarenin ifade ettiği coğrafi alan değildir. Zira, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile çizilen sınır, Dilek Burnu'na kadar uzanır. Dilek Burnu ise, Sisam Adası'nın karşısındadır. Sisam Adası ise, Menteşe Adaları grubuna değil, kuzeyde bulunan Saruhan Adaları grubuna dahildir. Görüldüğü gibi eğer Yunanistan'ın iddia ettiği gibi 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı geçerli ise, zaten, Menteşe Adalarının kuzeyindeki alanın bir kısmında sınır çizilmiştir. O halde, Yunanistan'ın Menteşe Adalarının kuzeyinden bahsetmesi herhangi bir anlam ve hukuki sonuç ifade etmemektedir. Buradaki mesele, söz konusu ifadenin ve Yunanistan'ın tutumunun hukuki bir değerlendirmeye dayanıp dayanmadığıdır. Bir başka ifadeyle aslolan, Yunanistan'ın

²²⁰ Bkz: **Economides**, s. 620–621; **Syrigos**, s. 427–428.

²²¹ **Pazarıcı**, (Mösyö EKONOMIDES'e Bir Cevap), s. 652–653.

²²² **Syrigos**, s. 428.

28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerli olduğu konusunda bir hukuki inancının bulunup bulunmadığıdır. Bu noktada, eğer Yunanistan 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerli olduğu iddiasında olsa idi, neden bunu açıkça ileri sürmediği sorusu akla gelmektedir. Yunanistan'ın, Türk ve Yunan teknisyenler arasındaki görüşmelerde bu iddiasını ileri sürdüğüne ilişkin bir veri yoktur. Ancak, ileri sürmediği Yunan resmi tezlerinde bu argümanın kullanılmaması nedeniyle açıktır. Yunanistan'ın 3 Haziran 1955 tarihli notasıyla bunu zımnen ileri sürdüğü de kabul edilemez. Zira, bir hukuki işlemi, eylem veya iddiayı zımnen ileri sürme veya geçerliliğini zımnen kabul etme durumu için, öncelikle söz konusu hukuki işlem, eylem veya iddianın hukuken var ve geçerli olduğu konusunda bir anlayış ve inanç gerekir. Yunanistan'ın Menteşe Adalarının kuzeyinde sınır çizme teklifi bu inancı ortaya koyamaz. Bunun nedeni, yukarıda belirtildiği gibi, Yunanistan'ın 1955 tarihli notasına tekaddüm eden girişim ve tutumlarının, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerliliği konusundaki tereddütünü ortaya koymasıdır. Demek ki Yunanistan'ın Menteşe Adalarının kuzeyinde sınır çizme teklifi, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın ve dolayısıyla Tutanak ile çizilen sınırın geçerli olduğu noktasında bilinçli bir hukuki tercih teşkil etmemektedir.

Aynı şekilde, Yunanistan'ın Saruhan Adaları Grubu ve halihazırda Yunan egemenliğinde bulunan Boğazönü Adaları ile Türk adaları ve anakarası arasındaki karşılıklı sahiller için de, orta hattı esas alan ve Sınır Komisyonu'nun Meriç yan sınırından itibaren güneye uzattığı çizginin bir karasuları sınırı olduğu yönünde benzer iddiaları vardır. Fakat bunların hukuki bir dayanağı olmadığı ve dolayısıyla hukuki durumu yansıtmadığını söylemiştik. İşte aynı durumun, Haziran 1955 tarihli

Yunan notasında yer alan teklif ile ilgili olarak da ortaya çıktığı görülmektedir. Gerçekten de nasıl, Meriç Nehrini esas alan yan sınırdan, Dilek Burnu'na kadar orta hattı esas alan ve Sınır Komisyonu'nun yetkisini aşarak çizdiği sınır hukuki bir duruma dayanmıyorsa, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile çizilen sınır da, geçerli olmadığı için hukuki duruma dayanmamaktadır. Dolayısıyla hukuki duruma dayanmayan bu iddialara hukuki sonuç bağlamak, hukuken mümkün değildir. Kaldı ki zaten Türkiye söz konusu Yunan teklifini reddetmiştir.

Dolayısıyla, Menteşe Adalarının kuzeyine ilişkin görüşmeler ve Yunanistan'ın bu bölgede karasuları sınırı çizme teklifi, hiçbir şekilde Yunanistan'ın 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerli olduğu, dolayısıyla, Tutanak ile çizilen sınırın geçerli olduğu anlayışında olduğunu ortaya koymamaktadır. Kanımızca, münhasıran, Menteşe Adalarının kuzeyinden, Meriç nehrine kadar, bir deniz sınırı olmadığının iki tarafça kabul edildiğini gösterir.

VI) Menteşe Adaları'nın Yunanistan'a Devri ve Yunanistan'ın Ankara Andlaşması'na Halefiyeti:

Menteşe Adaları ve Meis Adası, İkinci Dünya Savaşı sonrasında çok özel siyasi konjunktürü çerçevesinde 10 Şubat 1947 tarihinde imzalanan Paris Barış

Antlaşması'nın 14. maddesi ile İtalya tarafından Yunanistan'a devredilmiştir²²³. Bu durumun sonucu, Yunanistan'ın, İtalya'nın Türkiye ile aktettiği Ankara Antlaşması'na halef olmasıdır. Bilindiği gibi, bugün uygulanan hukukta halefiyet, bir ülke üzerindeki yetkilerin devletler arasında el değiştirmesini ifade etmektedir²²⁴ ve Menteşe Adalarının İtalya tarafından Yunanistan'a devri bunun bir örneğini oluşturmaktadır. Bu devir, devletlerin antlaşmalara halefiyeti müessesesini gündeme getirmektedir ve bu husus 1978 tarihli Viyana Devletlerin Antlaşmalara Halefiyeti Sözleşmesi ile düzenlenmiştir²²⁵. Sözleşmenin 15. maddesi ülke parçasının bir bölümü üzerindeki halefiyet konusunu düzenlemektedir. Söz konusu maddenin a bendinde, ilgili ülke parçasına ilişkin selef devletin antlaşmalarının yürürlükte

²²³ Menteşe Adalarının neden Türkiye tarafından alınmadığı veya Yunanistan'a devrine neden ses çıkarılmadığı meselesi, hiçbir zaman canlılığını ve güncelliğini kaybetmemiş ve akademik ve siyasi açılardan tartışma ve incelemelere konu olmuştur. O dönemde yaşananlar ve tarafların tutumlarına ilişkin değerlendirmeler için bkz: Feridun Cemal **Erkin**: Dışişlerinde 34 Yıl, Anılar–Yorumlar, I. Cilt, TTK Basımevi, İkinci Baskı, Ankara, 1987, s. 226–232; **Yavuz**, s. 51–55. Melek **Fırat**: “Yunanistan’la İlişkiler”, Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt:1, 11. Baskı, Baskın **Oran** (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 582–584; Çetinkaya **Apatay**: Ege’de Olup Bitenler, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2007, s. 350–354; **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 42–44; Cemalettin **Taşkıran**: Ürkek Bir Siyasetin Tarih Önündeki Ağır Vebali, Oniki Ada, Hatalı Kararlar, Acı Kayıplar, Babıali Kültür Yayıncılığı, 2. Baskı, İstanbul, 2007, s. 121–127. Ahmet **Davutoğlu**: Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, 43. Baskı, İstanbul, 2010, s. 154. RAFTOPOULOS, Menteşe Adalarının Yunanistan’a verilme nedeninin, 2. Dünya Savaşı sonrasının uluslararası düzeninde Yunanistan’a biçilen önemli rol olduğunu ileri sürmektedir. **Raftopoulos**, s. 435.

²²⁴ Hüseyin **Pazarıcı**: Uluslararası Hukuk Dersleri, III. Kitap, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Tuhan Kitabevi, Ankara, 1999, s. 25.

²²⁵ Metin için bkz: UNTS, vol. 1946, s.3.

kalacağı belirtilmiştir. Şu halde, selef devlet konumundaki İtalya'nın Türkiye ile yaptığı Ankara Andlaşması da yürürlükte ve halef devlet konumundaki Yunanistan'ı bağlar. Aynı şekilde Sözleşme'nin 11. maddesi, halefiyetin, bir andlaşma ile çizilen sınırları veya sınır rejimine ilişkin olarak bir andlaşmanın koyduğu hak ve yükümlülükleri etkilemeyeceği belirtilmiştir. Yukarıda belirtildiği gibi, Ankara Andlaşması da çok dar alanda bir sınır öngördüğü için, söz konusu sınır halefiyetten etkilenmemektedir. Dolayısıyla söz konusu sınır Türkiye ile Yunanistan arasında halen geçerlidir²²⁶. Bununla beraber vurgulamak gerekir ki, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı, geçerli bir uluslararası andlaşma teşkil etmediği ve Ankara Andlaşması'nın da eki olmadığı için, zaten yürürlükte değildir, hiç olmamıştır ve dolayısıyla, halefiyetten etkilenmemektedir.

VII) Kardak Krizi ve Gri Bölgeler Tezi:

A) Krizin Gelişimi:

Ege'de deniz sınırları ile ilgili değinilmesi gereken bir diğer önemli gelişmeyi, yukarıda yer yer atıf yapılan Kardak Krizi oluşturmaktadır. Kardak Krizi, 1974

²²⁶ Bu noktada, Paris Barış Antlaşması'nın 43. maddesine atıf yapılarak, Ankara Antlaşması ile İtalya'ya devredilen Kara Ada (Ro Adası) ile Fener Adası (İpsili, Çam Ada) üzerindeki Yunan egemenliği tartışma konusu yapılmıştır. Bkz: **Başeren–Kurumahmut**, s. 63–64.

Kıbrıs Barış Harekati'ndan sonra, Türkiye ile Yunanistan'ı sıcak çatışmaya en fazla yaklaştıran kriz olarak tarihteki yerini almıştır. Kardak Kayalıkları, Doğu ve Batı olmak üzere iki coğrafi formasyondan oluşmaktadır. 19.730 metrekare yüzölçümüne sahip olan Doğu Kardak'ın Bodrum Yarımadası'nda bulunan Dönmez (İnce) Burnu'na mesafesi 3.6 mil ve Türkiye'ye bağlı Çavuş Adası'na mesafesi 2.2 mil iken, Yunanistan'a ait Kilimli (Kelemez, Kalimnos) Adası'na mesafesi 5.65 mildir. 16.680 metrekare yüzölçümüne sahip olan Batı Kardak'ın Dönmez (İnce) Burnu'na mesafesi 3.9 mil ve Çavuş Adası'na mesafesi 2.4 mil iken, Yunan Kilimli (Kelemez, Kalimnos) Adası'na mesafesi 5.4 mildir ve her iki kayalık arasındaki mesafe 325 metredir²²⁷. Kriz Ocak 1996'da aniden patlak vermiştir²²⁸. 25 Aralık 1995'te Figen Akat adlı Türk tabiiyetindeki bir ticaret gemisi, Kardak Kayalıkları'nda karaya oturmuştur. Yunan sahil güvenliği, gemiye yardım teklif etmiş ve Yunan karasularında olduğunu bildirmiştir. Geminin kaptanı ise yardım teklifini geri çevirerek, Türk karasularında olduğunu ve Türk sahil güvenlik birimlerinden yardım istediğini belirtmiştir. Bu arada iki devlet arasında nota teatileri yapılarak sorun resmiyet kazanmıştır. Olayla ilgili ilk notanın, Yunanistan tarafından 26 Aralık 1995 tarihinde verilen ve Figen Akat'ın Yunan karasularında olduğu ve kurtarma işleminin

²²⁷ Söz konusu yüzölçüm ve uzaklıklar da INAN–BAŞEREN'in verdiği rakamlar esas alınmıştır. Bkz: **Inan–Başeren**, (Status of Kardak), s. 15.

²²⁸ Kardak Krizi'nin gelişimi için bkz: **Strati**, (Postscript), s. 122–123; **Raftopoulos**, s. 429–431; **Kurumahmut**, (Egemenliği Tartışmalı Adalar), s. 12–17 **Aksu**, s. 110–112 ve 196–201; **Athanasopoulos**, s. 10–12; **Bölükbaşı**, s. 823–827; Melek **Fırat**: “Yunanistan'la İlişkiler”, Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt:II, 8. Baskı, Baskın **Oran** (ed.) İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 464–469; **Syrigos**, s. 345–348; Faruk **Sönmezoglu**: II. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası, Der Yayınları, İstanbul 2006, s. 663–665.

durdurulmasını isteyen nota olduğu; Türkiye'nin ise aynı gün verdiği nota ile bu iddiaları reddettiği anlaşılmaktadır²²⁹. 29 Aralık 1995 tarihinde Türkiye'nin Kardak Kayalıkları'nın Türkiye'ye ait olduğu ve Muğla Vilayeti tapusuna kayıtlı olduğunu belirten bir sözlü nota verdiği, Yunanistan'ın ise 10 Ocak 1996 tarihli notası ile bu iddiaları reddettiği belirtilmiştir²³⁰. Daha sonra ise taraflar yukarıda değinilen 29 Ocak 1996 tarihli Türk notası ve 16 Şubat 1996 tarihli Yunan notası ile hukuki pozisyonlarını ortaya koymuşlardır²³¹. Olayın gelişimine dönersek, Figen Akat'ın karaya oturduğu yerden nasıl kurtarıldığı çok açık değildir. Yunanistan'a göre geminin sahibi olan Türk şirketi ile yapılan anlaşma neticesi, bir Yunan römorkörü tarafından kurtarılmış ve Güllük Limanı'na çekilmiştir²³². Türkiye ise geminin bir Yunan römorkörü ile anlaşılan bir Türk kurtarma şirketi tarafından kurtarıldığını belirtmiştir²³³. Sonuç itibariyle Figen Akat'ın kendisi kurtarılmış ve bu macerada

²²⁹ **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 47.

²³⁰ Bkz: **Economides**, s. 602–603; **Raftopoulos**, s. 429; **Syrigos**, s. 346. **Bölükbaşı**, s. 824–825; **PAZARCI**, söz konusu nota teatisini, Ocak 96'da başkalarının da takip ettiğini belirtmiştir. **Pazarci**, (Mösyö EKONOMIDES'e Bir Cevap), s. 632.

²³¹ Kardak Krizi sırasında teati edilen notalarda, protesto ifadeleri de bulunmaktadır. Tarafların protestoları ve protestoları ile korumaya çalıştıkları haklarına ilişkin değerlendirmeler için bkz: **Çağırın**, s. 231–237.

²³² Letter of the Greek Ambassador to NATO, 5 February 1996. **Syrigos**, s. 346'dan naklen. **ECONOMIDES**, geminin kurtarılmasının Yunan Deniz Ticaret Bakanı'nın geminin sahibi olan Türk şirketi ile anlaşmasından sonra gerçekleştiğini belirtmiştir. Bkz: **Economides**, s. 602.

²³³ Letter of the Turkish Ambassador to NATO, 728/9 February 1996. **Syrigos**, s. 346'dan naklen. **KURUMAHMUT** ise, Türk Dışişleri Bakanlığı ile Ankara'daki Yunanistan Büyükelçiliği yetkilileri arasındaki bir dizi görüşmeden sonra, geminin, Ömür Kurtarma isimli bir Türk şirketi tarafından Türk bayrağı çeken bir Yunan gemisinin hizmetinden yararlanılarak kurtarıldığını belirtmiştir. Bkz:

oynadığı rol sona ermiş ise de gün ışığına çıkmasına vesile olduğu sorun henüz yeni başlamıştı. Gerçekten de o ana kadar resmi çevreler tarafından bilinen olayın, Yunan Gramma dergisine sızdırılması²³⁴ ve 20 Ocak 1996 tarihinde yayımlanması ile kamuoyu bilgi sahibi olmuş ve Yunan basını tarafından aşırı milliyetçi ve tehditkar biçimde işlenmeye başlanmıştır. Meselenin Yunan basını tarafından ele alınması fitili ateşlemiştir. Yunan basınının yayınları hemen etkisini göstermiş ve 26 Ocak günü Kilimli (Kelemez, Kalimnos) Adası Belediye Başkanı yanına aldığı şahıslar ve televizyon kameraları eşliğinde kayalıklara çıkarak Yunan bayrağı dikmiştir. Bu görüntülerin Türk televizyon ve gazetelerine yansması, Türk kamuoyunun da dikkatini çekerek yoğun bir şekilde soruna odaklanmasına neden olmuştur. Hemen ertesi gün, Hürriyet Gazetesi'nin muhabirleri helikopterle kayalıklara giderek, kameralar eşliğinde Yunan bayrağını indirmiş ve Türk Bayrağı çekmişlerdir²³⁵. Bunun üzerine 29 Ocak günü, Yunan Hükümeti, doğuda bulunan kayalığa silahlı bir askeri tim çıkarmış ve her iki Kayalığa da Yunan bayrağı dikilmiştir. Ayrıca bölgeye Yunan donanma unsurları sevk edilmiş ve Yunan uçakları taciz uçuşlarına

Kurumahmut, (Egemenliği Tartışmalı Adalar), s. 13. Figen Akat'ın kurtarılmasına ilişkin tarafların farklı anlatımları için ayrıca bkz: **Aksu**, s. 110, 154 no'lu dipnot. DAVUTOĞLU, geminin kurtarılmasına Yunan tarafının ortak edilmesine göz yumulmasının, Türkiye'nin bu kayalıklar üzerinde net bir tavra sahip olmadığı sinyali verdiğini ve bu sinyalin de Yunanistan tarafından alındığını belirtmiştir. Bkz: **Davutoğlu**, s. 173.

²³⁴ İki devlet yetkilileri tarafından gizli diplomasi ile çözülmeye çalışılan meselenin, PANGALOS tarafından basına sızdırıldığı iddia edilmiştir. Bkz: Ertuğrul **Özkök**: "Kaya Parçası mı Dediniz?", Hürriyet, 31 Ocak 1996, s. 21.

²³⁵ Bkz: Hürriyet 28 Ocak 1996, Manşet ve s. 25. Milliyet Gazetesi'nin de aynı girişimde bulunduğu, fakat yanlış kayalığa bayrak diktiği belirtilmiştir. Bkz: Nur **Batur**: Yürekten Gülerekten Yürüdüm, Atina'da Bir Türk, Bir Gazeteci, Bir Kadın, Doğan Kitap, İstanbul, 2004, s. 27.

başlamıştır. Türkiye ise kararlı bir şekilde bu oldubittiye karşı çıkmış; bu kararlılık dönemin Başbakanı Tansu ÇİLLER'in, "O bayrak iner, o asker gider" sözleri ile en yetkili ağızdan dile getirilmiştir. Bu kararlılık çerçevesinde Türkiye'de bölgeye deniz kuvveti sevk etmiştir. Böylece Kayalıkların çevresi, iki devletin deniz ve hava unsurları ile dolmuş ve her iki tarafta birbirlerini karasularını ihlal etmekle suçlamıştır. Bununla beraber, Türkiye diplomasi yolunu kapatmamaya da özen göstermiş ve sorunun çözümü için görüşmelerde bulunmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Fakat dönemin çiçeği burnunda Yunan Başbakanı Kostas SIMITIS, ellerindeki mevcut tüm imkanları Türkiye'ye karşı kullanmakta tereddüt etmeyecekleri ve bu veya herhangi bir saldırgan milliyetçiliğe, Yunanistan'ın cevabının, anında, sert ve kararlı olacağını ilan ettikleri²³⁶ şeklindeki demeçlerle ortamı daha çok germiş ve görüşme yollarını tıkamıştır. Ancak sonraki gelişmeler SİMİTİS'in söylemleri ile paralellik göstermemiştir. Gerçekten de 30 Ocak 31 Ocak'a bağlayan gece son derece sıcak geçmiş ve Türk SAT (Sualtı Taaruz) ve SAS (Sualtı savuma) komando timlerinin düzenlediği operasyon ile Yunanlıların işgal etmediği; fakat Yunan donanma unsurları tarafından sıkı bir şekilde kuşatılmış vaziyette abluka altında tutulan ve Yunan işgalindeki Doğu Kardak'a 325 metre

²³⁶ Cumhuriyet, 30 Ocak 1996, s. 1. Aynı şekilde SIMITIS'in, "Türkiye'yi uyarıyoruz. Yunanistan ulusal haklarını koruma kararındadır. Bunu Türkiye'ye bildirdik. Yunanistan bir karış toprağını vermeyecektir. Her olasılığa karşı hazır durumdayız...Türkiye'de iç sorunlar baş gösterdiği zaman bazı milliyetçi çevreler bu tür taktiğe başvurmaktadır. Türkiye'yi uyarıyoruz. Hiç şakamız yok. Topraklarımızdan bir karış bile vermemeye kararlıyız...Yunanistan, komşularındaki her türlü etnik taşkınlıklara ve Türk yayılmacılığına karşı koyacak durumdadır" şeklinde olayın gelişimine ve hukuki bir değerlendirmeye dayanmayan, diplomatik üsluptan uzak açıklamaları basına yansımıştır. Bkz: Hürriyet, 30 Ocak 1996, s. 22.

mesefade yer alan Batı Kardak Kayalığı'na çıkmış ve oradaki Yunan bayrağı indirilerek yerine Türk bayrağı çekilmiştir. Türk komandolarının bu hareketini dönemim ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard HOLBROOKE'dan öğrenen Yunan Hükümeti²³⁷, geri adım atmış ve ABD'nin dostça girişimleri ile her iki taraf da Kayalıklar üzerinden askerlerini çekmiş ve Kayalıklar üzerinde askeri faaliyet

²³⁷ Yunan Ta Nea Gazetesi, bu çok sıcak gecede, Yunan Deniz Komutanlığı ile bölgedeki Yunanistan'a ait Navarino Fırkateyni arasındaki telsiz konuşmalarını yayınlamıştır. Bkz: <http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=197679> (03.12.2008) Komutanlık Navarino'ya, Batı Kardak'ta bir hareketlilik olduğuna dair bilgiler bulunduğunu ve bunun kontrol edilmesini emretmiştir. Bu bilgiyi Kostas SIMITIS'e ileten Richard HOLBROOK'tur. HALBROOK'un da keyfiyeti dönemin dışişleri bakanı Deniz BAYKAL'dan öğrenmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Ardından Komutanlık, Navarino'ya Batı Kardak'a bir Yunan deniz komando timinin çıkarılmasını ama bundan önce, Kayalık üzerinde Türk komandolarının bulunup bulunmadığının kontrol edilmesini emretmiştir. Ancak bölgedeki Yunan deniz gücü, Batı Kardak'taki Türk komando unsurunun varlığını bir türlü teyit edememiş, bu amaçla Navarino'dan havalanan helikopter de 40-50 metre yüksekten uçarak, Kayalığın üzerinden 4 kez geçmesine rağmen, görüş açısının azlığı nedeniyle sonuca ulaşamamıştır. Bu sırada Komutanlığın, Başbakan'ın cevap beklediğini belirterek Navarino'yu sıkıştırdığı görülmektedir. Navarino, ancak saat 04.50'de 10 Türk komandosunun Kayalık üzerindeki varlığını teyit ederek Komutanlığa bildirmiştir. Bunun üzerine Komutanlık, Yunan komandolarının Batı Kardak'a çıkma emrini geri almıştır. Saat 05.05'de Navarino Komutanlığa, Türk komandolarının varlığını teyit etmek için Navarino'dan havalanan helikopter ile irtibatın kesildiğini ve en son EMERGENCY-EMERGENCY sinyalini aldıklarını bildirmiştir. Daha sonra bu helikopterin düştüğü ve 3 mürettebatının da öldüğü anlaşılmıştır. O dönemde helikopterin, Türk komandoları tarafından düşürüldüğü iddia edilmiş, fakat Yunan resmi makamları helikopteri Türk komandolarının düşürmediğini, pilotun baş dönmesi neticesi düştüğünü belirtmişti. Ancak daha sonra, ölen pilotun otopsi raporunu Yunan Alter Tv'de açıklayan Yunanlı doktorların, pilotun ağır kalp hastası olduğunu ve olay anında kalp krizi geçirdiğini, yardımcı pilotun ise iç kulağındaki rahatsızlık nedeniyle denge hastalığı yaşadığını açıkladıkları kaydedilmiştir. Sabah, 29 Mart 2008.

yapmamayı kabul ve taahhüt etmişlerdir²³⁸. Böylece, Status Quo Ante'ye (önceki durum) geri dönmüştür²³⁹. Bu şekilde savaş tehlikesi ve kriz atlatılmakla beraber, halihazırda Kardak Kayalıkları'nın aidiyeti meselesi çözülmüş değildir. Üstelik tarafların "önceki durum" algılamaları da farklıdır. Mesela dönemin Yunan Dışişleri Bakanı PANGALOS'un, "önceki durum"u, ülkesinin Kardak Kayalıkları üzerindeki egemen haklarını tam ve engelsiz bir şekilde kullanmasına imkan verecek eski rejime dönüş olarak değerlendirdiği belirtilmiştir²⁴⁰. Türk tarafı ise, askeri yükümlülükler

²³⁸ Tüm kriz boyunca ve özellikle 30 Ocak gecesi, ABD Başkanı Bill CLINTON, ABD Dışişleri Bakanı Warren CHRISTOPHER, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richard HOLBROOKE ve NATO Genel Sekreteri Javier SOLANA, Türkiye ile Yunanistan arasında telefon diplomasisi yoluyla dostça girişimde bulunmuştur. Kardak Krizi sırasında ABD tarafından yapılan diplomatik faaliyetler için ayrıca bkz: Theodora **Kalaitzaki**: "US Mediation in Greek-Turkish Disputes since 1954", Mediterranean Quarterly, Spring 2005, s. 120-121. CLINTON ile DEMİREL'in 30 Ocak gecesi yaptığı telefon görüşmesi zaptı için bkz: **Batur**, s. 30.

CIA eski Başkanı George TENET, Yunan Kathimerini gazetesine verdiği demeçte ise, iki ülke arasında savaş çıkması için yaptıkları müdahalenin belirleyici olduğunu ve gizli servislerin çok önemli rol oynadığını belirtmiştir. Bkz: "Tenet: Kardak krizinde savaşı biz önledik" <http://www.ntvmsnbc.com/news/407907> (17.09.2007).

²³⁹ Status Quo Ante'ye dönüşü sağlayan girişimlerde, ikinci kayalığa çıkan askeri tim ve Türk askerlerine saldırıda bulunulmadığı takdirde, Yunan birliklerine ateş açılmaması talimatı verildiği ve Yunanistan'ın bayrak ve birliklerini kayalıklardan çekmesi halinde, Türkiye'nin de çekileceğinin açıklanmış olmasının yanı sıra, ABD'nin ilk kurşunu atan tarafın, karşısında ABD'yi bulacağı şeklindeki açıklamasının da etkili olduğu kaydedilmiştir. Bkz: **Aksu**, s. 112. Gerçekten de ABD'nin, Türkiye ve Yunanistan'ı, "ilk ateş eden büyük sorumluluk alır" şeklinde uyardığı görülmektedir. Bkz: Hürriyet, 31 Ocak, 1996, s. 23.

²⁴⁰ **Economides**, s. 604, 6 no'lu dipnot.

bakımından eski durumu anlamakta ve uluslararası andlaşmalara dayanan Türk egemenliğinin bu olaydan etkilenmediğini öne sürmektedir²⁴¹.

B) Kriz'in Sonuçları ve Kararları Sınırlandırması Açısından Mevcut Duruma Hukuki Etkisi:

Kardak Krizi, Ege'deki egemenlik sorununa resmîyet kazandırarak, "Gri Bölgeler" olarak da anılan, Ege'de egemenliği devredilmemiş adalar tezinin gündeme gelmesine neden olmuştur. Aslında Ege'deki egemenlik meselesinin Türkiye'nin dikkatini çekmesi Kasım 95'deki bir Yunan girişimine dayanmaktadır. Yunanistan, bir genelge yayımlayarak, Ege'de ancak teknik kişiler ve denizcilerin görebileceği özel haritalarda yer alan kaya parçaları ve adacıkları iskana açacağını açıklamıştır²⁴². Uzun bir çalışmanın ürünü olan ve Ege Bakanlığı tarafından yayımlanan söz konusu Kasım Genelgesi'nde, kayalık ve adacıklarda çevre koşullarının inceleneceği ve turizme elverişli hale getirileceğine ilişkin hükmün dikkat çektiği ve Türkiye'nin çok yakınında bulunan, statüsü tartışmalı bazı adacık ve kayalıkların iskana açılacağı belirtilmiştir²⁴³. Bu girişime dikkat kesilen Dışişleri

²⁴¹ **Pazarıcı**, (Mösyö EKONOMIDES'e Bir Cevap), s. 633.

²⁴² Cumhuriyet, 26 Ocak 1996, s. 1 ve 19.

²⁴³ Cumhuriyet, 2 Şubat 1996, s.11. Bu girişimlere ilişkin haberlerin Kasım 95'den itibaren Yunan basınında yer aldığı bildirilmiştir. Bkz: **Kurumahmut**, (Egemenliği Tartışmalı Adalar), s. 10. Kardak Krizi esnasında, Kurmay Binbaşı rütbesiyle Deniz Kuvvetlerinde Andlaşmalar Subayı olarak görev yapan Ali KURUMAHMUT verdiği bir mülakatta, statüsü tartışmalı bazı ada ve adacıkların iskana açılacağına ilişkin Yunan basınında yer alan haberlerin, Atina'daki Deniz Ataşesi tarafından Deniz

Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'nın, Yunanistan'ın iskan uygulamalarına karşı, Ege'de toprak envanteri çıkarma çalışması başlattığı kaydedilmiştir²⁴⁴. Bu sırada patlayan Kardak Krizi, çalışmaların hızlandırılmasına ve meselenin kamuoyunun gündemine gelmesine neden olmuştur. Dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Teodoros PANGALOS'un, Türkiye'nin yıllardan beri değişmeyen hedefinin, Ege'de bulunan tüm kayalıklar ve ıssız adacıklar için müzakereler yapılmasını sağlama olduğunu belirttiği kaydedilmiştir²⁴⁵. Burada PANGALOS, kendi bakış açısı çerçevesinde Türkiye'yi yayılmacı bir devlet olarak takdim etmek isterken aslında bir itirafta bulunmuştur. Gerçekten de bu beyan, Türkiye'nin daha öncede egemenliği tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar meselesini gündeme getirdiğinin bir itirafını teşkil etmektedir. Dolayısıyla, egemenliği tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar uyuşmazlığının, sadece Kardak Krizi ile uluslararası kamuoyunun dikkatine mahzar olduğu ve fakat daha önce Türkiye tarafından çok fazla kamuoyuna yansımaya da, gündeme getirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Türkiye'nin konuya hazırlıklı olduğu, 1914 tarihi sonrasını kapsayan belgelerin daha önce Dışişleri Bakanlığı tarafından taranmış olduğu dönemin Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Onur ÖYMEN tarafından ifade edilmiştir ki²⁴⁶ bu da Türkiye'nin konuya daha önceden hazırlık yaptığını

Kuvvetlerine bildirilmesinin ardından konunun dönemin Deniz Kuvvetleri Kuvvetleri Güven ERKAYA'ya sunulduğunu, ERKAYA tarafından konunun deniz hukuku çerçevesinde incelenmesi talimatının verildiğini belirtmiş ve henüz Kardak Krizi ortaya çıkmadan Yunanistan'ın andlaşmalarla kendisine verilmemiş çok sayıda ada ve adacık üzerinde egemenlik tesis etmek amacıyla olduğunu tespit edildiği ve bu konuda çalışmalar yapıldığı hususunun altını çizmiştir. Bkz: **Işıklar**, s. 307–310.

²⁴⁴ Cumhuriyet, 26 Ocak 1996, s. 1 ve 19. Cumhuriyet, 2 Şubat 1996, s. 11.

²⁴⁵ Hürriyet, 28 Ocak 1996, s. 25.

²⁴⁶ Cumhuriyet, 4 Şubat 1996, s. 11.

göstermektedir²⁴⁷. Aynı şekilde, Kardak Krizi'nin ortaya çıkmasından çok önce, Türk yargı organının, Kayalıkların Türkiye'ye aidiyetine ilişkin karar verdiği görülmektedir. Gerçekten de Bodrum Asliye Ceza Mahkemesi'nin 4 Nisan 1984 tarih ve 1984/58 Esas, 1984/47 sayılı Kararı ile Kardak Kayalıkları'nın yaklaşık 1 mil güneyinde Evdokia isimli tekne ile balık avlayan, biri Yunan asıllı Amerikan vatandaşı ve üçü Yunan vatandaşı dört kişi hakkında 1830 sayılı Su Ürünleri Kanununa muhalefetten açılan davada, sanıkların Türk karasularında avlandıkları sabit olmakla beraber, Türk karasularına bilmeden girdikleri için müsnet suçtan beraatlerine, karasularımızda tutulduğu sabit olan balıkların zor alımına karar verdiği belirtilmiştir²⁴⁸. Anılan yargı kararı, Türkiye'nin bölgeye ilişkin yaptığı bir egemenlik uygulamasını oluşturmaktadır.

Gri Bölgeler Tezi en genel hatları ile Lozan Andlaşması'nın 6/son, 12, 15 ve 16/1. maddelerinin yorumu sonucu, bazı ada, adacık ve kayalıkların Yunanistan ve

²⁴⁷ Aslında bu konudaki ilk girişimin, 1936 yılında, dönemin İçişleri Bakanı Şükrü KAYA tarafından yapıldığı bildirilmiştir. Buna göre KAYA, Lozan Andlaşması'nda açıkça adları zikredilerek egemenlik devri yapılmayan ve Anadolu sahiline yakın bulunan yüzlerce adanın envanterini çıkartmış, bir Bakanlar Kurulu toplantısında meseleyi arz ederek, aldığı yetki sonucu bu adaların büyük olanlarına isim, daha küçüklerine ise numara vererek, bunları kalın çinkolar üzerine yazdırmış ve bir gece bunların üstüne jandarma kuvveti çıkartılmasını sağlamıştır. Bu adaların büyük olanlarına küçük jandarma karakolları yapılmış, küçüklere gözetleme kuleleri ve tehlikeli yerlere ise deniz fenerleri inşa edilmiştir. Nizamettin Nazif **Tepedelenlioğlu**: Ordu ve Politika, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 383-388'den nakleden **Işıklar**, s. 249-254. Yazara bizatihi Şükrü KAYA'nın kendisi tarafından nakledilen bu olaylar, söz konusu ada, adacık ve kayalıklar üzerinde Türkiye'nin icra ettiği egemenlik uygulamalarının açık örneklerini teşkil eder.

²⁴⁸ **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 67, 172 no'lu dipnot.

İtalya'ya devredilmediği argümanına dayanmaktadır. Bu bağlamda, Yunanistan'ın Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan Adaları ile Anadolu sahiline 3 milden daha az uzak olanlar dışında, Ege'deki tüm ada, adacık ve kayalıklara sahip olduğu iddiası hukuken geçerli değildir. Ege'de, 152 ada, adacık ve kayalığın egemenlik devrine konu olmadığı iddia edildiği aktarılmıştır²⁴⁹. Egemenlik devrine konu olmayan belli başlı ada, adacık ve kayalıklar şunlardır²⁵⁰: Menteşe Adaları Bölgesi dışında yer alanlar, Zürafa Kayası, Paşa, Vaton ve Gavati Adaları, Koyun Adası ve etrafındaki adacık ve kayalıklar, Andiipsara Adası ve etrafındaki adacık ve kayalıklar, Venedik Kayalıkları, Hürşit ve Forno adarlı ile etrafındaki çok sayıda küçük ada, adacık ve kayalık; Menteşe Adaları Bölgesinde ise, Eşek Adası, Mandiraki (Nergisçik), Bulamaç, Keçi (Kapari), Koçbaba, Ardıççık (Zenari), Kendiroz, Kandilli, Kızkardeşler, Sirina, Üç Adalar, Safran Adaları ve İstakida Adaları.

Egemenliği devredilmemiş adalar meselesi Ege'deki temel sorundur. Gerçekten de Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizine ilişkin sorunların hepsi, doğrudan

²⁴⁹ **Yavuz**, s. 67–68 ve 146 no'lu dipnot. Bu neviden olarak değerlendirilen ada, adacık ve kayalıkların sayıları farklı yerlerde farklı şekilde bildirilmiştir. Bunun nedeni, Ege'nin coğrafi yapısının çetrefilliği ve çok fazla sayıda adacık ve kayalık bulunmasıdır. Mesela, Süleyman DEMİREL'in 132 sayısını verdiği aktarılırken, (Bkz: ACER, s. 20, 112 no'lu dipnot) Harp Akademileri Komutanlığı'nın Ege Raporu'nda, sayının 100'den fazla olduğu bildirilmiştir (Bkz: Cumhuriyet, 7 Ağustos 1996, s. 6.) Aynı şekilde, bu sayı, 150 olarak telaffuz edildiği gibi, (Bkz: Milliyet, 6 Ekim 1998, s. 16), 152 olarak da belirtilmiştir. (Bkz: Mümtaz **Soysal**: "Kuşseverlik ve Elenseverlik", Hürriyet, 22 Mayıs, 1998, s. 13.)

²⁵⁰ Bkz: **Kurumahmut–Başeren**, s. 59, (104 no'lu dipnot)–60.

doğruya egemenliği devredilmemiş adalar sorunundan etkilenmektedir²⁵¹. Bu durum, karasuları sınırlandırması açısından da geçerlidir. Gerçekten de Ege Denizi'ndeki ada, adacık ve kayalıkların aidiyetleri tespit edilmeden karasuları sınırlandırması yapılamaz. Zira karasuları sınırlandırması, tamamen devletlerin deniz üzerindeki egemenlik alanlarını ayırmak için yapılır ve bunun için de bir devletin egemen olduğu ülke parçalarının kesin bir şekilde tespiti gerekir. Başka bir deyişle taraflar arasında ülkesel statü konusunda bir uyuşmazlık bulunmamalıdır. Kardak Krizi'nin gün ışığına çıkarttığı egemenliği devredilmemiş adalar sorunu, çok açık biçimde Ege'de karasuları sınırlandırması yapılmadığının ve dolayısıyla bir deniz sınırı olmadığını göstergesidir. Zira belirtildiği gibi, deniz sınırları için öncelikle bölgedeki adaların egemenliğinin şüpheden uzak bir şekilde belirlenmiş olması gerekir. Ege'de ise bu neviden bir egemenlik uyuşmazlığı bulunmaktadır. Bunun nedeni, Ege'nin statüsünü tayin eden uluslararası andlaşmaların Ege'de ada, adacık ve kayalıklar üzerindeki egemenlik meselesini kısmen düzenlemesi ve bir deniz sınırı öngörmemesidir. Böylece Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasındaki karşılıklı sahillerdeki mesafe iki tarafın karasuları genişliği toplamının iki katından az olduğu yerlerde bir deniz sınırı olmadığı sonucu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Nitekim Ege'de bir deniz sınırı olmadığı hususu, aşağıda belirtileceği gibi, bazı Türk yetkililer tarafından da ifade edilmiştir.

²⁵¹ Bkz: **Kurumahmut**, (Egemenliği Tartışmalı Adalar), s. 17–32.

**C) Kriz'den Sonraki Gelişmeler ve Karasuları Sınırlandırması Açısından
Mevcut Hukuki Duruma Etkileri:**

Kardak Krizi'nden sonra, Mesut YILMAZ'ın 23 Mart 1996'da "Ege'de Barış Süreci" girişimi çerçevesinde yaptığı üçüncü taraflı çözüm ihtimalini dışlamadan masaya oturma önerisi ile Ankara tarafından sıklıkla tekrarlanan benzeri girişimlerin, Yunanistan tarafından reddedildiği görülmektedir²⁵². Ardından, Temmuz 1997'deki NATO'nun Madrid Zirvesi'nde, dönemin ABD dışişleri bakanı ALBRIGHT'ın arabuluculuğunda yapılan dışişleri bakanı İsmail CEM ve Yunan dışişleri bakanı PANGALOS arasındaki görüşme sonunda, dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL ile Yunan başbakanı Kostas SIMITIS tarafından Madrid Mutabakatı imzalanmıştır²⁵³. Bu mutabakatın amacı, taraflar arasındaki sıcak çatışma tehlikesini ortadan kaldırmak, İsmail CEM'in deyiimiyle, "tarafların Kardak misali 'kazaen' çatışmaya sürüklenebileceği durumları kontrol altına almaktır"²⁵⁴. Madrid Mutabakatı, daha sonra taraflar arasında ortaya çıkan başka bazı ada, adacık ve kayalıklara ilişkin krizlerin derinleşmesini önlemişse de Yunanistan açısından daha yumuşak bir tutum takınmanın asıl nedeni, aşağıda açıklanacağı gibi, Türk-Yunan sorunlarını AB ekseninde çözüme noktasında gelişen stratejik açılımınının gerekleridir.

²⁵² **Kut**, s. 261 ve 19 no'lu dipnot.

²⁵³ Madrid Mutabakatı metni için bkz: İsmail **Cem**: Türkiye Avrupa Avrasya: Birinci Cilt: Strateji-Yunanistan-Kıbrıs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 89.

²⁵⁴ **Cem**, s. 89'dan naklen.

Egemenliği tartışmalı adalar meselesine ilişkin olarak ortaya çıkan bir diğer kriz, henüz Madrid Mutabakatı'nın imzalanmadığı bir dönemde, Girit Adası'nın güneyinde yer alan Keçi (Gavdos) Adası'na ilişkin olarak, Mayıs–Haziran 1996'da yaşanmıştır²⁵⁵. Kriz, Ege Denizi'nde yapılacak NATO'nun planlı bir tatbikatı olan Dynamic Mixed'in kapsamının belirlenmesine ilişkin Napoli'de yapılan bir toplantı esnasında, Yunan subayının, Gavdos Adası'nın tatbikat alanına dahil edilmesini istemesi üzerine Türk subayının bu adanın statüsünün tartışmalı olduğunu belirterek bu isteğe karşı çıkması üzerine başlamıştır. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ömer AKBEL, Yunanistan'ın Gavdos Adası'nı NATO'nun planlı tatbikatlarından Dynamic Mixed alanına dahil ettirmek istemesi üzerine, Türk temsilcinin adanın statüsünün belirsizliğini gündeme getirdiğini ve Türk temsilcinin bu açıklamasının siyasi değil, teknik içerikli olduğunu, Ada'nın statüsünün tayini için gerekli incelemelerin yapıldığını ve incelemelerden sonra gerekli cevabın verileceğini belirtmiştir²⁵⁶. Yunanistan ise, kriz esnasında fazlaca sert bir tutum takınmış ve bu tutum Yunan yetkililerin açıklamalarına yansımıştır. Mesela Hükümet Sözcüsü REPPAS'ın Türkiye'nin tahrikçilik sınırını aşarak uluslararası alanda karışıklık yarattığını, Türkiye'nin sorununun Yunanistan ile değil, uluslararası hukuk ve düzenle olduğunu; Dışişleri Bakanı PANGOLOS'un ise, hakaret içeren kendi üslubuyla, Gavdos ile ilgili meseleyi gündeme getiren Türk subayının deli olabileceğini belirttiği kaydedilmiştir²⁵⁷. Aslında Yunanistan tıpkı diğer meselelerde

²⁵⁵ Krizin gelişimi ve tarafların açıklamaları için bkz: Çağrı **Erhan**: “Türk–Yunan İlişkilerinde Gavdos Bunalımı ve Düşündürdükleri”, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Temmuz/Ağustos 1996, Cilt: XX, Sayı:193, s. 22–25. **Syrigos**, 350–351; **Fırat**, (Yunanistan'la İlişkiler, Cilt:II), s. 469–470.

²⁵⁶ <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ayintarihi/1996/haziran1996.htm> (19.02.2009).

²⁵⁷ Bkz: **Fırat**, (Yunanistan'la İlişkiler, Cilt:II), s. 469.

olduğu gibi, burada da meseleyi Türkiye'nin Yunanistan'dan toprak talep ettiği şeklinde takdim etmiştir²⁵⁸. Meseleye, Yunan resmi yetkililerine nazaran serinkanlı ve bilimsel açıdan yaklaşan bir Yunanlı yazar ise, bu iddianın mantıki izahı olamayacağını, Ada'nın bir Ege Adası olmadığını ve statüsünün, Girit Adası'nı Yunanistan'a bırakan 1913 tarihli Londra Andlaşması'nın 4. maddesi ile tayin edildiğini belirtmiştir²⁵⁹. 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Andlaşması'nın²⁶⁰ 4. maddesinde, Osmanlı Devleti'nin, Girit üzerindeki egemenlik hakkından vazgeçtiği belirtilmiştir. Dolayısıyla Girit Adası'nın yaklaşık 20 mil güneyinde yer alan Gavdos Adası'na ilişkin egemenlik devri düzenlemesi bulunmamaktadır. Londra Andlaşması'nın 5. maddesinde, Girit Adası dışında, Ege Denizi'ndeki tüm Osmanlı Adaları ve Athos Yarımadası'nın kaderi konusunda karar verme yetkisi, Altı Büyük Devlet'e bırakılmıştır. Gavdos Adası'nın Ege'de değil de Akdeniz'de olduğu doğrudur. Dolayısıyla Altı Büyük Devlet'in kaderi hakkında karar verme yetkisi dışındadır. Böylece, Altı Büyük Devlet Kararı'na atıf yapan Lozan Andlaşması'nın 12. maddesi ile egemenlik devrine konu olmamıştır. Şu halde, Londra Andlaşması'nın 4. maddesinde, sadece Girit Adası'nın açıkça egemenlik devrine konu olması ve fakat, Gavdos Adası'ndan hiç bahsedilmemesi (mesela bağlı veya bitişik adacıklar gibi bir ifade kullanılmaması), bu adanın söz konusu düzenleme ile Yunanistan'a devredilmediği yorumunun yapılabilmesine imkan vermektedir. Nitekim Türk doktrinin de yapılan çalışmalarda Gavdos'un egemenliği tartışmalı

²⁵⁸ Aynı yönde **Kut**, s. 260–261.

²⁵⁹ **Syrigos**, s. 351.

²⁶⁰ Metin için bkz: Bilal **Şimşir**: Ege Sorunu: Belgeler, Cilt–I (1912–1913), 2. Baskı, TTK Yayınları, Ankara, 1989, s. 652–654.

adalar arasında yer verildiği görülmektedir²⁶¹. Ancak günümüzde, Gavdos Adası'nın aidiyeti meselesi üzerindeki tartışmalar teorik düzeyde kalmış gözükmektedir. Gerçekten de dönemin Dışişleri Bakanı Emre GÖNENSAY 12 Haziran 1996 tarihinde yaptığı açıklama ile, Gavdos meselesinin siyasi değil, askeri ve teknik bir mesele olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde, ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Nicholas BURNS'un, Gavdos'un Yunanistan'a ait olduğunu ve Türkiye'nin Gavdos üzerinde hak iddia etmeyeceği taahhütünü verdiğini açıkladığı, Türkiye'nin yapılan incelemeler sonucunda tezini güçlendiren somut kanıt ve belgelere ulaşamadığı ve ABD'nin açık tavrı karşısında, Gavdos konusundaki ısrarından vazgeçerek, Ada'nın tatbikata dahil edilmesine olan itirazını geri çekeceğini ve Gavdos'un Yunan Adası olarak tescil edildiği tatbikata katılacağını diplomatik kanallarla NATO'ya ilettiği aktarılmıştır²⁶². Bu durum Türkiye'nin, Gavdos'un statüsü ile ilgili iddiasından vazgeçmiş olduğunu göstermektedir. Kriz esnasında, kafaların çok net olmaması, Dışişleri Bakanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı arasında fikir ayrılıkları, eşgüdümün bir türlü sağlanaması gibi hususların bu sonuçta etkili olduğu söylenebilir²⁶³.

²⁶¹ Bkz: **Kurumahmut** (Yayına Hazırlayan), Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ek-8'deki harita; **Başeren-Kurumahmut**, Ek-3 'teki harita.

²⁶² **Erhan**, s. 24-25.

²⁶³ Nitekim, Gavdos Adası'nın statüsünün askeri kesim tarafından gündeme getirildiği ve Dışişlerinin buna pek sıcak bakmadığı bilinmesine rağmen, eski Genelkurmay Başkanı, Hilmi ÖZKÖK'ün, Yunan Elefterotipia Gazetesi'ne verdiği bir mülakatta, Gavdos Adası'nın aidiyetinin kuşkulu olduğu yolundaki Türk tarafınca geçmişte yapılan değerlendirmeye katılmadığını, bunun devlet politikası olmadığını söylediği kaydedilmiştir. "Yunanistan'a Birçok Jestte Bulunduk" <http://arsiv.sabah.com.tr/2003/10/19/p01.html> (01.12.2008)

Gavdos'un statüsüne ilişkin iddia konusundaki geri adım, hiçbir şekilde Türkiye'nin gri bölgeler tezinin geçerliliğini sorgulatan bir anlam ifade etmemektedir. Zira, bu olay sadece Ege'deki mevcut hukuki durumun ne kadar karmaşık olduğunu gösterir. Aynı şekilde, tarafların egemenlik konusundaki algılarının ne kadar farklı olduğunu ve her an yeni bir egemenlik uyuşmazlığı ortaya çıkabileceğini de göstermektedir. Şu halde bu şekilde egemenlik dağılımı bağlamında hukuki bir kaosun hüküm sürdüğü bu denizde, çizilmiş, saptanmış bir sınırdan söz etmenin mümkün olmadığı sonucu çok açık bir şekilde ortadadır.

Egemenliği devredilmemiş adalara ilişkin bir diğer kriz, Plati Kayalığı'na ilişkin olarak yaşanmıştır. Plati Kayalığı, Kardak Kayalıkları'nın yaklaşık 6 mil güneydoğusunda ve egemenliği tartışmalı bir diğer ada olan Keçi Adası'nın (Pserimos) hemen batısında yer alan, egemenliği tartışmalı bir kayalıktır. Kriz, Yunanistan'ın, yeni evlenecek olan Yunanlı bir balıkçı ve İtalyan asıllı bir bayandan oluşan bir çiftle, Plati Kayalığı'nı düşük bir ücretle kiralaması ile başlamıştır²⁶⁴. Bu, çok açık biçimde Yunanistan'ın, egemenliği tartışmalı olan bu kayalık üzerindeki egemenlik gösterisidir. Dönemin Türk yetkilileri girişimin hukuka aykırılığına vurgu yapan ve Yunanistan'ı uyaran açıklamalar yapmış²⁶⁵, çiftin evlenme töreni, Türk jet ve hücum botları eşliğinde, kayalık üzerinde gerçekleştirilmiştir²⁶⁶.

²⁶⁴ <http://www.radikal.com.tr/1999/05/15/dis/03pla.html> (19.02.2009).

²⁶⁵ Milliyet, 16 Mayıs 1999, s. 19, Konuya ilişkin Genelkurmay değerlendirmesi ve dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman DEMİREL'in açıklaması için bkz: Cumhuriyet, 16 Mayıs 1999, s. 1 ve 8.

²⁶⁶ <http://www.radikal.com.tr/1999/05/16/dis/02tur.html> (19.02.2009).

Kardak meselesi ise, Krizin atlatılmasıyla beraber kamuoyunun gündeminden düşmüştür. Ancak gerek iki tarafın dışişleri bakanlıkları gerek genelkurmay başkanlıkları için durum böyle değildir. Özellikle balıkçılıkla ilgili faaliyetler nedeniyle iki tarafın deniz kuvvetleri unsurlarının Kardak civarında karşı karşıya geldikleri görülmektedir. Bu karşılaşmalar tarafların (özellikle Yunan tarafının) eskiye nazaran daha soğukkanlı nota ve açıklamalarına konu olmuştur. Yunanistan'ın soğukkanlılığının nedeni aşağıda değinileceği gibi, Yunanistan'ın yeni stratejik açılımı çerçevesinde, 1999 Helsinki Zirvesi'nden sonra Türk–Yunan sorunlarının AB eksenine kaymasıdır. Kardak Kayalıkları'nın kamuoyunun gündemine tekrar yoğun bir şekilde gelmesi ve Türk ve Yunan sahil güvenlik botlarının bölgede giriştiği mücadelenin gazete ve televizyonlara yansımaları, 2007 Aralık ve 2008 Ocak tarihlerinde, çipura balığı nedeniyle olmuştur. Alyanak olarak da bilinen, az kılıçlıklı ve eti çok lezzetli olan çipura balığı, Ege Denizi'nde çok yaygın olarak yaşamaktadır. Çipura sürüleri Aralık ve Ocak aylarında, özellikle Kardak Kayalıkları bölgesi civarından yoğun olarak geçmekte ve Türk ve Yunan balıkçılar tarafından avlanmaktadır. Bu sırada Türk ve Yunan sahil güvenlik botları arasında karşılaşmalar gerçekleşmekte ve ufak çaplı gerginlikler yaşanmaktadır. Her sene Aralık–Ocak aylarında yaşanan bu mutad karşılaşmalar, özellikle 2007 Aralık ayında daha yoğun ve etkili gerçekleşmiştir. Bunun en büyük nedeni, Yunan sahil güvenliğinin hem Kardak bölgesinde avlanan Türk balıkçı teknelerini uzaklaştırması hem de Yunan balıkçı teknelerine Türkiye'ye ait Çavuş Adası'na kadar refakat etmesidir. Aynı şekilde bölgeye Zodyak botlarla intikal eden Yunan SAT komandoları da Türk karasularına girerek Türk balıkçı tekneleri ile Türk gazetecileri buldukları yerden

ayrılmaya zorlamıştır.²⁶⁷ Türk tarafının itidalli tutumu gerginliğin ciddi bir krize dönüşmesini engellemiş ve Türk Sahil Güvenliği sadece botlarını kullanarak, Yunan deniz unsurlarının ihlaline karşı önleme yapmıştır. Aynı şekilde, bölgede çipura mevsiminin başlaması ile 2008 Aralık ayında da iki tarafın balıkçıları avlanmaya başlamıştır. Her ne kadar balıkçıların birbirlerine jestler ve iltifatlar eşliğinde ortaklaşa avlandıkları bildirilmiş ise de²⁶⁸ bölgede zaman zaman Türk ve Yunan deniz kuvvetleri unsurlarının devriye gezdiği görülmektedir²⁶⁹. 2009 Ocak ayının ilk günlerinde ise gerginlik artmıştır. İki Yunan sahil güvenlik botu eşliğindeki Yunan balıkçı tekneleri Kardak Kayalıkları açıklarında avlanırken Türk sahil güvenliğinin müdahalesi sonucu uzaklaştırılmış; sonradan Yunan sahil güvenlik botlarında birinin, Çatal Ada açıklarına kadar gelmesi üzerine Türk sahil güvenlik botu tarafından önlendiği ve aralarında 20 dakikalık bir kovalamacının yaşandığı ve gerginliğin Kilimli (Kelemez, Kalimnos) Adası ve uluslararası sularda da sürdüğü kaydedilmiştir²⁷⁰.

Tüm bu gelişmeler Kardak Kayalıkları üzerindeki egemenlik tartışmasına bağlı olarak, bu alanda bir karasuları sınırlandırması olmadığını gösterir. Aynı durum, sadece bu bölge açısından değil, Ege'nin diğer alanları açısından da geçerlidir. Gerçekten de benzer bir olay Kardak Kayalıkları'nın kuzeyinde yer alan Bulamaç Adası'nda (Farmakonissi Adası) meydana gelmiştir. 31 Aralık 2008 tarihinde, Türkiye tarafından, Türk hava sahasının ihlal edildiği açıklandığı; ihlali yapan Yunan

²⁶⁷ Hürriyet, 31 Aralık 2007, s. 19.

²⁶⁸ Hürriyet, 16 Aralık, 2008, s. 19.

²⁶⁹ Hürriyet, 15 Aralık, 2008, s. 20.

²⁷⁰ Hürriyet, 3 Ocak 2009, s. 14.

helikopterinin içinde Yunan Genelkurmay Başkanı Dimitris GRAPSAS ile Kara Kuvvetleri Komutanı, Dimitris VULGARIS'in bulunduğu belirtilmiştir²⁷¹. Aslında bu olaydan daha önce Noel'de, Bulamaç Adası (Farmakonissi Adası) garnizonuna asker taşıyan bir başka Yunan helikopterinin, Türk birimleri tarafından radyo kanalıyla uyarıldığı kaydedilmiştir²⁷². Türkiye'nin Yunan helikopterlerinin Bulamaç Adası (Farmakonissi Adası) üzerinde Türk hava sahasını ihlal ettiğine ilişkin iddialarının, Cumhurbaşkanı Karolos PAPOULIAS'ın Türkiye'yi "huysuz komşu" olarak ilan etmesine neden olduğu ve 6 Ocaktaki "suya haç atma" töreni için Eşek Adası'na (Agathonissi Adası) ziyarette bulunmaya sevkettiği belirtilmiştir²⁷³. Nitekim PAPOULIAS, 6 Ocakta Eşek Adası'nda (Agathonissi Adası) yapılan törene katılmış ve Türkiye'nin tutumunu ve gri bölgeler tezini eleştiren açıklamalarda bulunmuştur²⁷⁴. Söz konusu iki adanın önemi, egemenliklerinin tartışmalı olmasıdır. Yunanistan bu girişimleri ile, aidiyeti belirsiz bu iki ada üzerinde egemenlik gösterisi yapmaktadır. Cumhurbaşkanı ve yüksek rütbeli komutanların katılımı ile, Yunanistan'ın egemenlik gösterisini daha yüksek bir profilden yürütme çabasında olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu egemenlik gösterisinin, Ege'deki egemenlik uyuşmazlığı bağlamında geçerli olan mevcut hukuki durum açısından hiçbir hukuki

²⁷¹ Radikal, 3 Ocak 2009, s. 12; Hürriyet, 3 Ocak 2009, s. 14.

²⁷² <http://www.tanea.gr/default.asp?pid=2&ct=1&artid=4494749>, (06.01.2009). Yunanca olan TaNea Gazetesinin internet sitesindeki haberden, "Google Translate" aracılığıyla İngilizceye çevrilerek alıntı yapılmıştır.

²⁷³ http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_politics_100002_03/01/2009_103505, (04.01.2009)

²⁷⁴ <http://www.stargazete.com/dunya/yunanlilar-turkiye-ile-barisci-birgelecek-istiyor-160307.htm>, (07.01.2009)

etkisi bulunmadığı belirtilmelidir. Bu durum, konumuz açısından ise çok kesin bir şekilde aidiyet uyuşmazlığı çerçevesinde bu bölge açısından da tıpkı Kardak Kayalıkları bölgesinde olduğu bir karasuları sınırlandırması yapılmamış olduğunu ve buna bağlı olarak hava sahası sınırının da belli olmadığını ortaya koymaktadır.

Benzer durum Yunan sahil güvenliğinin Türk balıkçılara karşı tutumunda da görülmektedir. Gerçekten de her ne kadar büyük çoğunluğu basına yansımaya da Ege’de, Yunan sahil güvenlik botlarının tacizine uğramamış profesyonel bir Türk balıkçısı bulunamaz. Bu tacizlerin, tam yol balıkçı teknelerinin üzerine gitme, balıkçı teknelerinin çevresinde tur atma, el kol hareketleri ve megafonla sözlü olarak geri dönmeye zorlama, balıkçıların ağlarını kesme ve oltalarına el koyma ve havaya ve tekneye ateş açma²⁷⁵ şeklinde gerçekleştirildiği bilinmektedir. Üstelik bunların çoğu, Yunanistan’ın, Menteşe Adaları bölgesi açısından, geçerliliğini iddia ettiği 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı’nın çizdiği sınırın Türk tarafında ve diğer bölgelerdeki Türk–Yunan karşılıklı sahillerindeki sınırlandırma açısından iddia ettiği orta hattın Yunan tarafında değil, Türk tarafında Yunan botlarının tacizi ile karşılaşmıştır. Bu da bizatihi Yunan tarafından ortada orta hattın olmadığını anlayışını gösteren uygulamalardır. Bu tacizlerden biri Kasım 2008 de Türk basınına yansımıştır²⁷⁶. Bir Türk balıkçı ailesi Akyarlar ile İstanköy (Kos) Adası arasında, Akyarlar’dan 1 mil

²⁷⁵ Mesela, Genelkurmay Başkanlığı’nın resmi internet sitesinde, 17 Şubat 2009 tarihinde, bir Yunan sahil güvenlik botunun, Dikili Bademli açıklarında “Eşref Kardeşler” adlı Türk balıkçı teknesine ateş açmak suretiyle tacizde bulunduğu açıklanmıştır.

http://tsk.mil.tr/HABERLER_veOLAYLAR/3_Kara_Sulari_Ihlalleri/kara_sulari_ihlalleri_2009.htm
(19.02.2009)

²⁷⁶ Bkz: Hürriyet, 18 Kasım 2008, s. 21; Vatan, 18 Kasım 2008, s. 15.

uzaklıkta ahtapot avlarken, İstanköy (Kos) Adası'ndan geldiği sanılan bir Yunan sahil güvenlik botunun acımasız tacizine uğramış ve geri dönmek zorunda kalmıştır. Aşağıda ayrıntısına girileceği gibi, bu olaylar sadece Ege'de bir karasuları sınırı olmadığını göstermekle kalmayıp, aynı zamanda, Yunanistan'da orta hat yönteminin uygulanmasına yönelik bir *opinio juris* olmadığını da açıkça ortaya koymaktadır.

D) Kriz ve Sonrasında AB'nin Ege Denizi'ndeki Sorunlara İlişkin Tutumu ve Ege'deki Mevcut Duruma Etkisi:

1) Kriz ve Sonrasında AB'nin Tutumu:

Kardak Krizi'nin en sıcak dönemlerinde, Yunanistan Türkiye'yi AB'ne şikayet etmiştir. Gerçekten de Yunan dışişleri bakanı Teodoros PANGALOS'un, AB Konseyi'nin 29 Ocak'ta Brüksel'de yapılan toplantısında, Türkiye'yi Ege Denizi'nde kışkırtma yapmakla itham ettiği kaydedilmiştir²⁷⁷. Yunanistan ilk başlarda AB Komisyonu'ndan beklediği desteği alamadığı ve fakat Avrupa Parlamentosu'nda Yunan lehine görüşlerin hakim olduğu görülmektedir²⁷⁸. Buna karşın daha sonra AB Komisyonu'nun, AB'nin, tam üyesi Yunanistan ile bütün kalbiyle dayanışma içinde

²⁷⁷ Cumhuriyet, 30 Ocak 1996, s. 19. Aynı şekilde PANGALOS'un, Türkiye AB ilişkilerindeki olumlu her gelişmeyi engellemekle tehdit ettiği ve Türkiye'ye yapılacak ekonomik yardımları yokuşa süreceklere ilan ettiği belirtilmiştir. Bkz: Cumhuriyet, 31 Ocak 1996, s. 11.

²⁷⁸ Cumhuriyet, 1 Şubat 1996, s. 10.

olduğunu açıkladığı ve bunun Yunanistan'da memnuniyetle karşılandığı belirtilmiştir²⁷⁹. Türkiye'nin ise, AB üyesi devletlerin büyükelçilerine verdiği brifingte, AB Komisyonu'nun Yunanistan yanlısı bu açıklamasına tepki gösterdiği ve bazı AB üyesi diplomatların ise, AB Komisyonu'nun Türk-Yunan uyuşmazlığı konusunda görüş bildirme yetkisi bulunup bulunmadığını sorguladığı kaydedilmiştir²⁸⁰. Türkiye'nin tepkisi Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Ömer AKBEL'in, "Söz konusu dayanışma açıklaması, olayın ciddi bir analizi yapılmadan, kimin haklı, kimin haksız olduğu saptanmadan, sadece taraflardan birinin AB üyesi olmasından hareketle yapılmıştır. Böyle bir tutumun kabulü ve insaf ölçüleriyle bağdaştırılması mümkün değildir" şeklindeki beyanatıyla ifade edilmiştir²⁸¹.

Avrupa Parlamentosu ise kabul ettiği 15 Şubat 1996 tarihli kararla, Türkiye'nin resmi açıklamalarıyla bir AB üyesi devletin egemenlik haklarını sorguladığı ve toprak talebinde bulunduğunu, Kardak Kayalıkları'nın 1923 Lozan Andlaşması, 1932 Türk-İtalyan Protokolü ve 1947 Paris Andlaşması uyarınca Yunan toprağı olduğunu, Türkiye'nin Kardak Krizi konusundaki tutum ve yaklaşımının, Ege'deki statükoyu değiştirmeye yönelik daha büyük bir politikanın bir parçası olduğunu, Türkiye'nin bir AB üyesi olan Yunanistan'ın haklarını çiğnediğini ve Yunan sınırlarının aynı zamanda AB'nin dış sınırları olduğunu ilan etmiştir²⁸². Türkiye'nin ise bu karara, hukuki dayanaktan yoksun olması ve Avrupa Parlamentosu'nun Türk-

²⁷⁹ Cumhuriyet, 9 Şubat 1996, s. 10.

²⁸⁰ Cumhuriyet, 10 Şubat 1996, s. 11.

²⁸¹ Cumhuriyet, 11 Şubat 1996, s. 6.

²⁸² Cumhuriyet, 16 Şubat 1996, s. 1 ve 10.

Yunan sorunlarına tek taraflı yaklaştığı gerekçesiyle tepki gösterdiği bildirilmiştir²⁸³. Aynı şekilde Avrupa Parlamentosu, 18 Eylül 1996 tarihli oturumunda aldığı zehir zemberek kararının²⁸⁴ B fıkrasında, Ege Denizi ve Kıbrıs'taki provokasyonları göz önünde bulundurduğunu belirterek, açıkça bu olaylardan Türkiye'yi suçlayan bir tavır almıştır. Bu karar taraflı ve doğruları yansıtmamaktadır. Bu bağlamda, Avrupa Parlamentosu'nun Ege Denizi ve Kıbrıs'taki provokasyonları kimlerin çıkardığını çok iyi bilmesine rağmen, Yunanlı parlamenterlerce empoze edilen görüşlerin doğruluğunu araştırmadan benimsediği eleştirisi getirilmiştir²⁸⁵. Aynı şekilde AB Konseyi'nin de Yunan tezine açık destek veren, Kardak Krizi'nin çıkmasından Türkiye'yi sorumlu tutan bir karar aldığı belirtilmiştir²⁸⁶.

Türkiye'nin tam üyelik sürecine ilişkin sonraki tarihli AB belgelerinde de Ege Denizi'ne ilişkin Türk-Yunan uyuşmazlıklarının gündeme geldiği görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye ile AB arasındaki ilişkileri kopma noktasına getiren 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde, Türkiye'nin AB ile bağlarını güçlendirmesi şartlarından biri olarak, Yunanistan ile tatminkar ve istikrarlı ilişkiler kurmasına ve anlaşmazlıkların özellikle UAD yoluyla çözümlenmesi öngörülmüştür²⁸⁷. Türkiye'yi aday ülke olarak kabul eden 1999 Helsinki Zirvesi'nin Sonuç Belgesi'nin 4.

²⁸³ Cumhuriyet, 16 Şubat 1996, s. 10; Zaman, 16 Şubat 1996, s. 5.

²⁸⁴ Söz konusu karar metni için bkz: İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni, 15–30 Eylül 1996.

²⁸⁵ İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni, 1–15 Ekim 1996.

²⁸⁶ Mehmet Ali **Birand**: 31 Temmuz 1959'dan 17 Aralık 2004'e Türkiye'nin Büyük Avrupa Kavgası, Doğan Kitap, 12. Baskı, 2005, s. 372.

²⁸⁷ Bkz: "Avrupa Birliği ve Türkiye", T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 5. Basım, 2002, s. 240.

paragrafında, AB Konseyi, anlaşmazlıkların BM Andlaşması'na uygun olarak barışçı yoldan çözümlenmesi ilkesini vurgulamış ve aday devletleri devam eden sınır anlaşmazlıkları ve diğer ilgili konuları çözmek için her gayreti göstermeye davet ederek, bunda başarılı olunamadığı takdirde, anlaşmazlığın makul bir süre içinde UAD'na götürülmesi gerektiği ve bu sürenin en geç 2004 yılı sonu olduğunu belirtmiştir²⁸⁸. Özellikle belirtilen 4. paragraf ile Kıbrıs'la ilgili olan 9. paragraf taraflar arasında kriz yaratmış, bu paragraflardaki ifadeler değiştirilmesine rağmen kriz yatışmamış, ancak AB Dönem Başkanı ve Finlandiya Başbakanı Paavo LIPPONEN'in Başbakan Bülent ECEVİT'e gönderdiği mektup ve Xavier SOLANA ile Gunther VERHEUGEN'in Ankara temasları neticesi kriz atlatılarak, Türkiye'nin metni kabulü sağlanmıştır²⁸⁹. Helsinki kararları ile, Ege Sorunları ve Kıbrıs'ın Türkiye'nin AB üyeliği ile bağlantılandırıldığı ve her iki konunun da nitelik değiştirerek, Türkiye–Yunanistan ekseninden çıkarak, Türkiye–AB eksenine girdiği belirtilmiştir²⁹⁰. Daha sonraki AB kararları da bu görüşü güçlendirmiştir.

²⁸⁸ Metin için bkz: http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html, (19.12.2008).

²⁸⁹ Söz konusu gelişmeler ve mektup metni için bkz: **Birand**, s. 391–405.

²⁹⁰ **Fırat**, (Yunanistan'la İlişkiler, Cilt:II), s. 480. Ayrıca bkz: Kostas **Ifantis**: “Whither Turkey? Greece's Aegean Options”, Turkey's Accession to the European Union: An Unusual Candidacy, Constantine **Arvanitopoulos** (ed.), Springer, Athens, 2009, s. 123. Çalışma konumuzla doğrudan ilgili olmasa da konunun bütünlüğü açısından bu noktada bazı tespitlerde bulunmak da fayda vardır. Türk–Yunan sorunlarının AB eksenine kayması, Yunanistan'ın yeni stratejik açılımının başarısıdır. Yunanistan ilk başlarda Türkiye'nin AB'ne yaklaşmasını önlemeye çalışmıştır. Bu bağlamda 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'nin AB üyeliğine kabul edilmemesi ilişkileri dondurmuştur. Zirve'de alınan bu kararda Yunanistan'ın payı büyüktür ve ilk bakışta bu, Yunan diplomasisinin bir başarısı olarak değerlendirilmiştir. Ancak, gelişen olaylar aksini göstermiş ve AB'den ümidini kesen Türkiye daha bağımsız hareket etme kabiliyetini kazanmış, bu da Yunanistan'ın AB'ni Türkiye'ye

karşı kullanama imkanını elinden almıştır. Bkz: Birgül **Demirtaş-Çoşkun**: “Ankara-Atina İlişkilerinde Son Dönem: Değişenler ve Değişmeyenler”, Türkiye-Yunanistan: Eski Sorunlar, Yeni Arayışlar, Birgül **Demirtaş-Çoşkun** (ed.) ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s. 205. Türkiye'nin AB ile bağı olmadığı takdirde bağımsız bir dış politika izlediğini gören Yunanistan, daha sonraları SIMITIS anlayışı çerçevesinde Türkiye'nin AB sürecinin en önemli destekleyicilerinden biri olmuştur. Yunanistan bu noktada Türkiye arasında bulunan sorunları AB eksenine çekip kendi lehine çözümlene yönünde bir strateji uygulamaya başlamıştır. Gerçekten de SÖNMEZOĞLU'na göre: “Ülkenin siyasi kaderini esas olarak AB içerisindeki başarılarla göre yönlendirme arzusundaki Simitis, bu amacını gerçekleştirebilmek için Türkiye ile olan sorunları da hem Papandreu'ya göre çok daha yumuşak bir üslupla ele almaya hem de Türkiye'nin AB'ye olan ilgisini değerlendirerek iki ülke arasındaki sorunlara ilişkin Yunan tezlerini Ankara'ya Türkiye'nin AB sürecindeki aşamalarda kabul ettirmeye yöneldi. Simitis böylece Türkiye ile olan sorunları Türkiye'nin ağır bastığı güç ve stratejik hesaplar zemininde değil, Yunanistan'ın daha avantajlı olduğu AB zemininde çözüme kavuşturmak istiyordu. Bununla birlikte, Yunanistan kamu oyunun konuya ilişkin hassasiyetini dikkate alan Simitis yönetimi bu politikasını aniden değil yavaş yavaş uygulamaya yöneldi.” **Sönmezoğlu**, s. 610'dan naklen. Bir Yunanlı yazar tarafından da bu görüş, Türkiye'nin demokratikleşmesi ve AB üyeliği yolunda desteklenmesinin Yunan milli çıkarlarına uygun olduğu, aksi tutumun Türkiye kaynaklı tehlikeyi güçlendirecek ciddi bir yanlış olduğu, Asyalı bir Türkiye'nin daha büyük bir tehdit kaynağı olarak belireceği şeklinde ifade edilmiştir. Bkz: Alexis **Heraclides**: Yunanistan ve “Doğu'dan Gelen Tehlike” Türkiye”, Türk-Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları, Mihalis **Vasilyadis**-Herkül **Millas** (çev.), İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003, s. 167. Bir başka Yunanlı yazar ise, Yunan tarafının stratejisinin, Türkiye'nin Avrupa ile uyumuna destek olarak, Türk-Yunan sorunlarını, Türk-AB sorunları haline getirmek olduğunu belirtmiştir. Bkz: **Athanasopoulos**, s. 126-127. Yunanlı yetkililerin basına yansıyan demeçleri de bu görüşü desteklemektedir. Mesela Yunan Dışişleri Bakanı Dora BAKOYANNI, Avrupa Birliği Asamblesi'nde yaptığı konuşmada, Yunanistan'ın Türkiye'nin AB sürecini desteklemesinin bilinçli bir stratejiye dayandığını söylemiştir. Bkz: “Bakoyanni'den dram yorumu”, <http://www.ntvmsnbc.com.tr/news/377435.asp>, (21.06.2006). Aynı şekilde Kıbrıs Rum Kesimi lideri PAPADOPULOS, daha önceleri Türkiye'ye karşı veto kartını kullanmaya ve Türkiye'nin AB üyeliğini engellemeye daha hevesli iken, sonradan tutumunda bir yumuşamaya gittiği

17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi'nin Sonuç Belgesi'nin 20. paragrafında AB Konseyi, Türkiye'nin henüz çözümlenmemiş sınır anlaşmazlıklarının çözümlenmesine yönelik tutumunu ve bu arada istikşafi görüşmelerin devamını memnuniyetle karşıladığını ve katılım süreci üzerinde yansımaları bulunan çözülmemiş anlaşmazlıkların gerektiği takdirde çözüm bulunması amacıyla UAD'na getirilmesi gerektiğine dair görüşünü teyid ettiğini belirtmiştir²⁹¹. 3 Ekim 2005

ve daha temkinli beyanlarda bulunduğu görülmektedir. PAPADOPULOS'un tutumunu değiştirenin açıklanmaya çalışılan Yunan stratejisi olduğu açıktır. Nitekim Atina'da Yunan hükümeti ile yapılan görüşmede, Yunan Başbakanı Kostas KARAMANLIS'in, PAPADOPULOS'a, Türkiye'nin üyelik sürecinin kesintiye uğramasının bu aşamada Yunanistan'ın milli çıkarlarına aykırı düştüğü mesajını verdiği ve bunun sonucu olarak da PAPADOPULOS'un veto yetkisini kullanmak konusunda daha temkinli açıklamalar yaptığı kaydedilmiştir. Bkz: "Papadopulos'tan temkinli açıklamalar", <http://www.ntvmsnbc.com.tr/news/379359.asp>, (13.07.2007). Yunanistan'ın bu stratejik açılımı sonuç vermiş ve değinilen AB belgelerinde görüleceği gibi, Ege uyuşmazlığı, tam üyelik bağlamında Türkiye'nin yükümlülüğü haline gelmiştir. Bu bağlamda AB'nin Türkiye ile Yunanistan arasında bulunan sorunların çözümünde üstü örtülü de olsa kendini yetkili gördüğü kaydedilmiştir. Bkz: Ertan **Köse**: Yunanistan ve Bitmeyen Kin, IQ Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005, s. 274. Aynı şekilde, Helsinki'den önce, Türkiye'nin karşısında Yunanistan'ın olduğu, ancak Helsinki'den sonra ise, Türkiye'nin karşısında artık AB'nin olduğu vurgulanmış ve Helsinki'de Yunanistan'ın, AB'nin ortak bir dış politika oluşturması ve Yunan dış politikasının da bu şemsiyenin altına alınması isteğinin gerçekleştiği belirtilmiştir. Turgay **Cin**: "Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları ve Avrupa Birliği", Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı, Cilt II, Beta Yayınları, İstanbul, 2001, s. 1203.

²⁹¹ Metin için bkz: <http://www.mfa.gov.tr/17-aralik-ab-devlet-ve-hukumet-baskanlari-zirvesi-sonuclarinin-turkce-tercumesi.tr.mfa>, (19.12.2008). Bir Yunanlı yazar, 1999 Helsinki Zirvesi'nde alınan kararın AB'nin Türk-Yunan uyuşmazlığına müdahalesi açısından bir devrim niteliği taşıdığını, buna karşın, 2004 Brüksel Zirvesi'nde alınan ve Türkiye ile katılım müzakerelerinin 2005 Ekim

tarıhli Müzakere ereve Belgesi'nin 6. paragrafında ise, Türkiye'nin iyi komşuluk ilişkileri konusundaki koşulsuz taahhüdü ile süregelen sınır anlaşmazlıklarının gerektiğinde UAD'nın yargı yetkisi de dahil olmak üzere, BM Andlaşması'nda yer alan anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi ilkesine uygun olarak çözümlenmesi yönündeki yükümlülük, Türkiye'nin kaydettiği ilerlemeyi gösteren bir şart olarak kabul edilmiřtir²⁹². 9 Kasım 2005 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi'nin Kısa–vadeli öncelikler bölümünde, süregelen sınır anlaşmazlıklarının gerektiğinde UAD'nın yargı yetkisi de dahil olmak üzere, BM Anlaşması'ndaki anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi ilkesiyle uyumlu şekilde çözüme kavuşturulması yönündeki çabaların devam ettirilmesi vurgusu yapılmıřtır²⁹³.

2005 Türkiye İlerleme Raporu'nda ise, “Sınır Anlaşmazlıklarının Barışçıl zm” alt başlığı altında, Yunanistan ile ilişkilerde yaşanan olumlu gelişmelere değinilmiş ve bunlar, “yelik Kriterleri” st başlığı altında yer almıřtır²⁹⁴. Aynı

tarihinde başlayacağına ilişkin karar ile, uyuşmazlıkların çözümü meselesinin bir kenara konduğu eleştirisinde bulunmuştur. Panayotis J. **Tsakonas**: “How Can the European Union Transform the Greek–Turkish Conflict”, Turkey's Accession to the European Union: An Unusual Candidacy, Constantine **Arvanitopoulos** (ed.), Springer, Athens, 2009, s. 113. GrldĞu gibi yazar burada, Türk–Yunan sorunları henüz zlmeden, AB'nin Türkiye ile müzakerelere başlamasını eleştirmektedir ki, aslında sadece bu bile, Yunanistan'ın AB destekli olarak Türkiye ile sorunlarını kendi lehine çözme stratejisinin Yunan doktrinine ne kadar sirayet ettiğinin bir göstergesidir.

²⁹² Metin için bkz: http://www.mfa.gov.tr/data/AB/mcb_tr.pdf, (19.12.2008)

²⁹³ Metin için bkz: <http://www.mfa.gov.tr/data/AB/kob.pdf>, s. 11. (19.12.2008)

²⁹⁴ Metin için bkz: http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2005_ilerleme.pdf, s. 45 ve 150 (19.12.2008)

şekilde 2006²⁹⁵, 2007²⁹⁶, 2008²⁹⁷ ve 2009²⁹⁸ Türkiye İlerleme Raporu'nda da ufak başlık değişiklikleri hariç, sınır uyuşmazlıklarına yapılan atıf hep siyasi kriterler üst başlığı altındadır. Bu durum AB'nin, her ne kadar aksini iddia etse de Ege sorunlarını siyasi bir kriter olarak gördüğünün açık ifadesidir. Bunun hukuki sonucu, Ege sorunlarının çözümlenmesinin Türkiye'nin üyeliği için bir kriter oluşturmasıdır²⁹⁹. Burada şu hususu vurgulamak gerekir; AB'nin Türkiye'ye yüklediği anlaşmazlıkları çözümlenme yükümlülüğü sadece AB ile ilişkilerde Türkiye açısından tam üyelik için geçerli olan bir yükümlülüktür. Yoksa uluslararası hukuk açısından Yunanistan ile olan anlaşmazlıkları çözümlenme bağlamında bir yükümlülük doğurmaz. Uluslararası hukukta, uyuşmazlık konusuna ilişkin görüşme yapmak bir örf ve adet hukuku kuralıdır ve bir yükümlülüktür; fakat, görüşme yükümlülüğü zorunlu olarak bir

²⁹⁵ Metin için bkz:

http://www.mfa.gov.tr/data/AB/IlerlemeRaporu_8Kasim2006_TamamininCevirisi1.pdf, s. 23.

²⁹⁶ Metin için bkz. http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2007IlerlemeRaporu_Tr.pdf, s. 24–25.

(19.12.2008)

²⁹⁷ Metin için bkz: <http://www.mfa.gov.tr/data/AB2008-ab-ilerleme-raporu.pdf>, s. 28–29.

(19.12.2008)

²⁹⁸ Metin için bkz:

http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2009_Ilerleme_Raporu_Gayriresmi_Turkce_Tercume.pdf, s. 32. (18.

04. 2010)

²⁹⁹ Kaldı ki AB'nin genişleme ilke ve kurallarını düzenleyen 15 Temmuz 1997 tarihli “Gündem–2000” Raporu'nun Sınır Uyuşmazlıkları” başlıklı 8. Bölümünde, sınır sorunlarını çözülmesi veya bu sorunların çözülmek üzere UAD'na havale edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Raporun ilgili bölümü için bkz: **Bölükbaşı**, s. 75–76; **Aksu**, s. 121. Bu düzenleme çerçevesinde meseleye bakıldığında, Türkiye'nin AB'ne aday olabilmesi için öncelikle Yunanistan ile olan her türlü sorununu çözmesi, çözümsüzlük halinde ise UAD'nın yargı yetkisini tanıyarak verilecek kararı önceden kabul etmesi yükümlüğünün bulunduğu hususunun altı çizilmiştir. Bkz: **Aksu**, s. 121.

sonuca ulaşmayı kapsamamaktadır³⁰⁰. Bir başka ifadeyle tarafların aralarındaki uyuşmazlığa ilişkin görüşmelerde bulunmaları bir yükümlülük iken, bu görüşmelerin tarafları anlaşmaya götürmesi zorunluluğu yoktur. Dolayısıyla, taraflar arasındaki uyuşmazlık, uluslararası barış ve güvenliği etkilemediği takdirde çözümsüz kalabilir, bununla beraber Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın 2/4. maddesi gereğince, tarafların söz konusu uyuşmazlığı kuvvet kullanma yoluyla çözmesi yasaklanmıştır. Demek ki AB'nin bu tutumu genel uluslararası hukuk açısından uyuşmazlıkların çözümü yükümlülüğü doğurmuyorsa da, Türkiye'nin AB'ne tam üyeliği açısından bu yükümlülüğü doğurmaktadır.

Gerçekten de Türkiye ile ilgili AB kararlarında, her ne kadar Kıbrıs meselesinin BM merkezli olarak çözümlenmesi öngörülse³⁰¹ ve sınır meselelerinin çözümünde BM Andlaşması'na atıf yapılsa da AB'nin tutumu, BM sistemine yapılan atıflarla uyumlu değildir. Nitekim, AB Komisyonu, Türkiye'nin Rum gemi ve uçaklarına hava ve deniz limanlarını açmaması üzerine, 29 Kasım 2006 tarihinde aldığı karar ile bazı müzakere başlıklarını askıya alınmasını tavsiye etmiştir. AB Dışişleri Bakanları, söz konusu tavsiye kararını Liderler Zirvesi'ne götürme kararı almış ve 15 Aralık 2006 tarihinde yapılan Zirve'de, Komisyon'un tavsiye kararı kabul edilerek, müzakereler sekiz başlıkta askıya alınmıştır. Demek ki AB, BM merkezli bir çözümü beklemek yerine, kendi yaptırımlarını uygulayabilmekte bir

³⁰⁰ Bkz: Hüseyin **Pazarcı**: Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000, s. 6.

³⁰¹ AB kararlarında Kıbrıs'la ilgili kısımlar için bkz: Bahadır Bümin **Özarlan**: Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 143–188.

sakinca görmemektedir. Bu da Kıbrıs ve Ege uyuşmazlıklarının çözümünün, AB organları tarafından Türkiye'nin bir yükümlülüğü olduğu şeklinde değerlendirildiğinin en açık göstergesidir. Kaldı ki Kıbrıs meselesinde, BM Teşkilatı'nın yapacağı girişimlerde, GKRY'nin adanın tümünü temsilen AB üyesi olması gerçeğini kolayca yadsıyamayacağı bir gerçektir. Bunun gibi, Kıbrıs Meselesi'nde AB'nin tam üyelik müzakereleri için işlettiği yaptırımlar (müzakerelerin askıya alınması gibi), bir diğer sınır meselesi olan Ege uyuşmazlığı bağlamında da gündeme gelebilecektir. Özellikle, Ege'nin coğrafi yapısı neticesi vaki olan çetrefilliği ve tarafların tabiri caiz ise 360 derecelik farklı argümanlara dayanmaları ve kemikleşmiş görüşleri, Ege sorunlarının çözümünün kolay olmayacağını göstermektedir. Bu bağlamda, 2004 sonu geçmesine rağmen UAD'na gidilmemesi, istikşafi görüşmelerin olumlu geçtiği ve bir uzlaşma zemini bulunabileceği şeklinde yorumlanabilir³⁰². Ancak, bu kadar kısa zamanda Ege gibi

³⁰² Bununla beraber, Yunanistan'ın Ege uyuşmazlığında, sadece kıta sahanlığının bir uyuşmazlık konusu olduğu ve diğer sorunların Yunanistan'ın münhasır egemenlik yetkisine girdiği ve kıta sahanlığı sorunu için de UAD'na başvurma bağlamında kendisini gösteren geleneksel görüş ve tutumundan dönmediği görülmektedir. Gerçekten de, Yunanistan hükümet sözcüsü vekili Evangelos ANDORAS'ın, iki ülke arasındaki istikşafi görüşmelerin sürdüğünü ve fakat, kıta sahanlığı sorununun UAD'na götürülmesinin Yunan hükümetinin Türkiye ile ilişkilerindeki stratejisinin bir bölümünü oluşturduğu yorumunu yaptığı belirtilmiştir. "Lahey Stratejimiz Dahilinde", <http://www.ntvmsnbc.com.tr/news/376279.asp> (10.06.2006). Eski Yunanistan Cumhurbaşkanı, Konstantin STEFANOPULOS ise, Kathimerini gazetesine yazdığı bir makalede, iki ülke arasında yalnız kıta sahanlığı değil, hava sahası, FIR hattı ve hatta adaların silahlandırılması gibi sorunların varlığının da kabul edilmesi gerektiğini belirtmiş ve tüm bu sorunların UAD'na bir paket olarak götürülmesini önermiştir. "Kıta Sahanlığı Tek Sorun Değil", <http://www.ntvmsnbc.com.tr/news/374812.asp> (29.05.2006). Bu görüş, Yunan hava ve deniz eski

karışık bir sorunun çözümü için gerçekleştirilen görüşmelerden ciddi bir sonuç alınması zor görünmektedir.

Burada son olarak yukarıda değinilen AB belgelerinde yer alan Ege sorunlarının çözümü için UAD'na yapılan atıfların, UAD'na başvuru konusunda bir yükümlülük getirmediği belirtilmelidir. Gerçekten de Helsinki Kararı çerçevesinde yapılan bir değerlendirmede, Helsinki Kararı'nın Türkiye ile Yunanistan arasında Divanı yetkilendirme konusunda bir hukuki andlaşmaya yol açacak nitelik ve içerikte bir karar olmaması, nitelik olarak AB'ne kabul açısından sadece AB'nin şartlarını açıklayan siyasi bir metin olması ve içerik olarak hukuki bir icap içermemesi, muhatap olarak sadece Türkiye'nin değil, tüm aday devletlerin alınmış olması, Türkiye'nin Ulusal Programı'nda Yunanistan ile sorunlarının çözümü açısından geleneksel tezini savunmaya devam etmesi ve bir sonuçlanma tarihi koymaması ve Divan'ın yetkilendirildiği konunun açıkça tespit edilmiş olmaması nedenleriyle, Divan'a gitme konusunda bir yükümlülük içermediği tespiti yapılmıştır³⁰³.

Şu halde uluslararası hukuk açısından Türkiye'nin UAD'na başvurma yükümlülüğü olmadığı gibi mevcut hukuki durum açısından, muhtemel tek taraflı Yunan başvurusu halinde de UAD'nın yargı yetkisi bulunmamaktadır. Bununla

komutanları ile bir çok köşe yazarı, siyasetçi ve profesör tarafından desteklenmiş olsa da, Yunan hükümeti tarafından ihtiyatla karşılanmıştır. Bkz: "Atina, Türkiye Siyasetini Tartışıyor", <http://www.ntvmsnbc.com.tr/news/374929.asp> (31.05.2006).

³⁰³ Dolunay **Özbek**: "Ege'de Deniz Hukuku Sorunlarının Uluslararası Yargı Yoluna Uygunluğu", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Yıl:22, Sayı: 2, 2002, Prof. Dr. Ergin Nomer'e Armağan, s. 511-512.

beraber, UAD, Türkiye'nin AB ile ilişkiler bağlamında tam üyelik için üstlendiği anlaşmazlıkları çözme yükümlülüğünün bir yolu olarak değerlendirilebilir.

2) Kriz ve Sonrasında AB'nin Tutumunun Ege'deki Mevcut Duruma

Hukuki Etkisi:

Burada asıl konumuzla ilgili önemli olan husus, sınır anlaşmazlıkları tespiti ile AB'nin Ege'de bir sınır sorunu olduğunu kabul etmesidir. Eğer AB, sınır anlaşmazlıkları ile, karasuları sınırlarını kastetmişse, zaten Ege'de karasuları sınırlandırması yapılmamış olduğunu açıkça kabul etmiş demektir. Eğer sınır anlaşmazlıklarından karasuları sınırlandırması kastedilmiyor, sadece Kardak özelinde gün ışığına çıkan egemenlik uyuşmazlığı kastediliyor ise dahi sonuç değişmeyecektir. Zira bu defa AB Kardak'ta bir anlaşmazlığı kabul ederek, en azından bu alan için bir karasuları sınırlandırması yapılmadığını kabul etmiştir. Zira yukarıda belirtildiği gibi ortada bir egemenlik uyuşmazlığı bulunuyor ise, karasuları sınırlandırmasının varlığından söz edilemez. Kardak Kayalıkları benzeri egemenlik devrine konu olmamış ve Ege'nin çeşitli yerlerine yayılmış 150 ada, adacık ve kayalıktan söz edildiğine göre, demek ki bu alanlarda da bir karasuları sınırlandırması yoktur ve AB de bunu kabul etmektedir. Mesela eğer sınır anlaşmazlıklarından hava sahasına ilişkin anlaşmazlık kastediliyorsa, devletin hava ülkesini belirleyen, devletin deniz ve kara ülkesi olduğuna göre, önce deniz sınırının tespiti gerekecektir. Dolayısıyla burada da öncelikle karasuları sınırlandırmasına ihtiyaç vardır. Ancak

Ege'deki hava sahası uyuşmazlığının doğrudan karşılıklı sahillere ilişkin olmadığını altını çizmek gerekir³⁰⁴. Sınır anlaşmazlıkları ibaresinden Ege'de karasuları genişliği sorununun ifade edildiği düşünülebilir. Gerçekten de Yunanistan'ın Ege'de karasularını 12 mile arttırma isteği neticesi ortaya çıkan karasularının genişliği sorunu, hava sahası ve kıta sahanlığı sınırlarını doğrudan etkilemektedir. Ama Ege özelinde karşılıklı sahillerdeki sınırlamaya çok fazla etkisi yoktur. Bununla beraber, Yunanistan'ın sadece kıta sahanlığını bir sorun olarak görmesi ve karasularının genişliğini tespit etmeyi egemenlik yetkileri içinde değerlendirmesi ve AB'nin de Yunan anlayışının dışına çıkmakta istekli olmaması neticesi, bu ifadenin sadece karasuları genişliğine ilişkin olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Sınır anlaşmazlıkları ibaresi ile kıta sahanlığını sınırları ifade ediliyor olsa bile sonuç değişmez. Zira mesela Avrupa Parlamentosu tarafınan kabul edilen 1981 tarihli Fourcade Raporu'nda, açıkça adaların da kıta sahanlığı varlığını kabul edilmekte ve bu adalar ile Anadolu arasında eşit uzaklık yönteminin uygulanması gerektiği belirtilmektedir³⁰⁵. Eğer adaların kıta sahanlığı varsa ve bu Ege'de uygulanacaksa, öncelikle bu adalar ile Türk sahilleri arasında bir karasuları sınırlandırması yapılmalıdır ki, daha sonradan bu sınır aynı zamanda kıta sahanlığı sınırı olsun. Aynı şekilde, Fourcade Raporu'nda, kıta sahanlığı sınırlandırmasında orta hat yöntemine vurgu yapılması da karasuları sınırının olmadığı anlayışını

³⁰⁴ Ege Hava Sahası uyuşmazlığı hakkında değerlendirmeler için bkz: **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 171–206.

³⁰⁵ Bkz: **Toluner**, (AET'nin Gümrük Sınırları), s. 17 ve 26. AB hukuku yönünden, Avrupa Parlamentosu kararlarının bağlayıcılığı yoktur. Bununla beraber, AB'nin belirli konulardaki hukuki anlayış ve duruşlarını anlamak ve değerlendirmek açısından yararlanılabilecek bir kaynak oluşturur.

gösterir. Bir defa Rapor'da bu vurgu yapılarak Ege'de kıta sahanlığı sınırlandırmasının olmadığı tespit edilmektedir. Ege'de kıta sahanlığı sınırlandırmasına yönelik Yunan iddiaları ve Rapor'da yer alan anlayış, kıta sahanlığı sınırlandırmasında orta hat yönteminin, Doğu Ege Adaları ile Anadolu sahili arasında uygulanmasıdır. Dolayısıyla bu anlayış çerçevesinde kıta sahanlığı sınırlandırması, karasuları sınırlandırmasına bağlıdır. Bunun nedeni Yunan iddiaları neticesi karasuları sınırının, (Kuzey Ege'deki istisnai bazı bölgeler dışında) aynı zamanda kıta sahanlığı sınırı da olmasıdır. Bu durumda ortaya çıkan sonuç, eğer sonraki tarihli yukarıda belirtilen AB belgelerinde geçen sınır anlaşmazlıkları ibaresi ile kıta sahanlığı sınırı kastedilmişse, o halde karasuları sınırı bulunmadığı da kabul edilmektedir. Şu halde, bu ihtimalde de AB Ege'de kıta sahanlığı sınırı olmadığını kabul ederek, aynı zamanda Ege'de bir karasuları sınırı olmadığını kabul etmektedir.

Demek ki AB belgelerinde yer alan sınır anlaşmazlıkları ibaresi ile Ege'deki hangi sorun (ister doğrudan karasuları sınırı, ister egemenlik uyuşmazlığı ister sadece kıta sahanlığı ister hepsi bir arada) kastedilirse kastedilsin, son derece açık bir şekilde AB'nin Ege'de bir karasuları sınırlandırması yapılmamış olduğu anlayışını ortaya koymaktadır. AB'nin bu anlayışını ortaya koyan bir başka veri daha bulunmaktadır. Bilindiği gibi, Yunanistan, özellikle Kardak Krizi sonrasında, Yunanistan'ın sınırlarını AB'nin sınırları olarak kabul ettirme isteğini her türlü AB platformunda dile getirmiştir. AB'nin de Yunanistan'ın bu talebine sıcak baktığı ve bazı AB organlarının bu yönde kararlar aldığı belirtilmişti. Yine bu çabaların yoğunlaştığı bir esnada, AB'nin en etkili üyelerinden Almanya Dışişleri Bakan Yardımcısı'nın Yunan To Vima Gazetesine verdiği demeçte, AB'ne üye bir devletin sınırlarının

AB'nin dış sınırları olduğunu, ancak ortaklarından bu sınırların nerede olduğunu ve diğer devletler tarafından kabul edilip edilmediğini açıklamalarını beklediklerini ve “Yunanistan'ın sınırlarının açıkça belirlenmesi için uluslararası hukuk ve hukuki işlemlerin tamamlanmasından sonra sınırların AB askerleri tarafından savunulmasına değinebiliriz” dediği aktarılmıştır³⁰⁶. Bu açıklama çok açık bir şekilde, Yunanistan'ın Ege'deki sınırlarının belirlenmemiş olduğunu ve uluslararası hukuk işlemleri yani anlaşma ile sınırın çizilip kesinleştirilmesi gerektiği noktasındaki anlayışı ortaya sermektedir.

Sonuç olarak şu tespiti yapmak mümkündür: AB'nin Ege sorunlarına yaklaşım şekli, her zaman açıkça belirtilmese de şüphesiz Yunan bakış açısını fazlasıyla yansıtmaktadır³⁰⁷. AB'nin Türkiye ile ilgili belgelerindeki tutumu, Ege sorunlarının çözümünün Türkiye'nin AB üyeliği için bir yükümlülük olduğu anlayışını göstermektedir. Bununla beraber, AB'nin bu tutumunun, uluslararası hukuk açısından bir sonucu yoktur. Gerçekten de AB'nin Yunan iddialarına destek veren yaklaşımı, Ege'deki mevcut hukuki durum üzerinde hukuki bir etki doğurmamakta ve Türkiye'nin haklarına zarar verici bir işlev ifa etmemektedir. Meseleye, karasuları sınırlandırması açısından bakılınca, AB'nin tutumunun Ege'de karasuları sınırlandırması bulunmaması hukuki durumunu etkilemediği, tam aksine, yukarıda belirtildiği gibi, bu durumun AB tarafından da teyit edildiği görülmektedir. Yeri

³⁰⁶ Cumhuriyet, 23 Şubat 1996, s. 8.

³⁰⁷ Nitekim İNALCIK'ta, AB'nin Yunan iddialarına fazlaca meyleden tutumuna, Avrupa'nın Osmanlı Dönemi'nde olduğundan daha da çok, Helen yandaşlarının davalarını kendi davası gibi benimsediğini belirterek dikkat çekmektedir. Bkz: Halil **İnalçık**: “Helenizm, Megali İdea ve Türkiye”, Doğu Batı: İdeolojiler 4, Sayı: 31, s. 21.

gelmişken bu noktada bir tespit daha yapmak gerekmektedir. Ege sorunun çözümünde Yunanistan'ın olduğu gibi Türkiye'nin de çıkarı vardır. Ama ulaşılan çözüm, Yunanistan'ın uluslararası hukuku hiçe sayan aşırı iddialarını kabul ederek Türkiye'nin Ege'deki hak ve çıkarlarından vazgeçmesi ve Ege'deki hayat alanını kaybetmesi şeklinde olmamalıdır. Bu nedenle müzakereler eşit şartlarda yapılmalıdır. Ancak Yunanistan'ın AB'ni Türkiye'ye karşı baskı unsuru olarak kullanma stratejisi ve AB'nin de bu duruma göz yumması, Ege'deki Türk hakları açısından sıkıntılı bir döneme girildiğini göstermektedir. Oysa eğer Ege'de kalıcı çözüm isteniyorsa, ulaşılabilecek çözüm, hakça ilkeler çerçevesinde uluslararası hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

VIII) Ege'de Karasuları Sınırlandırmasının Örf ve Adet Hukuku Bağlamında Yapılmış Olduğuna İlişkin Yunan İddiaları ve Eleştirisi:

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde, Menteşe Adaları dışındaki Doğu Ege Adaları ile Türk sahili arasında Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinde yer alan ve örf ve adet hukuku teşkil eden orta hat yönteminin uygulandığı, Menteşe Adaları bölgesinde ise, yukarıda etraflıca değinilen 4 Ocak 1932 Andlaşması ve 28 Aralık 1932 Protokolü ile andlaşmalar hukuku temelinde bir sınırlandırmaya gidildiği belirtilmiştir³⁰⁸. Yunan doktrini de aynı görüşü

³⁰⁸Bkz:<http://www.mfa.gr/enUS/Policy/Geographic+Regions/SouthEastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Greek+Territorial+Waters+National+Airspace>, (12.11.2008)

paylaşmaktadır³⁰⁹. Yukarıda 4 Ocak 1932 tarihli Ankara Andlaşması ve 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın durumlarına etraflıca değinildiği için, burada yer vermiyoruz. Buradaki önemli nokta, orta hattın örf ve adet olduğunu ve Saruhan ile Boğazönü adaları ile Türk sahilleri arasında uygulanarak da Türkiye tarafından kabul edildiği iddiasıdır. Bir başka ifadeyle, orta hattın Ege'de uygulanarak, bu alanda sınırlandırmanın örf ve adete bağlı olduğu iddiasıdır. Görüldüğü gibi, burada aslında birbirleriyle bağlantılı iki ayrı mesele bulunmaktadır. İlki, uluslararası hukukta karasuları sınırlandırması açısından örf ve adet hukuku niteliğindeki kuralın içeriği; ikincisi ise, Ege'de karşılıklı sahillerdeki karasuları sınırlandırmasının orta hattı esas alan bölgesel nitelikli bir örf ve adet hukuku kuralına bağlı bulunup bulunmadığı meselesidir.

Aşağıda 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi düzenlemeleri ayrıntılı olarak inceleneceği için şimdilik şu kadarını vurgulamak gerekir ki, bu maddelerde yer alan kurallar çok açık biçimde anlaşma/orta hat-tarihi haklar ve diğer özel şartlar şeklinde ortaya çıkmıştır dolayısıyla, örf ve adet hukuku olan kural söz konusu maddelerin içerdiği kurallardır. Bir başka ifadeyle, sadece orta hat bir örf ve adet hukuku kuralı değildir. Kural bir bütün olarak içinde barındırdığı anlaşma ile tarihi haklar ve diğer özel şartlar ile birlikte örf ve adet hukuku kuralı teşkil etmektedir.

³⁰⁹ Bkz: **Katsoufros**, s. 86; **Ioannou**, s. 136–137; **Strati**, (A Greek Perspective), s. 93–94, **Syrigos**, s. 42.

İkinci nokta ise Ege’de uygulanan orta hattın örf ve adet kuralı olması iddiasıdır. Bilindiği gibi, örf ve adet hukuku kuralının, istikrarlı uygulama ve *opinio juris* olmak üzere iki unsuru bulunmaktadır. Dolayısıyla tarafların karasuları sınırlandırması konusundaki anlayışları ve Ege’de karasuları sınırlandırmasının örf ve adet hukuku temelli orta hat yöntemine göre yapıp yapılmadığını tespit için, tarafların fiili uygulama ve *opinio juris*lerinin incelenmesi gerekecektir. Yapılacak bu inceleme, hem tarafların karasuları sınırlandırması konusundaki genel *opinio juris*ini hem de Ege’deki mevcut duruma ilişkin *opinio juris*lerini ortaya çıkaracaktır.

A) Tarafların Uygulamaları:

Tarafların üçüncü devletlerle akdettikleri sınırlandırma andlaşmalarına aşağıda *opinio juris*lerine ilişkin olarak değinilecektir. Tarafların Ege’deki uygulamaları ise çok net ve kesin değildir. Bunun nedeni Ege’de karasuları sınırlandırması yapılmamış olmasıdır. Orta hattı esas alan bir uygulama olabilir³¹⁰. Bu durum esas itibariyle bölgede karasuları sınırlandırması yapılmaması nedeniyle üçüncü devletlerin tereddütlerini önlemek için sözkonusudur. Nitekim Türk Genelkurmay Başkanlığı’nın resmi internet sitesinde çeşitli defalar, karasuları ihlalleri başlığı altında Yunan deniz unsurlarının ihlallerine yer verilirken, orta hattın esas alındığı izlenimi doğmaktadır. Ancak bu hiçbir şekilde Türkiye tarafından orta hattın bir sınır olarak kabul edildiği sonucunu doğurmaz. Aynı şekilde doktrinde de

³¹⁰ İnan-Başeren, (The Troubled Situation), s. 57.

halihazırda, Türkiye ile Yunanistan arasında, Türk anakarası ile Türk anakarasına yakın Yunan adaları arasındaki mesafenin iki tarafın karasuları genişliği toplamından az olduğu hallerde, orta hat yönteminin uygulandığı belirtilmiş, ancak bunun bir deniz sınırı olarak değerlendirilmediği, tarih ve aktüel Türk argümanları karşısında, iki devletin karasularını ayıran bir çizginin çizilmesi ihtiyacı bulunduğu belirtilmiştir³¹¹. Bu meseleye aşağıda değinilecektir.

Aynı şekilde, aşağıda açıklanacağı gibi bir çok defa Yunan sahil güvenlik botları orta hattın Türk sahilleri tarafında kalan deniz alanında avlanan Türk balıkçı teknelerini taciz ederek ve bu alana girerek, bizatihi kendileri orta hatta ilişkin uygulamayı tanımama yönünde bir tutum takınmışlardır. Aynı şekilde Yunanistan tarafından ihlal edilen bu fiili uygulamanın hukuki bir temeli bulunmamaktadır. Fiili uygulamanın örf ve adet hukuku kuralı olarak geçerliliği *opinio jurise* bağlıdır. Bir başka ifadeyle, örf ve adet hukuku kuralının oluşumu için, söz konusu fiili uygulamanın, hukuken zorunlu olduğu inancı ile yapılması gerekir. Nitekim, UAD'nın Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davasında verdiği kararda, istikrarlı uygulamanın, bu uygulamanın bir hukuk kuralı olarak zorunluluğu bağlamında tecelli eden inanç gereği icra edilmesi hususuna vurgu yapılmıştır³¹². Ege'deki orta hat uygulamasının, taraflar açısından, ama özellikle Türkiye açısından hukuki bir zorunluluk olarak değerlendirilmediği görülmektedir. Bu hususları tespit için yapılması gereken, tarafların *opinio juris*lerinin araştırılmasıdır. Bu noktada

³¹¹ İnan–Acer, s. 136.

³¹² Bkz: North Sea Continental Shelf, Judgment, ICJ Reports 1969, para, 77, s. 44. Bundan sonra “North Sea Continental Shelf Case” kısaltması ile atıf yapılacaktır.

yapılması gereken, hem tarafların genel olarak karasuları sınırlandırmasına ilişkin *opinio juris*lerini hem de Ege’de orta hattın tarafların *opinio juris*ini yansıtmayı yansıtmadığını tespit eder.

B) Tarafların *Opinio Juris*leri:

Türkiye ve Yunanistan’ın genel olarak karasuları sınırlandırması açısından geçerli olan *opinio juris*lerini tespit edebilmek için, her iki devletin ulusal düzenleme ve akdettikleri anlaşmalara değinmek gerekmektedir. Ardından, tarafların Ege’deki sınırlandırma açısından mevcut durumla ilgili *opinio juris*lerine ilişkin tespitler yapılacaktır. Tarafların genel olarak karasuları sınırlandırması açısından geçerli olan *opinio juris*lerini gösteren bir diğer unsur şeklinde değerlendirilebilecek olan Deniz Hukuku Konferansları’ndaki tutumlarına ise, bir sonraki bölümde değinilecektir.

1) Türkiye’nin *Opinio Juris*i:

a) Türkiye’nin Karasuları Sınırlandırması Konusundaki Ulusal

Düzenlemeleri:

Türkiye’nin karasularına ilişkin ulusal düzenlemeleri, genel olarak karasuları sınırlandırması konusundaki *opinio juris*ini göstermesi açısından önemlidir. Aynı

şekilde, bu ulusal düzenlemeler, Türkiye'nin meseleye yaklaşım şeklini de ortaya koymaktadır.

aa) 476 Sayılı Karasuları Kanunu'nun Düzenlemesi:

Karasuları sınırlandırmasına ilişkin ilk milli düzenlememiz, TBMM Genel Kurulu'nda 15 Mayıs 1964 tarihinde kabul edilen 476 sayılı Karasuları Kanunu'dur³¹³. Söz konusu kanunun 3. maddesinde "Türk kara ülkesinin komşu bir devlet kara ülkesine mesafesi her iki devlet karasuları genişliği mecmuundan az olduğu takdirde, aksine anlaşma olmadıkça, orta hat Türk karasularının dış hududunu teşkil eder." Söz konusu maddenin gerekçesinde, aynen şu ifade yer almaktadır³¹⁴: "Üçüncü madde, Devletler Hukuku'nda kabul edilmiş bir esasın ifadesinden ibarettir. 1958 yılında Cenevre'de kabul edilen Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmelerinin 12 nci maddesi 1 nci fıkrasının ilk cümlesinde prensip şu şekilde ifade edilmektedir:

"İki Devletin sahilleri bitişik veya karşılıklı olduğunda aralarında aksine bir anlaşma olmadıkça, bu iki devletten hiçbirinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devlet karasularının genişliğini ölçmeye yarıyan esas hatların en yakın noktalarından eşit mesafede bulunan orta hattın ötesine teşmile hakkı yoktur".

³¹³ Metin için bkz: RG: 25 Mayıs 1964, No: 11711

³¹⁴ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, Sıra Sayısı: 156'ya 1 nci ek, s. 4'den naklen.

Bu madde Dışışleri ve İçişleri komisyonları tarafından, Tasarıdaki şekliyle aynen kabul edilmiştir³¹⁵. Aynı şekilde TBMM'deki görüşmeler sırasında da bu maddeye ilişkin bir tartışma yaşanmamıştır³¹⁶. Aynı durum Cumhuriyet Senatosu'ndaki görüşme için de geçerlidir³¹⁷.

Aslında bu hüküm ve özellikle gerekçe ile bunu hazırlayanlar ve buna tartışmadan kabul oyu verenler çok şiddetli ve sert eleştirileri hak etmektedir. Bu bağlamda anılan maddede özel durumlar istisnasına yer verilmemesi ve adaların karasularının tespitine ilişkin 6. madde eleştirilmiştir³¹⁸. Ancak bu verilerin ortaya koyduğu asıl sorun başkadır. Gerçekten de bu hüküm ve gerekçe, orta hattın örf ve adet hukuku kuralı olduğu ve Türkiye'nin *opinio juris*inin de bu bağlamda teessüs

³¹⁵ Bkz: Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, Sıra Sayısı: 156'ya 1 nci ek, s. 6–9. Dışışleri Komisyonu sadece Tasarının esas hatlarla ilgili 5. maddesi ile yürürlük maddesi olan 10. maddeyi değiştirmiş; İçişleri Komisyonu da Dışışleri Komisyonunun tadil metnini aynen kabul etmiştir. TBMM Genel Kurulu, bu metin üzereinden görüşme yapmıştır.

³¹⁶ Bkz: Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, 10.04.1964, Birleşim: 88, Oturum:1, s. 480–482. TBMM Genel Kurulu'nda sadece “Karasuları daha geniş olan devletler hakkında bu devletlerce kabul edilen genişlikler tatbik edilir” şeklinde Taslak 2. madde hakkında tartışma yaşanmıştır. İstanbul milletvekili Çoşkun KIRCA, maddenin “Karasuları daha geniş olan devletlere karşı Türk karasularının genişliği mütekabiliyet esasına göre tayyün eder” şeklinde kabul edilmesi için değişiklik önergesi vermiş ve İçişleri Komisyonu'nun bu önergeye katılması ile, 2. madde önergede teklif olunan şekilde TBMM Genel Kurulu'ndan geçmiştir.

³¹⁷ Bkz: Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt: 20, Dönem:1, Toplantı: 3, 15.5.1964, Birleşim:74, Oturum:1, s. 769–770.

³¹⁸ Bkz: **Toluner**, (Milletlerarası Hukuk Dersleri), s. 83–84; Ferit Hakan **Baykal**: Karasularının Genişliği Konusunda Türk Uygulaması”, Hukuk Araştırmaları, Cilt: 8 , Sayı: 1–3, 1994, s. 204 ve 32 no'lu dipnot.

ettiği şekilde yorumlanma tehlikesini bünyesinde barındırmaktadır. Nitekim, KATSOUFROS, söz konusu 3. maddede yer alan orta hat düzenlemesi ile Anadolu sahilleri ile karşılıklı sahilleri bulunan adalar arasındaki orta hattın teamüli ve tartışmasız hale geldiğini iddia etmiş ve Kanun'un 9. maddesinde yer alan Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası andlaşma hükümlerini saklı tutan düzenleme ile de Lozan Andlaşması ile oluşturulan geleneksel sınıra dokunulmadığını belirtmiştir³¹⁹. Bununla beraber, 476 sayılı kanunun 3. maddesinde yer alan orta hattın, hiçbir zaman Türkiye ile Yunanistan arasında uyuşan ortak irade beyanlarına konu olmadığı ve Anadolu sahilleri ile Yunan Adaları arasındaki orta hat uygulamasının, *opinio juris*in bulunduğunu gösteren bir husus mevcut olmadığı belirtilmiştir³²⁰. Aynı şekilde Kanun'un 9. maddesinde Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası andlaşmaların saklı tutulmasının da bu bakımdan bir hukuki etkisi bulunmamaktadır. Zira, 9. maddenin gerekçesinde³²¹, “Dokuzuncu madde ile altı mil genişlik hakkında istisnaların mevcudiyeti kabul edilmiştir. Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşma, sözleşme ve anlaşmalar ile altı mil haricinde bir genişlik kabulü mümkün olacaktır”. Görüldüğü gibi, bu maddenin amacı, deniz sınırlarına ilişkin andlaşma hükümlerini saklı tutmaktan ziyade, genişliğe ilişkin hükümleri saklı tutmaktır. Aynı şekilde gerekçedeki ifadeden, halihazırda taraf bulununanlar

³¹⁹ Bkz: **Katsoufros**, s. 86 ve 81 no'lu dipnot. IOANNOU ise sadece 476 sayılı kanunun öngördüğü yöntemi tespit etmekle yetinmiştir. Bkz: **Ioannou**, s. 138–139. STRATI de, 476 sayılı kanunun orta hat yöntemini esas almasına vurgu yapmıştır. Bkz: **Strati**, (A Greek Perspective), s. 93, 20 no'lu dipnot.

³²⁰ **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 132.

³²¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, Sıra Sayısı: 156'ya 1 nci ek, s. 6'den naklen.

gibi, gelecekte taraf olunacak andlaşmaların da kastedildiği düşünölebilir. Bununla beraber, Türkiye'nin halen taraf bulunduğu andlaşma hükümlerinin de bu madde ile yürürlüklerinin devam etmesi sağlanmışır. Dolayısıyla Türkiye'nin taraf bulunduğu Lozan Andlaşması hükümleri de yürürlüklerini devam ettirmektedir. Ancak, saklı tutulan uluslararası andlaşmalardan birisi olarak değeriendirilebilecek olan Lozan Andlaşması'nda, yukarıda etraflıca değinildiği gibi, çizilmiş bir deniz sınırı bulunmamaktadır; sadece adaların egemenliği meselesi kısmen düzenlenmiştir. Dolayısıyla bu noktada KATSOUFROS'un iddiası dayanaksız kalmakta, 476 sayılı kanunda taraf olunan uluslararası andlaşmaların istisna tutulmaları, Türkiye'nin orta hattı esas alan bir *opinio juris* bulunduğunu ortaya koymamaktadır.

Aslında 476 sayılı Kanun'da temel amaç karasuları genişliğini tespit ve bunun kanuni bir dayanağa oturtmaktır. Nitekim kanunun gerekçesinde de bu husus vurgulanmıştır³²². Dolayısıyla tüm çabalar ve dikkatler de bu konu üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu nedenle karasuları sınırlandırması meselesinin fazla üzerinde durulmadığı anlaşılmaktadır. Asıl mesele karasuları genişliğini tespittir ve TBMM'deki görüşmeler mütekabiliyet esasını üzerine yoğunlaşmış ve yukarıda belirtildiği gibi değışiklik önermesine konu olmuştur.

476 sayılı Kanun'da yer alan ve karasuları sınırlandırmasında orta hat yöntemine aşırı vurgu yapan düzenleme aslında Türk dış politikasındaki klasik çekingen ve aşırı savunmacı anlayışın bir örneği olarak değeriendirilmelidir. Burada

³²² Bkz: Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:29, Dönem: 1, Toplantı: 3, Sıra Sayısı: 156'ya 1 nci ek, s. 1.

en azından orta hat garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Aynı şekilde esas gözetilen Ege ve Yunanistan değil de Karadeniz'e sahildar olan Demirperde ülkeleri ve SSCB ile dirsek temasında bulunan Suriye'dir. Bu bağlamda, orta hat yöntemine yapılan aşırı vurgu, özellikle SSCB'ne karşı bir nevi savunma güdüsü ve dönemin siyasi konjonktürünü simgeleyen blok anlayışı çerçevesinde hareket edildiğini göstermektedir.

476 sayılı Kanun'un 3. maddesinde karasuları sınırlandırmasında anlaşmaya öncelik verilmiştir. Bu konudaki yapılacak anlaşmada, 1958 Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinin 2. fıkrasında yer alan tarihi haklar ve diğer özel şartlar kurallarının da gündeme getirileceği muhakkaktır. Zaten 12. maddedeki kuralın prensip olduğuna vurgu yapılarak, bunun istisnalarının olabileceği de zımnen kabul dahilindedir. Ancak her ne kadar aşağıda açıklanacağı gibi, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinde yer alan kuralda tarihi haklar ve diğer özel şartlar ile orta hat arasında bir hiyerarşi ve genel kural-istisna ilişkisi bulunmuyorsa da, Kanun'un gerekçesinde orta hattın genel kural olarak değerlendirilmesi, 12. maddenin son cümlesinde yer alan tarihi hak ve diğer özel şartlar kurallarını dışlama yönünde bir anlayışın bulunmadığını göstermektedir.

Ancak aksi kabul de sonucu değiştirmez; bunun nedeni Türkiye'nin daha sonra kabul ettiği bir diğer ulusal düzenlemesidir.

bb) 2674 Sayılı Karasuları Kanunu'nun Düzenlemesi:

Türk karasularının hukuki durumunu düzenleyen ve halen yürürlükte olan ve 476 sayılı kanunu yürürlükten kaldıran kanun, 20 Mayıs 1982 tarihinde kabul edilen 2674 sayılı Karasuları Kanunu'dur³²³. Deniz kuvvetleri Komutanı ve Milli Güvenlik Konseyi Üyesi Oramiral Nejat TÜMER'in Teklifinde, karasuları sınırlandırmasına ilişkin 2. madde, "Türkiye'nin kıyıları ile bitişik ya da karşılıklı kıyıları olan Devletlerin kıyıları arasındaki karasuları sınırlandırması ilgili Devletler arasında bölgenin bütün özellikleri göz önünde tutularak hakçalık ilkesine göre yapılan anlaşmalar ile saptanır" şeklinde iken sonradan Milli Savunma-İçişleri ve Dışişleri Komisyonu tarafından, "Türkiye ile kıyıları bitişik ya da karşılıklı olan devletler arasında karasuları, anlaşma ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgenin bütün ilgili koşulları gözönünde tutularak hakça ilkelere göre yapılır." şeklinde

³²³ Metin için bkz: RG: 29 Mayıs 1982, No: 17706. 2674 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılan hükümleri gösteren 6. maddesindeki ifadenin, 476 sayılı Kanunun tamamen mi yoksa sadece söz konusu Kanunun 2674 sayılı Kanuna aykırı hükümlerini mi yürürlükten kaldırıldığının açık olmadığı, 6. maddenin okunuş tarzına göre her iki yorumun da yapılabileceği belirtilmiştir. Bkz: **Akipek**, (Ulusal Deniz Poitikası), s. 29-30.

2674 sayılı Kanun'un 6. maddesine göre "15/5/1964 tarih ve 476 sayılı Kanunla, diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır." Bu ifade tarzı gerçekten de sorunludur ve eleştiriyi hak etmektedir. Bununla beraber, Kanun Teklifinin gerekçesinde yer alan "..., 15 Mayıs 1964 tarih ve 476 sayılı Kanunun Türkiye'nin çıkarlarını karşılamakta yetersiz kaldığı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle işbu Kanun söz geçen Kanunun yerini alma üzere hazırlanmıştır" (bkz: Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:5, Yasama Yılı:1, Sıra Sayı: 117, s. 1), ifadesi, 476 sayılı Kanun'un tamamen yürürlükten kaldırıldığını şüpheden uzak bir şekilde ortaya koymaktadır.

değiştirilmiştir³²⁴. Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Komisyonu bu değişikliğe gerekçesi şu şekilde ifade olunmuştur³²⁵: “Teklifin ikinci maddesi, sınırlandırmanın anlaşma ile yapılacağı hususunu vurgulamak üzere iki cümle haline getirilmiştir. Anlaşma yapılırken uyulması gereken hakça ilkeler ve bölgenin bütün ilgili koşullarının dikkate alınması gerektiği hususu ikinci cümle olarak yazılmıştır.”

Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Komisyonu’nun değiştirdiği metin, sonradan Danışma Meclisi veya Milli Güvenlik Konseyi tarafından bazı kelime değişikliklerine tabi tutulmuştur. Bunlardan en önemli olarak değerlendirilebilecek olanı, Komisyon’un kabul ettiği metinde, “hakça ilkelere göre yapılır” ifadesi bulunmakta iken, kanunlaşan metinde, “hakkaniyet ilkesine göre yapılır” ifadesine yer verilmesidir. Kanun teklifinin, gerek Danışma Meclisi’ndeki görüşmeleri gerek Milli Güvenlik Konseyi’ndeki görüşmeleri gizli celselerde yapılmış olduğundan bu değişikliğe ilişkin gerekçenin ne olduğunu bilemiyoruz. Peki bunun hukuki bir sonucu var mıdır?

UAD Statüsü’nün 38/2. maddesine göre, tarafların mutabık kalmaları halinde UAD’nın hakkaniyete göre karar verebileceği belirtilmiştir. Buradaki hakkaniyet ilkesi, pozitif hukukun uygulanmasını durdurma anlamını içermektedir. Hakça ilkeler ise, UAD’nın Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davasında ortaya koyduğu bir kavramdır ve esasen sınırlandırmanın adil bir şekilde yapılmasına ilişkindir. Tasarıda hakça ilkeler ibaresi yer alırken, kanunlaşan metinde hakkaniyete yapılan vurgu, sanki

³²⁴ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:5, Yasama Yılı:1, Sıra Sayı: 117, s. 3.

³²⁵ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:5, Yasama Yılı:1, Sıra Sayı: 117, s. 2’den naklen.

UAD Statüsü 38/2. maddedeki müessesenin gündemde olduğu kuşkusunu doğurmaktadır. Eğer hakkaniyet ibaresi ile UAD 38/sondaki müessesese kastedilmişse, bu son derece gereksiz olmuştur, zira yürürlükteki bir hukuk kuralı olan Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi zaten özel şartlar kuralı ile adil bir sınırlandırma esasını getirmiştir; orta hattı hiçbir şekilde zorunlu bir kural olarak dayatmamaktadır. Maddede yer alan hakkaniyet ibaresinden kanımızca 38/2. madde kastedilmemiş ve özellikle deniz alanı sınırlamalarında içtihadla ortaya çıkan hakça ilkeler kastedilmiştir. Nitekim aşağıda belirtileceği gibi madde gerekçesinde hakçılık ilkesinden bahsedilir. Ortaya konan amaç, karasuları sınırlandırmasında, adil bir sonuç sağlanmasıdır. Bunun için de sınırlandırmanın bölgenin tüm ilgili özellikleri ve durumları göz önünde bulundurularak anlaşma ile yapılması öngörülmüştür. Şu halde 2674 sayılı kanunla getirilen düzenleme 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin uygulanmasını önlemek amacıyla yöneliktir. Sadece anlaşma bağlamında özel şartlara vurgu yapmakta ve böylece Türkiye'nin *opinio juris*ini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda hakkaniyet ve hakça ilkeler arasında, karasuları sınırlandırması açısından Türkiye'nin *opinio juris*ini etkilemek amacıyla bilinçli olarak oluşturulmuş bir tercih yoktur. Bu düzenleme, III. Deniz Hukuku Konferansı'nda Türkiye'nin öne sürdüğü tekliflerin kabul edilmemesinin etkisi olarak değerlendirilebilir.

2674 sayılı Kanun'un 2. maddesi, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesine aykırı değildir³²⁶. Zira aşağıda açıklanacağı gibi, 15. maddede anlaşmaya öncelik tanınmıştır. Aynı şekilde diğer özel şartlar ve tarihi hakların

³²⁶ Aynı yönde, **Toluner**, (Milletlerarası Hukuk Dersleri), s. 84.

gerektirmesi halinde de orta hat yönteminin uygulanma zorunluluğu bulunmadığına göre, bu hallerin varlığı tarafları görüşmeye sevketmekte ve yapılacak görüşmeler sonucu hakça ilkelere uygun bir anlaşmaya zemin hazırlamaktadır. Zaten aşağıda değinileceği gibi, özel şartların varlığı da adil bir paylaşım için, hakça ilkelere hizmet etmesi amacıyla kabul edilmiştir. Şu halde, 2674 sayılı Kanun'un 2. maddesi, son tahlilde Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi ile uyumludur.

Sonuç olarak, 2674 sayılı Kanun'un karasuları sınırlandırmasına ilişkin 2. maddesi şu şekilde ortaya çıkmıştır: "Türkiye ile kıyıları bitişik veya karşılıklı olan Devletler arasında karasuları anlaşma ile sınırlandırılır. Bu anlaşma bölgenin bütün ilgili özellikleri ve durumları gözönünde bulundurarak, hakkaniyet ilkesine göre yapılır."

Söz konusu 2. maddenin gerekçesi şu şekildedir³²⁷: "Bu madde ile, dış politikamızın temel ilkeleri doğrultusunda, Türkiye kıyıları ile bitişik ya da karşılıklı kıyıları olan devletlerin kıyıları arasında karasuları sınırlandırmasının bölgenin özellikleri ve hakçalık ilkesi göz önünde tutularak anlaşma ile yapılması esası getirilmiştir."

Gerçekten de bu düzenleme özellikle Türkiye'nin Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'ndaki tutumuna uygundur. Bu konuya aşağıda ayrıntılı olarak değinilecektir. Her ne kadar 2674 sayılı Kanun'un gerek Danışma Meclisi'ndeki ve gerek Milli Güvenlik Konseyi'ndeki görüşmeleri gizli celselerde yapılması nedeniyle

³²⁷ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:5, Yasama Yılı:1, Sıra Sayı: 117, s. 1'den naklen.

tutanaklara halihazırda ulaşmak mümkün değilse de, Kanun'un hazırlanma amacının altında yatan siyasi saik şu şekilde tespit edilebilir. 476 sayılı Kanun'da esas itibariyle Karadeniz ve Demirperde ülkelerinin gözetildiği ve blok anlayışı çerçevesinde hareket edildiğini belirtmiştik. Özellikle, 70'li yıllarda başlayan Ege'ye ilişkin gerginlik ve uluslararası hukuka aykırı Yunan iddiaları neticesi, deniz yetki alanları açısından Ege ön plana çıkmaya başlamıştır. Dolayısıyla Ege ve Ege'deki Yunan iddiaları, Türkiye'nin deniz hukukuna ilişkin tutumu hakkında belirleyici olmuştur³²⁸. Şu halde 2674 Kanun, artık Ege'yi ve Ege'deki Yunan iddialarını gözeterek hazırlanmıştır. Nitekim yukarıda belirtildiği gibi, karasuları sınırlandırmasını düzenleyen 2. maddenin gerekçesinde, "dış politikamızın temel ilkeleri doğrultusunda" vurgusu ile, bu durum ve amaç açığa vurulmuştur. Peki bu siyasi saikin hukuki sonucu nedir?

476 sayılı Kanun'da yer alan karasuları sınırlandırmasına ilişkin yukarıda belirtilen düzenleme, 2674 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. Böylece Ege'de karşılıklı sahillerde sınırlandırmanın örf ve adet hukuku bağlamında orta hat ile yapıldığı ve Türkiye'nin *opinio juris*inin de bu çerçevede geçerli olduğu iddiası sekteye uğramaktadır. Gerçekten de 2674 sayılı Kanun 476 sayılı Kanunu yürürlükten kaldıran ve halen yürürlükte olan bir kanun olarak, karasuları sınırlandırmasında anlaşma kuralına öncelik vermiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin *opinio juris*i artık bu şekilde ortaya çıkmış ve devam etmektedir. Bir başka ifadeyle, Türkiye'nin

³²⁸ Nitekim AKİPEK, ulusal deniz politikasının tespitinde belki de en önemli dış faktörün Yunan faktörü olduğunu; karasuları politikasındaki belirleyici temel faktörün de Karadenizdeki komşularımızdan çok, aynı savunma ittifakı içinde olduğumuz Yunanistan ve Ege faktörü olduğunun altını çizmiştir. Bkz: **Akipek**, (Ulusal Deniz Poitikası), s. 29 ve 31.

karasuları sınırlandırması bağlamındaki *opinio juris*, 2674 sayılı Kanun'un 2. maddesi ile son halini almıştır. 476 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği dönemde deniz hukuku bir tekamül süreci içindedir. Bu bağlamda deniz hukuku gelişmekte ve bu gelişimin sonucu olarak devletlerin *opinio juris*leri de gelişmekte ve değişmektedir. Türkiye'nin *opinio juris*inin son halini almak üzere değişmesi de bu tekamül sürecine paraleldir; aslında bu sürecin bir sonucudur. 2674 sayılı Kanun'un 2. maddesi, aşağıda belirtileceği gibi, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi ile uyum içindedir. Deniz Hukuku Sözleşmesi düzenlemeleri de örf ve adet hukuku kuralı olarak kabul edilir. Dolayısıyla karasuları sınırlandırması açısından Türkiye'nin *opinio juris*i, örf ve adet olan 15. madde düzenlemesine uygundur. Demek ki Türkiye 2674 sayılı Kanunu'nun 2. maddesinde yer alan karasuları sınırlandırmasına ilişkin düzenlemeler ile Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesindeki düzenlemeleri esas almakta, böylece 2674 sayılı Kanun ile karasuları sınırlandırması açısından *opinio juris*ini Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi bağlamında ortaya koymaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi 476 sayılı Kanun'un tamamen orta hat dışındaki yöntem ve kuralları dışlamaması olgusu da Türkiye'nin *opinio juris*inin sadece orta hat bağlamında tecelli etmediğini gösterdiği düşünülebilir. Ancak buradaki temel sorun da 476 sayılı Kanun'un adalara ilişkin 6. maddesidir. Bu nedenle her ne kadar 476 sayılı Kanun'un 3. maddesinden yorum yoluyla diğer özel şartların dışlanmadığı sonucu çıkarılabiliyor olsa da, adalara ilişkin 6. maddesi, Ege açısından sıkıntılı bir hukuki pozisyon doğurmaktadır. Zira Ege'de karasuları sınırlandırmasında söz konusu olan özel şart, yanlış tarafta bulunan ve Türk anakara sahillerine yakın

adaların varlığıdır³²⁹. Bu nedenle, en doğru gözüken, Türkiye'nin *opinio juris*inin 2674 sayılı Kanun ile cari olduğunu savunmaktır.

Şu halde 2674 sayılı Kanun'un düzenlemesi ile son halini alan karasuları sınırlandırması bağlamındaki *opinio juris*i, Türkiye'nin orta hattı örf ve adet hukuku olarak kabul ettiği ve Ege'deki uygulamanında bu hukuki temele dayandığı iddiasını bertaraf etmektedir.

b) Türkiye'nin Sınırlandırma Andlaşmaları:

Türkiye'nin hem karasuları hem diğer deniz yetki alanlarına ilişkin sınırlandırma andlaşmaları bulunmaktadır. Meseleye karasuları sınırlandırması açısından bakılınca, Türkiye'nin sahillerin birbirlerine uzaklığı nedeniyle sadece Yunanistan ile, karasuları sınırlandırması açısından karşılıklı sahilleri bulunmaktadır. Türkiye'nin Yunanistan ile sahilleri aynı zamanda Trakya Bölgesi'nde bitişiktir. Bunun dışında SSCB (Rusya Federasyonu), Bulgaristan ve Suriye ile sadece bitişik sahiller bulunmakta, dolayısıyla bu devletlerle sadece yan sınır söz konusu olmaktadır.

³²⁹ 476 sayılı Kanun'un 6. maddesi, 2674 sayılı kanunun 6. maddesi çerçevesinde ilga edildiğinden, adaların sahip olacağı karasuları alanına ilişkin olarak Türkiye'nin *opinio juris*inin 2674 sayılı kanunun 2. maddesinde yer alan ve özel şartlara atıf yapan düzenleme ile son halini aldığı görülmektedir. Bu hususa aşağıda değinilecektir.

Türkiye'nin sınırlandırma andlaşmalarının özellikle Karadeniz'deki deniz yetki alanlarına ilişkin olduğu görülmektedir. Karadeniz'e ilişkin ilk andlaşma, karasuları yan sınırını tespit eden ve SSCB ile akdedilen 17 Nisan 1973 tarihli andlaşmadır³³⁰. Andlaşma'nın 1. maddesinde azimut tarifi ile sınırın genel istikameti tayin edilmiştir. Andlaşma'nın 2. maddesi ile “deniz hudut hattının mahalinde işaretlenmesi ile ilgili bütün çalışmaları yapmak ve lüzumlu dokümanları düzenlemek üzere” bir komisyon oluşturulmuştur. Söz konusu Komisyon, 1975–1980 arasında çalışmalarını sürdürmüş ve Andlaşma'daki azimut esası dahilinde iki devlet arasındaki sınırın istikametini tayin etmiştir³³¹. Andlaşma sahilleri bitişik iki devletin karasuları sınırlarını, 12.96 millik düz bir doğruyu, tarafların karasularının 12 millik dış sınırına kadar 290 derece azimut boyunca uzatarak tarif etmektedir³³². Sınırlandırmada uygulanan yöntem gelince, onaylamayı uygun bulma kanununun gerekçesinde, “Türk ve Sovyet Heyetleri, eşit mesafe prensibinden ve hakkaniyet ve eşitlik esaslarından hareketle Karadenizde Türk ve Sovyet karasuları arasındaki deniz hududunun, karasuları sınırı olan 12 deniz millik mesafede, 290 derece azimutu

³³⁰ “Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti arasında Karadeniz’de Türk ve Sovyet Karasuları arasındaki deniz hudut hattının tespiti hakkında Protokol” Metin için bkz: RG: 13 Aralık 1974, No: 15091. Ayrıca bkz: Tullio **Scovazzi** (Hazırlayan): “Turkey–Soviet Union (Territorial Sea) Report Number 8–10 (1)”, *International Maritime Boundaries*, Vol: II, Jonathan I. **Charney–Lewis M. Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1686; United States Department of State Bureau of Intelligence and Research, *Limits in the Seas*, No:59 Territorial Sea Boundry: Soviet Union–Turkey, <http://www.state.gov/documents/organization/61501.pdf>, (14.03.2008).

³³¹ Bkz: **Scovazzi**, (Turkey–Soviet Union (Territorial Sea), s. 1687–1691.

³³² **Scovazzi**, (Turkey–Soviet Union (Territorial Sea), s. 1681.

üzerinde tespiti hususunda mutabakata var" dıkları belirtilmiştir³³³. Görüldüğü gibi, burada sanki, sınırlandırmada orta hattın uygulandığı izlenimi edinilmektedir. Bununla beraber, onaylamayı uygun bulma kanununun gerekçesindeki bu tespite rağmen, Andlaşma metninde orta hatta ilişkin bir düzenleme olmadığı gibi, Andlaşma ile kurulan komisyon çalışmasında da orta hatta herhangi bir vurgu yoktur. Andlaşma'da, sadece, sınırın 290 derece azimut boyunca 12 millik limite kadar uzanacağı kararlaştırılmıştır; fakat, 290 derece azimutun Türk ve Sovyet sahilleri arasında orta hat oluşturmadığı anlaşılmaktadır. Gerçekten de sınırlandırmanın orta hat ile uyumlu olmadığı, orta hattın saptığı ve kara sınırının son parçasının genel yönü uzanımı ile uyumlu görüldüğü belirtilmiştir³³⁴. Görüldüğü gibi Türk–Sovyet karasuları yan sınırı orta hat yöntemi esas alınarak yapılmamıştır. Üstelik bu alanda orta hattın sapmaya neden olabilecek özel şartlar da bulunmamaktadır. Demek ki taraflar kendi iradeleri ile orta hattı uygulamamışlar ve bunun yerine azimut tarifi ile sınırı tespit ederek sınırlandırma işlemini yapmışlardır. Tarafları azimut kullanmaya esinlendiren nedenlerin andlaşma metinlerinde yer almadığı belirtilmiştir.³³⁵ Orta hat ile azimut karşılaştırıldığında ise, azimutun Türkiye'ye nazaran Sovyetler Birliği'nin daha fazla lehine olduğuna dikkat çekilmiştir³³⁶.

³³³ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Dönem: 4, Toplantı:1, S. Sayısı: 53, s. 2.

³³⁴ **Scovazzi**, (Turkey–Soviet Union (Territorial Sea), s. 1681 ve 1683. Krş: **Syrigos**, s. 110.

³³⁵ Alex G. Oude **Elferink**: The Law of Maritime Boundary Delimitation: A Case Study of the Russian Federation, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1994, s. 291.

³³⁶ Bkz: David **Calson**: “Legal Regime of Maritime Boundary Agreements”, International Maritime Boundaries, Vol: I, Jonathan I. **Charney**–Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 67–68.

Bu bağlamda değinilmesi gereken bir diğerk husus, onaylamayı uygun bulma kanununun gerekçesindeki şu ifadedir³³⁷: “...bir tarafta başlıca kıstas olan eşit mesafe prensibinde bir değışiklik getirilemeyeceği cihetle...”. Bu ifadeden sanki, Türkiye’nin anlayışının, karasuları sınırlandırmasında, orta hattın ana kural olduğu yönünde olduğu sonucunun çıkarılma tehlikesi bulunmaktadır. Aslında burada da 476 sayılı Kanun’un aşırı savunmacı anlayışının devam ettiği açıkça görölmektedir. Özellikle muhatap, karşı bloğun lideri olan ve yayılcı emellerinden endişe duyulan SSCB olunca, korunma güdüsü eni konu artmış ve en azından orta hat garanti altına alınmaya çalışılmıştır. Gerekçedeki bu ifade de, bu anlayışın ürünüdür. Ancak ilginç ve hayret verici olan, bu anlayış ve çabaya rağmen, sınırlandırmada orta hattın uygulanmaması, azimut esasını ile sınır istikametinin tespiti neticesi, SSCB’nin daha fazla karasuyu alanını elde etmesidir. Bu eleştiri içeren siyasi tespitten sonra, gerekçedeki bu ifadenin hukuki nitelemesinin yapılması gerekmektedir.

Onaylamayı uygun bulma kanununun gerekçesindeki, yukarıda belirtilen ifadenin ortaya koyduğu anlayış, aslında 476 sayılı Kanun’daki anlayışın yansımasıdır. Gerçekten de yukarıda belirtildiği gibi, 476 sayılı Kanun, –aslında özel şartları ve bunların sınırlandırmada uygulanabilir yöntemler olduğunu dışlamamaktadır– anlaşma ile birlikte orta hatta aşırı vurgu yapmakta iken, 2674 sayılı Kanun, anlaşma ve hakkaniyete vurgu yapmaktadır. Yine yukarıda belirtildiği gibi, 476 sayılı Kanun’un ortaya koyduğu anlayış, deniz hukukunun tekamül sürecine paralel olarak ve Türkiye’nin gelişen ve değışen dış politikası çerçevesinde, 2674 sayılı Kanun ile değışmiş ve son halini almıştır. Dolayısıyla, 476 sayılı Kanun

³³⁷ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 6, Dönem: 4, Toplantı:1, S. Sayısı: 53, s. 1’den naklen.

düzenlemesine bakarak, Türkiye'nin *opinio juris*ini orta hat bağlamında geçerli olduğunu iddia etmek hukuken mümkün değildir. Dolayısıyla Türkiye'nin karasuları sınırlandırması açısından geçerli olan *opinio juris*i, aslında Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesiyle de uyumlu olan bir şekilde halihazırda geçerliliğini korumaktadır.

Sınırın, uzunluğu açısından da bir sorun olduğu görülmektedir. Gerçekten de Türk 12 milinin, Sovyet 12 milinin aksine, kara sınırından itibaren deniz sınırına doğru 13,5 mil katettiği, bu nedenle deniz sınırının uzunluğunun, her iki devletin Karadeniz'deki 12 millik karasuları genişliği iddialarına rağmen 13,5 mil olduğu belirtilmiştir³³⁸. Bununla beraber, sınır geçerliliğini korumaktadır. Nitekim tarafların daha sonraki deniz alanı sınırlandırma anlaşmalarında da, söz konusu yan sınırın esas alındığı görülmektedir. Gerçekten de Sovyetler Birliği ile akdedilen 23 Haziran 1978 tarihli Andlaşma ile kıta sahanlığı sınırlandırması yapılmıştır³³⁹. Söz konusu andlaşmanın 1. maddesine göre, “Karadeniz’de Türkiye Cumhuriyeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği arasındaki Kıta Sahanlığı sınırı, 17 Nisan 1973 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti arasında Karadeniz’de Türk ve Sovyet Karasuları Arasındaki Deniz Hudut

³³⁸ Limits in the Seas, No:59 Territorial Sea Boundry: Soviet Union–Turkey, s. 3.

³³⁹ “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Arasındaki Karadeniz’de Kıt’a Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşma” Metin için bkz: RG: 20 Ocak 1981, No: 17226. Ayrıca bkz: Tullio **Scovazzi** (Hazırlayan): “Turkey–Soviet Union (Continental Shelf) Report Number 8–10 (2)”, International Maritime Boundaries, Vol: II, Jonathan I. **Charney**–Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1698–1700.

Hattının Tespiti Hakkında Protokol ile saptanan Karadeniz’de Türk ve Sovyet Karasuları sınırının son noktasından başlayan çizgidir.” Görüldüğü gibi, Andlaşma’da, kıta sahanlığı yan sınırının başlangıç noktası olarak, karasuları yan sınırının bitiş noktası esas alınmıştır. Kıta sahanlığı sınırlandırmasında uygulanan yönteme gelince, iki sahilin coğrafi uzanımın eşit uzaklık yöntemini hakça bir çözüme ulaşmak için en uygun yöntem olduğu kaydedilmiş ve dönüş noktalarındaki bazı ufak istisnalar dışında orta hat yönteminin uygulandığı belirtilmiştir³⁴⁰. Nitekim Andlaşma’nın “Dibace” bölümünde de hakça ilkelere ve uluslararası hukukun ilgili ilke ve kurallarına atıf yapıldığı görülmektedir. Hakça ilkelere yapılan bu atfın, ilk başta Sovyet muhalefeti ile karşılaşırsa da Türkiye’nin ısrarı ile gerçekleştiği, bunun, adil bir metin ortaya koyarak meşru çıkarlarını korumak, yapısal bir kıta sahanlığı andlaşması örneği oluşturmak ve III. Deniz Hukuku Konferansında ileri sürdüğü fikirleri ile uyumlu olması nedenleriyle Türkiye açısından önemli olduğu kaydedilmiştir³⁴¹. Gerçekten de bu bölge açısından kıta sahanlığı sınırlandırmasında orta hattın sapmayı gerektiren bir özel şart bulunmamaktadır ve bu nedenle orta hattın uygulanması, hakça ilkelere hizmet etmektedir. Karadeniz’de Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki münhasır ekonomik bölge sınırlandırması andlaşması

³⁴⁰ Bkz: **Scovazzi**, (Turkey–Soviet Union (Continental Shelf), s. 1694–1695.

³⁴¹ Bkz: **Elferink**, (A Case Study of the Russian Federation), s. 294 ve 113, 114, 115 ve 116. dipnotlarda zikredilen notalar. Türkiye’nin hakça ilkeler konusundaki tutumu ve Andlaşma’da uluslararası hukukun ilgili ilke ve kurallarına yapılmasını sağladığı atıf, Türkiye’nin deniz alanı sınırlandırmalarında, hakça ilkelere ve sınırlandırmada söz konusu olan diğer şartlara verdiği önemin ve bu bağlamda teessüs eden anlayış ve *opinio juris*inin göstergesi olarak değerlendirilebilir.

ise, nota teatisi yoluyla yapılmıştır³⁴². Bu andlaşma ile, Karadeniz’de mevcut kıta sahanlığı sınırı, Türk–Sovyet münhasır ekonomik bölge sınırı için de geçerli kılınmıştır³⁴³. Böylece kıta sahanlığı sınırı, aynı zamanda münhasır ekonomik bölge sınırı da olmuş ve münhasır ekonomik bölgenin yan sınırının başlangıç noktası da karasuları yan sınırının bitiş noktası haline gelmiştir. Böylece bitişik sahillerdeki yan sınır açısından karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanları tek bir sınırla, karşılıklı sahillerde ise kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanları tek bir sınırla sınırlandırılmıştır.

SSCB’nin dağılmasının ardından bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan Gürcistan ile de 14 Temmuz 1997 tarihinde, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında akdedilen deniz alanı sınırlandırmalarına ilişkin tüm andlaşmaların teyit edildiği bir

³⁴² Metin için bkz: RG: 28 Şubat 1987, No: 19386. Ayrıca bkz: **Scovazzi** (Hazırlayan): “Turkey–Soviet Union (Exclusive Economic Zone) Report Number 8–10 (3)”, *International Maritime Boundaries*, Vol: II, Jonathan I. **Charney**–Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1706–1707.

³⁴³ UAD Romanya ile Ukrayna arasındaki davaya ilişkin kararında, tarafların andlaşmaya ilişkin iddialarını incelerken, devlet uygulamalarında, çizilen bir deniz alanı sınırının yeni bir andlaşma ile diğer deniz alanı içinde geçerli kılındığını, bunun tipik olarak devletlerin kıta sahanlığı sınırını münhasır ekonomik bölge sınırı olarak uygulamaları olduğu ve Türkiye ile SSCB arasındaki kıta sahanlığı sınırını aynı zamanda münhasır ekonomik bölge sınırı olarak kabul eden andlaşmanın da böyle bir örnek teşkil ettiği tespitini yapmıştır. Bkz: *Case Concerning Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine)*, para, 69, s. 24–25. Bundan sonra “Romania v. Ukraine” kısaltması ile atıf yapılacaktır.

Protokol imzalanmıştır³⁴⁴. Aslında andlaşmalara halefiyet kuralları gereği sınır oluşturan andlaşmaların otomatik olarak sonraki devleti bağladığı için Gürcistan’da otomatik olarak Türkiye ile Sovyetler Birliği arasındaki deniz alanı sınırlarını belirleyen andlaşmalarla bağlıdır³⁴⁵. Bu bağlamda Bağımsız Devletler Topluluğu’nun Minsk ve Alma–Ata/Kiev Andlaşmaları ile Sovyetler Birliği’nin mevcut andlaşmalarına halef olduklarını beyan ettikleri ve bu yükümlülük gereği Rusya Federasyonu’nun 17 Ekim 1992’de Ukrayna’nın ise 30 Mayıs 1994’de, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında akdedilen deniz alanı sınırlandırması andlaşmalarını tek taraflı olarak teyit ettikleri belirtilmiştir³⁴⁶. Bu nedenle aslında Gürcistan ile Sovyetler Birliği’nin andlaşmalarını teyit eden bir protokol hukuken zorunlu değildi. Tıpkı Rusya ve Ukrayna gibi tek taraflı bir irade beyanıyla bu andlaşmaları teyit etmesi sağlanabilirdi. Hukuken zorunlu olmasa da Türkiye’yi Gürcistan ile böyle bir andlaşma imzalamaya iten nedenlerin, Gürcistan ile deniz sınırı yanında ayrıca ortak bir kara sınırının da bulunması ve Gürcistan’ın stratejik konumu nedeniyle bu devletle iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi çabası olduğu

³⁴⁴ “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Gürcistan Hükümeti Arasında Karadeniz’de Deniz Sınırının Teyidine İlişkin Protokol” Metin için bkz: RG: 20 Ekim 1997, No: 23146. Ayrıca bkz: Yüksel **İnan** (Hazırlayan): “Georgia–Turkey Report No. 8–10 (5)”, International Maritime Boundaries, Vol: IV, Jonathan I. **Charney**–Robert W. **Smith** (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 2002, s. 2867–2868.

³⁴⁵ Aynı yönde, **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 334.

³⁴⁶ **İnan**, (Georgia–Turkey), s. 2866. Aynı şekilde UAD Romanya ile Ukrayna arasındaki davada verdiği kararında, Ukrayna’nın, SSCB’nin Türkiye ile aktettiği deniz alanı sınırlandırma andlaşmalarına halef olduğu tespitini yapmıştır. Bkz: Romania v. Ukraine, para, 106, 109, 175.

düşünülebilir. Dolayısıyla bu andlaşma daha çok, siyasi gelişmeler bağlamında değerlendirilmesi gereken sembolik bir nitelik arz etmektedir.

Türkiye'nin Bulgaristan ile karasuları yan sınırına gelince, Mutludere (Rezovska) Deresi, Türk-Bulgar kara sınırını oluşturmakta ve deniz alanı sınırlarının başlangıç noktası olmasına rağmen, arazi ve yatak değişimi gibi coğrafi olaylar nedeniyle, başlangıç noktası üzerine uyumsuzluk bulunmaktaydı³⁴⁷. 4 Aralık 1997 tarihinde akdedilen Andlaşma³⁴⁸ ile Mutludere (Rezovska) Deresi mansap bölgesindeki sınır tayin edilerek sorun çözülmüş (m. 1), Beğendik (Rezovo) Körfezi'ndeki deniz sınırı çizilmiş ve Beğendik Körfezi'nde belirlenen bir noktadan sonra karasuları yan sınırı tespit edilmiştir. (m. 3) Aynı şekilde kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırması yapılmıştır (m.4). Söz konusu Andlaşma ile kara sınırının bitiş noktası ile deniz alanı sınırlarının başlangıç noktasının tayin edildiği, 12 mil karasuları genişliğine göre iki devlet arasındaki karasuları sınırlandırmasının yapıldığı, Türk-Rus kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırına kadar, iki devlet arasındaki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarının sınırlandırması işinin çözüme bağlandığı belirtilmiştir³⁴⁹. Karasuları, kıta

³⁴⁷ Yüksel **İnan** (Hazırlayan): "Bulgaria-Turkey Report No. 8-13", International Maritime Boundaries, Vol: IV, Jonathan I. **Charney**-Robert W. **Smith** (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 2002, s. 2872.

³⁴⁸ "Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Arasında Mutludere/Rezovska Deresi Mansap Bölgesindeki Sınırın Belirlenmesi ve İki Ülke Arasında Karadeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması", Metin için bkz: RG: 21 Temmuz 1998, No: 23409. Ayrıca bkz: **İnan**, (Bulgaria-Turkey), s. 2879-2886.

³⁴⁹ Bkz: <http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/europe.htm>, (1 Ocak 2009).

sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeyi tek bir sınırla düzenleyen Andlaşma'da, adil ve hakça bir sınırlandırma için orta hat yöntemi uygulandığı, bununla beraber, karasuları yan sınırında Türkiye aleyhine bir düzenleme getirildiği belirtilmiştir³⁵⁰. Onaylamayı uygun bulma kanunu gerekçesinde, bunun nedeni olarak, karasuları yan sınırının Bulgar mevzuatında yer aldığı şekilde coğrafi paralel olarak belirlenmesi gösterilmiştir³⁵¹. Gerçekten de yan sınırdaki uygulama, Bulgar mevzuatının öngördüğü sistemin kabulüne bağlı olarak, özellikle Beğendik (Rezovo) Körfezi sahilinin genel uzanımı neticesi Türkiye'nin karasuları alanı kaybetmesine neden olmuştur. Her ne kadar Türkiye'nin bu kaybı, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge ile telafi edilmiş olsa da³⁵², Beğendik Körfezi'nin genel uzanımının olağanüstü olması nedeniyle özel şart olarak değerlendirilerek, orta hat üzerinde bir ayarlanma yapılabilir veya tıpkı SSCB ile vaki olan karasuları yan sınırında olduğu gibi azimut sistemi ile sonuca ulaşılabilirdi. Hemen bu noktada şu husus belirtilmelidir ki, Beğendik Körfezi sahilinin olağanüstü nitelikteki uzanımının özel şart olarak değerlendirilmemesi, Türkiye'nin özel şart olarak değerlendirilebilecek durumları gözetmediği şeklinde yorumlanamaz. Bir başka ifadeyle, Türk-Bulgar karasuları yan sınırında özel şart olarak değerlendirilebilecek bir durumun, bu şekilde değerlendirilmemesi, tamamen çok farklı coğrafi özelliklere sahip bir alan olan

³⁵⁰ İnan, (Bulgaria-Turkey), s. 2874-2875.

³⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, 53 üncü Cilt Fihristi, Birleşim: 93-97, Dönem:20, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı:572, s. 2. Ayrıca bkz: İnan, (Bulgaria-Turkey), s. 2875. Söz konusu Bulgar Kanunu'nun 4. maddesine göre, Bulgaristan'ın karasuları, komşu devletlerin karasularından, kara sınırlarının sona erdiği noktadan itibaren uzanan coğrafi paraleller ile bölünecektir. Kanuna ilişkin değerlendirmeler için bkz: Marin Pundeff: "Bulgarian Decree on Territorial Waters" AJIL, Vol: 46, 1952, s. 330-333.

³⁵² İnan, (Bulgaria-Turkey), s. 2875.

Ege’de de özel şartların değerlendirme dışı tutulacağı sonucunu doğurmaz. Özel şart kuralı hakça ilkelere uygun bir çözümün sağlanması amacıyla getirilmiştir ve bunu kullanmak tamamen tarafların ihtiyarindedir. Taraflar bu andlaşmada hakça ilkeleri, karasularına karşı Türkiye’ye daha fazla kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanı vermek suretiyle uygulayarak gözetmişlerdir. Nitekim söz konusu Andlaşma’nın onaylanmasının uygun bulunmasına ilişkin kanunun gerekçesinde, karasularında verilen kısıtlı miktardaki alanın, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge açısından misliyle telafi edildiği hususuna işaret edilmiştir³⁵³. Ancak Ege’de karasuları sınırlandırmasının hakça ilkeleri tatmin etmesinin sağlanması için farklı uygulamalar gerekecektir ki, bu hususlara aşağıda değinilecektir. Dolayısıyla Türk–Bulgar karasuları yan sınırında, özel şart olarak değerlendirilebilecek bir durum olmasına rağmen orta hattın uygulanması, Türkiye’nin karasuları sınırlandırması bağlamında tecelli eden ve hakça ilkelere vurgu yaparak aslında Deniz Hukuku Sözleşmesi’nin 15. maddesi ile uyumlu olan *opinio juris*ini etkilememekte, tam tersine güçlendirmektedir.

Andlaşma hakkında değinilmesi gereken son husus, onaylamayı uygun bulma kanununun gerekçesinde, Yunanistan ile vaki olan sorunların çözümüne yapılan atıftır. Buna göre³⁵⁴: “İki ülke arasında uzun süredir devam eden bu soruna kapsamlı görüşmeler yoluyla kalıcı bir çözüm bulunmuş olması, Yunanistan’la aramızdaki sorunların da aynı ilkelere bağlı kalınmak suretiyle, siyasi irade ve iyi niyetin mevcut

³⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, 53 üncü Cilt Fihristi, Birleşim: 93–97, Dönem:20,Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı:572, s. 2.

³⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 53 üncü Cilt Fihristi, Birleşim: 93–97, Dönem:20,Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı:572, s. 2’den naklen.

olması halinde çözümlenebilmesinde bir engel bulunmadığının en güzel örneğini oluşturmaktadır.” Bu ifade sadece bir temenniden ibaret olarak değerlendirilmemelidir. Hukuken Türkiye’nin 2674 sayılı Kanun ile son halini alan *opinio juris*ini göstermektedir. Gerçekten de bu ifade, Türkiye’nin deniz alanı sınırlandırmalarında, karşılıklı müzakerelere ve bunun sonunda ortaya çıkacak anlaşmalara, dolayısıyla hakça ilkelere öncelik ve ağırlık veren hukuki anlayışı ortaya serilmektedir.

Türkiye’nin Akdeniz’de, Yunanistan ile karşılıklı sahilleri, Suriye ile de bitişik sahilleri bulunmaktadır. Meis bölgesi ile Türk sahilleri arasındaki sınırlandırmaya düzenleyen Ankara Andlaşması’na yukarıda değinilmiştir. Suriye ile karasuları yan sınırı açısından bir sınırlandırma anlaşması bulunmamaktadır. Bununla beraber doktrinde, 23 Haziran 1939 tarihli Türkiye ile Suriye Arasında Arazi Mesalinin Kat-i Hallini Mutazammın Andlaşma’nın 1. maddesinde yer alan kara sınırının Karaduran Deresi’ni izleyerek denizde son bulacağı tespiti ile, dolaylı olarak deniz yan sınırının başlangıç noktasının saptanmış olduğu belirtilmiştir³⁵⁵. Aynı şekilde bugün için bölgede fiili bir karasuları yan sınırı oluşmuş olması ihtimaline vurgu yapılarak, 9 Haziran 1971 tarihli Türkiye–Suriye Hudut Komisyonu Toplantıları Protokolü’nün 14. maddesinde yer alan iki devlet vatandaşlarının bölgede balık avlaması ya da zararsız geçiş haklarını kullanmaları sırasında her bir devletin egemenliği altında bulunan karasularında uluslararası hukuka uygun davranmaları gerektiğine ilişkin hüküm gündeme getirilmiştir³⁵⁶. Ancak sınırın

³⁵⁵ Bkz: **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 337; **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 348–349.

³⁵⁶ Bkz: **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 337.

kesinleştirilerek hukuki bir temele oturtulması gereği vardır. Özellikle Suriye'nin artık Hatay ile ilgili iddialarından vazgeçmesi nedeniyle ilişkilerin düzeldiği bu dönemde bir yan sınır anlaşması ile sınırı şüpheden uzak bir biçimde saptamakta fayda olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin yaptığı sınırlandırma andlaşmaları, Türkiye'nin karasuları sınırlandırmasındaki *opinio juris*inin Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. madde bağlamında geçerli olduğunu teyit etmektedir. Bir defa Suriye ve Yunanistan hariç, sahilleri bitişik konumdaki devletler ile andlaşma aktedilmek suretiyle sınırlandırma işlemi yapılmıştır. Aynı şekilde yapılan andlaşmalarda sürekli hakça ilkelerin gözetildiği görülmektedir. Orta hatta gelince, Sovyet yan sınırında özel şart oluşturacak bir durum yoktur, buna rağmen taraflar azimut tayini ile sınırı tespit etmişlerdir. Bulgar sahilinde ise, Beğendik Körfezi sahilinin genel uzanımı özel şart oluşturur şekilde değerlendirilebilmesi mümkün olmasına rağmen, böyle yapılmamıştır. Ancak, buna mukabil Türkiye'ye fazladan kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanı verilerek hakça ilkelere uygun bir çözüm elde edilmiştir.

Görüldüğü gibi, Türkiye sınırlandırmada sürekli hakça ilkeleri ön planda tutmaktadır ki bu da aslında sınırlandırma hukukuyla uyumlu olan anlayışının göstergesidir. Türkiye'nin hakça ilkelere fazlasıyla vurgu yapan ve esasen Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi ile de uyumlu olan *opinio juris*i, Ege'de karşılıklı sahillerde yapılacak bir sınırlandırmada da özel şartların gündeme getirilip, hakça ilkelere uygun bir sınırlandırma yapılmasının önünü açmıştır.

c) Türkiye'nin Deniz Hukuku Konferanslarındaki Tutumu:

aa) I. Deniz Hukuku Konferansında:

Türkiye I. Deniz Hukuku Konferansında, karasuları sınırlandırması ile ilgili UHK'nun taslağındaki 12. maddeye karşı bazı değişiklik teklifleri ileri sürmüştür³⁵⁷. Türkiye sınırdaş iki devletin karşılıklı karasularının genişliği yeknesak olmadığı takdirde sınırlandırma en geniş olan nazara alınarak yapılmasını teklif etmiş ve Türk temsilcisi bu teklifle orta hattın en geniş karasuyuna itibar edilerek çizilmesi amacının güdüldüğünü belirtmiştir. Aynı şekilde Türk temsilci Yugoslav ve Portekiz tekliflerinde özel şartlara yapılan atfın kaldırılmasına taraftar olduklarını belirtmiştir³⁵⁸. Görüldüğü gibi Türkiye, karasuları sınırlandırmasında orta hat yöntemine fazlaca meyleden bir tutum içindedir. Aslında bu, 476 sayılı kanuna tekaddüm eden anlayışın ürünüdür ve bunun neden ve hukuki sonuçlarına yukarıda değinilmişti. İşin ilginç tarafı ise, aşağıda belirtileceği gibi, Yunanistan'ın da konferansta özel şartlar meselesine değinmemesidir.

³⁵⁷ Bkz: İlhan **Lütem**: Deniz Hukukunda Gelişmeler: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara, 1959, s. 102–103.

³⁵⁸ Bunun dışında Türkiye'nin diğer teklif ve açıklamaları boğazlara ilişkindir. Bkz: **Lütem**, s. 103.

bb) III. Deniz Hukuku Konferansında:

Türkiye, Caracas'ta yapılan İkinci Toplantı'da, 15 Temmuz 1974 tarihinde, İkinci Komitede verdiği karasuları sınırlandırmasına ilişkin teklifte³⁵⁹, bitişik ya da

³⁵⁹ Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.9, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 188. Türkiye, 26 Temmuz 1974 tarihinde, kıta sahanlığı sınırlandırması için, 1 Ağustos 1974 tarihinde ise, münhasır ekonomik bölge sınırlandırılması için, karasuları sınırlandırması için sunduğu teklife çok benzer ve hakça ilkelere atf yapan iki teklif sunmuştur. Türkiye'nin kıta sahanlığı sınırlandırılması için verdiği teklif için bkz: A/CONF.62/C.2/L.23, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 201. Türkiye'nin münhasır ekonomik bölge sınırlandırması için verdiği teklif için bkz: A/CONF.62/C.2/L.34, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York 1975, s. 213. Türk Temsilci YOLGA, 27 Ağustos 1980'de yaptığı açıklamada, UAD'nın Kuzey Deniz Kıta Sahanlığı Kararındaki, hakça ilkelere vurgu yapan tespitlerine atf yaparak, belirtilen tekliflerdeki Türk görüşünü savunmaya devam etmiştir. Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XIV, New York, 1982, para, 53, s. 79. Konferansı değerlendiren dışişleri bakanlığı raporlarında, Türk Heyeti'nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarına özel önem verdiği anlaşılmaktadır. Bkz: III. Deniz Hukuku Konferansı 2. Dönem (Karakas) Toplantısında Türkiyeyi İlgilendiren Konular Hakkında Rapor, s. 6; III. Deniz Hukuku Konferansı 3. (Cenevre) Dönemi Hakkında Rapor (İkinci Komisyon Konuları) 17 Mart–9 Mayıs 1975, s. 26–28; Birleşmiş Milletler III. Deniz Hukuku Konferansı 8. Dönem Toplantısı (II. Bölüm), (Newyork, 16 Temmuz–24 Ağustos 1979), Dışişleri Bakanlığı ÇSİG/ÇDHD, s. 13–14.

Ancak bu durum Türkiye'nin karasuları sınırlandırmasını göz ardı ettiği anlamına gelmemektedir. Zira açıkça görüldüğü ve aşağıda da görüleceği gibi Türk Heyeti karasuları sınırlandırması konusunda bir çok teklif verip, açıklamalarda bulunmuştur. Türk Heyeti'nin söz konusu girişimleri, karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmaları ile hakça ilkelere yapılan vurgu bağlamında tutarlılığı sağlamaktadır.

karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırmasının, (equatable) hakça ilkelerle uyumlu olarak andlaşma ile yapılması öngörülmüştür. Görüşmeler sırasında devletlerin, hakça bir uzlaşmaya varabilmek için, *inter alia* ilgili sahilin genel uzanımı ve ada, adacık ve kayalıkların varlığını içeren özel şartları nazara alarak, farklı sınırlandırma yöntemleri uygulayabilecekleri belirtilmiştir. Keza devletlerin görüşmeler sırasında ortaya çıkacak görüş ayrılıklarını çözebilmek için, BM Andlaşması'nın 33. maddesinde yer alan imkan da dahil olmak üzere diğer barışçı yolları göz önünde tutacaklardır³⁶⁰.

Türk temsilci TUNCEL, İkinci Toplantı'da, 16 Temmuz 1974 tarihinde, İkinci Komite'nin dördüncü oturumunda, önceki gün yapılan Türk teklifine ilişkin açıklama getirmiştir³⁶¹. Buna göre, Türk Heyeti'nin teklifinde, bir veya birden fazla devletin sahillerinin karşılıklı ve/veya bitişik olması durumunda karasuları sınırlandırması üç ilkeye dayandırılmıştır. İlk olarak başvurulacak yol, sınırı tespit için taraflar arasında müzakere yapmaktır. Bu müzakereler, ilgili devletlerin kesin sonuca ulaşabilmelerine imkan vermek için adilane şekilde yürütülmelidir. İkinci olarak, orta hat veya eşit uzaklık çizgisi, UAD'ın Kuzey Denizi ile ilgili kararında da belirtildiği gibi, devletler arasındaki deniz sınırlarını tespit eden bazı yöntemlerden sadece birisidir. Orta hat her zaman uygulanamaz, sahilin özel uzanımı veya adaların varlığı gibi özel coğrafi durumlar, nazara alınmalıdır. Üçüncü olarak, adaların varlığı

³⁶⁰ Türkiye, Deniz Yatağı Komitesi'nde de tüm deniz alanı sınırlandırmaları için, bazı kelime farklılıkları ile bu teklifteki anlayışı ortaya koyan bir teklif sunmuştur. Bkz: **Nandan-Rosenne-Grandy**, (Vol: II), s. 136.

³⁶¹ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 7, s. 104-105.

özel bir durum oluşturmaktadır. Konferans, ada, adacık ve kayalıkların varlığını buldukları bölgeye ilişkin özel coğrafi karakter olarak tanımak zorundadır.

İkinci Toplantı'nın 17 Temmuz 1974 tarihindeki altıncı oturumunda da Türk Temsilci TUNCEL, Türkiye'nin karasuları sınırlandırmasına ilişkin görüşlerini açıklamaya devam etmiştir³⁶². Buna göre, Türk Heyeti, andlaşmayı, bir kural olarak kabul etmektedir. Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesine göre, özel şartlar, sınırlandırmada büyük role sahip olmasa bile, en azından orta hattan daha önemli yere sahiptir. Bunun nedeni, andlaşmanın bulunmaması ve özel şartların uygulanmayacağı durumların bir sonucu olarak 12. maddede orta hat kuralının belirmesi ve üçüncü ve nihai yöntem olarak kabul edilmesidir. Türk Heyeti özel şartlar kavramının kapsam ve anlamının tartışmalara neden olabileceğini kabul etmektedir. Bu nedenle Türk Heyeti, Konferans çalışmalarına katkıda bulunmak için bu kavramı devletlerin uygulamalarına, UHK çalışmalarına, 1958 Konferansı çalışmalarına ve UAD'nın değerlendirmelerine dayanarak açıklamaya çalışmıştır. Türk teklifinde, sınırlandırma için uygun olduğu durumlarda, orta hat veya eşit uzaklık yöntemine karşı bir muhalefet yoktur. UAD da orta hattın uygulanmasının zorunlu olmadığını belirtmiştir. Bu yöntemin uygulanması, sınırlandırmada elverişli olabilir, fakat buna, ilgili devletler tarafından karar verilmelidir. Bu nedenle Türk Heyeti, uygun yöntemin seçiminin, ilgili devletler tarafından yapılmasını teklif etmiştir. Türk temsilci açıklamasının devamında, bir temsilcinin (aşağıda

³⁶² Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 10–13, s. 115. Irak temsilcisi 17 Temmuz 1974 tarihinde yapılan altıncı oturumda, söz konusu Türk teklifini destekleyen açıklamalar yapmıştır. Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 38, s. 117.

belirtileceği gibi bu temsilci, Yunan temsilcisi ZOTIADES'tir) Türk teklifinin temel unsurunu teşkil eden hakça ilkelerin, muğlak ve keyfi olduğu iddiasını, Türk Heyeti'nin kabul etmediğini, hakça ilkelerin, sadece UAD tarafından değil, diğer uluslararası mahkemelerin kararlarında da ölçüt olarak kullanıldığını belirtmiştir.

Türkiye'nin karasuları sınırlandırmasında hakça ilkelere vurgu yapan bir diğer teklifi de Caracas'taki İkinci Toplantıda, İkinci Komite'de sunduğu, 13 Ağustos 1974 tarihli teklifte görülmektedir³⁶³. Buna göre Türkiye, karasuları ve ekonomik bölge ile ilgili bölümlerinde yer alan genel kuralların, kapalı ve yarı kapalı denizlerde hakça ilkelere uygun şekilde uygulanmasını teklif etmiştir.

Aynı şekilde Türkiye'nin ada, adacık ve kayalıkların karasuları sınırlandırmasına etkisine ilişkin teklifleri de vardır. Bunlar aşağıda adaların karasuları sınırlandırmasına etkileri incelenirken gündeme getirilecektir. Aynı şekilde Sözleşmeye çekince konulmasına ilişkin Türk teklifine de aşağıda değinilecektir.

Görüldüğü gibi Türkiye III. Deniz Hukuku Konferansında, karasuları sınırlandırmasına ilişkin olarak andlaşma, özel şartlar ve hakça ilkelere yoğun bir şekilde vurgu yapmıştır. Bu, esasen 2674 sayılı kanundaki karasuları

³⁶³ Bkz: A/CONF.62/C.2/L.56, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III., New York 1975, s. 230. Aynı şekilde Türkiye İkinci Komite'nin dördüncü toplantısında, 18 Mart 1976'da sunduğu teklifte, yarı kapalı denizlerde bu defa karasuları genişliğinin sahildevletler tarafından hakça ilkelere uygun şekilde andlaşma ile tespitini öngörmüştür. Bkz: A/CONF.62/C.2/L.90, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: V., New York 1976, s. 202.

sınırlandırmasına ilişkin anlayışla uyumludur ve Türkiye'nin *opinio juris*inin son halini göstermektedir.

d) Türkiye'nin Ege'deki Karşılıklı Sahillerde Orta Hattın Sınır Oluşturduğuna İlişkin *Opinio Jurisi* Yoktur:

Türkiye'nin karasuları sınırlandırmasına ilişkin genel *opinio juris*ini bu şekilde tespit ettikten sonra, Ege'deki orta hatta ilişkin anlayışını değerlendirmek gerekmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, Ege'de karşılıklı sahillerde, üçüncü devletlerin tereddütlerini gidermek için orta hat uygulaması geçerli olabilir. Ancak bu uygulamanın hukuki bir temeli yoktur. Bir defa bu durum, her iki devlet arasında uyuşan irade beyanlarına konu olmamıştır. İkinci olarak, her iki devletin de, karşılıklı sahillerde orta hattın geçerli olduğu noktasında *opinio juris*leri bulunmamaktadır. Yunanistan açısından *opinio juris*in bulunmaması olgusu aşağıda açıklanacaktır. Meseleye Türkiye açısından bakılınca ise şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, Türk Genelkurmay Başkanlığı'nın resmi internet sitesinde karasuları ihlalleri başlığı altında Yunan deniz unsurlarının ihlallerine yer verilirken, orta hattın esas alındığı izlenimi doğmaktadır. Ancak bu durum, Ege'deki karşılıklı sahillerde, Türkiye'nin orta hattı bir sınır olarak kabul ettiği sonucunu doğurmaz. Zira, Genelkurmay'ın resmi internet sitesinde, Yunan deniz unsurlarının karasuyu ihlallerinde, Türkiye'nin karasuları olarak asgari hadlerin esas alındığı görülmektedir. Bir başka ifadeyle, Genelkurmay'ın karasuları ihlallerinde orta hattı esas alıyor

olması, hukuken sınırın orta hat esasında geçerli olması ve Genelkurmay'ın bunu bu şekilde kabul etmesinden değil, en azından orta hat üzerinde yapılan ihlalleri tespit etme noktasında geliştirilen bir tutumun sonucudur. Bu hiçbir şekilde karasuları sınırlandırması amacıyla yapılacak müzakerelerde, Türkiye'nin özel şartlar yöntemini ileri sürebilme imkanını ortadan kaldıracak hukuki yorumlara mahal veremez. Sadece, Yunanistan'ın hukuken geçerli olduğunu iddia ettiği orta hattı bile ihlal ettiğini tevsik etme amacını taşıyan – ki bunun hukuki sonucuna aşağıda değinilecektir – ve en azından orta hattın ihlaline karşı gösterilen bir tepkiden ibarettir.

Aynı şekilde Türk yetkililerin basına yansıyan açıklamaları da bu hukuki durumu teyit etmektedir. Gerçekten de, Türk–Amerikan İşbirliği Konseyi'nin çalışmaları için Washington'a giden Türk Askeri Heyeti'nin, Yunan Tipos Tis Kiriakis Gazetesine verdikleri demeçte, Ege'nin sınır olmama özelliği olan bir deniz olduğunu belirttikleri aktarılmıştır³⁶⁴. Aynı amaçla Washington'da bulunan Genelkurmay İkinci Başkanı Çevik BİR de, Ege'de Yunanistan ile Türkiye arasında belirlenmiş bir sınır olmadığını, bu gerçeğin uluslararası andlaşmalarda yer aldığını ve bu hususun Yunanlılar tarafından da bilindiğini vurgulayarak, 1992 yılında Yunanistan da dahil olmak üzere tüm NATO ülkeleri tarafından imzalanan, NATO'nun Savunma Planlama Komitesi Andlaşması'nda da belirtildiği gibi, Ege'de bir sınır olmadığını açıkladığı kaydedilmiştir³⁶⁵. Aynı şekilde, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Necati UTKAN'ın, sorunun, Ege'de iki devlet arasında deniz alanı

³⁶⁴ Bkz: Sabah, 3 Mart 1997, s. 17.

³⁶⁵ Sabah, 3 Mart 1997, s. 17.

sınırlandırmasına ilişkin bir andlaşmanın bulunmaması olduğunu ve bunun, ilk defa Kardak Krizi ile uluslararası kamuoyunun gündemine geldiğini belirttiği kaydedilmiştir³⁶⁶. Görüldüğü gibi bu açıklamalar, Türkiye'nin Ege'de bir deniz sınırı olmadığı noktasındaki algısını göstermektedir ki, bunun doğal sonucu, Türkiye'nin Ege'deki karşılıklı sahillerde orta hattın sınır oluşturduğu hususunda bir *opinio juris* bulunmamasıdır. Zira, eğer Türkiye'nin orta hatta ilişkin bir *opinio juris* olsa idi, bu neviden açıklamalar yapılmazdı. Demek ki Türkiye'nin hukuki anlayışı Ege'de hukuken geçerli bir sınırın var olmadığı noktasındadır. Bunda da özellikle gri bölgeler tezinin etkisi vardır ve Türkiye öncelikle egemenliği tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar sorununun halledilip, daha sonra bir sınırlandırma andlaşması yapılmasını düşünmektedir.

Türkiye'nin *opinio juris* ile ilgili son olarak 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'na değinmek gerekmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, Türkiye bu Tutanağı imzalamış, fakat hukuken tamamlanması için gerekli olan işlemleri yerine getirmemiş ve dolayısıyla Tutanak geçerli ve Türkiye'yi bağlayan bir uluslararası andlaşma oluşturmamıştır. Bu noktada akıllara gelen soru, Türkiye'nin bu Tutanağı imzalamasının, Tutanak ile öngörülen sınır konusundaki *opinio juris*ini gösterip göstermeyeceğine ilişkindir. Bir başka ifadeyle, Tutanağa konulan imza, Türkiye'nin

³⁶⁶ Bkz: **Acer**, (The Aegean Maritime Disputes), s. 34, 199 no'lu dipnot. Aynı şekilde Kardak Krizi sırasında Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı olarak görev yapan Onur ÖYMEN'in Yunanlı gazetecilere verdiği bir mülakatta, Kardak'ın, Türkiye ile Yunanistan arasında deniz sınırları olmaması nedeniyle çıkan bir sorun olduğunu belirttiği aktarılmıştır. Bkz: **Işıklar**, s. 279. Aynı şekilde diplomatik bir kaynağa dayandırılan açıklamada, Türkiye ile Yunanistan arasında çizilmiş bir sınır olmadığı kaydedilmiştir. Cumhuriyet, 3 Şubat 1996, s. 11.

Tutanakta öngörülen sınır bağlamında teessüs etmiş *opinio juris*in göstergesi olabilir mi? Bu soruya olumsuz cevap vermek gerekir. İlk olarak, Türkiye adına Tutanağın görüşmelerine katılan temsilcilerin usulüne uygun yetki belgeleri olmadığı yukarıda belirtilmişti. İkinci olarak, yukarıda Türkiye'nin Tutanağı imzalamasındaki siyasi saikine ilişkin tespitler yapılmıştı. Tutanak, İtalyan yayımlacılığına set çekmek ve Anadolu'yu güvence altına almak için imzalanmıştı; fakat çizilen sınır Türkiye tarafından uygun görülmemiş ve Tutanağı geçerli bir uluslararası andlaşmaya çevirecek hukuki süreç işletilmemişti. Bu durum, Tutanağın çizdiği sınırın hiçbir zaman Türkiye'nin hukuk kuralı olarak kabulüne mahzar olmadığını göstermektedir. Zaten olsaydı, hukuki sürecin işletilip, Tutanağın, geçerli bir uluslararası andlaşma teşkil etmesi için onaylanması gerekirdi. Türkiye'nin egemenliği tartışmalı ada, adacık ve kayalıklar bağlamında gelişen sonraki uygulamaları da, Tutanak ile çizilen sınırı hukuken kabul etmediğini göstermektedir. Gerçekten de Türkiye'nin, hukuken geçersiz olan Tutanak ile çizilen sınırın İtalyan tarafında kalan Kardak Kayalıkları, Eşek (Agathonissi), Bulamaç (Farmakonissi), Keçi (Pserimos) Adaları ile Plati Kayalığı'nın egemenliğinin devredilmediği hukuki anlayışı Türkiye'nin gri bölgeler tezinin bir parçasıdır. Dolayısıyla bu durum, Türkiye'nin Tutanak ile çizilen sınıra hukuki bir nitelik atfetmediğini, söz konusu sınır bağlamında bir *opinio juris* sahibi olmadığını gösterir.

Gerçekten de eğer Türkiye, Tutanak ile çizilen sınırı bir karasuları sınırı olarak kabul ediyor olsa idi, sınırın İtalyan tarafında kalan ada, adacık ve kayalıkların egemenlik devrine konu olmadığı hukuki anlayışını benimsemez, bu adaların aidiyetini tartışma konusu yapmazdı. Bu durum, Türkiye'nin 28 Aralık 1932 tarihli

Toplantı Tutanağı ile teessüs eden *opinio juris*inin aksine bir tutum olarak da değerlendirilemez. Zira, yukarıda değinilen, Yunan dışişleri bakanı PANGALOS ile dışişleri bakanlığı sözcüsü ÖYMEN'in açıklamaları, Türkiye'nin daha önceden bu meseleyle ilgilendiğini göstermektedir. Aynı şekilde, yine yukarıda değinilen Kardak Kayalıkları'nın çevresinde balık avlayanlara ilişkin Bodrum Asliye Ceza Mahkemesi kararı da, Türkiye'nin yaptığı bir egemenlik uygulamasıdır ki, ulusal yargı organlarının kararları, bir devletin *opinio juris*inin göstergesini oluşturur. Şu halde, Türkiye'nin Menteşe Adaları Bölgesi'ne ilişkin olarak, karasuları sınırları bağlamında, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nı imzalamakla, Tutanak'ta öngörülen sınırın geçerliliği konusunda bir *opinio juris*i bulunduğu söylenemez.

2) Yunanistan'ın *Opinio Jurisi*:

a) Yunan Ulusal Düzenlemeleri:

Karasuları sınırlandırmasına ilişkin olarak Yunan mevzuatında bir düzenleme olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Yunan karasularının genişliğini düzenleyen 230 sayılı Kanun'da, sınırlandırmayla ilgili özel bir düzenleme bulunmadığı gibi ada ve adacıkların sınırlandırmaya etkisine yönelik de bir düzenleme bulunmadığı kaydedilmiştir³⁶⁷. Yunanistan Haziran 1995 tarihli 2321 sayılı Kanun ile Deniz

³⁶⁷ İnan-Acer, s. 137.

Hukuku Sözleşmesi'ni onaylamış ve Sözleşme'nin tarafı haline gelmiştir³⁶⁸. Böylece Sözleşme, Yunan Anayasası'nın 28. maddesine göre, Yunan iç hukukunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir³⁶⁹. Dolayısıyla Yunanistan, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin karasuları sınırlandırmasını düzenleyen 15. maddesinde yer alan andlaşma–orta hat/tarihi haklar/ özel şartlar kuralı ile bağlıdır. Aşağıda ayrıntısıyla açıklanacağı gibi söz konusu maddede yer alan kural, bileşik bir kuraldır ve andlaşma dışında diğer yöntemler arasında bir hiyerarşi bulunmamaktadır. Buna rağmen Yunanistan, sadece orta hattı ön plana çıkarma ve tek yöntemmiş gibi takdim etme yönünde bir tutum geliştirmiştir. Şimdilik sadece bu tutumun çok açık bir şekilde, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin lafız ve ruhuna, uluslararası yargı ve doktrin içtihadına tamamen aykırı olduğunun belirtilmesi ile yetinilecektir.

b) Yunanistan'ın Sınırlandırma Andlaşmaları:

Yunanistan'ın deniz alanı sınırlandırmasına ilişkin yegane ikili andlaşması, Yanya Denizi'ndeki (İyonya Denizi) kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin olarak, İtalya ile aktettiği 24 Mayıs 1977 tarihli Andlaşma'dır³⁷⁰. Anlaşma'da, sınırlandırma

³⁶⁸ Bu konudaki değerlendirmeler için bkz: Anastasia **Strati**: “The Ratification by Greece of the UN Convention on the Law of the Sea”, *Leiden Journal of International Law*, Vol: 9, 1999, 99–121.

³⁶⁹ Yunanistan Anayasası için bkz: Serap **Yazıcı** (çev.): Yunanistan Anayasası, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

³⁷⁰ Agreement Between Hellenic Republic and the Italian Republic on the Delimitation of the Respective Continental Shelf Areas of the two States. Metin için bkz:

yöntemi olarak bazı düzeltmelerle orta hat uygulanmış ve bazı küçük adalara az etki tanınmıştır³⁷¹. Bölgenin özellikleri ve sahillerin birbirinden uzaklığı, özel şart oluşturan yanlış taraftaki adaların bulunmaması gibi nedenler, bu sınırlandırmada orta hattın esas alınması için elverişli durumlar oluşturmuştur. Ancak yine de, özel durum oluşturan etkenlerin bulunmamasına rağmen bazı noktalarda orta hattan sapıldığı ve bazı küçük adalara daha az etki tanındığı da altı çizilmesi gereken bir durumdur³⁷².

Bununla beraber, Yunanistan'ın bir karasuları sınırlandırması anlaşması bulunmamaktadır³⁷³. Yunanistan'ın sadece Arnavutluk ve Türkiye ile karşılıklı ve bitişik sahilleri arasındaki mesafe ilgili devletlerin karasuları genişliklerinin

<http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/GRC-ITA1977CS.PDF> (14.03.2008); Tullio **Scovazzi**–Giampiero **Francalanci** (Hazırlayanlar): “Greece–Italy Report Number 8–4” International Maritime Boundaries, Vol: II, Jonathan I. **Charney**–Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1598–1600; United States Department of State Bureau of Intelligence and Research, Limits in the Sea, No:96 Continental Shelf Boundry: Greece–Italy, <http://www.state.gov/documents/organization/58576.pdf>, (14.03.2008).

³⁷¹ Limits in the Seas, No:96 Continental Shelf Boundary: Greece–Italy, s. 4–5; **Scovazzi**–**Francalanci**, s. 1595. **Alexander**, (Baseline Delimitation), s. 525–526.

³⁷² Bu noktada Van **DYKE**, Yunanistan'ın Türkiye ile olan kıta sahanlığı sınırlandırması uyuşmazlığında, katı bir orta hat uygulamasını savunurken, İtalya ile aktettiği söz konusu anlaşmada katı orta hat anlayışından sarfınazar ettiği hususunun altını çizmiştir. **Van Dyke**, (An Analysis of the Aegean Disputes), s. 91.

³⁷³ Yunanistan, sadece yukarıda etraflıca açıklandığı gibi, Akdeniz'de çok dar bir alanda karasuları sınırlandırması yapan, Türkiye ile İtalya arasında 4 Ocak 1932 tarihinde akdedilen Ankara Anlaşması'na halefiyet yoluyla taraf olmuştur.

toplamından azdır. Dolayısıyla karasuları sınırlandırması sadece Arnavutluk ve Türkiye ile söz konusu olabilir. Arnavutluk ile Yunanistan'ın sahilleri hem bitişik hem de karşılıklıdır ve Arnavutluğun Yunanistan ile bir karasuları sınırlandırması anlaşılması yapılmadığı anlaşılmaktadır³⁷⁴. Daha önce değinilen, Yunanistan'ın Ege Kıta Sahanlığı Davası'nda UAD'na sunduğu haritanın³⁷⁵, açıklamalar kısmında, Arnavut–Yunan karasularının orta hat yöntemini esas alarak sınırlandırıldığı belirtilmiştir. IOANNOU, şimdiye kadar temel olarak eşit uzaklık yöntemine dayanan mevcut statükonun, önemli bir soruna yol açmadığını kaydetmiştir³⁷⁶. STRATI ise, Yanya Denizi'ndeki (İyonya Denizi) orta hattın, *de facto* bir sınır çizgisi olduğunu iddia etmiştir³⁷⁷. Bununla beraber, bir sınırın *de facto* olması ile *de jure* olması arasında hukuken fark bulunmaktadır ve bu bağlamda orta hattın Arnavutluk ile Yunanistan'ın karşılıklı uyuşan iradelerine konu olduğu hakkında bir veri bulunmamaktadır. Sadece 1990 tarihli bir Arnavutluk Kararnamesinde, Arnavutluk karasularının Arnavutluk sahili ile Yunan adaları arasında Korfu Boğazı'nın ortasına kadar uzanacağı düzenlemesi yer alsa da³⁷⁸ Arnavutluğun çelişkiler gösteren mevzuatı³⁷⁹ bu konudaki açık iradesini ortaya koymaktan uzaktır. Nitekim Limits in the Seas serisinde yer alan bir haritada, Arnavutluk ile Yunanistan

³⁷⁴ Bkz: http://www.dtic.mil/whs/directives/corres/20051m_062305/albania.doc (30.12.2008).

³⁷⁵ Harita için bkz: ICJ, Pleadings, Oral Arguments, Documents, Aegean Sea Continental Shelf Case, (Greece v. Turkey), s. 20.

³⁷⁶ **Ioannou**, s. 137.

³⁷⁷ **Strati**, (The Ratification by Greece), s. 108.

³⁷⁸ **Ahish**, s. 286.

³⁷⁹ Bkz: **Guttry**, s. 382; **Ioannou**, s. 137.

arasındaki orta hat, farazi (hipotetik) olarak belirlenmiştir³⁸⁰. Demek ki bu sınırın hukuken kesinleşmiş olmadığı düşünülmektedir. Aynı şekilde IOANNOU da tarafların bu konudaki farklı mevzuatının, sınırlandırma konusudaki müzakereleri karmaşıklataştıracağını belirterek³⁸¹, aslında açıkça taraflar arasında bir irade uyuşması bulunmadığını ve tarafların farklı algılar içinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Yunanistan'ın karasuları sınırlandırmasında orta hattı tek yöntemmiş gibi takdim etme gayreti, taraf olduğu Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesine aykırıdır. Sözleşme'nin 15. maddesi, anlaşma-orta hat ve tarihi haklar ve diğer özel şartları içeren bir kural olduğundan ve Yunanistan da bu Sözleşme'nin tarafı olduğundan, Yunanistan'ın karasuları sınırlandırmasında sadece orta hattı benimsediğini iddia etmek hukuken mümkün değildir. Dolayısıyla Yunanistan'ın *opinio juris* de 15. maddedeki tüm kuralın içeriği bağlamında tecelli etmektedir. Arnavutluğun Yunanistan'ın orta hat iddiasını kabul etmesi de sonucu değiştirmez. Bu durumda tarafların 15. maddede yer alan kuralın sadece orta hatta ilişkin kısmını uygulamış oldukları sonucu ortaya çıkar. Ancak bu uygulama Yunanistan'ın Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf olarak 15. maddeki kuralın tümüyle birden bağlı olduğu hukuki durumu üzerinde en ufak bir etki yapmamaktadır. Daha açık bir ifadeyle bu durum Yunanistan'ın sadece orta hattı kabul ettiği ve diğer kuralları dışladığı şeklinde değerlendirilemez. Şu halde Yunanistan 15. maddeki kuralın tamamı ile anlaşmalar hukuku ve örf ve adet bağlamında bağlıdır. Buradaki sorun 15.

³⁸⁰ Bkz: United States Department of State Bureau of Oceans and International Environment and Scientific Affairs, Limits in the Seas, No:116 Straight Baseline Claims: Albania and Egypt, 1994, s. 5 ve 25, <http://www.state.gov/documents/organization/58230.pdf>. (14.03.2008).

³⁸¹ Ioannou, s. 137.

maddenin içeriğine ilişkin yorum sorunudur ki bu husus aşağıda incelenecektir. Bu tespitlerin doğal sonucu da Yunanistan'ın Arnavutluk ile olan karasuları sınırlandırmasındaki orta hat iddiasının, Ege açısından hiçbir hukuki etkisi olmamasında kendisini gösterir.

c) Yunanistan'ın Deniz Hukuku Konferanslarındaki Tutumu:

aa) I. Deniz Hukuku Konferansında:

Yunanistan I. Deniz Hukuku Konferansında, karasuları sınırlandırması ile ilgili UHK'nun taslağındaki 12. maddeye karşı sunduğu değişiklik teklifinde, esas hatlar ibaresi yerine, normal esas hat ibaresinin kullanılmasını istemiştir³⁸². Görüldüğü gibi, Yunanistan karasuları sınırlandırmasına ilişkin olarak madde metninde geçen ve orta hattan sapılmasını hallerini ifade eden özel şartlara hiç değinmemiştir.

bb) III. Deniz Hukuku Konferansında:

Yunanistan'ın, Caracas'ta yapılan İkinci Toplantı'da, 25 Temmuz 1974 tarihinde, İkinci Komitede verdiği teklifin³⁸³, karasuları sınırlandırması ile ilgili olan

³⁸² Bkz: Lütem, s. 100.

³⁸³ Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.22, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 200–201. Aslında bu teklif, Deniz Yatağı

8. maddesinin 2. bendi şu şekildedir: “İki devletin sahilleri bitişik veya karşılıklı olduğunda, aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların, kara veya adaların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur.”

Yunan temsilci ZOTIADES, İkinci Toplantı’da, 16 Temmuz 1974 tarihinde, İkinci Komite’nin beşinci oturumunda Yunan görüşünü dile getiren bir açıklama yapmıştır³⁸⁴. Buna göre, (equitable) hakça ilkeler kavramı bünyesinde subjektiflik ve muğlaklık barındırmaktadır. Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin 12. maddesinde yer alan orta hat veya eşit uzaklık ilkesi, uluslararası teori ve uygulama temelinde şekillenmiş ve yaygın olarak iki taraflı anlaşmalarda kullanılmaktadır. Yunanistan, samimi olarak orta hattın ihtiyari veya mutlak bir kural olmadığına inanmaktadır. Yunan teklifi, anlaşma ve orta hat unsurlarının karşılıklı ilişkileri çerçevesinde gerekli olan esnekliği sağlamaktadır. Orta hat ilkesi devletleri komşuluk ilişkilerinde eşit şekilde konumlandırmaktadır. Orta hat, anlaşmaya ulaşılamaması halinde yürürlüğe giren, geçerli bir uluslararası hukuk kuralıdır. Bu bağlamda, hukukun üstünlüğü ilkesi, özel şartlara dayanan aşırı talepleri veya adalarla ilgili oturumda ileri sürülen tuhaf ve kabul edilemez fikirleri tek başına yumuşatacaktır. Ardından Yunan temsilci, UAD’nın Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği ile ilgili kararına ilişkin bazı tespitler yapmıştır. Buna göre, Divan, orta hattan sapmayı

Komitesi’nde Kıbrıs tarafından verilen teklifi yansıtmaktadır. Kıbrıs teklifi için bkz: **Nandan–Rosenne–Grandy**, (Vol:II), s. 136.

³⁸⁴ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 23–28, s. 111.

adalar için değil adacık ve kayalıklar için kabul etmiştir. Her halükarda, Divan'ın kararı karasuları sınırlandırması ile ilgili değildir; zira kararda kıta sahanlığına atıf yapılmıştır. Ayrıca Divan, diğer yöntemler dışında, orta hat yönteminin uygulama kolaylığı ve kesinlik taşıdığını ifade etmiştir³⁸⁵.

Görüldüğü gibi, Yunan teklifinde, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinde yer alan özel şartlar ve tarihi haklar kuralının yer verilmemiştir. Bu durum Yunanistan'ın karasuları sınırlandırması bağlamında tecelli eden mevcut *opinio juris* açısından sonucu değiştirmemektedir. Zira, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinin sonuca etkisi olmayan kelime farklılıkları dışında tekrarından ibarettir. Yunanistan'da Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin tarafıdır. Aşağıda ayrıntısıyla değinileceği gibi 15. maddede yer alan kural, örf ve adet hukuku kuralı olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, Yunanistan, hem andlaşmalar hukuku bağlamında hem de örf ve adet hukuku bağlamında 15. maddenin tüm içeriğiyle bağlıdır. Şu halde Yunanistan'ın karasuları sınırlandırması konusundaki genel *opinio juris*,

³⁸⁵ Aynı şekilde, Yunan Temsilci STAVROPOULOS, 26 Ağustos 1980'de dokuzuncu toplantıda yaptığı açıklamada, aşağıda değinilecek olan sınırlandırma meselesiyle ilgili olarak kurulan Yedinci Müzakere Grubu çalışmalarını, orta hat kuralının ihtiyaçları karşılayan niteliğine rağmen, hakça ilkeler kavramına dayanmanın uzlaşma elde etmeyi geciktirdiği gerekçesiyle eleştirmiştir. Bkz: Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XIV, New York, 1982, para, 112, s. 38. Görüldüğü gibi Yunanistan orta hattan sapmayı öngören diğer düzenlemeleri engelleme çabasıdır. Burada Yunanistan'ın Ege'yi göz önünde tuttuğu açıktır ve bu durum Yunanistan'ın en azından o dönem için Ege'de karasuları sınırlandırması bulunmadığı anlayışında olduğunun göstergesi olarak değerlendirilebilir.

andlaşmaya öncelik veren ve özel şartlar ile tarihi hakları da kapsayan 15. madde bağlamında caridir.

d) Yunanistan'ın Ege'de Orta Hattı Tanımayan Uygulamaları ve

Bunun Hukuki Sonucu:

Yunanistan, her ne kadar Ege'de karşılıklı sahillerde karasularının orta hat ile sınırlandırılmış olduğunu iddia ediyorsa da, uygulamaları ile bizatihi kendisi bunun aksini göstermektedir. Bir defa, yukarıda belirtildiği gibi, 1950'lilerde Yunanistan'ın Türkiye'ye Menteşe Adaları'nın kuzeyinde karasuları sınırı çizilmesi yönünde teklifler gündeme getirmiş ve bunlar taraflar arasında görüşme konusu olmuştur. Bu bağlamda Yunanistan Türkiye'ye karasuları sınırı çizilmesi işini *ad hoc* karma bir komiteye tevdiini teklif eden sözlü notalar göndermiştir. (3 Haziran 1955 ve 19 Ekim 1956 tarihli sözlü notalar). Türkiye ise 27 Ekim 1956'da bu tekliflere olumsuz cevap vermiştir. İki devlet arasındaki askeri teknisyenler ile yürütülen görüşmeler ve daha sonra Türkiye tarafından reddedilen Yunanistan'ın Menteşe Adaları'nın kuzeyinde bir sınır çizme talebi açıkça, Menteşe Adaları'nın kuzeyinde yer alan Saruhan ve Boğazönü Adaları ile karşılıklı Türk sahilleri arasında bir karasuları sınırlandırması yapılmadığını göstermektedir. Aynı şekilde bu durum, en azından, 1950'li yılların ortasında, Menteşe Adaları'nın kuzeyinde, Saruhan ve Boğazönü Adaları'nda, Yunanistan'ın Ege'de orta hat temelli bir sınırlandırma bulunmadığı anlayışının bariz ifadesidir ki, bu da Yunanistan'ın bu yönde bir *opinio juris*inin bulunmadığını

gösterir. Zira Yunanistan, orta hattın örf ve adet hukukuna dayandığı, hukuki bir temeli olduğu anlayışında olsa idi, Türkiye'ye sınır çizilmesi için başvurması gerekirdi. Demek ki bu noktada Yunanistan'ın orta hattı esas alan bir sınırlandırmanın bulunduğu anlayışında olmadığı ve bu bağlamda cari olan bir *opinio juris*inin bulunmadığı tespit edilebilmektedir. 1950'li yıllardan sonrasına bakıldığında da sonucun değişmediği görülecektir. Bu bağlamda Yunanistan, 1950'li yıllardan sonra da bu durumun değiştiğine ilişkin bir argümana dayanamaz. Zira bu hususta bir delil ortaya koyamaz. Hatta tam tersine, Yunanistan'ın orta hattı tanımayan bazı uygulamalarının olduğu görülmektedir. Bu durum sadece Boğazönü ve Saruhan Adaları Bölgesinde değil, Yunanistan'ın geçerliliğini iddia ettiği 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın kapsamında bulunan Menteşe Adaları bölgesi için de geçerlidir. Gerçekten de yukarıda da belirtildiği gibi, bir çok defa Yunan sahil güvenlik botları orta hattın Türk sahilleri tarafında kalan deniz alanında avlanan Türk balıkçı teknelerini taciz ederek ve bu alana girerek, bizzat kendileri orta hatta ilişkin uygulamayı tanımama yönünde bir tutum takınmışlardır. Yukarıda değinilen, Kasım 2008'de Akyarlar ile İstanköy Adası (Kos) arasında ahtopot avlayan Türk balıkçı teknesine yapılan taciz, bu açıdan iyi bir örnek oluşturmaktadır. Söz konusu tekne, Akyarlar'dan 1 mil uzakta avlanmakta iken, Yunan botunun tacizine uğrayarak geri dönmek zorunda kalmıştır. Akyarlar ile İstanköy Adası'nın en yakın noktaları arasındaki mesafe 2.55 mildir. Dolayısıyla, orta hat esas alınır, Akyarlara 1 mil uzaklıkta avlanan Türk balıkçı teknesi, Türk karasularındadır. Yunan botunun balıkçı teknesini taciz etmesi ve geri dönmeye zorlaması, Türk karasularında gerçekleşmiştir. Şu halde Yunan botu, tacizi Türk karasularında gerçekleştirmiştir ve bu, çok açık şekilde, Yunanistan'ın orta hattı tanımayan tutumunun bir göstergesidir.

Bu, sadece basit bir karasuları ihlali olarak değerlendirilemez. Zira Yunan deniz unsurlarının bunu itiyad haline getirdiği görülmektedir. Nitekim Genelkurmay Başkanlığı'nın resmi internet sitesinde, çok sık bir şekilde, gerek Boğazönü ve Saruhan Adaları Bölgelerinde gerekse de Menteşe Adaları Bölgesinde yapılan Yunan karasuları ihlalleri açıklanmaktadır³⁸⁶. Bu durum, Yunan deniz unsurlarının, Yunanistan'ın varlığını iddia ettiği orta hattı hataen ihlal etmediklerini bunu sürekli tekrarladıklarını göstermektedir. Hal böyle olunca, Yunanistan'ın Ege'de karşılıklı sahillerdeki karasuları sınırlandırması açısından orta hattı esas alan bir *opinio juris*inin olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Zira Yunanistan, iddia ettiği gibi orta hattı esas alan bir sınırın varlığını kabul ediyor olsa idi, bu sınıra saygı göstermesi gerekirdi. Fakat Yunanistan'ın aksi uygulama ve tutumları ve bunları sürekli tekrarlama, Yunanistan'ın orta hat iddiasını bizatihi kendisi tarafından reddedildiğini göstermekte, Yunanistan'ın orta hattı dışlayan hukuki algısını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, Yunanistan'ın bu uygulamaları, Ege'de karşılıklı sahillerdeki sınırlandırma açısından orta hattı esas alan bir *opinio juris* olmadığını gösterdiği gibi, Ege'de bir deniz sınırı olmadığını da göstermektedir.

³⁸⁶ Yukarıda belirtilmesine rağmen, önemine binaen bir kez daha vurgulamak gerekir ki, Genelkurmay'ın resmi internet sitesindeki karasuyu ihlaline ilişkin açıklamalarında, karşılıklı sahillerde, Türk karasularının asgari sınırı olarak orta hattın esas alındığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin Ege'de orta hattı kabul ettiği yönünde değerlendirilemez.

IX) Değerlendirme: Ege’de Karşılıklı Sahillerde Karasuları

Sınırlandırması Yoktur:

Yukarıda belirtilen gerekçeler Ege’de mevcut hukuki durum bağlamında karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırması olmadığını ortaya koymaktadır. Gerçekten de, Lozan Andlaşması’nda karasuları sınırlandırmasına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Yunanlılar tarafından aksi görüşün dayanağı olarak takdim edilen Andlaşma’nın 6/son ve 12. maddeleri, ada, adacık ve kayalıkların aidiyetini kısmen düzenlemekte ve fakat karasuları sınırlarına ilişkin bir düzenleme getirmemektedir. Lozan Andlaşması ile kurulan Sınır Komisyonu’nun, Anadolu ile Midilli, Sakız, Sisam ve Ahikerya Adaları arasında orta hattı esas alarak çizdiği sınır çizgisi, bir deniz sınırı çizgisi olmayıp, bölgedeki adaların aidiyetini kısmen gösteren bir çizgidir. Kaldı ki zaten Komisyon’un deniz sınırı çizmek yetkisi yoktur. Yunanlıların Menteşe Adaları Bölgesinde karasuları sınırlandırması yaptığını iddia ettikleri 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ise tekemmül etmiş bir hukuki işlem olmaması nedeniyle bağlayıcı değildir. Dolayısıyla Tutanağın çizdiği sınırın hukuki geçerliliği bulunmamaktadır. Kardak Krizi ile resmiyet kazanan Ege’de egemenliği devredilmemiş ada, adacık ve kayalıklar meselesi, Türkiye’nin gri bölgeler tezine dayanak teşkil etmiş ve sayılarının 152 olduğu değerlendirilen ada, adacık ve kayalıklar üzerinde egemenlik uyuşmazlığını gündeme getirmiştir. Bu uyuşmazlık, çok açık bir şekilde Ege’de bir karasuları sınırlandırması yapılmadığını ortaya koymaktadır. Zira, karasularının sınırlandırılmış olması için, iki devletin egemenliğindeki ada, adacık ve kayalıkların şüpheden uzak biçimde tespiti gerekir.

Ancak Ege'deki egemenlik uyuşmazlığı, bu konuda ciddi şüpheler olduğu hukuki durumunu ortaya koymaktadır. Bu da Ege'deki egemenlik uyuşmazlığına bağlı olarak, karasuları sınırlandırması yapılmamış olduğunu göstermektedir.

Aynı şekilde, Yunanlıların 1950'li yıllarda Türkiye'ye yaptıkları karasuları sınırı çizme teklifleri, Türk yetkililerin Ege'de bir deniz sınırı olmadığına ilişkin açıklamaları ve Yunan Sahil Güvenlik unsurlarının Yunanistan'ın varlığını iddia ettiği sınırın Türk tarafında bile Türk balıkçı teknelerine yaptıkları tacizler, Ege'de karasuları sınırlandırması yapılmadığını gösteren diğer gerekçeleri oluşturur. Yunanistan'ın Ege'de uygulanan orta hattın bir örf ve adet hukuku haline geldiği iddiası da hukuken geçerli değildir. Zira, bu uygulamanın hukuki temeli yoktur ve esasen Türkiye'nin Ege bağlamında gelişen orta hat esaslı bir *opinio juris* yoktur. Aslında Yunan sahil güvenlik unsurlarının tacizleri de Yunanistan'ın bu yönde bir *opinio juris* olmadığını ortaya koymuştur. Aynı şekilde AB'nin bir çok belgesinde sınır anlaşmazlıklarına yapılan atıflar, AB'nin Ege'de karasuları sınırlandırması yapılmamış olduğu noktasındaki anlayışına işaret etmektedir.

Demek ki Ege'de karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırması yapılmamıştır. Fiili uygulamada cari olan orta hat, tamamen üçüncü devletlerin tereddütlerini önlemek içindir ve taraflar arasında uyuşan iradelere konu olmamıştır. Nitekim gerek Türk yetkililerinin açıklamaları ve Türkiye'nin uygulamaları gerek Yunanistan'ın uygulamaları, orta hattın tarafların *opinio juris* bağlamında hukuki bir geçerliliği olmadığını ortaya koymaktadır.

Yunanistan ile karşılıklı sahillerdeki tek sınır, Türkiye ile İtalya arasında akdedilen 4 Ocak 1932 tarihli Ankara Andlaşması ile çizilen sınırdır. Yunanistan bu andlaşmaya, İtalya'nın Menteşe Adalarını Yunanistan'a devretmesi ile halef olmuştur. Bu Andlaşma halen geçerlidir. Bunun dışında bir sınır yoktur. Aslında zaten bu sınır da Akdeniz'dedir. Ege'de karşılıklı sahillerde bir sınır olmadığı ortaya konduktan sonra yapılması gereken Ege'de nasıl bir sınırlandırma yapılması gerektiğini tespit etmeye çalışmaktır. Bu da öncelikle bu konudaki uluslararası hukuk ilke ve kurallarının incelenmesini ve ardından bu kural ve ilkeler ışığında Ege'ye ilişkin sonuç çıkarılması faaliyetini gerektirecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARASULARI SINIRLANDIRMASI AÇISINDAN UYGULANAN YÖNTEMLER ve EGE'DE UYGULANMASI GEREKEN YÖNTEM:

Bu bölümde, önce karasuları sınırlandırmasına ilişkin kuralların uluslararası hukuktaki gelişimine değinilecek ve bu arada deniz hukukuna ilişkin sözleşmelerde yer alan düzenlemeler incelenecektir. Bunun için, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmalarına değinilecek, ardından Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmaları ve bu arada özellikle Türkiye ve Yunanistan'ın tutumları incelenecektir. Sonra andlaşma–orta hat/tarihi haklar-özel şartlar kuralı incelenecektir. Yine bu bağlamda adaların karasuları sınırlandırmasına etkileri meselesine değinilecektir. En sonunda da Ege'de nasıl bir karasuları sınırlandırması yapılması gerektiği sorusunun cevabı, çeşitli varsayımlar dahilinde verilmeye çalışılacaktır.

D) Genel Olarak Karşılıklı Sahillerde Karasularının Dış Sınırını Tespit Yöntemleri:

Bu ihtimalde, iki devletin karşılıklı sahilleri arasındaki mesafe, söz konusu devletlerin karasularının genişliği toplamından daha azdır ve bu durum, söz konusu

iki devlet arasında kalan deniz şeridinin paylaşılması gereğini ortaya çıkarır. Örneğin, karasularının genişliği 12 mil olan iki devletin karşılıklı sahilleri arasındaki mesafe 6 mildir. Bu durumda karasuları sınırlandırması nasıl yapılacaktır? Bu durum, Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasuları sorununun bir diğer unsurunu oluşturmaktadır. Bu aşamada, karasuları sınırlandırması konusundaki kuralların tarihi gelişimini ortaya koymak gerekmektedir. Bunun için öncelikle 1958 öncesi uygulamalara değinilecek ardından, Deniz Hukuku Konferansları ve düzenlemelerinin ortaya koyduğu kurallar inceleme konusu yapılacaktır.

A) Erken Uygulamalar:

Karasuları kavramının doğuşu ile birlikte, devletler arasında sınırlandırma ile ilgili yapılan andlaşmalarda çeşitli yöntemler kullanıldığı görülmektedir³⁸⁷. Açık deniz limanlarına girişi temin amacı, nehirlerde uygulanan talveg yöntemini karasuları için de devreye sokmuştur. Bunun gibi düz uzanımlı sahillerde, dikey çizme yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca paralel ve meridyenlere dayanan veya azimut esaslı çerçevesinde tespit edilen sınırlar da görülmektedir. Yine bu dönemde orta hat yönteminin de fazlaca kullanıldığı görülmektedir. Bununla beraber, birçok andlaşmada, orta hattın, bölgenin farklı şartlarının ortaya koyduğu zorunluluklar

³⁸⁷ Bu yöntemlerle ilgili olarak bkz: **Rhee**, s. 559–588; **Ahnish**, s. 33–38.

çerçevesinde hafifletildiği belirtilmiştir³⁸⁸. Aynı şekilde bu dönemdeki devlet uygulamalarında eşit uzaklık, iki sahil arasında katı bir coğrafi eşit uzaklık çizgisi anlamına gelmemekte, kanalın ortasından geçen çizgi, örneğin talveg çizgisi olarak değerlendirilmektedir³⁸⁹.

Erken dönemde, karasuları sınırlandırmasında uygulanan yöntemler açısından Daimi Hakemlik Mahkemesi tarafından karara bağlanan Norveç ile İsveç arasındaki Grisbadarna Davası önem taşımaktadır³⁹⁰. Mahkeme kararında, 17. yüzyılın fikirleri ve o dönemde yürürlükte olan, kara ülkesinin genel uzanımına göre, tartışmalı deniz alanını otomatik olarak bölen ve deniz alanını kara ülkesinin müştemilatı olarak gören kurallar çerçevesinde hareket edeceğini ve bu kuralın şimdiki zamana uygulanması halinde adil ve meşru olacağını belirtmiş ve sınırlandırmanın sahilin genel uzanımı yönünde dikey bir hat çizilmesi ile yapılması gerektiğini belirtmiştir³⁹¹. Mahkeme hem İsveç'in hem de Norveç'in orta hat ve talveg yöntemine dayanan iddialarını reddederek, sahilin genel uzanımı çerçevesinde dikey bir hat çizerek sınırlandırmayı yapmıştır. İstakoz avcılığı nedeniyle son derece kıymetli olan tartışma konusu bölgenin Grisbadarna kesimini İsveç'e, Skojöttegrunde

³⁸⁸ **Acer**, (The Aegean Maritime Disputes), s. 75. Örnek andlaşmalar için bkz: **Acer**, (The Aegean Maritime Disputes), s. 75, 32 no'lu dipnot.

³⁸⁹ **Ahnish**, s. 33. Ayrıca eşit uzaklık yönteminin evrimi için bkz: **Rhee**, s. 555 vd.

³⁹⁰ Metin için bkz: AJIL, Vol: 4, 1910, s. 226–236. Bundan sonra “Grisbadarna Case” olarak kullanılacak ve belirtilen eserdeki sayfa numaralarına atıf yapılacaktır.

³⁹¹ Grisbadarna Case, s. 232.

kesimini ise Norveç'e bırakmıştır³⁹². Gerçekten de hat, bu iki kesimin hemen hemen ortasından geçmekte ve fakat hiçbir şekilde tarafların sahilleri arasında orta hat oluşturmamaktadır.

1930 La Haye Kodifikasyon Toplantısı'nda genel sınırlandırma sorunundan ziyade, boğazlarda karasuları sınırlandırması ile ilgilenildiği belirtilmiştir³⁹³. Bu bağlamda, Hazırlık Komitesi'nin önerdiği metinde, devletlerin bir boğazda sınırdaş olmaları halinde ve bu devletlerin sahilleri arasındaki mesafe karasularının genişliklerinin toplamının iki katından az ise, ilke olarak, bu devletlerin karasularının boğazın ortasından kateden çizgiye kadar uzanabileceği kararlaştırılmış, fakat bitişik sahillerde sınırlandırmaya ilişkin bir teklif yer almamıştır³⁹⁴. Bununla beraber, La Haye Konferansı'nda karasularının genişliği, bir devletin bitişik bölgede alacağı tedbirler ve devletlerin karasularında icra hakkına sahip oldukları hakların mahiyeti konularında anlaşmaya varılamadığından³⁹⁵, Konferans bir sonuca ulaşamamıştır. Ardından, deniz hukuku ve karasuları sınırlandırması konusunda Birleşmiş Milletler çalışmaları başlamıştır.

³⁹² Mahkeme bu paylaşımı yaparken, tarihi haklara vurgu yapan tartışma konusu alanların taraflarca ne kadar ve ne şekilde kullanılmasını hususunu da gözetmiştir. Buna aşağıda değinilecektir.

³⁹³ **Jayewardene**, s. 260.

³⁹⁴ **Nandan–Rosenne–Grandy**, (Vol: II), s. 134. Konferans'ta ileri sürülen teklifler ve devletlerin görüşleri için bkz: **Rhee**, s. 575–577.

³⁹⁵ **Lütem**, s. 7.

B) UHK Çalışmaları:

UHK'nın 1949'da karasuları rejimini gündeme aldıktan sonra, UHK bünyesinde yapılan çalışmaların ortaya koyduğu karasuları sınırlandırması konusundaki genel anlayışın³⁹⁶, karşılıklı devletlere ait sahiller arasındaki mesafenin, iki devletin karasularının genişliğinden az olduğu hallerde eşit uzaklık yönteminin uygulanacağı, aksi kararlaştırılmadığı sürece bir devletin karasuları içinde kalan kayalıklar ve kıyı yükseklikleri de dahil olmak üzere, tüm adaların söz konusu orta hattın çiziminde dikkate alınacağı, ancak egemenliği belirsiz adaların bundan istisna olduğu ve seyrüsefer ve balıkçılık hakları gibi özel nedenlerin ise orta hattan sapmayı sağlayabileceği yönünde olduğu görülmektedir.

UHK'nun Deniz Hukuku Konferansı'na sunduğu Nihai Taslağı'nın karasuları sınırlandırmasına ilişkin maddelerine de bu anlayış yansımıştır. Gerçekten de, Taslağın "Boğazlarda ve Diğer Karşılıklı Sahillerde Karasuları Sınırlandırması" başlıklı 12. maddesinin 1. fıkrasında, karşılıklı sahillerde sınırlandırmanın, devletler arasında anlaşmayla yapılacağı, andlaşmanın bulunmaması ve özel şartların da başka bir sınırlandırmayı haklı kılmaması halinde, sınırın orta hat olduğu öngörülmüştür³⁹⁷. Taslağın 14. maddesinde ayrı bir düzenleme olarak, bitişik sahillerde yan sınır için aynı hüküm öngörülmüştür.

³⁹⁶ Bkz: **Jayewardene**, s. 260–264; **Knight–Chiu**, s. 156–158. **Ahnish**, s. 31–32.

³⁹⁷ 2 ve 3. fıkralarda ise, iki devletin karasuları arasında kalan açık deniz alanının hangi şartlarda karasularına dahil edileceğine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Maddenin tam metni için bkz: **Lütem**, s. 98.

C) I. Deniz Hukuku Konferansı:

1) Konferans'ta UHK Taslağı'nın Değıştirilmesi:

I. Deniz Hukuku Konferansı'nda, UHK'nun yukarıda belirtilen Nihai Taslağı'ndaki düzenleme değıştirilmiş ve bu değışiklikler de Norveç teklifi doğrudan etkili olmuştur. Norveç teklifinin³⁹⁸ can alıcı etkileri, ilk olarak karşılıklı ve bitişik sahillerdeki sınırlandırmayı aynı maddelerde düzenleme ve daha sonra tarihi hak olarak değıştirilecek “geleneksel uygulamalar” ibaresinin metne ithali olarak kendisini göstermiştir. Aynı şekilde UHK Taslağı'nda hem karasuları hem de kıta sahanlığı sınırlandırması için andlaşmaya yapılan vurgu, karasuları sınırlandırması için kaldırılmıştır. Bu değışiklikler sonucunda Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. madde metninin son hali şu şekilde ortaya çıkmıştır: “İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine bir andlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğersinin kendi karasularını, bütün noktaları, bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu paragraf hükümleri, tarihi hakların veya

³⁹⁸ Norveç teklifi için bkz: **Lütem**, 100–101. Norveç'in amacının, UHK'nın, bitişik ya da karşılıklı sahillere sahip devletlerin farklı karasuyu genişlikleri uygulamaları halinde bulunacak çözümü öngörmemesi nedeniyle bu konudaki boşluğu doldurmak olduğu belirtilmiştir. Bkz: **Kittichaisaree**: *The Law of the Sea and Maritime Boundary Delimitation in South–East Asia*, Singapore, 1987, s. 51.

diğer özel şartların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka bir şekilde sınırlandırılmasının gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.”

Görüldüğü gibi, I. Deniz Hukuku Konferansı'nın kabul ettiği metinde, UHK Taslağı'nda yer alan, andlaşmaya yapılan yönlendirme ve kuvvetli vurgu kaldırılmış ve yerine anlaşma–orta hat/özel şartlar kuralı getirilmiştir. Aynı şekilde, özel şartlara dahil olduğu anlaşılan tarihi haklar ibaresi ayrıca ve açıkça metne ithal edilmiştir. Bunun gibi, UHK Taslağında geçen “haklı kılma” ibaresi yerine, “gerekli olma” ibaresi kullanılmıştır.

2) Konferans'ta Karasuları ve Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Arasında Meydana Getirilen Farklar ve Sonuçları:

I. Deniz Hukuku Konferansı öncesindeki UHK çalışmalarında, karasuları ve kıta sahanlığı sınırlandırmaları için aynı anlayış geliştirilmiştir. Gerçekten de karasuları rejimi ile ilgili teknik meselelerle görevli olan Uzmanlar Komitesi'nin, karasuları meselesinin ötesine giderek, aynı kıta sahanlığı alanına sınırdaş olan devletler arasında da kullanılacak, karasuları sınırlandırmasına ilişkin bir formül bulmanın öneminden bahsedildiği kaydedilmiştir³⁹⁹. Bu hususa UAD'nın Kuzey

³⁹⁹ Bkz: **Nandan–Rosenne–Grandy**, (Vol: II), s. 952–953, Prosper **Weil**: The Law of Maritime Delimitation Reflections, Grotius Publication Limited, Cambridge, 1989, s. 138. Malcolm D. **Evans**: Relevant Circumstances and Maritime Delimitation, Clarendon Press, Oxford, 1989, s. 9.

Denizi Kıta Sahanlığı kararında da dikkat çekilmiştir⁴⁰⁰. Böylece, UHK Taslağı'nda anlaşma ile orta hat-özel şartlar formülü her iki deniz alanının sınırlandırması için de kabul edilen ortak bir formül halini almıştır.

Deniz Hukuku Konferansı'nda yukarıda belirtildiği gibi, karasuları sınırlandırmasına ilişkin UHK Taslağı bazı değişikliklere tabi tutulmuş, kıta sahanlığı sınırlamasına ilişkin düzenleme ise, hemen hemen aynı ifadelerle kabul edilmiştir. Sonuç olarak Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi şu şekilde düzenlenmiştir:

“Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır”.

Maddenin ikinci fıkrasında ise, bitişik sahillerdeki kıta sahanlığı sınırlandırması için aynı esas kabul edilmiştir.

Görüldüğü gibi, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesi ile Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi arasında bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Yan sınır ve dış sınır Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nde farklı Karasuları ve Bitişik

⁴⁰⁰ 'North Sea Continental Shelf Case', para, 51-52, s. 34.

Bölge Sözleşmesi'nde ise aynı maddede düzenlenmiştir. İki düzenleme açısından en göze çarpan farklılık, anlaşmaya yapılan vurguda kendisini göstermektedir. Gerçekten de Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinde, aksine bir andlaşmanın bulunmaması ve tarihi hakların ve özel şartların da, farklı bir sınırlandırmayı gerekli kılmaması halinde eşit uzaklık kuralının uygulanacağı öngörülmüşken, Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde, tarafların sınırlandırmayı andlaşma ile yapacakları ve andlaşmanın bulunmaması halinde, özel şartlar da farklı bir sınırlamayı haklı kılmıyor ise, eşit uzaklık kuralının uygulanacağı öngörülmüştür. Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinin bu açıdan tarafları andlaşmaya yönlendiren zorunlu bir şekil aldığı belirtilmiştir⁴⁰¹. Aynı şekilde, Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinin, taraflara andlaşma konusunda bir yükümlülük yüklediği ve Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinde andlaşmaya yapılan atfın ise, orta hat kuralının *jus cogens* olmadığına ilişkin bir açıklamadan başka bir şey olmadığı söylenmiştir⁴⁰². Aşağıda andlaşma konusunda açıklamalar yapılacak olmasına rağmen şimdilik bu fark açısından şunu söylemek gerekir ki, Cenevre sözleşmelerinde, kıta sahanlığı açısından sözkonusu olan zorunlu yönlendirmenin karasuları sınırlandırması için olmaması, karasuları sınırlandırmasında andlaşmanın dışlandığı veya diğer kural ile eşitlendiği anlamına gelmemektedir. Gerçekten de her iki sınırlandırma türü için de andlaşma ilk başvurulacak kuraldır. Kıta sahanlığı sınırlandırması açısından andlaşmaya yapılan vurgu, kıta sahanlığının yeni bir kavram olması nedeniyle, taraflar arasındaki

⁴⁰¹ **Jayewardene**, s. 268.

⁴⁰² Etienne **Grisel**: "The Lateral Boundaries of the Continental Shelf and the Judgment of the International Court of Justice in the North Sea Continental Shelf Case", American Journal of International Law, Vol: 64, 1970, s. 565.

sınırlandırma uyuşmazlıklarının çözümünde andlaşmanın daha yerinde bir yöntem olduğu noktasındadır ve belki de devletlerin bu konuda andlaşmaya zorunlu olarak özendirerek, kıta sahanlığı sınırlandırması hukukunu uygulamada oluşturmak ve geliştirmek istenmiş olabilir. Karasuları ise o dönemde yeni bir kavram olmadığından ve esasen sınırlandırma açısından devletler arasında akdedilen bir çok andlaşma bulunduğundan böyle bir zorunlu yönlendirmeye ihtiyaç duyulmamış olabilir. Kaldı ki, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinde andlaşmaya yine vurgu vardır ve bu da aslında andlaşmanın başvurulacak ilk yöntem olduğunu göstermektedir. Şu halde, kıta sahanlığı açısından andlaşmaya yapılan vurgu, karasuları sınırlandırmasında andlaşmanın öncelik ve önemini azaltmamaktadır.

UHK Taslağı'nın, Konferansta değişikliğe uğraması sonucu, karasuları ve kıta sahanlığı arasında ortaya çıkan bir diğer çarpıcı farklılık, özel şartlara başvurulması için metinde kullanılan ibarelere ilişkindir. UHK Taslağı'nda, hem karasuları sınırlandırması hem de kıta sahanlığı sınırlandırmasında eşit uzaklık kuralından sapma için, özel şartların başka bir sınırlandırmayı haklı kılması öngörülmüştü. Ancak I. Deniz Hukuku Konferansı'nda ifade değişikliği gerçekleşmiştir. Gerçekten de, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12/1. maddesinde, özel şartların başka bir sınırlandırmayı "gerekli" kılmasından, Kıta Sahanlığı Sözleşmesi 6. madde ise, özel şartların başka bir sınırlandırmayı "haklı" kılmasından bahsedilmektedir. Şu halde karasuları sınırlandırması için, özel şartların başka bir sınırlandırmayı gerekli kılması durumunda eşit uzaklık kuralı uygulanmayacakken, kıta sahanlığı sınırlandırması için, özel şartların başka bir sınırlandırmayı haklı kılması durumunda eşit uzaklık kuralı uygulanmayacaktır.

Görüldüğü gibi buradaki mesele, bu iki ibare arasında, özel şartların uygulama alanı bulabilmesi için bir farklılık olup olmadığı noktasındadır.

Bu açıdan, söz konusu ifade farklılıklarının, karasuları ve kıta sahanlığı sınırlandırmaları için birine diğerinden daha mı fazla uygulama alanı verdiği sorusu sorulmuş ve bu tartışmanın, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda, tarafların iddialarında yer aldığı belirtilmiştir⁴⁰³. Gerçekten de Federal Almanya, söz konusu ifade farkının, özel şartlarla ilgili olarak Kıta Sahanlığı Sözleşmesi açısından daha geniş bir uygulama alanı verdiğini iddia etmiştir. Buna karşın Hollanda ve Danimarka ise, Konferans kayıtlarında özel şartlar açısından karasuları ve kıta sahanlığı sınırlandırmasında farklılık ortaya koyan bir etkene ilişkin değerlendirme bulunmadığını ve daha da önemli olarak, Konferansın, özel şartların karasuları sınırlandırmasında kıta sahanlığı sınırlandırmasına nazaran daha geniş bir etki doğuracağını öngördüğünü belirtmişlerdir.

Hazırlık çalışmalarında, gerekli kılma ve haklı kılma ibareleri açıklanmamıştır. Aslında ifadelerin farklılaşmasının özel bir amacı da yoktur. Gerçekten de, Norveç'in daha sonra tarihi haklar olarak yer alacak, geleneksel uygulamalar ibaresini metne ithal etme yönündeki teklifinin, UHK Taslağı'nda geçen haklı kılma ibaresini, gerekli kılma ibaresine çevirdiği, zira, teknik özellikler gösteren bir istisnayı açık bir şekilde tanımlama bağlamında gerekli kılma ibaresinin daha uygun olduğu belirtilmiştir⁴⁰⁴. Şu halde söz konusu ifade farkları, belirli özel bir

⁴⁰³ Bkz: **Jayewardene**, s. 271.

⁴⁰⁴ **Jayewardene**, s. 276.

amaca hizmet etmekten ziyade, Konferans'taki değişiklik teklifleri neticesi kabul edilecek yeni metne uyumu sağlamaktan başka bir anlam ifade etmemektedir. İfade farklılıklarının bir başka nedeni olarak da, söz konusu iki Sözleşmeyi farklı komitelerin yapmış olması gösterilmiştir⁴⁰⁵. Bu bağlamda, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinde özel şartlara yapılan atıf ile Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde özel şartlara yapılan atfın, farklı çağrışımlar ortaya koymadığı belirtilmiştir⁴⁰⁶. Şu halde, tıpkı kıta sahanlığı sınırlandırmasında olduğu gibi, karasuları sınırlandırmasında da özel şartların, hakça ilkeler çerçevesinde anlaşılması için hiçbir neden yoktur. Zaten, ister karasuları sınırlandırması olsun isterse de kıta sahanlığı sınırlandırması olsun, tüm deniz alanı sınırlandırmalarının temelinde, hakça ilkeler bulunmaktadır. Sonuç olarak, gerek kıta sahanlığı gerekse de karasuları sınırlandırmasında, özel şartlar kuralına başvurulması ve eşit uzaklık yönteminden ayrılabilme için, somut olayda bulunduğu farzedilen özel şartların, eşit uzaklık yönteminden ayrılmaya neden teşkil etmesi gerekmektedir. Bu noktada, gerekli kılmak veya haklı kılmak ibareleri, bu duruma işaret etmekte ve eşit uzaklıktan ayrılmaya neden olabilecek tüm durumları kapsamaktadır. Bu ibarelerden birini diğerine nazaran daha geniş veya dar kapsamlı olarak algılamak, hem metnin ruhuna hem de hazırlayanların iradelerine terstir. Dolayısıyla söz konusu iki Sözleşme arasında oluşan ifade farklarının sonuca etkisi yoktur. Bu bağlamda, Kuzey

⁴⁰⁵ **Ahnish**, s. 43. Aynı şekilde AHNISH, hazırlık çalışmalarına dayanarak, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinde hem özel şartları hem de tarihi hakları kapsayan gerekli olma ibaresinin, ilk başta tarihi hakları vurgulamak için kullanıldığını, dolayısıyla eğer gerekli olma ibaresinin haklı kılma ibaresinden farklı bir anlamı olduğu düşünülecek olsa bile, bunun sadece tarihi haklar için geçerli olduğu fikrini de ileri sürmüştür. **Ahnish**, s. 46.

⁴⁰⁶ **Bowett**, s. 36.

Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda Federal Almanya'nın iddia ettiği gibi özel şartların karasuları sınırlandırmasında kıta sahanlığı sınırlandırmasına nazaran daha dar bir kapsamda uygulama alanı bulacağı kabul edilemez ve esasen özel şartların kapsamı, özel olarak değerlendirilebilecek tüm durumları içerir⁴⁰⁷.

Görüldüğü gibi karasuları ve kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin kurallar arasında esaslı bir farklılık yoktur. Bununla beraber, karasuları sınırlandırmasının değişmeden kalmasına rağmen, son otuz yıllık süreçte kıta sahanlığı sınırlandırmasında bazı değişikliklerin olduğu belirtilmiştir⁴⁰⁸. Fakat bu durum karasuları sınırlandırmasında geçerli olan ve aşağıda daha ayrıntılı olarak değinilecek olan andlaşma–orta hat/tarihi haklar/özel şartlar kuralının geçerlilik ve uygulamasına etki etmemektedir. Esasen kıta sahanlığı müessesesinin karasularına nazaran çok daha yeni olması, uygulamada farklılıklar ortaya çıkmasına neden olmaktadır ki bu da aslında yukarıda da belirtildiği gibi kıta sahanlığı sınırlandırması hukukunun tekamül sürecinde olduğunun göstergesidir.

D) III. Deniz Hukuku Konferansı:

Karasuları sınırlandırması meselesi III. Deniz Hukuku Konferansı'nda da gündeme gelmiştir. Deniz Yatağı Komitesi'nde karasuları sınırlandırmasına ilişkin devletlerin sunduğu tekliflerde iki genel yaklaşımın takip edildiği belirtilmiştir⁴⁰⁹.

⁴⁰⁷ Jayewardene, s. 272.

⁴⁰⁸ Bkz: Weil, s. 138–140.

⁴⁰⁹ Bkz: Nandan–Rosenne–Grandy, (Vol: II), s. 135–137.

Buna göre ilk grup teklifler, orta hat ve eşit uzaklık çizgisini öngörürken, ikinci grup, hakkaniyete dayanan andlaşma ve özel şartların değerlendirilmesine vurgu yapmıştır. Caracas'taki İkinci Toplantı sırasında, İkinci Komite, karşılıklı veya bitişik sahillerdeki karasuları sınırlandırması konusundaki ana eğilimleri formüle etmiştir⁴¹⁰. Buna göre:

A Formülü:

İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine bir andlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları, bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel şartların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka bir şekilde sınırlandırılmasının gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.

B Formülü:

İki devletin sahilleri bitişik veya karşılıklı olduğunda, aksine anlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı

⁴¹⁰ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 111.

esas hatların, ... en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur.

C Formülü:

Sahillerin bitişik ya da karşılıklı olduğu yerlerde, karasuları sınırlandırmasının, hakça ilkelerle uyumlu olarak anlaşma ile yapılır. Görüşmeler sırasında devletler, hakça bir uzlaşmaya varabilmek için, ilgili sahilin genel uzanımı ve ada, adacık ve kayalıkların varlığını içeren özel şartlar nazara alarak, farklı sınırlandırma yöntemleri uygulayabilir. Devletler görüşmeler sırasında ortaya çıkacak görüş ayrılıklarını çözebilmek için, BM Anlaşmasının 33. maddesinde yer alan imkan da dahil olmak üzere diğer barışçı yolları göz önünde tutacaklardır.

D Formülü:

Bitişik veya karşılıklı sahildar devletler, karasuları sınırlarını karşılıklı olarak egemenliğe saygı ve ülke bütünlüğü, eşitlik ve mütekabiliyet ilkeleri çerçevesinde belirlerler.

Görüldüğü gibi yukarıda değinilen özel şartlar ve tarihi hakları dışlayan Yunan teklifi ile hakça ilkeler içeren anlaşmaya ve özel şartlara aşırı vurgu yapan Türk teklifleri bu formüllerin şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Bu durum, Ege'de karasuları sınırlandırması açısından üstü kapalı devam eden uyuşmazlığın bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde bu, Ege'de bir karasuları

sınırlandırması yapılmamış olduğunun da göstergesidir. Zira Yunanistan Konferansta yoğun şekilde orta hattın sapmayı öngören diğer düzenlemeleri engelleme çabası içindedir. Eğer Yunanistan Ege’de bir sınır olduğu anlayışında olsaydı orta hat için bu kadar çabasına gerek kalmazdı.

Konferans’ta, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin 12. maddesinde yer alan düzenlemeyi elde tutma bağlamında bir eğilim görülmektedir. Bu bağlamda, mesela Demokratik Almanya Temsilcisi, 12. maddedeki kuralın geleneksel bir uygulama olarak gelecekte de uygulanacağını belirtmiştir⁴¹¹. Japon temsilci ise, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin 12. maddesinin, karasuları sınırlandırmasında, eşit uzaklık yöntemi ile objektif bir kriter, özel şartlar yöntemi ile de esneklik sağladığını ve bu açıdan dengeli bir çözüm ortaya koyduğunu belirtmiştir⁴¹². Bu bağlamda, Cenevre’deki Üçüncü Toplantı’da hazırlanan, Gayriresmi Müzakere Metni’nin 13. maddesinde, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin 12. maddesinin aynen tekrarlandığı görülmektedir⁴¹³. Bunun gibi, New York’taki Dördüncü Toplantıda hazırlanan Gözden Geçirilmiş Müzakere metninin 14. maddesi de, bazı ufak ifade farkları ile aynı şekilde dercedilmiştir⁴¹⁴.

⁴¹¹ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 21, s. 101.

⁴¹² Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 20, s. 119.

⁴¹³ Bkz: A/CONF.62/WP.8/PART II. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: IV, New York, 1975, s. 154.

⁴¹⁴ Bkz: A/CONF.62/WP.8/REV.1/PART II. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: V, New York, 1976, s. 155.

Yine New York'taki Altıncı Toplantı'da hazırlanan Gayriresmi Karma Müzakere Metninde ise, Dördüncü Toplantıda hazırlanan metnin 14. maddesi aynen tekrarlanmıştır⁴¹⁵. Cenevre'deki Yedinci Toplantı'da, yedinci toplantının organizasyonuna ilişkin Genel Komite Raporu sunulmuştur⁴¹⁶. Rapor'un 5. paragrafında yedi adet mesele, üzerinde uzlaşma sağlanamayan meseleler olarak tespit edilmiş ve bitişik ve karşılıklı sahillerde deniz alanı sınırlandırmaları ve bu konudaki uyuşmazlıkların çözümü de bunlardan birisi olarak kabul edilmiştir. Bu meseleleri görüşmek üzere Müzakere Grupları kurulmuştur. Deniz alanı sınırlandırma meselesi de Yedinci Müzakere Grubu'nun çalışma alanına dahil edilmiştir. Yedinci Müzakere Grubu Başkanı Grup çalışmalarına ilişkin Raporu'nda⁴¹⁷, karasuları sınırlandırmasına ilişkin 15. maddenin, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinin çatısını bozmayan bazı kelime farklılıkları ile kabul edildiği görülmektedir⁴¹⁸. Cenevre'deki Sekizinci Toplantı'da, Yedinci Müzakere Grubu Başkanı, karasuları sınırlandırmasına ilişkin olarak bir önceki toplantıda kabul edilen metne olan desteğini açıklamıştır⁴¹⁹. New York'taki

⁴¹⁵ Bkz: A/CONF.62/WP.10. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: VIII, New York, 1978, s. 7.

⁴¹⁶ Bkz: A/CONF.62/61. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: X, New York, s. 1-5.

⁴¹⁷ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: X, New York, s. 124-125.

⁴¹⁸ Yedinci Müzakere Grubu'nun çalışmalarında daha çok kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırması meselesi üzerinde tartışma olduğu anlaşılmaktadır. Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: X, New York, s. 170-172.

⁴¹⁹ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XI, New York, 1980, s. 101. Bununla beraber, İrlanda temsilcisi tarafından karasuları sınırlandırması ile

Dokuzuncu Toplantı'da Arjantin Temsilcisi, Taslak metinde yer alan münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmalarında orta hatta yapılan vurguyu eleştirmekle birlikte, karasuları sınırlandırmasında da münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmasındaki düzenlemenin kabul edilmesi düşüncesini açıklamıştır⁴²⁰. Aynı toplantı da Venezüella temsilcisi de aynı görüşü dile getirmiştir⁴²¹. Gayriresmi Karma Müzakere Metni'nde, münhasır ekonomik bölge (m. 74) ve kıta sahanlığı (m. 83) sınırlandırmalarının hakça ilkelere uygun şekilde andlaşma ile yapılacağı ve uygun olan yerlerde orta hattın kullanılacağı ve tüm ilgili şartların nazara alınacağı hükmü yer almaktadır⁴²². Arjantin temsilcisi bu şekilde, karasuları sınırlandırması için de, bu hükmün kabulü isteğini ortaya koymaktadır.

beraber yürütülen münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin olarak, Başkan'ın açıklamasının müzakere metine uygun olmadığı için eleştirildiği görülmektedir. Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XIII, New York, 1981, para, 48, s. 14.

⁴²⁰ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XIII, New York, 1981, para, 88, s. 17.

⁴²¹ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XIII, New York, 1981, para, 137, s. 20. Aynı şekilde aşağıda belirtileceği gibi New York'taki onbirinci toplantı sırasında da Venezüella temsilcisi, ya deniz alanı sınırlandırmalarına ilişkin maddelere çekince öne sürebilme imkanı tanınmasını istemiş, bu olmazsa, 15. maddenin 74 ve 83. maddelerle aynı şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, para, 11, s. 15.

⁴²² Bkz: A/CONF.62/WP.10. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: VIII, New York, 1978, s. 16 ve 17.

Onuncu Toplatı'nın Cenevre'de sürdürülen bölümünde, 28 Ağustos 1981 tarihinde Konferans'a sunulan Sözleşme Taslağı'nın⁴²³ 15. maddesinde Yedinci Müzakere Grubu'nun önerdiği metnin aynısı kabul edilmiştir.

Venezüella New York'taki Onbirinci Toplantı'da 13 Nisan 1982 tarihinde, Sözleşme'nin diğer maddeleri tarafından izin verilmediği sürece 15, 74, 83 ve 121/3. maddeler dışındaki maddelere çekince konulamamasını teklif etmiştir⁴²⁴. Bu maddeler sırasıyla karasuları, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmaları ile üzerinde insan yaşamayan ve kendine has bir ekonomik hayatı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığının bulunmadığına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Venezüella temsilcisi New York'taki Onbirinci Toplantı'da yaptığı açıklamada, Konferans'ta deniz alanı sınırlandırmalarına ilişkin 15, 74 ve 83. maddeler üzerinde yoğun tartışmalar yaşandığını, tıpkı 1958 Sözleşmeleri'nde olduğu gibi devletlerin açıkça bu maddelere karşı çekince öne sürebilme yetkilerinin olması gerektiğini belirtmiştir⁴²⁵. Venezüella

⁴²³ Bkz: A/CONF.62/L.78. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XV, New York, 1983, s. 172–224.

⁴²⁴ Bkz: A/CONF.62/L.108. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, s. 223.

⁴²⁵ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, para, 11, s. 15. Venezüella temsilcisi aynı toplantıda daha snra da bu görüşü tekrarlamıştır. Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, para, 67, s. 92.

temsilcisinin Konferans Başkanı'na yazdığı 24 Nisan 1982 tarihli mektupta da⁴²⁶, belirtilen açıklamalara atıf yapılarak, söz konusu maddeler üzerinde bir konsensüse ulaşamadığı ve bazı heyetler için zorluk doğuran bu maddelere karşı, 309. maddedeki düzenlemenin değiştirilerek, çekince öne sürme imkanının tanınması gerektiği belirtilmiştir. Aynı şekilde Türkiye de New York'taki Onbirinci Toplantı'da, 13 Nisan 1982 tarihinde sunduğu teklifte⁴²⁷, Sözleşme'ye çekince koymayı yasaklayan 309. maddenin kaldırılmasını istemiştir. Türk temsilci KIRCA, 15 Nisan 1982 tarihinde yaptığı konuşmada⁴²⁸ Türk teklifini savunurken, Sözleşme Taslağı'nda ortaya konan genel ilkelerin, dünya genelinde uluslararası ilişkileri etkileyebilecek sorunların çözümü açısından fazla fırsat vermediğini, mesela küçük denizler bağlamında hakça çözümlere ulaşmaya uygun olmadığını belirtmiştir. Burada KIRCA'nın özellikle sınırlandırma sorunlarından bahsettiği ve küçük deniz olarak Ege'yi kastettiği açıktır. Fakat söz konusu Türk teklifi 26 Nisan 1982 tarihli oturumda reddedilmiştir⁴²⁹.

Sonuçta da Onbirinci Toplantı'nın ve Konferans'ın sonunda, Montego Bay'da 7 Ekim 1982 tarihinde kabul edilen Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku

⁴²⁶ Bkz: A/CONF.62/L.136. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, s. 243–244.

⁴²⁷ Bkz: A/CONF.62/L.120. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, s. 226.

⁴²⁸ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, para, 45, s. 96.

⁴²⁹ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, s. 133–134.

Sözleşmesi'nin⁴³⁰ 15. maddesinde de aynı metin kabul edilmiştir. Buna göre: “İki devletin sahilleri bitişik veya karşı karşıya olduğunda, aralarında aksine bir andlaşma olmadıkça, bu devletlerden ne birinin ne de diğerinin kendi karasularını, bütün noktaları, bu iki devletin her birinin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından eşit uzaklıkta bulunan orta hattın ötesine uzatmaya hakkı yoktur. Bununla beraber bu hüküm, tarihi hakların veya diğer özel şartların varlığı nedeniyle, her iki devletin karasularının başka bir şekilde sınırlandırılmasının gerekli olduğu durumlarda uygulanmaz.”

Görüldüğü gibi, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin düzenlemesi, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesi düzenlemesinin, anlam bakımından etkisi olmayan bazı ufak kelime farklılıkları dışında aynıdır.

III. Deniz Hukuku Konferansı'nda, deniz alanı sınırlandırmalarına ilişkin olarak, daha çok kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge için tartışmalar yaşanmıştır. Ancak yine de yukarıda beirtildiği gibi karasuları sınırlandırması için de bazı tartışmalar yaşandığı görülmektedir. Bunda, Türk–Yunan rekabetinin yanı sıra, Venezüella ve Arjantin'in girişimlerinin de etkisi olmuştur. Nihai metin ise, aslında Türkiye'nin istediğinden çok farklı değildir.

⁴³⁰ Metin için bkz: A/CONF.62/122. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVII, New York, 1984, s. 151–204.

**E) Andlaşma ve Orta Hat/Tarihi Haklar/Diğer Özel Şartlar
Yöntemi/Kuralı:**

1) Andlaşma:

1969 Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi⁴³¹,nin 2/1-a maddesinde andlaşma, “ister tek bir belgede, isterse iki veya daha fazla ilgili belgede yer alsın ve (kendine) mahsus ismi ne olursa olsun, Devletler arasında yazılı şekilde akdedilmiş ve milletlerarası hukuka tabi olan milletlerarası anlaşma (mutabakat) demektir” şeklinde tanımlanmıştır. Andlaşma uluslararası hukukun kendilerine bu alanda yetki tanıdığı kişiler arasında, uluslararası hukuka uygun bir biçimde, hak ve yükümlülükler doğuran, bunları değiştiren ya da sona erdiren yazılı irade uyuşması olarak kabul edilmektedir⁴³². Bu bağlamda andlaşmanın devletlerin serbest iradeleri ile gerçekleştirilen bir işlem olması nedeniyle devletlerin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda gerektiğinde özel durumları ve/veya tarihi hakları göz önüne alarak yapacakları andlaşma ile sınırı diledikleri yerden geçirmekte serbest olacakları belirtilmiştir⁴³³. Bu durum aslında devletlerin irade serbestisinin sonucudur. Bu

⁴³¹ Metin için bkz: Aslan **Gündüz**: Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Beta, 5. Bası, İstanbul, 2003, s. 184–208.

⁴³² **Pazarıcı**, (I. Kitap), s. 103.

⁴³³ **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 304.

konudaki tek sınır, yapılacak andlaşmanın jus cogens kurallara aykırı olmaması⁴³⁴ ve üçüncü devletlerin haklarına hanel getirmemesidir⁴³⁵. Bunun dışında taraflar, ister özel şartları dikkate alarak sınırı çizebilir, isterse de doğrudan orta hat uygulaması ile veya başka türlü bir sınırlandırma yapabilirler.

Deniz alanı sınırlandırmalarında, andlaşma ilk başvurulacak yöntemdir. Bir başka ifadeyle, diğer yöntemlere nazaran önceliğe sahiptir⁴³⁶. Nitekim UAD, Canada ile ABD arasındaki davada verdiği kararında, gerek örf ve adet hukukunun gerek andlaşmalar hukukunun, karasuları, kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge olmak üzere tüm deniz alanı sınırlandırmalarında, sınırlandırmanın tarafların andlaşması suretiyle yapılmasına diğer kriterlere nazaran öncelik verdiğini ifade etmiştir⁴³⁷. Yukarıda belirtildiği gibi I. Deniz Hukuku Konferansı'nda kıta sahanlığı sınırlandırması ile karasuları sınırlandırması arasında, andlaşmaya yapılan vurgudaki ifade farklılığı, esasa ilişkin bir fark yaratmamaktadır. Dolayısıyla, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinde de andlaşma öncelikli bir konuma sahip olarak kabul edilmiştir. Aynı durum Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15.

⁴³⁴ Aynı yönde, Rene-Jean **Dupuy**-Daniel **Vignes**: A Handbook on the New Law of the Sea, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/Lancaster, 1991, s. 440.

⁴³⁵ Sınırlandırma andlaşmalarının üçüncü devletlerin haklarına hanel getirmesi durumuna en iyi örnek, karasuları sınırlandırması açısından olmasa da GKRY'nin Mısır ve Lübnan ile akdettiği deniz alanı sınırlandırma andlaşmalarıdır. Bu konudaki değerlendirmeler için bkz: **Başeren**, (Doğu Akdeniz'de Son Gelişmeler), s. 27-31.

⁴³⁶ Aslında aşağıda açıklanacağı gibi diğer yöntemleri bünyesinde barındıran tek yöntemdir.

⁴³⁷ Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, ICJ Reports 1984, para, 22, s. 266. Bundan sonra "Canada v. United States of America" kısaltması ile atıf yapılacaktır.

maddesi açısından da varittir. Bu bağlamda Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasına ilişkin 74. ve kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin 83. maddelerinin formulasyonunun, karasuları sınırlandırmasına ilişkin 15. maddeninkinden farklı olması da sonucu değiştirmemektedir. Karasuları sınırlandırmasına ilişkin 15. maddenin “aksine andlaşma olmadıkça” sınırlandırmada orta hat/tarihi haklar ve özel şartlar kuralının uygulanmasını öngören formulasyonu bu sonucu kendiliğinden doğurmaktadır. Ayrıca, yukarıda değinildiği gibi UAD, İngiltere ile Norveç arasındaki Balıkçılık Davası'nda, deniz alanı sınırlandırmalarının her zaman bir uluslararası yönü bulunduğunu, sadece sahildar devletin iç hukukunda açıkladığı iradesine bağlı olamayacağını, her ne kadar sahildar devletin bunu gerçekleştirme yetkisini haiz olması nedeniyle sınırlandırma işlemi zorunlu olarak tek taraflı bir işlem oluşturuyorsa da bunun diğer devletler açısından geçerliliğinin uluslararası hukuku ilgilendirdiğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi Divan, sınırlandırmanın tek taraflı olarak yapılamayacağı anlayışındadır. Demek ki bitişik ya da karşılıklı sahillere sahip devletler, aralarındaki karasuyu alanının sınırlandırılması için, görüşmelerde bulunmak bunun sonucu olarak bir anlaşmaya varmak durumundadır. Kaldı ki uluslararası hukukta andlaşmanın mantıki bir üstünlüğü bulunmaktadır. Gerçekten de yukarıda belirtildiği gibi aralarında uyuşmazlık bulunan tarafların görüşmelerde bulunması, bir örf ve adet hukuku kuralı olarak kabul edilmektedir. Aslında zaten, taraflar da aralarında bir uyuşmazlık çıkarsa, ilk olarak müzakere yaparlar. Bu müzakereler sonucu bir anlaşmaya ulaşılabilir ve uyuşmazlık çözülebilir. Bu durum diğer deniz alanları ve karasuları sınırlandırması açısından da geçerlidir. Dolayısıyla, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddeleri olmasaydı dahi,

karasuları sınırlandırması, andlaşma esasına dayalı olarak yapıldı. Nitekim, deniz hukuku kurallarının kodifikasyonundan önce de devletler arasında sınırlandırmaya ilişkin andlaşmalar bulunmaktadır.

Karasuları sınırlandırmasına ilişkin düzenlemeler, devletleri ulaşılacak andlaşma konusunda yönlendiren ilkeler getirmiştir. Buna göre taraflar yapacakları andlaşmada katı bir orta hat çizebilirler veya özel şartları dikkate alabilirler. Veya buradaki ilkeleri hiç dikkate almadan da bambaşka verilerden hareketle sınırlandırma yapabilirler. Nitekim, söz konusu düzenlemelerin devletler arasında aksini öngören bir andlaşmanın bulunmaması durumunda uygulanabileceği ve taraflar arasında özel bir andlaşmanın mevcudiyeti durumunda, bu andlaşmaya itibar edileceği belirtilmiřtir⁴³⁸.

şu halde gerek Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddelerinin formulasyonu, gerek uluslararası hukukun yapısı gereği, bir uluslararası hukuk sorunu olan deniz alanı sınırlandırmalarında ve bu arada karasuları sınırlandırmasında, tarafların andlaşması, önceliklidir ve hiyerarşi bakımından Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddelerinde yer alan diğer yöntemlerden üstündür. Aslında, karasuları sınırlandırması açısından aşağıda açıklanacağı gibi diğer yöntemleri de bünyesinde barındıran tek yöntemdir.

⁴³⁸ Baykal, (Deniz Hukuku), s. 29.

2) Orta Hat/Tarihi Haklar/Diğer Özel Şartlar:

a)Orta Hat:

Orta hat, sahilleri bitişik veya karşılıklı iki devletin esas hatlarının en yakın noktalarının eşit uzaklığında bulunan çizgiyi ifade etmektedir. Bu nedenle bu çizgiye eşit uzaklık çizgisi de denilmektedir. Çeşitli düzenlemelerde eşit uzaklık yöntemi ile orta hat yönteminin sadece birisinin kullanıldığı görülmektedir⁴³⁹. Bu bağlamda, Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinin karşılıklı sahillerde sınırlandırmayı düzenleyen 1. fıkrasında, orta hat terimi kullanılmışken, bitişik sahillerdeki sınırlandırmayı düzenleyen 2. fıkrasında, eşit uzaklık terimi kullanılmıştır. Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve 24. maddeleri ile Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinde ise, orta hat terimi kullanılmıştır. Her iki terim de aslında teknik olarak aynı hususu ifade etmektedir⁴⁴⁰ ve terminolojideki fark sınırlandırma yöntemine ilişkin olmayıp, yöntemin uygulanacağı coğrafi duruma ilişkindir⁴⁴¹. Bu bağlamda UAD Romanya ile Ukrayna arasındaki davada verdiği kararda, orta hat ile eşit uzaklık çizgileri terimlerinin kullanılmasının hukuki bir

⁴³⁹ Bkz: **Dupuy–Vignes**, s. 427, 5 no'lu dipnot.

⁴⁴⁰ Bkz: **Jayewardene**, s. 270. UAD'nın Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'na ilişkin kararındaki muhalefet şerhinde yargıç SORENSEN, orta hat ile eşit uzaklık arasındaki ayrımın hayali olduğunu ve ikisi açısından da aynı geometrik tekniğin kullanıldığını belirtmiştir. Bkz: Dissenting Opinion of Judge Sorensen, s. 251.

⁴⁴¹ **Dupuy–Vignes**, s. 427, 5 no'lu dipnot.

sonucu olmadığını ve iki terim için de aynı sınırlandırma yönteminin kastedildiğini belirtmiştir⁴⁴².

Orta hat kuralına yer verilmesindeki amacın, devletlerin karasularını tek taraflı olarak uzatamayacakları noktasına yönelik olduğu ve 12. maddedeki yasaklayıcı ve orta hattın ötesine geçmeyi önleyici tarafın, devletlerin farklı karasuları genişliği ileri sürebilme ihtimalini gözeterek getirildiği, bu bağlamda tarafları eşit uzaklık kuralını uygulamaya zorunlu olarak yönlendirdiği anlamına gelmediği belirtilmiştir⁴⁴³. Bununla beraber, bunun sadece aynı karasuları genişliğine sahip karşılıklı ve bitişik sahil devletleri tarafından da uygulanması söz konusudur. Esasen sözleşmelerdeki maddelerden bu sonuç da çıkmaktadır. Bu bağlamda eşit uzaklık yöntemi her ne kadar bazı coğrafi durumlarda adil sonuç sağlasa da⁴⁴⁴, bazı durumlarda ki bunlar özel şartlar olarak nitelendirilen durumlardır, hakça bir çözüm getirememektedir. Bu bağlamda, UHK'nun sorunu havale ettiği Uzmanlar Komitesi'nin eşit uzaklık ilkesini önermesinin teknik açıdan basit ve gemiciler tarafından kolayca değerlendirilebilir olmasından kaynaklandığı, bununla beraber bu ilkenin istisnasız kabulü durumunda bazı coğrafi konumlarda nısfete aykırı sonuçlara yol açacağı görüldüğü için, gerek UHK gerek Cenevre Konferansı Birinci Komitesi'nin özel şartlara yer verilmesini uygun bulduğu belirtilmiştir⁴⁴⁵.

⁴⁴² Romania v. Ukraine, para, 116, s. 37.

⁴⁴³ Bkz: **Jayewardene**, s. 269–270.

⁴⁴⁴ Bkz: **Knight–Chiu**, s. 158.

⁴⁴⁵ **Toluner**, (Milletlerarası Hukuk Dersleri), s. 79–80.

UAD Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davası'nda verdiği kararında, eşit uzaklık yonteminin onemli sayıdaki olaylarda uygulanmasının gosterdiği gibi, kullanışlı bir yontem olduğu konusunda bir şüphede bulunmadığını belirtmiřtir⁴⁴⁶. Aynı kararda Divan, eşit uzaklık yonteminin pratik kullanışlılığı ve kesinliğine gonderme yapmıřtır⁴⁴⁷. UAD'nın Nikaragua ile Honduras arasındaki davada verdiği kararında, eşit uzaklık yonteminin bilimsel karakteri nedeniyle kesin bir gerceklik değeri olması ve uygulanmasında nisbi bir kolaylık sağlaması, geniş bir uygulama alanı bulmasına neden olarak gosterilmiřtir⁴⁴⁸. Devletler arasındaki uygulamalarda da bunun onneklerini cokca gormek mumkundur. Ancak aşağıda ağıklanacağı gibi bu yontem, tek ve 15. maddede yer alan diğer yontemler arasında bir onceliğe sahip değildir. UAD içtihadında pratik kolaylığına vurgu vardır ama bu hukuken bir zorunluluk olarak belirmez. Bu hususa aşağıda değinilecektir.

b) Tarihi Haklar:

Yukarıda belirtildiği gibi, tarihi haklar ibaresi, I. Deniz Hukuku Konferansı'nda, Norveç'ın teklifi uzerine metne dahil edilmiştir. Gerek Karasuları ve Bitişik Bolge Sözleşmesi'nin 12. maddesinde gerek Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin

⁴⁴⁶ North Sea Continental Shelf Case, para, 22, s. 23.

⁴⁴⁷ North Sea Continental Shelf Case, para, 23, s. 23.

⁴⁴⁸ Case Concerning Territorial and Maritime Dispute Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea (Nicaragua v. Honduras), para, 272, s. 74. Bundan sonra "Nicaragua v. Honduras" kısaltması ile atıf yapılacaktır.

15. maddesinde tarihi haklar, orta hattan sapma imkanı veren bir durum olarak yer almıştır⁴⁴⁹. Bununla beraber, her iki Sözleşme’de de bu kavramın tanımı yapılmamıştır. Bazı UAD kararlarında, tarihi körfez ve tarihi sulara ilişkin değerlendirmeler varsa da⁴⁵⁰ tarihi haklar kavramı tam olarak açıklanmış değildir. Mesela Grisbadarna Davası’nda Daimi Hakemlik Mahkemesi, tarafların tarihi hak iddialarını değerlendirirken, İsveçli’lerin tartışma konusu Grisbadarna şeridinde ilk defa istakoz avcılığı konusunda çalışmalar yaptığını ve Norveçli’lere oranla bu bölgeyi daha erken ve daha etkin şekilde kullandıklarının tespitini yapmıştır⁴⁵¹. Buna karşın Norveçli balıkçıların ise, Skojöttegrunde bölgesindeki istakoz avcılığı faaliyetine hemen hemen her zaman katıldıklarını, Grisbadarna bölgesine oranla daha etkili kullandıklarını belirtmiştir⁴⁵². Görüldüğü gibi Mahkeme, tartışma konusu bölgeyi ilk defa ve etkin kullanma gibi ölçütlerle değerlendirme yapmıştır. Mahkeme, Grisbadarna bölgesini İsveç’e bırakmasının nedenlerinden biri olarak da bölgede İsveç vatandaşlarının istakoz avcılığını, Norveç vatandaşlarına nazaran, çok daha önceden beri, daha kapsamlı ve daha fazla sayıda balıkçı ile yürütmelerini göstermiştir⁴⁵³. Bu bağlamda, UAD Tunus–Libya Kıta Sahanlığı davasına ilişkin kararında, tarihi hakların uzun zamandır kullanıma konu olma ve tanınıp korunma

⁴⁴⁹ Bu noktada tarihi hakların orta hattan saptmaya izin vermesinin, sadece karasuları sınırlandırması için kabul edildiğini belirtmek gerekir. Nitekim, UAD yargıçlarından ODA, Tunus ile Libya arasındaki davadaki karara ilişkin muhalefet şerhinde bu hususa vurgu yapmıştır. Bkz: Dissenting Opinion of Judge Oda, para, 88, s. 211.

⁴⁵⁰ Bkz: **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 224.

⁴⁵¹ Grisbadarna Case, s. 234.

⁴⁵² Grisbadarna Case, s. 235.

⁴⁵³ Grisbadarna Case, s. 233.

şartlarına dikkat çekmiştir⁴⁵⁴. Doktrinde ise tarihi haklar, uzun süreden beri kullanılan ve başka devletlerin karşı çıkmamaları nedeniyle bir andlaşmayla tanınan haklar gibi hukuki değeri olan haklar şeklinde tanımlanmıştır⁴⁵⁵. Bu bağlamda, tarihi hakların karasuları sınırlandırmasındaki rolüyle ilgili olarak, tarihi sular hakkındaki iddiaların aslında, karasuları sınırlandırmasını normalden başka türlü yapılması konusundaki tarihi hak iddialarını içerdiği belirtilmiştir⁴⁵⁶. Tarihi haklar ibaresi, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddelerinin metninde olsa ve dolayısıyla hukuken karşılıklı veya bitişik sahillerin karasularının sınırlandırmasında uygulanacak bir yöntem olsa da, genellikle, düz bir hatla körfezlerin ağzının kapatılması bağlamında tarihi körfezler çerçevesinde gündeme geldiğinin de altını çizmek gerekir⁴⁵⁷.

Ancak ayrıca ve açıkça Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddelerinde yer alması, bu kavrama önem verildiğini ve inkar edilemeyeceğini gösterir. Yine de karasuları sınırlandırmasında özel şartlar kadar önem taşımamaktadır.

⁴⁵⁴ Bkz: Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, ICJ Reports 1982, para, 100, s. 73. Bundan sonra "Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya" kısaltması ile atıf yapılacaktır.

⁴⁵⁵ Bkz: **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 305 ve 55 no'lu dipnotta zikredilen eserler.

⁴⁵⁶ **Jayewardene**, s. 274.

⁴⁵⁷ Son dönemdeki ilginç bir tarihi hak iddiası ise, Slovenya tarafından, hem Piran Körfezi bağlamında hem de karasuları ve diğer deniz yetki alanlarıyla da bağlı olarak açık denize ulaşmak amacıyla gündeme getirilmiştir. Slovenya'nın bu iddiaları ve eleştirisi için bkz: **Degan**, s. 622–627.

c) Diğer Özel Şartlar:

aa) Özel Şart Oluşturan Durumlar:

Özel şartlar, karasuları sınırlandırmasında, orta hat uygulamasından sapmayı mümkün kılan ve Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddelerinde yer alan kuralın bir unsurunu teşkil eden yöntemdir. Bununla beraber söz konusu düzenlemelerde özel şartların tanımının yapılmadığı ve hangi durumların özel şart oluşturulduğunun açıklanmadığı görülmektedir. Bu bağlamda UHK çalışmalarında sahilin olağanüstü nitelikteki biçimi, adaların varlığı ve ulaşım yollarının varlığı seyrüsefer durumları ve balıkçılıkla ilgili çıkarların özel şart olarak değerlendirilen durumlar olarak değerlendirildiği bildirilmiştir⁴⁵⁸. Bu bağlamda deniz alanı sınırlandırmalarında, jeolojik, jeofizik, jeomorfolojik, topografik unsurlar, kıyıların durumu, adalar, körfezler, adaların kıta ülkesine ve diğer ülkeye mesefesi, boyutları, ekonomik ve beşeri durumu, söz konusu deniz alanında başka deniz sınırlarının varlığı, güvenlik, seyrüsefer, petrol yatakları ve tarihsel hakların varlığı gibi hususlar özel şart olarak değerlendirildiği bildirilmiştir⁴⁵⁹.

⁴⁵⁸ Bkz: **Jayewardene**, s. 272; **Ahnish**, s. 43, **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 318; **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 305.

⁴⁵⁹ **Odman**, s. 149; **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 305. Sahillerin uzunluğu da karasuları sınırlandırmasında özel şart olarak değerlendirilebilir. Nitekim Piran Körfezi'ne ilişkin Hırvatistan ile Slovenya arasındaki karasuları sınırlandırması uyuşmazlığında, her iki tarafın sahillerinin

I. Deniz Hukuku Konferansı'nda, İngiliz temsilci, hakkaniyet nedeniyle veya bir sahilin özgün şekli nedeniyle ortaya çıkan özel şartların, asıl sınırlandırma çizgisi olarak tam bir orta hattı kabul etmeyi zorlaştırdığını belirtmiş ve özel şartlara örnek olarak, seyrüsefer kanalları ve küçük adaları vermiştir⁴⁶⁰. III. Deniz Hukuku Konferansı'nda ise, özel şartlar daha çok adalar bağlamında gündeme gelmiştir ki bu hususa aşağıda değinilecektir.

Aslında özel şartlar, özel olarak sınıflandırılacak çeşitli durumları içine almaktadır. Bir olayda özel durum olarak kabul edilen, başka bir olayda otomatik olarak böyle kabul edilemez⁴⁶¹. Nitekim, UAD Kanada ile ABD arasındaki davada verdiği kararında, son tahlilde her olayın bir diğerinden farklı olduğunu ve uygulanacak yöntemin her olayın kendi spesifik karakterine göre kararlaştırılabileceğini belirtmiştir⁴⁶².

Bu bağlamda, sınırlandırmalarda, her yörenin çeşitli özellikleri göz önünde bulundurularak, hakkaniyete uygun bir sınır tespit edilebilmesi için, her faktörün ayrı ayrı değerlendirilerek o yöre için özel durum oluşturup oluşturmadığına karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir⁴⁶³. Hakemlik Mahkemesi'nin Gine ile Gine-Bissau arasındaki davada verdiği kararında, Mahkeme'nin ilgili faktörlerin listesini yapıp

uzunluğunun aynı olması nedeniyle orta hattı sağlamayı haklı kılan bir neden olmadığı belirtilmiştir.

Bkz: **Degan**, s. 620.

⁴⁶⁰ **Nandan-Rosenne-Grandy**, (Vol: II), s. 135.

⁴⁶¹ **Ahnish**, s 44.

⁴⁶² *Canada v. United States of America*, para, 81, s. 290.

⁴⁶³ **Özman**, (Deniz Hukuku I), s. 305.

bunları değerlendirmesi gerektiğini bölgenin kendisine mahsus özelliklerinden kaynaklanan bu faktörlerin, ancak Mahkeme tarafından dava ile ilgili bulunursa nazarı itibara alınacağını belirtmiřtir⁴⁶⁴. Mesela, Nikaragua ile Honduras arasındaki davada verdiği kararında, UAD, Nikaragua'nın doğal kaynaklara ulaşma, güvenlik ve seyrüsefer kanallarına eşit şekilde kullanıma ilişkin iddialarının inceleme konusu dava ile ilgili olduğuna ikna olmadığını ve hukuken sınırlandırma üzerinde etkili olmadığını belirtmiştir. Divan'a göre inceleme konusu davadaki anahtar unsurlar sahilin coğrafi uzanımı ve kara sınırının bitiş noktasındaki bölgenin jeomorfomolojik zellikleridir⁴⁶⁵. Divan'ın bu kararından sahilin özel yapısı ve bu bağlamda ortaya çıkan jeomorfolojik özelliklerin özel şart oluşturduğu sonucu çıkmaktadır.

Karasuları sınırlandırmasında özel şart olarak değerlendirilen adaların durumu aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir. şimdilik örnek olarak, karasuları sınırlandırması açısından özel şartlara ilişkin bazı değerlendirmelerin bulunduğu uluslararası yargı kararlarına değinilecektir.

UAD'nın Nikaragua ile Honduras arasındaki davada verdiği karar bu konudaki örneklerden birini teşkil eder. Gerek Nikaragua'nın gerek Honduras'ın,

⁴⁶⁴ Guine/Guine-Bissau Maritime Delimitation Case (Court of Arbitration Constituted under an Agreement of 18 February 1983), para, 89, s. 1340. Karar metni için bkz: International Boundary Cases: The Continental Shelf, Vol: II, Research Center for International Law, University of Cambridge, Grotius Publication Limited, Cambridge, 1992, s. 1301-1357. Bundan sonra "Guine/Guine-Bissau Arbitration" kısaltmasıyla kullanılacak ve belirtilen eserdeki sayfa numaralarına atıf yapılacaktır.

⁴⁶⁵ Nicaragua v. Honduras, para 292, s. 80.

dava konusu açısından karasuları sınırlandırmasında orta hattın uygulanamayacağı ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddede yer alan özel şartların uygulanması gerektiği fikrinde olduğu görülmektedir⁴⁶⁶. Sınırlandırma alanındaki temel mesele, tarafların kara sınırının nihayet bulunduğu alana ilişkindir. Gracias a Dios Burnu'nda tarafların kara sınırı sona ermektedir. Divan, Burnun yapısı ve ucundaki Coco Nehri'nin özelliklerinin, orta hattın çizilmesinde abartılı bir orantısızlığa neden olacağı tespitini yapmıştır⁴⁶⁷. Bu noktada Divan, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin formulasyonunda jeomorfomolojik sorunların tek başına özel şartlar istisnasından hariç tutulduğu anlamı çıkarılamayacağını belirtmiş, UHK'nun Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmalarında sahilin özel yapısının farklı bir sınırlandırma yöntemi gerektirdiği şeklinde değerlendirdiği tespitini yapmış ve Divan'ın bazı kararlarına atıf yaparak, Divan içtihadının 15. maddede yer alan terimlerin anlamlarıyla çelişen bir yorum ortaya koymadığını belirtmiştir⁴⁶⁸. Sonuç olarak da Divan tüm bu nedenlerle, eşit uzaklık ilkesinin, özel şartlarla karşılaştığı zaman uygulanamayacağını belirtmiştir⁴⁶⁹. Kararın bu bölümü son derece karışık şekilde kaleme alınmış ve dolambaçlı ifadelerle doludur. Aslında Divan'ın ortaya koymaya çalıştığı şudur: Divan, jeomorfolojik sorun olarak nitelendirdiği Gracias a Dios Burnu'nun uzanım ve Coco Nehri'nin ağzının özellikleri sonucu ortaya çıkan durumu, özel şart saymıştır.

⁴⁶⁶ Nicaragua v. Honduras, para 102–103, s. 32.

⁴⁶⁷ Nicaragua v. Honduras, para 277, s. 75.

⁴⁶⁸ Nicaragua v. Honduras, para 280, s. 76–77.

⁴⁶⁹ Nicaragua v. Honduras, para 281, s. 77.

Bu konudaki bir başka örnek, Daimi Hakemlik Mahkemesi'nin Surinam ile Guyana arasında verdiği kararda görülmektedir⁴⁷⁰. Surinam, bir özel şart olarak seyrüsefer çıkarlarını öne sürerek, Kuzey 10 derece Doğu çizgisinin Guyana ile arasındaki karasuları sınırı olmasını talep etmekte, Guyana ise buna karşı çıkmaktadır⁴⁷¹. Hakemlik Mahkemesi bu aşamada, çeşitli uluslararası yargı kararları ve deniz hukuku konferanslarında bu konuda ileri sürülen görüşleri gündeme getirerek⁴⁷², öncelikle seyrüsefer çıkarlarının özel şart oluşturduğunu ve orta hattan sapmayı öngördüğünü kabul etmiş, ardından, Surinam'ın seyrüsefer çıkarları için karasuları sınırlandırmasında Kuzey 10 derece Doğu çizgisi bağlamında orta hattan sapmayı ileri süren iddiasını, ilk üç mil için kabul etmiştir⁴⁷³. Böylece, Hakemlik Mahkemesi, ilk üç mil için, seyrüsefer çıkarlarını özel şart olarak değerlendirerek, karasuları sınırını Kuzey 10 derece Doğu çizgisinden geçirmiş, bunun ötesinde ise orta hat yöntemi uygulayarak sınırı katılaşmıştır⁴⁷⁴.

Görüldüğü gibi bir sınırlandırma alanındaki durum, başka bir sınırlandırma alanında özel şart olarak kabul edilmeyebilir. Her durumu, kendi içinde

⁴⁷⁰ Karar metni için bkz: PCA, Arbitration Between Guyana and Suriname, Award of the Tribunal, The Hague 17 September 2007. (Bundan sonra "Guyana/Suriname Arbitration" kısaltması ile atıf yapılacaktır. Guyana ve Surinam uyuşmazlığının tarihi gelişimi ve tarafların argümanlarına ilişkin ayrıntılı bir değerlendirme için bkz: Andre Verani: "Dividing the Sea: The 1982 Law of the Sea Convention, Maritime Case Law, and The Current Dispute between Guyana and Suriname", Gonzaga Journal of International Law, Vol:9, 2006, s. 49–72.

⁴⁷¹ Guyana/Suriname Arbitration, para, 300, s. 94.

⁴⁷² Bkz: Guyana/Suriname Arbitration, para, 301–305, s. 94–96.

⁴⁷³ Guyana/Suriname Arbitration, para, 306, s. 97.

⁴⁷⁴ Bkz: Guyana/Suriname Arbitration, para, 323–325, s. 103.

değerlendirmek gerekir ki ancak, böylece hakça ilkeleri tatmin eden bir paylaşım mümkün kılınmış olacaktır.

bb) Özel Şartların Hakça İlkelerle İlişkisi:

Eşit uzaklık metodunun basitliği ve nesnelliğine rağmen, her zaman hakça bir çözüme götürmediği, ancak *prima facie* hakça ilkelere uygun bir çizgi ürettiği belirtilmiştir⁴⁷⁵. Bununla beraber, deniz alanı sınırlandırmalarında hakça ilkeler önemlidir ve bu nedenle sınırın *prima facie* hakça ilkelere uygun olması yetmemektedir. Gerçekten de UAD Katar ile Bahreyn arasındaki davada verdiği kararında, karasuları sınırlandırmasında uygulanan eşit uzaklık çizgisi/özel şartlar kuralı ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarında 1958'den itibaren içtihad ve devletlerin uygulamaları ile gelişen hakça ilkeler/ilgili şartlar kuralının birbiriyle sıkı şekilde ilgili olduğunu belirtmiştir⁴⁷⁶. Aynı şekilde Divan'ın Kamerun ile Nijerya arasındaki davada verdiği kararında da, hakça ilkeler/ilgili şartlar yönteminin, karasuları sınırlandırmasında uygulanan eşit uzaklık/özel şartlar yöntemine çok benzediğini belirterek⁴⁷⁷, diğer deniz alanı sınırlandırmalarında uygulanan yöntemler ile karasuları sınırlandırmasında uygulanan yöntemler arasında

⁴⁷⁵ Weil, s. 206.

⁴⁷⁶ Qatar v. Bahrein, para, 231, s. 75.

⁴⁷⁷ Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guine intervening) Judgment, ICJ Reports 2002, para, 288, s. 441. Bundan sonra "Cameroon v. Nigeria" kısaltması ile atıf yapılacaktır.

doğrudan ilgi kurmuştur. Bu durum UAD'nın, karasuları sınırlandırması ile kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasında aynı ilkelerin geçerli olduğu anlayışını gösterir ki bunlar hakça ilkelerdir. Şu halde UAD'nın karasuları sınırlandırmasında da hakça ilkelerin geçerli olduğu anlayışını benimsediği çok açıktır⁴⁷⁸. Zaten tüm deniz alanı sınırlandırmalarının temelinde hakça ilkelere uygunluk yatmaktadır ve bu karasuları sınırlandırmasında da böyledir. Tabidir ki orta hat yöntemi ile hakça ilkelerin tatmin edildiği sınırlandırma alanları olabilir. Veya devletler aralarında yaptıkları andlaşma ile özel şartların olduğu alanlarda da orta hattı uygulayabilirler. Fakat zorunlu olarak orta hattın uygulanmasını gerektiren bir kural bulunmamaktadır. Adil bir paylaşımın sağlanmadığı coğrafyalarda özel şartlar yöntemi devreye girecektir. Mesela yukarıda değinildiği gibi Daimi Hakemlik Mahkemesi'nin Grisbadarna Davası'nda verdiği kararda, sahilin genel uzanımını gözeterek karasuları sınırlandırmasında dikey hat yöntemini uygulaması, hakça bir çözüme ulaşılmasını sağlamış ve hakça ilkelere uygun bir sonuç yaratmıştır⁴⁷⁹.

Uluslararası yargı içtihadında, sınırlandırmada hakça bir çözüme ulaşabilmek için, önce bir orta hattın çizilmesi ardından bunun özel şartlara göre ayarlanması gereğine dikkat çekilmektedir. Mesela, UAD'nın Danimarka ile Norveç arasındaki davada verdiği kararında, özel şartların, eşit uzaklık yöntemi uygulamasının ortaya

⁴⁷⁸ Bu şekilde KATSOUFROS'un hakkaniyetin sadece kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarında geçerli olduğu iddiası (bkz: **Katsoufros**, s. 86.) bizzat UAD içtihadı ile çürütülmektedir.

⁴⁷⁹ **Rhee**, s. 570–571.

koyduğu eşitsizlikleri tadil eden ilkeler olduğunu belirtmiştir⁴⁸⁰. Divan, Kamerun ile Nijerya arasındaki davada verdiği kararında, ilk başta bir eşit uzaklık çizgisi çizilmesini, ardından da hakça bir çözüm elde etmek için, bunun ayarlanması veya değiştirilmesinin değerlendirilmesi gereğinin altını çizmiştir⁴⁸¹. Divan Katar ile Bahreyn arasındaki davada verdiği kararında ise, en mantıklı ve geniş uygulama alanı bulan yaklaşımın, öncelikle geçici bir eşit uzaklık çizgisi çizmek ve akabinde bu çizginin özel şartların varlığı ışığında ayarlanıp ayarlanmaması gerektiğini değerlendirmek olduğunu belirtmiştir⁴⁸². Aynı şekilde Divan Libya ile Malta arasında verdiği kararda, birçok örnekte, eşit uzaklığın veya tadil edilmiş eşit uzaklık yönteminin hakça ilkeleri temin etmesi halinde uygulandığını belirtmesi de⁴⁸³ aynı anlayışın ürünüdür. Yine bu bağlamda, Hakemlik Mahkemesi tarafından, İngiltere ile Fransa arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin davada verilen kararda da hazırlık çalışmalarına da atıfta bulunularak, özel şartların rolünün hakça bir sınırlandırma sağlama olduğu tespiti yapılmıştır⁴⁸⁴. Yine aynı davada Hakemlik

⁴⁸⁰ Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, ICJ Reports 1993, para, 55, s. 62. Bundan sonra “Denmark v. Norway” kısaltması ile atıf yapılacaktır.

⁴⁸¹ Cameroon v. Nigeria, para, 288, s. 441.

⁴⁸² Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrein, Merits, Judgment, ICJ Reports 2001, para, 176, s. 94. Bundan sonra “Qatar v. Bahrein” kısaltması ile atıf yapılacaktır.

⁴⁸³ Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgment, ICJ Reports 1985, para, 44, s. 38. Bundan sonra “Libyan Arab Jamahiriya v. Malta” kısaltması ile atıf yapılacaktır.

⁴⁸⁴ Delimitation of the Continental Shelf (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and The French Republic), para, 70 ve 75, s. 45 ve 47–48. Karar metni için bkz: International Boundary Cases: The Continental Shelf, Vol: I, Research Center for International Law, University of Cambridge, Grotius Publication Limited, Cambridge, 1992, s. 357–484. Bundan sonra “Anglo/French Arbitration” kısaltmasıyla kullanılacak ve orijinal metindeki sayfa numaralarına atıf yapılacaktır.

Mahkemesi, hakça ilkeler ile özel şartlar arasında, yaklaşım ve terminoloji farkı dışında, esas açısından bir fark olmadığını belirtmiştir⁴⁸⁵.

Görüldüğü gibi, uluslararası yargı içtihadı özel şartları, hakça ilkelere ulaşmak için kullanmaktadır. Bir başka ifadeyle, uluslararası yargı kuruluşları, özel şartların hakça ilkeleri tatmin etmek işlevini haiz olduğu anlayışını benimsemiştir. Sonuç olarak, tüm deniz alanı sınırlandırmalarında geçerli olan hakça ilkeler, karasuları sınırlandırmasında da geçerlidir ve özel şartlar yöntemi bağlamında uygulama alanı bulmaktadır. Bu hususa Montego Bay'daki Onbirinci Toplantı sırasında Türk temsilci KIRCA tarafından da dikkat çekilmiştir⁴⁸⁶. Buna göre, 15. maddenin 74 ve 83. maddelerden farklı düzenlenmesine rağmen, hakkaniyet ilkesinin karasuları sınırlandırmasında da rehber bir ilke teşkil ettiği, zira maddeyi hazırlayanların amacının adil olmayan bir sınırlandırmaya izin vermek olarak kabulünün mümkün olmadığını belirterek, maddede özel şartlara yapılan atfın hakça bir çözümü öngördüğü tespitini yapmıştır. Her ne kadar bu açıklamanın taslağı hazırlayanların amacını aşmakla eleştirilebileceği belirtilmişse de⁴⁸⁷, 15. madde ile 74 ve 83. maddeler arasında temelde bir farklılık olmadığı, özel şartların aynı

⁴⁸⁵ Anglo/French Arbitration, para, 148, s. 75.

⁴⁸⁶ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVII, New York, 1984, para, 152, s. 76–77.

⁴⁸⁷ Joel Evan **Marsh**: “Turkey and UNCLOS III; Reflections on the Aegean”, The Aegean Issues: Problems and Prospects, Conference Papers, Seyfi **Taşhan** (ed.), Foreign Policy Institute, December 1989, s. 229.

zamanda hakça bir çözüm anlamına da geldiği tespiti yapılmıştır⁴⁸⁸. Bu bağlamda söz konusu açıklamaya atıf yapılarak, her ne kadar karasuları sınırlandırmasına ilişkin düzenlemede, hakça ilkelere açıkça atıf yapılmasa da, özel şartlara yapılan atıfla, bunun zımnen gerçekleştiği belirtilmiştir⁴⁸⁹.

3) Kuralın Örf ve Adet Hukuku Niteliği:

Karasuları sınırlandırmasına ilişkin kuralın ise örf ve adet hukuku kuralı teşkil ettiği kabul edilir. Bunda, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesindeki düzenlemenin, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinde büyük ölçüde aynen yer alması önemli bir etkidir. Nitekim UAD, Katar ile Bahreyn arasındaki davada verdiği kararında, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesi ile hemen hemen aynı olduğunu ve böylece örf ve adet hukuku karakterini haiz olduğu şeklinde değerlendirildiğini belirtmiştir⁴⁹⁰. Devletlerin uygulama ve opinio jurisleri de buna

⁴⁸⁸ Barbara **Kwiatkowska**: "Equitable Maritime Boundary Delimitation—A Legal Perspective", International Journal of Estuarine and Coastal Law, Vol: 3, No: 4, 1988, s. 291. Yazar aynı görüşü, Foreign Policy Institute konferansında da tekrarlamıştır. Bkz: Barbara **Kwiatkowska**: "Maritime Boundary Delimitation Between Opposite and Adjacent States in the New Law of the Sea—Some Implications for the Aegean", The Aegean Issues: Problems and Prospects, Conference Papers, Seyfi **Taşhan** (ed.), Foreign Policy Institute, December 1989, s. 184.

⁴⁸⁹ Dupuy–Vignes, s. 442.

⁴⁹⁰ Qatar v. Bahrein, para, 176, s. 94.

işaret etmektedir. Burada önemle belirtilmesi gereken husus, 12 ve 15. maddelerdeki kuralın tüm unsurlarının örf ve adet hukuku kuralı teşkil etmesi hukuki durumudur. Bu bağlamda, örf ve adet hukuku olan andlaşma–orta hat/tarihi haklar/özel şartlar/kuralıdır. Dolayısıyla, sadece kuralın bir unsurunu oluşturan orta hattın örf ve adet hukuku kuralı olduğundan bahsedilemez. Nitekim UAD Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı davasındaki kararında, eşit uzaklığın örf ve adet hukuku kuralı olmadığını belirtmiştir⁴⁹¹. Aynı şekilde Hakemlik Mahkemesi de, İngiltere ile Fransa arasındaki davada verdiği kararda, eşit uzaklık ilkesinin örf ve adet hukuku çerçevesinde bağlayıcı bir gücü haiz olmadığını tespitini yapmıştır⁴⁹². Tüm bu açıklamalar, yukarıda belirtilen Yunan Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde yer alan, orta hattın örf ve adet hukuku kuralı olduğu şeklindeki iddianın hukuken doğru olmadığını, uluslararası hukuk açısından geçerli olmadığını açık göstergesini oluşturmaktadır.

Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin örf ve adet hukuku kuralı olması, Sözleşme'ye taraf olmayan devletlerin de bu maddeyle bağlı olması sonucunu doğurmaktadır. Bu bağlamda, Sözleşme'ye taraf olmayan Türkiye'de, söz konusu maddenin düzenlemesi ile bağlıdır. Fakat bu durumun Türkiye aleyhine bir hukuki sonucu bulunmamaktadır. Zira yukarıda etraflıca açıklandığı gibi zaten Türkiye'nin *opinio juris* 15. madde bağlamında caridir.

⁴⁹¹ North Sea Continental Shelf Case, para, 81, s. 45. Divan'm bu konudaki değerlendirmeleri için bkz. North Sea Continental Shelf Case, para, 60–80, s. 38–45.

⁴⁹² Anglo/French Arbitration, para, 70, s. 45.

4) Değerlendirme:

A) Andlaşma Dışında Karasuları Sınırlandırması Yöntemleri Arasında Hiyerarşı Yoktur:

Yukarıda belirtildiği gibi karasuları sınırlandırmasında uygulanan yöntemler arasında, andlaşmanın mutlak bir önceliği bulunmaktadır. Hatta aşağıda belirtileceği gibi, bu bir öncelikten ziyade, işin mahiyetinden kaynaklanan tekliktir. Buradaki sorun, orta hat ile tarihi haklar ve özel şartlar yöntemleri arasında bir hiyerarşı bulunup bulunmadığına ilişkindir. Bir başka ifadeyle, orta hat yöntemi, diğer yöntemlere nazaran bir önceliğe sahip midir ve bu bağlamda tarihi haklar ve özel şartlar, orta hattın istisnasını mı oluşturmaktadır?

İlk başlarda UHK'nun eşit uzaklık konusunda katı bir tutum izlediği ve bu katı yaklaşımın, eşit uzaklığın genel bir kural olduğu, fakat bunun istisnalarının bulunduğu şekilde tecelli ettiği belirtilmiřtir⁴⁹³. I. Deniz Hukuku Konferansı'nın sınırlandırma konusundaki tartışmalarının ise, Konferans'ın eşit uzaklık–özel şartlar kuralını tek bir kombine kural olarak düzenleme konusundaki niyetini gösterdiği kaydedilmiřtir⁴⁹⁴. Bu durum III. Deniz Hukuku Konferansı'nda da değişmemiştir.

⁴⁹³ Ahnish, s. 40.

⁴⁹⁴ Ahnish, s. 41–42.

Uluslararası yargı içtihadı da bu görüşü desteklemektedir⁴⁹⁵. Bu bağlamda, UAD Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda verdiği kararında, biraz önce belirtilen ve yöntemin pratik kolaylığını ortaya koyan tespitinin hemen akabinde, bu etkenlerin yöntemi hukuken üstün bir kurala tahvil etmediğini ve tarafların anlaşamaması veya özel şartların varlığı durumunda bu yöntemin her olayda uygulanacak zorunlu bir kural olmadığını belirtmiştir⁴⁹⁶. Görüldüğü gibi Divan, çok açık bir şekilde orta hattın sınırlandırmada geçerli olan diğer kurallar nezdinde bir üstünlüğü olmadığını ortaya koymaktadır. Divan aynı kararda, eşit uzaklık yönteminin bazı durumlarda uygulanmasının sıradışı, doğal ve makul olmayan sonuçlar üreteceğini belirtmiş⁴⁹⁷ ve yöntemin *a priori* karakteri olmadığını altını çizmiştir⁴⁹⁸. Her ne kadar Divan'ın incelediği davanın konusu kıta sahanlığı sınırlandırması olsa da, bu tespitin karasuları sınırlandırması açısından da önem ve etkisi bulunmaktadır. Zira, Divan UHK çalışmalarına atıf yapmaktadır ve yukarıda belirtildiği gibi, UHK çalışmalarında kıta sahanlığı ve karasuları sınırlandırmaları aynı anlayış çerçevesinde birlikte değerlendirme konusu olmuştur. Ayrıca, yine yukarıda belirtildiği gibi uluslararası yargı içtihadı kıta sahanlığı ile karasuları sınırlandırmaları arasında doğrudan ilgi kurmuştur; dolayısıyla bu tespitin karasuları sınırlandırmasında da

⁴⁹⁵ Gerçekten de UAD ve hakemlik mahkemelerinin deniz alanı sınırlandırması ile ilgili kararlarında, eşit uzaklık yönteminin uluslararası hukukun zorunlu bir kuralı olmadığı ve herhangi bir öncelik veya ayrıcalıklı bir statüsü bulunmadığı anlayışında oldukları belirtilmiştir. L.D.M. **Nelson**: "The Roles of Equity in the Delimitation of Maritime Boundaries", American Journal of International Law, Vol: 84, October, 1990, s. 843.

⁴⁹⁶ North Sea Continental Shelf Case, para, 23, s. 23.

⁴⁹⁷ North Sea Continental Shelf Case, para, 24, s. 23.

⁴⁹⁸ North Sea Continental Shelf Case, para, 50, s. 34.

geçerli olduğunu söylemek mümkün, hatta zaruridir. Aynı durum UAD'nın Libya ile Malta arasında kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin olarak verdiği kararda da görülmektedir. Gerçekten de bu kararda Divan, devletler tarafından fazlaca uygulanmasına rağmen, eşit uzaklık yönteminin amir bir kural ve zorunlu bir yöntem olmadığını belirtmiştir⁴⁹⁹. UAD, Tunus ile Libya arasındaki davada verdiği kararında da, eşit uzaklığın, ne uyulması zorunlu hukuki bir ilke ne de diğer yöntemlere nazaran ayrıcalıklı bir statüsü olduğunu belirtmiştir⁵⁰⁰. Aynı şekilde, UAD Nikaragua ile Honduras arasındaki davada verdiği kararında, Divan içtihadına atıfla, eşit uzaklık yönteminin diğer sınırlandırma yöntemlerine göre otomatik bir önceliği bulunmadığını, belirli durumlarda, eşit uzaklık yönteminin uygulanmasının uygun olmadığı etkenler olabileceğini belirtmiştir⁵⁰¹. Hakemlik Mahkemesi Gine ile Gine

⁴⁹⁹ Libyan Arab Jamahiriya v. Malta, para, 44, s. 38.

⁵⁰⁰ Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya, para, 110, s. 79.

⁵⁰¹ Nicaragua v. Honduras, para, 272, s. 74. Söz konusu kararın ilerleyen bölümlerinde Divan, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin tarihi hakları ve özel şartları, orta hat çiziminin istisnası olarak öngördüğünü (para, 280) ve eşit uzaklık ilkesinin, özel şartlarla karşılaştığı takdirde uygulanamayacağını, fakat eşit uzaklığın genel kural olarak kaldığını belirtmiştir (para, 281). Bu değerlendirmeden, her ne kadar genel kural istisna ilişkisi kurulmuş olsa da eşit uzaklık yönteminin öncelikle uygulanacağı sonucu çıkarılamaz. Zira, hem şimdi belirtildiği gibi bu kararda Divan, kendi içtihadına atıfla eşit uzaklık yönteminin diğer sınırlandırma yöntemlerine göre bir önceliği bulunmadığını belirtmiş, hem de özel şartların bulunması halinde eşit uzaklığın uygulanamayacağı tespitini yapmıştır. Dolayısıyla, Divan içtihadına ve genel kabule aykırı şekilde özel şartları istisna olarak değerlendirmesi, hukuken sonucu değiştirmemekte, bu bağlamda, sınırlandırma alanında özel şartlar varlığı, eşit uzaklık yönteminin uygulanmaması hukuki sonucunu değiştirmemektedir. Kaldı ki zaten kararda da, özel şartların varlığı kabul edilerek, eşit uzaklık yöntemi uygulanmamıştır. Aynı şekilde Daimi Hakemlik Mahkemesi'nin Surinam ile Guyana arasındaki davada verdiği kararında da

Bissau arasındaki davada verdiği kararında, eşit uzaklık yönteminin, diğer yöntemler arasından sadece birisini teşkil ettiğini ve bir zorunluluk veya öncelik niteliğini haiz bulunmadığını belirtmiştir⁵⁰². UAD, Katar ile Bayreyn arasındaki davada verdiği kararında ise, 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. maddesinde yer alan kurala çoğu kez eşit uzaklık çizgisi/ özel şartlar kuralı şeklinde atıf yapıldığını belirterek⁵⁰³ kuralın bütünlüğünün altını çizmiştir. Kuralın bütünlüğünü ortaya koyan bir diğer tespit, Hakemlik Mahkemesi tarafından, İngiltere ile Fransa arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin davada yapılmıştır. Mahkemeye göre, Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde yer alan eşit uzaklık/özel şartlar kuralı birleşik bir karakteri haizdir ve birleşik bir kural teşkil eder⁵⁰⁴.

Tüm bu verilerin ortaya koyduğu ve 15. maddeye ilişkin en ideal yorum şudur: Taraflar karşılıklı ve bitişik sahillerde karasularını sınırlandırmak için anlaşma yapacaktır. Bu anlaşma 15. maddede öngörülen ilkeler çerçevesinde

benzer tespit yapılmasına rağmen (Bkz: Guyana/Suriname Arbitration, para, 296, s. 93), yukarıda belirtildiği gibi özel şart uygulamasına gidilerek karasuları sınırının bir bölümü orta hattan saptırılmıştır.

Bu bağlamda Montego Bay'daki on birinci toplantı sırasında Türk temsilci KIRCA yaptığı açıklamada, 15. maddede eşit uzaklık yöntemine yapılan atfın, bu yönteme diğerlerine nazaran bir öncelik vermediğini ve eşit uzaklık yönteminin sadece hakça bir sınırlandırma ortaya koyduğu zaman uygulanabileceğini belirtmiştir. Bzk: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVII, New York, 1984, para, 153, s. 77.

⁵⁰² Guine/Guine-Bissau Arbitration, para, 102. s. 1346.

⁵⁰³ Qatar v. Bahrein, para, 176, s. 94.

⁵⁰⁴ Anglo/French Arbitration, para, 68 ve 70, s. 44-45.

olabileceği gibi, bundan tamamen farklı da olabilir. Burada önemli nokta anlaşmada *jus cogens* kurallara aykırılık bulunmaması ve üçüncü devletlerin haklarına halel getirilmemesidir. Maddede orta hattı dayatan veya tarihi haklar ve özel şartlardan üstün tutan bir anlayış yoktur. Daha da ötesi, karasuları sınırlandırmasında da hakça ilkelerin tatmin edilmesi gereği uluslararası yargı içtihadı ile ortaya konulmuştur. Bu da özel şartlar bağlamında gelişmiştir.

B) Tarafların Anlaşamaması Halinde Orta Hat Otomatik Olarak Karasuları Sınırı Oluşturmaz:

Bu noktada gündeme gelen bir diğer hayati mesele, karasuları sınırının ne şekilde tespit edileceğine ilişkindir. Yukarıdaki açıklamalardan çıkan sonuç, orta hattın diğer yöntemlerden üstün olmadığı ve sınırlandırma alanında tarihi haklar ve özel şartlar başka türlü bir sınırlandırmayı gerektiriyorsa, bu takdirde hukuken sınırlandırmanın orta hat ile yapılmak zorunluluğu bulunmadığı merkezindedir. Bu durum, tarafların anlaşamaması halinde de geçerlidir. Gerçekten de karasuları sınırlandırmasını düzenleyen kurallardan, tarafların anlaşamaması durumunda, otomatik olarak eşit uzaklık yönteminin uygulanacağına ilişkin bir zorunluluk bulunduğu sonucu çıkmamaktadır. Bu noktada uluslararası yargının, deniz alanı sınırlandırmalarının tek taraflı işlemle yapılamayacağı yönündeki içtihadı gündeme gelmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, UAD, Balıkçılık Davalarında, deniz alanı sınırlandırmalarının tek taraflı bir işlemle yapılamayacağını belirtmiştir. Aynı şekilde UAD, Kanada ile ABD arasındaki davada verdiği kararında, karşılıklı ve bitişik sahil devletleri arasındaki hiçbir deniz alanı sınırlandırmasının, tek taraflı olarak yapılamayacağını hüküm altına almış, sınırlandırma işleminin, iyi niyetle ve olumlu bir sonuca ulaşmak için samimi bir şekilde yürütülen müzakereler sonucu, andlaşma ile yapılması gerektiğini belirtmiştir⁵⁰⁵. Aynı şekilde Hakemlik Mahkemesi, İngiltere ile Fransa arasındaki davada verdiği kararında, tarafların sınırlandırmada sonuca ulaşabilmek için doğrudan müzakere yapmaları gereğine işaret etmiştir⁵⁰⁶. Uluslararası yargının bu şekilde tessesüs eden içtihadından şu mantıki sonuç çıkmaktadır: Madem karasuları sınırı tek taraflı olarak tespit edilemez, o halde, diğer sahil devlet farklı iddiada ise, karasularının orta hatta kadar uzatılması da tek taraflı bir işlemle yapılamaz. Şu halde karasuları sınırlandırması bakımından mutlaka anlaşma yapılmalıdır veya uluslararası yargıya başvurulmalıdır. Aksi halde sınır kesinlik kazanamaz. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesindeki ifade tarzı da, tarafların anlaşamaması durumunda otomatik olarak orta hattın uygulanabileceğini sonuçlamaz. Zira yukarıda belirtildiği gibi Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesindeki kural bileşik bir kural niteliği arz etmekte ve tarihi haklar ve özel şartlar, kuralın diğer unsurunu oluşturmakta ve bu bağlamda orta hat yöntemi diğer yöntemler ile eşit bir konumda bulunmaktadır. Dolayısıyla bileşik kuralın bu unsurlarının varlığının, somut olayda diğer sahil devlet tarafından iddia edilmesi halinde, otomatik bir orta hat uygulaması yapılması, 15. maddeye açıkça aykırı

⁵⁰⁵ Canada v. United States of America, para, 112, s. 299.

⁵⁰⁶ Anglo/French Arbitration, para, 22, s. 24-25.

olacaktır. Sadece diğ er sa hildar devlet de orta hat uygulamasına rıza gösteriyorsa, orta hat yöntemi uygulanabilir. Aksi halde sa hildar devletlerden biri sınırlandırmada orta hat yönteminin uygulanmasını iddia ederken, diğ eri özel şartlar yöntemini gündeme getiriyorsa, ortada bir uyuşmazlık var demektir ve bu taraflar arasında müzakere edilmelidir. Tüm karasuları sınırlandırmalarında, eğer tarafların orta hattı uygulamaya rızaları yoksa, orta hat otomatikman hukuki kesinlik kazanamaz. Bir başka ifadeyle, taraflar anlaşamazlarsa orta hat hukuken kesin bir sınır olamaz, sadece üçüncü devletlerin tereddütlerini önlemek ve denizde kamu düzeninin sağlanması açısından arızı bir sınır olarak telakki edilebilir. Bu durumda yapılacak şey tarafların sınırın kesin olarak tespiti konusunda uluslararası yargıya müracaat etmeleridir. Son tahlilde karasuları sınırlandırmasında anlaşma şarttır ve bu salt 15. maddenin formulasyonundan kaynaklanmamakta, aynı zamanda işin mahiyeti icabı ortaya çıkmaktadır. Bu husus yukarıda belirtildiğ i gibi uluslararası yargı içtihadı ile de teyit edilmektedir. Eğer taraflar anlaşamazlarsa, meselenin halli için uluslararası yargıya müracaat etmeleri ve sınırlandırmanın uluslararası yargı kuruluşlarının vereceğ i karar ile yapılması gerekir. Nitekim UAD, Kanada ile ABD arasındaki davada verdiğ i kararında, tarafların anlaşamaması durumunda, sınırlandırma meselesinin üçüncü taraf çözümüne havale edilmesi gerektiğ i tespitini yapmıştır⁵⁰⁷. Şu halde UAD bu noktada, tarafların sınırlandırmada anlaşamaması halinde uyuşmazlıkların barışç ı çözüm yollarına atıf yapmaktadır. Bu, dostça girişim ve arabuluculuk gibi siyasi çözüm yolları olabileceğ i gibi, uluslararası yargı yolları da olabilir. Ama tek taraflı işleme sınır çizilemez ve sınırlandırma yapılamaz, dolayısıyla tek taraflı bir işleme sınır orta hatta kadar uzatılamaz. Nitekim aşağıda

⁵⁰⁷ Canada v. United States of America, para, 112, s. 299.

bir çok örneği verileceği gibi, taraflar aralarındaki karasuları sınırını genellikle anlaşma ile çizmekte, anlaşamazlarsa da uluslararası yargıya başvurmaktadırlar.

Kaldı ki bir an için mevcut hukuki düzenleme ve içtihadı aykırı olarak tarafların anlaşamaması durumunda otomatik olarak orta hattın uygulanması kabul edilse bile, bunun fiilen mümkün olmadığı aşikardır. Zira, orta hattı oluşturan çizginin hangi noktalardan, nereye kadar katedeceği gibi teknik hususların sahildar devletler tarafından mutlaka açıkça kararlaştırılması gerekir. Aksi halde ciddi karışıklıklar çıkacaktır. Gerçekten de özellikle pek çok adasal yapının bulunduğu sınırlandırma alanlarında orta hat için esas alınacak noktalar konusunda uyuşmazlık çıkması kesindir. Nitekim UAD, Katar ile Bahreyn arasındaki davada verdiği kararında, orta hattın, ancak esas noktaların bilinmesi halinde çizilebileceğini açıkça ifade etmiştir⁵⁰⁸.

Tüm bu açıklamalar göstermektedir ki aslında anlaşma, karasuları sınırlandırmasında sadece diğer yöntemlerden öncelikli ve üstün değil, işin mahiyeti icabı tek yöntemi teşkil eder. Sahildar devletler, karasuları sınırlandırmasında katı bir orta hat uygulaması yapmak iradesini göstermeleri durumunda dahi anlaşma, teknik meselelerin halli ve sınırın hukuken kesinleştirilmesi açısından zaruridir. Bir başka ifadeyle diğer yöntemler tarafların müzakereler sırasında anlaşmaya ulaşabilmek için kullanacakları, onları yönlendiren ilkelerdir. Meseleye bu açıdan bakmak gerekir. Gerçekten de tarihi hak ve özel şartlar, sınırlandırmada esnekliği sağlamak ve haksızlıkları önlemek için taraflara hareket kabiliyeti sunduğu gibi, işin

⁵⁰⁸ Qatar v. Bahrein, para, 177, s. 94.

uluslararası yargıya havalesi halinde uluslararası yargı kuruluşlarına da hakça ilkelere uygun değerlendirme ve karar verme imkanı tanımaktadır. Dolayısıyla taraflar andlaşma yaparken veya uluslararası yargı kuruluşları sunulan uyuşmazlığı incelerken, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinde yer alan orta hat/tarihi haklar ve diğer özel şartlar kurallarını gözönünde bulundurarak sınırlandırma işlemini yapacaklardır.

Bu değerlendirmelerin Ege'deki durum için uygulanması şu sonuçları ortaya koymaktadır: Menteşe Adaları bölgesinde sınır çizdiği iddia edilen, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı'nın geçerliliği konusunda taraflar arasında uyuşmazlık vardır. Sisam Adası ve kuzeyi için sınır çizen bir andlaşma zaten yoktur. Bu bölgedeki sınırlandırmanın, örf ve adet hukuku bağlamında orta hat olduğuna ilişkin Yunan iddialarının da yukarıda etraflıca açıklandığı gibi hukuki bir geçerliliği yoktur. Dolayısıyla Ege'de kaşılıklı sahillerde bir karasuları sınırlandırması bulunmamaktadır. Ege'deki sınırlandırma, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi çerçevesinde yapılacaktır. Yunanistan bu Sözleşme'ye taraftır. Türkiye ise taraf olmamasına rağmen, Sözleşme düzenlemelerinin örf ve adet hukuku olarak kabul edilmesi nedeniyle, Sözleşmesi'nin 15. maddesi ile bağlıdır. Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi çerçevesinde, taraflar arasından sınırlandırma andlaşması yapılmadığı için, orta hat otomatik olarak karasuları sınırı teşkil etmez. Taraflar bu meseleyi uluslararası yargı içtihadının da açıkça belirttiği gibi sonuca ulaşmak iradesiyle samimi bir şekilde aralarında müzakere etmeli ve bu müzakereler sonucu bir andlaşma ile sınırlandırma işlemini yapmalıdır. Yapılacak müzakereler neticesi taraflar orta hattı kabul etse bile, bunu bir andlaşma ile tevsik etmeli ve sınırı

kesinleştirmelidir. Bu şekilde teknik meselelerin halli sağlanmış olur. Türkiye'nin ise orta hattı kabul yükümlülüğü bulunmamaktadır ve özel şartları gündeme getirme hakkı vardır. Bu bağlamda eğer taraflar anlaşamazsa, sınır otomatikman orta hat olamaz. Bu ihtimalde meselenin üçüncü taraf çözümüne, esas itibariyle de uluslararası yargıya havale edilmesi ve verilecek karar ile sınır tespit ve tayin edilmesi neticesi, hukuken kesinleştirilmesi gerekir. Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasuları sınırlandırmasında adasal yapıların ne şekilde değerlendirilebileceği meselesi ise, aşağıdaki bölümde incelenecektir.

II) Karasuları Sınırlandırması ve Adaların Durumu:

A) Adaların Karasularına Sahip Olup Olmadığı Meselesi:

Ada olarak kabul edilen kara parçalarının sahip olduğu deniz yetki alanları meselesi, önceleri fazlaca tartışılan ve çeşitli uyuşmazlıklara konu olan bir nitelik göstermiştir. Bu bölümde incelenecek olan Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121. maddesi ile adaların sahip olduğu deniz yetki alanları meselesine uluslararası hukuk açısından nokta koyulduğu düşünülmektedir. Adalara ilişkin temel sorun, sınırlandırma açısından ortaya çıkmaktadır. Gerçekten de deniz alanları sınırlandırmalarının büyük bölümünde adaların sınırlandırma üzerindeki etkisi temel uyuşmazlık konusunu teşkil etmektedir. Bu bağlamda, adaların deniz yetki alanlarına

sahip olması, deniz alanı sınırlandırmaları açısından doğrudan bir sonuç doğurmamaktadır. Gerçekten de adaların karasularına sahip olmasına ilişkin tartışmaların, adaların sahip olacağı karasuları alanının miktarına ortaya koyan bir sonuç çıkarmadığı belirtilmiştir⁵⁰⁹. Bir başka ifadeyle adaların deniz yetki alanlarına bu arada karasularına sahip olmaları başka, bu alanlara ilişkin sınırlandırmadaki rol ve etkisi başkadır ve bu husususa aşağıda değinilecektir. Bu durum, konumuz olan karasuları sınırlandırması açısından da geçerlidir.

1) Deniz Hukuku Konferansları:

18. yüzyılın ilk yarısından itibaren, adaların kendi karasuları şeridini meydana getirdiği anlayışının hakim olduğu görülmektedir⁵¹⁰. 1930 La Haye Kodifikasyon Toplantısı'nda, alt komite raporunda, adaların karasularının ana kara sahilinden değil, adaların sahillerinden itibaren ölçüleceği belirtilmiş ve sonuçta, her adanın kendi karasuları olduğu anlayışı genel kabule mahzar olmuştur. I. Deniz Hukuku Konferansında da, aynı anlayış hakim olmuştur⁵¹¹. 1954'teki UHK müzakerelerinde adaların kendi karasularını ve diğer deniz alanlarını meydana getirebileceği kabul edilmiş ve Taslağın 11. maddesine adaların kendi karasularına sahip olduğu ifadesi

⁵⁰⁹ **Bowett**, s. 34.

⁵¹⁰ Bu konudaki tespitler ve meselenin tarihçesi için bkz: **Jayewardene**, s. 9–13.

⁵¹¹ I. Deniz Hukuku Konferansı'nda adaların karasularına sahip olmasına ilişkin tespitler için: **Jayewardene**, s. 11–12; Clive Ralph **Symmons**: *The Maritime Zones of Islands in International Law*, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/New York, 1979, s. 92–94.

eklenmiştir. Bununla beraber, Konferans esnasında bu kabule ilişkin bazı itirazlar yapılmıştır. Mesela Burma temsilcisi, maddenin ilk cümlesine, bir devlete ait bir adanın başka bir devletin karasuları içinde bulunması halinde, bu adaların kendi karasuları olmayacağına ilişkin bir hüküm eklenmesini teklif etmiştir. Aşağıda açıklanacağı gibi, bu teklife hemen Yunan temsilci karşı çıkmıştır. Konferans'ta yapılan tartışmalar sonucunda, Taslak maddede bazı değişiklikler oluşmuş ve Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 10. maddesinin 2. fıkrası şu şekilde kaleme alınmıştır. “Adaların karasuları, bu maddelerde yer alan düzenlemelere göre ölçülür”.

Deniz Yatağı Komitesi ile III. Deniz Hukuku Konferansı'nda, adaların sahip olduğu deniz yetki alanları ile sınırlandırmaya etkileri bağlamında, adasal yapıların boyutuna göre ayrıma gidildiği gibi, tüm adalar için aynı uygulamanın yapılmasına ilişkin teklifler de yapılmıştır. Deniz Yatağı Komitesi toplantılarında⁵¹², mesela, 1973 toplantısında, Afrika Birliği Organizasyonu yayımladığı bir bildiri ile adalar rejimine ilişkin görüşünü açıklamıştır. Buna göre, adaların sahip olduğu deniz yetki alanları, adanın boyutu, nüfusu, ana ülke ile bitişikliği, coğrafi uzanımı ve ada devletleri ile takımada devletlerinin özel çıkarları da içeren tüm ilgili şartlar ve özel şartları nazara alarak tespit edilmelidir. Cezayir, Kamerun, Gana, Fildişi Sahili, Kenya, Liberya, Madagaskar, Mauritius, Senegal, Sierra Leone, Somali, Sudan, Tunus ve Birleşik Tanzanya Halk Cumhuriyeti'nden oluşan bir grup Afrika

⁵¹² Bkz: Satya **Nandan**–Shabtai **Rosenne**–Neal R. **Grandy** (ed.): United Nations Convention on the Law of the Sea 1982, A Commentary, Vol: III, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1995, s. 328–330.

devletinin bu anlayışa çok yakın olan tekliflerinde ise, adaların sahip olduğu deniz yetki alanları, diğerleri arasında, adanın boyutu, nüfusu, ana ülke ile bitişikliği, başka bir ülkenin kıta sahanlığı üzerinde bulunup bulunmadığı, coğrafi ve jeomorfolojik yapı ve uzanımı ve ada devletleri ile takımada devletlerinin özel çıkarları da içeren tüm ilgili şartlar ve özel şartları nazara alarak tespit edilmesi öngörülmüştür. Yine Romanya sunduğu teklifte, kıta sahanlığı üzerinde bulunan adacık ve meskun olmayan ve ekonomik hayatı bulunmayan adaların kıta sahanlığı veya diğer deniz alanlarına sahip olmayacağı belirtildikten sonra, bu neviden adaların karasuları olabileceği, bunun uzanımının ise, ilgili deniz alanını etkileyen tüm şartları ve coğrafi, jeolojik ve diğer özellikleri nazara alarak andlaşma ile kararlaştırılması öngörülmüştür.

III. Deniz Hukuku Konferansı'nda ise, adaların sahip olduğu karasuları meselesine ilişkin olarak, Yunanistan'ın son derece girişken olduğu görülmektedir. Yunanistan'ın bu girişimlerine aşağıda değinilecek olmasına rağmen şimdilik şu kadarını söylemek gerekir ki Yunanistan, adalar ile ana karalar arasında yapılacak bir farklılaştırmaya karşı tutum içinde olmuştur. Fiji, Yeni Zelanda, Tonga ve Batı Samoa, Caracas'taki İkinci Toplantı'da verdikleri teklifte⁵¹³, adaların karasularının, Sözleşme'nin diğer kara ülkelerine ilişkin düzenlemeleri ile uyumlu olması gereği vurgulanmıştır. Aynı şekilde, adaların ekonomik bölge ve kıta sahanlıkların da Sözleşme'nin kara ülkelerine ilişkin düzenlemeleri ile uyumlu olması öngörülmüştür. Görüldüğü gibi teklifte adalar, sahip oldukları deniz yetki alanları açısından hiçbir

⁵¹³ Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.30. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 210–211.

ayırım yapılmaksızın kara ülkeleri ile eşit şekilde değerlendirilmiştir. Söz konusu teklife ilişkin açıklamalarda bulunan Yeni Zelanda temsilcisi⁵¹⁴, bu teklifin amacının sınırlandırma sorunları ile ilgili olmadığını ve bu türden bir sorunun bulunmadığı alanlarda, genel kural koyma amacıyla olduğunu belirtmiştir. Görüldüğü gibi teklif sahibi devletlerden birinin temsilcisi açıkça, teklifte yer alan ve adalar ile ana karalar arasında bir fark gözetmeyen düzenlemenin, sınırlandırma meseleleri açısından değil, adaların durumunu tayin ve tespit açısından değerlendirildiğini belirtmiştir. Bu açıklama, yukarıda değinilen ve aşağıda ayrıntısına girilecek olan, adaların deniz yetki alanlarına ve bu arada karasularına sahip olmasının başka, bu alanların sınırlandırmadaki rolünün başka meseleler olduğu noktasındaki tespitle paraleldir.

Romanya ise New York'taki Onbirinci Toplantı'da verdiği teklifte⁵¹⁵, meskun olmayan adacıkların, ait olduğu devletin deniz alanlarına etkisi olmaması mealindeki hükmün, dördüncü fıkra olarak metne eklenmesini istemiştir. Teklifi savunan Romen temsilci, teklifteki düzenlemenin, bir çok devletin uygulaması ve uluslararası yargı kararları ile uyumlu olduğunu ve böylece bir devletin, sınırlandırma alanındaki meskun olmayan bir adacığa dayanarak, başka bir devletin deniz alanlarına el koymasının engelleceğini belirtmiştir⁵¹⁶. Bununla beraber teklif kabul görmemiştir.

⁵¹⁴ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 70, s. 278.

⁵¹⁵ Bkz: A/CONF.62/L.118. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, s. 225.

⁵¹⁶ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XVI, New York, 1984, para, 53, s. 97.

Nihayet, Cenevre'deki Üçüncü toplantıda hazırlanan Gayriresmi Müzakere Metni'nin 132. maddesinde, adalara ilişkin olarak kabul edilen düzenleme⁵¹⁷, New York'taki Dördüncü Toplantı'da hazırlanan Gözden Geçirilmiş Müzakere Metni'nin 128. maddesinde de aynen benimsenmiş⁵¹⁸; yine New York'taki Altıncı Toplantı'da hazırlanan Gayriresmi Karma Müzakere Metni'nde ise, Dördüncü Toplantı'da hazırlanan metin, sonuca etkisi olmayan bir ifade farkı dışında aynen tekrarlanmıştır⁵¹⁹. Sonuç olarak Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin “Adaların Rejimi” başlıklı 121. maddesi şu şekilde ortaya çıkmıştır: “

1. Bir ada, sularla çevrili olan ve sular yükseldiğinde su üstünde kalan, doğal olarak meydana gelmiş bir kara parçasıdır.
2. 3. paragraf hükümleri saklı kalmak üzere, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılması, işbu Sözleşmenin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılır.
3. İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri ve kıta sahanlıkları olmayacaktır.”

⁵¹⁷ Bkz: A/CONF.62/WP.8/PART III. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: IV, New York, 1975, s. 170–171.

⁵¹⁸ Bkz: A/CONF.62/WP.8/REV.1/PART II. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: V, New York, 1976, s. 172.

⁵¹⁹ Bkz: A/CONF.62/WP.10. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: VIII, New York, 1978, s. 21.

2) Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121/3. Maddesinin Değerlendirilmesi:

Görüldüğü gibi Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121/3. maddesi, adaların sahip olduğu deniz yetki alanlarını düzenlemektedir. Bu noktada Konferans'ta ileri sürülen ve adaların sahip olacakları deniz yetki alanlarını adaların boyutuna göre azaltmayı hedefleyen tekliflerin, sadece kayalıklar bağlamında sonuç doğurduğu görülmektedir. Gerçekten de madde metninde insanların oturmasına elverişli olmayan ve kendine has ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanları bulunmayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu düzenlemeden bir takım sonuçlar çıkmaktadır. Bir defa, bu türden kayalıkların münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı hakları yoktur. İkinci olarak, kayalık olmayan diğer adasal yapıların, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı hakları bulunmaktadır. Üçüncü olarak, kayalıklar da dahil olmak üzere, tüm adasal yapıların iç suları, karasuları ve bitişik bölge alanları bulunmaktadır. Bu noktada, 121. maddenin kayalıkları, diğer adalardan farklı değerlendirdiği hususunun altı çizilmiştir⁵²⁰. Bir başka ifadeyle, tüm adasal yapıların, boyutları ne olursa olsun karasuları bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışma konusu itibariyle, hangi adasal yapının kayalık oluşturduğu sorusunun derinlemesine tartışılmasının gereği bulunmamaktadır⁵²¹. Bu noktada, yukarıda

⁵²⁰ Bkz: Roberto **Lavalle**: “Not Quite a Sure Thing: The Maritime Areas of Rocks and Low-Tide Elevations Under the UN Law of the Sea Convention”, *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol:19, No: 1, s. 44–45.

⁵²¹ Bu konudaki tanım ve değerlendirmeler için bkz: Robert D. **Hodgson**: “Islands: Normal and Special Circumstances”, *Law of the Sea: The Emerging Regime of the Oceans*, John King **Gamble**–Giulio **Pontecorvo** (ed.), Ballinger Publishing Company, 1974, s. 150–151. Leticia **Diaz**–Barry Hart

belirtilen adaların karasularına sahip olmasının başka, sınırlandırma işlemindeki durumun ise başka hukuki değerlendirmeleri gündeme getirdiği tekrar edilmelidir. Dolayısıyla hayati olan ve üzerinde ısrarla durulması gereken mesele, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121 ile 15. maddeleri arasındaki ilişkidir.

Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121/3. maddesine göre, tüm adaların karasuları vardır. Fakat, sınırlandırma meselesi gündeme geldiği takdirde, sınırlandırılacak deniz alanına göre, o sınırlandırma tipiyle ilgili kurallara müracaat edilecektir. Zira, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15, 74 ve 83. maddeleri, sırasıyla karasuları, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırmaları açısından özel hüküm teşkil etmektedir. Bu bağlamda, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi, karasuları sınırlandırmasında özel hüküm teşkil eder. Dolayısıyla, 15. madde, devletler arasındaki karşılıklı ya da bitişik sahillerde karasuları sınırlandırması yapılacak ise, doğrudan esas alınacak düzenlemedir⁵²². Yukarıda Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesine ilişkin ayrıntılı açıklamalardan görüleceği gibi, karasuları sınırlandırmasında özel şartların varlığı halinde, orta hat yöntemi uygulanmayabilir. Adalar, özellikle de yanlış taraftaki adalar da tipik bir özel şart olarak kabul edildiğinden, sınırlandırma alanında yanlış taraftaki adaların varlığı halinde orta hat yönteminin uygulanma zorunluluğu bulunmayacaktır. Demek ki yanlış tarafta

Dubner–Jason Parent: “When a “Rock” an “Island?” – Another Unilateral Declaration Defies “Norms” of International Law”, Michigan State Journal of International Law, Vol:15, 2007, s. 519–555.

⁵²² TOLUNER de aynı değerlendirmeyi, UAD'nın Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davası'ndaki karar ile kuvvetlendirerek, kıta sahanlığı sınırlandırması için yapmıştır. Bkz: **Toluner**, (AET'nin Gümrük Sınırları), s. 25–26.

bulunan adalar, karasuları sınırlandırmasında daha az bir karasuyu alanına sahip olabilecektir; veya aşağıda değinilecek olan devlet uygulamaları ve uluslararası yargı içtihadının ortaya koyduğu gibi, bazı küçük adalar veya kayalıklar karasuları sınırlandırmasında esas nokta olarak nazara alınmayabilecektir. Bu durumda, esas nokta olarak nazara alınmayan adasal yapıların, sınırlandırma alanında yer almayan diğer sahillerinde karasuları alanı bulunacaktır. Veya, tarafların anlaşması durumunda, bir adaya hiç karasuyu verilmemesi de ihtimal dahilindedir. Bu neviden uygulamalar, tüm deniz alanı sınırlandırmalarında geçerli olan hakça ilkeleri tatmin eden bir nitelik arz etmektedir. Bu değerlendirme Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121/3. maddesi ile çelişmemektedir. Zira söz konusu düzenleme, genel bir hüküm olarak, her adanın karasuları alanına sahip olacağını hüküm altına almaktadır. Bununla beraber, adaların karasuları alanının ne kadar olduğunu düzenlememektedir. Karasuları sınırlandırmasında ise özel hüküm olan 15. madde devreye gireceğinden ve adalar özel şart oluşturduğu için orta hattan sapmayı mümkün kılacağından, adalara daha az karasuyu verilmesi sonucu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Kaldı ki yine Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121/2. maddesinde yer alan düzenleme de aşağıda açıklanacağı gibi bu sonucu desteklemektedir. Zira, söz konusu hüküm, sınırlandırmada adalar diğer karalarla aynı hükümlere tabi kılarak, adalar açısından bir farklılaşma yaratmamıştır. Böylece Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 121/2. maddesi doğrudan doğruya sınırlandırmaya ilişkin kurallara zımni bir atıf yapmaktadır.

B) Adaların Karasuları Sınırlandırmasına Etkileri:

1) Deniz Hukuku Konferansları:

Özellikle III. Deniz Hukuku Konferansı'nda adaların deniz alanı sınırlandırmasına etkilerine ilişkin olarak yaşanan tartışmalar ve devletler tarafından verilen değişiklik önermeleri, mesele hakkında fikir verici olmaktadır. Konferans tutanaklarına bakıldığında, söz konusu tartışma ve değişiklik önermelerinde Türkiye ve Yunanistan'ın başı çektiği görülmektedir. Bu iki devletin Konferans'taki tutumlarına aşağıda değinilecektir. Burada diğer devletlerin meseleye yaklaşım tarzına ilişkin bazı örnekler sunulacaktır.

Romanya Caracas'taki İkinci Toplantı'da sunduğu teklifte⁵²³, sınırlandırma alanında bulunan adaların deniz alanı sınırlandırmalarında, diğer ilgili etkenlerin yanında boyutları, nüfusları, konumları ve coğrafi uzanımlarının da nazara alınması öngörülmüştür. Aynı şekilde Romanya teklifinde, cezir yükseklikleri ile karasularının dışında yer alan ve kıta sahanlığı üzerindeki yükseklikleri teşkil eden küçük boyutlu, meskun olmayan ve ekonomik hayatı bulunmayan adacık ve adacık benzeri adaların komşu devletler arasındaki deniz alanı sınırlandırmalarında nazara

⁵²³ Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.18. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 195–196. Romen temsilcinin, teklifi savunan açıklamaları için bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 29–36, s. 281.

alınmaması öngörülmüştür. Romanya'nın yine İkinci Toplantı'da bir başka teklif sunmuştur⁵²⁴. Bu teklifte adacık ve adacık benzeri adaların tanımı yapıldıktan sonra, bu coğrafi formasyonların buldukları deniz alanına göre, sahip olacakları ve deniz alanları ve sınırlandırmaya etkilerine ilişkin bazı tespitler yapılmıştır. Teklifin 3. maddesinde ise, karasuları sınırlandırması açısından da sonuç doğuracak şekilde, başka bir devletin karasuları, kıta sahanlığı veya ekonomik bölgesi üzerinde bulunan adacık ve adacık benzeri adaların deniz alanlarının ilgili devletler arasında anlaşma ile veya diğer barışçı çözüm yolları ile kararlaştırılması hükmü yer almaktadır. Fransa, Caracas'taki İkinci Toplantı'da verdiği teklifte⁵²⁵, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmalarında, sınırlandırma bölgesindeki ada ve adacıkların varlığının da nazara alınmasını öngörmüştür. Yine Caracas'taki İkinci Toplantıda, Cezayir, Dahomey (1975'den sonra Benin), Gine, Fildişi Sahili, Liberya, Madagaskar, Mali, Moritanya, Fas, Sierra Leone, Sudan, Tunus, Yukarı Volta ve Zambiya'dan oluşan bir grup Afrika devletinin verdiği teklifte⁵²⁶, adaların deniz alanlarının sınırlandırmasının, ilgili faktörler temelinde ve hakçalık kriterini nazara alarak yapılması öngörülmüş ve hakçalık kriterinin özellikle şu hususlarla ilgili olduğu belirtilmiştir: Adanın boyutu, coğrafi uzanımı ve coğrafi ve jeomorfolojik yapısı, üzerinde yaşayan halkın ihtiyaç ve çıkarları, sürekli bir yerleşimi engelleyen yaşam şartları, bu adaların başka bir devletin deniz alanları içinde veya yakınında

⁵²⁴ Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.53. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975,s. 228–229.

⁵²⁵ Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.74. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 237.

⁵²⁶ Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.62/Rev.1. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 232–233.

bulunup bulunmaması ve sahilden uzak konumları nedeniyle sınırlandırmadaki hakkaniyeti etkileyip etkilemedikleri.

Yine İslam Devletleri Grubu'nun Başkanı, New York'taki Sekizinci Toplantı'da, Konferans Başkanı'na sunduğu mektupta, coğrafi konumu nedeniyle karşılıklı veya bitişik devletler arasında uyuşmazlığa neden olan adaların deniz alanları paylaşımının hakça ilkelere göre ve tüm ilgili şartları nazara alarak yapılması gereğine dikkat çekmiştir⁵²⁷.

Adaların deniz alanı sınırlandırmasına etkisine ilişkin tekliflere rağmen, adaların sınırlandırmaya etkilerine ilişkin olarak 121. maddenin 2. fıkrasına, bir adanın karasularının, bitişik bölgesinin, münhasır ekonomik bölgesinin ve kıta sahanlığının sınırlandırılmasının, Sözleşme'nin diğer kara parçalarına uygulanabilir hükümlerine uygun olarak yapılacağı ifadesi konmuştur. Böylece yukarıda belirtildiği gibi aslında 121/2. madde doğrudan doğruya sınırlandırmaya ilişkin kurallara zımni bir atıf yapmaktadır. Demek ki ana karalar için geçerli olan sınırlandırmaya ilişkin kurallar, adalar için de geçerli kılınmıştır. Bu düzenleme ile diğer kara parçaları ile adalar arasında sınırlandırma açısından bir farklılaşma yaratılmayarak, adalar lehine bir durum yaratılmıştır. Buna ihtiyaç duyulmuştur, zira, yukarıda bazı örnekleri verildiği gibi, Konferans'ta adaların deniz alanı sınırlandırmalarındaki etkilerini azaltmak için bir çok teklif verilmiş ve tartışmalar yaşanmıştır. Şu halde, sınırlandırma meselesi gündeme geldiği takdirde,

⁵²⁷ Bkz: Document A/CONF.62/86. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XII, New York, 1980, s. 69.

sınırlandırılacak deniz alanına göre, o sınırlandırma tipiyle ilgili kurallara müracaat edilecektir. Mesele karasuları sınırlandırması ise, 15. maddeye müracaat edilecek ve bu maddede yer alan düzenlemeler esas alınarak sınırlandırma işlemi yapılacaktır. Sınırlandırma alanında adaların varlığı, özel şart olarak kabul edildiğinden, böyle bir durumda orta hattın uygulanması zorunluluğu bulunmayacaktır.

2) Adaların Karasuları Sınırlandırmasında Özel Şart Oluşturması ve Sonuçları:

Yukarıda belirtildiği gibi I. Deniz Hukuku Konferansı'na tekaddüm eden UHK çalışmalarında diğerleri yanında adalar da özel şart oluşturan durumlardan biri olarak değerlendirilmiştir⁵²⁸. UHK'nın 1952 Toplantısı'nda, adaların ortaya çıkardığı kimi sorunlara dikkat çekilmiş ve bu noktada özellikle bitişik sahillerde sınırın denize ulaştığı noktada adaların durumu gündeme gelmiştir. Bu bağlamda, özel raportör, küçük adaların başka bir devletin hemen karşısında bulunmasının özel şart oluşturacağını belirtmiş, aynı şekilde adaların taraflar arasında anlaşma ile nazara alınmayabileceğine vurgu yaparak, buna örnek olarak da bir devlete ait ve bu devlete uzak olan adaları vermiştir. Aynı şekilde yukarıda belirtildiği gibi I. Deniz Hukuku Konferansı'nda da İngiliz Temsilci, küçük adaları karışıklık yaratacak durumlar için örnek olarak vermiştir ve özel şartlar içinde değerlendirmiştir. Konferans

⁵²⁸ Bkz: **Jayewardene**, 273–274. Mesela İtalya, karşılıklı sahillerde orta hattı çizirken, adaların ihmal edilmesi konusunda bir teklif vermiştir. Bkz: **Ahnish**, s. 45.

çalışmalarında da bazı devletlerin adaları özel şart olarak değerlendiren ve adaların boyut ve ait olduğu devletin anakarasına uzaklığına göre sınırlandırmadaki etkilerinin az olması anlayışı çerçevesinde bazı teklifler verdikleri görülmektedir⁵²⁹.

Benzer yaklaşımlar III. Deniz Hukuku Konferansında da görülmektedir. Mesela, Türk Temsilci TUNCEL, Caracas'taki İkinci Toplantı'da, İkinci Komite'de yaptığı açıklamada, adaların özel şart oluşturduğunu açıkça belirtmiştir⁵³⁰. Caracas'taki İkinci Toplantı'da, Kolombiya temsilcisi, özel şartlar kavramının kabul edilmesinden itibaren, sınırlandırma alanında adaların bulunmasının her daim bir özel şart olarak zikredildiğini, ilke olarak adaların varlığının, eşit uzaklık kuralının uygulanmasını etkileyen tipik bir özel şart oluşturduğunu belirtmiştir⁵³¹. Aynı şekilde yine aynı toplantıda Fransız temsilci, ada veya adacıkların varlığının, sınırlandırma sorunlarında nazara alınması gereken bir özel şart oluşturduğunu belirtmiştir⁵³². Yine Caracas'taki İkinci Toplantı'da, Cezayir, Dahomey, Gine, Fildişi Sahili, Liberya, Madagaskar, Mali, Moritanya, Fas, Sierra Leone, Sudan, Tunus, Yukarı Volta ve Zambiya'dan oluşan bir grup Afrika devletinin verdiği teklifte⁵³³, adaların varlığı

⁵²⁹ Bkz: **Symmons**, 152–153; **Ahnish**, s. 45.

⁵³⁰ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 7, s. 104.

⁵³¹ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 19, s. 280.

⁵³² Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 9, s. 286.

⁵³³ Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.62/Rev.1. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 232–233.

halinde deniz alanı sınırlandırmalarının hakça ilkelere göre andlaşma ile yapılacağı ve eşit uzaklık yönteminin yegane yöntem olmadığı yönündeki tespit, adaların özel şart oluşturduğu anlayışının açık bir ifadesini teşkil etmektedir. Yine Türk temsilci YOLGA, Cenevre'deki Dokuzuncu Toplantı'nın devamında yaptığı açıklamada, deniz hukuku konferanslarının ilkinden itibaren, her daim adaların hem teori hem de uygulamada bir özel şart olarak değerlendirildiğinin altını çizmiştir⁵³⁴.

Gerçekten de adaların özel şart olarak kabul edilme gerekçesinin, sınırlandırmada haksızlık doğurmalarının önüne geçmek olduğu açıktır. Çalışmanın başından itibaren sürekli vurgulandığı gibi, deniz alanı sınırlandırmalarında hakça ilkelerin tatmini esas olduğundan, bu haksızlıkların giderilmesi gerekir. Bu noktada, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12. ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddelerinde yer alan özel şartlar kavramı gündeme gelmektedir. Bu bağlamda doktrinde, adaların boyutları, bitişik veya karşılıklı sahilleri bulunan diğer devlete yakınlığı, sayıları ve ana kara ile ilişkileri özel şartlar kavramı çerçevesinde değerlendirilmiştir⁵³⁵. Aynı şekilde TOLUNER, Ege özelinde sonuç doğuracak şekilde, doktrin ve uluslararası mahkeme kararlarına atfen, yanlış tarafta bulunan adaların, özel şart oluşturduğunu açıkça ifade etmiştir⁵³⁶.

⁵³⁴ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: XIV, New York, 1982, para, 55, s. 79.

⁵³⁵ Bkz: **Hudgson**, s. 150–153.

⁵³⁶ **Sevin Toluner**: “Some Reflections on the Interrelation of the Aegean Sea Disputes”, Prof. Dr. Tahir Çağa'nın Anısına Armağan, İstanbul, 2000, s. 565.

Adaların özel şart oluşturmasının sonuçları, karasuları sınırlandırmasında orta hat yönteminin uygulanmasını engellemeleri ve bu bağlamda, karşıdaki veya bitişikteki devletin sahillerine nazaran daha az karasuyu alanına sahip olmaları veya aşağıda aktarılabacak olan bazı devlet uygulamaları ve uluslararası yargı kararlarında görüldüğü gibi, sınırlandırma alanda bulunan sahilleri açısından hiç karasuyu alanına sahip olmamalarıdır. şu halde Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi ile çok açık bir şekilde, karasuları sınırlandırmasında, yanlış tarafta bulunan adalara, bitişikte veya karşıda bulunan başka bir devlete ait ana kara veya adalara nispeten daha az bir karasuyu alanı verilmesi veya hiç verilmemesi imkanı kabul edilmiştir⁵³⁷. Bir başka ifadeyle, bu durumda adalar, karasuları sınırlandırmasında tam etki sahibi olmamaktadır ki bu esasen haksızlıkları önlemek içindir⁵³⁸. Bu bağlamda hakkaniyetin gerektirmesi halinde, adalar, karasularında eşit uzaklık çizgisinden sapmayı sonuçlamaktadır⁵³⁹. Bu durum özellikle yanlış tarafta bulunan adalar için geçerlidir. Yanlış tarafta bulunan adalar açısından en tipik örneklerden birini, şüphesiz Ege Denizi'ndeki mevcut durum oluşturmaktadır. Aşağıda, adasal yapıların karasuları sınırlandırmasındaki rolleri ile ilgili uluslararası yargı kararlarına değinilecek ve adaları özel şart olarak değerlendiren devlet uygulamalarından bazı örnekler aktarılacaktır.

⁵³⁷ Bu noktada PAZARCI, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi ve örf ve adet hukukunda, karasuları sınırlandırmasında özel şartların varlığı halinde, adalara diğer kara ülkelerinden daha az etki tanımının yanında hiç etki tanımamak görüşünün de benimsenmiş görüldüğünü belirtmektedir. **Pazarıcı**, (II. Kitap), s. 296.

⁵³⁸ **Hudgson**, s. 150.

⁵³⁹ **Bowett**, s. 36.

3) Uluslararası Yargı Kararları:

Çalışmanın bu bölümünde, adaların karasuları sınırlandırmasına etkilerine ilişkin olarak verilmiş çeşitli uluslararası yargı kararlarından örnekler sunulacaktır.

Arjantin ile Şili, Beagle Kanalı'nda bulunan bazı adaların aidiyetine ilişkin uyuşmazlığı, Hakemlik Mahkemesi'ne sunmuştur⁵⁴⁰. Mahkeme, adaların aidiyetini tespitinin akabinde sınırlandırmayı yaparken, katı bir orta hat uygulaması haksızlık yaratması nedeniyle, bazı adacık ve kayalıkların nazara alınmadığını belirtmiştir⁵⁴¹. Bu bağlamda, Şili'ye bırakılan Picton Adası'nın doğusunda yer alan ve Arjantin sahilinin karşısından bulunan Lepper ve Reparo Adaları'nı, esas nokta olarak nazara almamıştır⁵⁴². Görüldüğü gibi Mahkeme, karasuları sınırlandırmasında bazı adaları nazara almayarak, doğrudan bir orta hat yöntemi uygulaması yapmamıştır. Yine Mahkeme'nin orta hat üzerindeki sapmalar için, bölgenin coğrafi özellikleri ve

⁵⁴⁰ Karar için bkz: Dispute between Argentina and Chile concerning the Beagle Channel, 18 February 1977, Reports of International Arbitral Awards, Vol: XXI, s. 53–264. Bundan sonra “Beagle Channel Arbitration” kısaltması ile kullanılacaktır. Taraflar arasındaki uyuşmazlığın seyri ve karara ilişkin değerlendirmeler için bkz: D.W. **Greig**: “The Beagle Channel Arbitration”, Australian Yearbook of International Law, Vol: 7, 1976–1977, s. 332–385; Eduardo Jimenez de **Arechaga** (Hazırlayan): “Argentina–Chile Report Number 3–1” International Maritime Boundaries, Vol: I, Jonathan I. **Charney**–Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 719–755.

⁵⁴¹ Beagle Channel Arbitration, Annex IV, para, 4, s. 216.

⁵⁴² Beagle Channel Arbitration, Annex IV, para, 9, s. 217.

seysüsefer durumlarına atıf yaptığı görülmektedir⁵⁴³. Arjantin bu kararı tanımadığını açıklamış ve Şili ile ilişkileri gerginleşmiştir. Vatikan'ın arabuluculuk faaliyetleri ve tarafların müzakereleri sonucunda, 29 Kasım 1984 tarihinde imzalanan andlaşma ile uyuşmazlık halledilmiştir⁵⁴⁴. Andlaşma'nın 7. maddesinde, Hakemlik Mahkemesi'nin kararından hiç bahsedilmeyerek, kararda öngörülen sınırlandırma aynen kabul edilmiştir.

UAD Bahreyn ile Katar arasındaki davada, taraflar arasındaki egemenlik uyuşmazlığını çözmüş ve deniz yetki alanlarını sınırlandırmıştır⁵⁴⁵. Divan, sınırlandırma alanının güney kesiminde, tarafların sahillerinin karşılıklı ve aradaki mesafenin 24 milden az olduğu tespitini yapmış ve bu nedenle bu kesimde karasuları sınırlandırması yapılması gerektiğini belirtmiştir⁵⁴⁶. Sınırlandırma için tarafların ilgili sahili tespit edilirken, Qit'at Jaradah formasyonunun ada mı yoksa cezir yüksekliği mi olduğu taraflar arasında tartışma konusu olmuş⁵⁴⁷, Divan sonuçta bunun bir ada

⁵⁴³ Beagle Channel Arbitration, Annex IV, para, 4, s. 216.

⁵⁴⁴ Treaty of Peace and Friendship. Metin için bkz: **Arechaga**, s. 736–755.

⁵⁴⁵ Bu konudaki değerlendirmeler için bkz: Amy M. **Campbell**: “Maritime Delimitation and Territorial Dispute: Qatar v. Bahrein, 1994 ICJ, Suffolk Transnational Law Review, Summer 1996, s. 573–578; JG **Merrills**: “Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain (Qatar v Bahrain)”, Malcolm D. **Evans** (ed.) ICLQ, Vol: 51, July 2002, s. 70; 709–718; Barbara **Kwiatkowska**: “The Qatar v. Bahrain Maritime Delimitation and Territorial Questions Case”, Ocean Development & International Law, Vol:33, 2002, s. 227–262; Yoshifumi **Tanaka**: Reflections on Maritime Delimitation in the Qatar/Bahrain Case”, ICLQ, Vol: 52, January 2003, s. 53–80.

⁵⁴⁶ Qatar v. Bahrain, para, 169, s. 91.

⁵⁴⁷ Bkz: Qatar v. Bahrain, para, 191–194, s. 98–99.

olduğuna karar vermiřtir⁵⁴⁸. Divan, üzerinde Bahreyn egemenliğini kabul ettiği Qit’at Jaradah Adası’nın boyut ve konumuna ilişkin tespitler yapmış ve meskun olmadığını ve bitki örtüsü barındırmadığını belirterek, bu Ada’nın orta hat çiziminde esas nokta olarak kabulünün orantısız bir etki yapacağını tespit etmiştir. Divan bu durumu özel şart olarak değerlendirerek, sınırlandırma çizgisini söz konusu adanın hemen doğusundan geçirmiřtir⁵⁴⁹. Görüldüğü gibi Divan özel şart olarak değerlendirdiği küçük bir adayı, orantısızlığa neden olduğu gerekçesiyle sınırlandırmada nazara almamıştır. Sonuç olarak Divan, genel olarak orta hat uygulaması ile güney kesimindeki karasuları sınırlandırmasını yapmıřtır⁵⁵⁰. Buradaki önemli nokta Katar sahilinin çok yakınında bulunan Hawar Adası’nın durumudur. Söz konusu adanın egemenliği taraflar arasında tartışmalıdır ve Divan, öncelikle adanın, Bahreyn’e ait olduğuna hükmetmiřtir⁵⁵¹. Ardından karşıda bulunan Katar sahili ile orta hat yöntemini uygulayarak sınırlandırma yapmıştır. Bu uygulama sonucu Katar’ın seyrüsefer çıkarları ciddi oranda haleldar olmuştur. Zira, Katar sahili ile Hawar Adası arasında dar, sığlık ve seyrüsefere fazla müsait olmayan bir kanal bulunmaktadır. Bu hususu gözetken Divan, Bahreyn’in, Hawar Adası ile Bahreyn’e bağlı diğer adalar arasında düz esas hat uygulaması yaparak, aradaki alanı iç sular rejimine tabi kılamayacağına hükmetmiş ve böylece Katar’ın zararsız geçiş hakkını teminat altına almıřtır⁵⁵². Burada hakça ilkeleri gözetken bir uygulama göze çarpmaktadır. Zira,

⁵⁴⁸ Qatar v. Bahrain, para, 195, s. 99.

⁵⁴⁹ Qatar v. Bahrain, para, 219, s. 68–73.

⁵⁵⁰ Bkz: Qatar v. Bahrain, para, 220–222, s. 73.

⁵⁵¹ Qatar v. Bahrain, para, 147, s. 49.

⁵⁵² Qatar v. Bahrain, para, 223, s. 73–74. Zira, iç sulardan zararsız geçiş hakkı bulunmamaktadır.

Bahreyn'in, Hawar Adası ve önündeki adalar arasında düz esas çizgi çizerek, aradaki alanı iç sular rejimine tabi kılması hukuken mümkündür. Divan bunu yasaklayarak, açıkça Bahreyn'in orta hat uygulaması sonucu edindiklerine karşılık Katar lehine bir durum yaratmıştır ki bu açık bir hakça ilkeler uygulamasıdır.

Divan kararında, sınırlandırmada esas alınacak noktalar ile adaların egemenliğini tespit meselesi üzerinde tüm dikkatini topladığı için, Hawar Adası'nın sınırlandırmadaki durumuna pek değinmemiş ve orta hat uygulamıştır. Her ne kadar, bu alanda orta hat uygulaması ile ortaya çıkan adaletsizliği, Katar'ın zararsız geçiş hakkını açıkça temin ederek yumuşatmaya çalıştıysa da, yine de kararın bu bölümünün Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesine uygunluğu tartışılabilir. Aslında burada özel şartların değerlendirme şekli gündeme gelmektedir. Hawar Adası, sınırlandırma alanındaki en büyük adadır. Divan'ın bu niteliği dikkate aldığı aşikardır. Dolayısıyla Hawar Adası'nın başka bir sınırlandırma alanında bulunsa idi özel şart sayılması ve bu şekilde işlem görmesi mümkündür. Gerçekten de yukarıda belirtildiği gibi her yörenin çeşitli özellikleri ve bu özellikleri oluşturan etkenler, ayrı ayrı değerlendirilerek özel şart oluşturup oluşturmadığına bakılmalıdır. Bir yöre açısından özel şart olarak kabul edilen bir durum, başka bir yöre açısından böyle kabul edilmeyebilir. Bu noktada her somut olayın şartlarının farklı olduğu önermesi hatırlatılmalıdır. Mesela, Qit'at Jaradah Adası, Divan tarafından özel şart olarak değerlendirilerek, sınırlandırmada nazara alınmamıştır. Başka bir yöre ve sınırlandırma alanında ise, özel şart olarak değerlendirilmemesi mümkündür. Aynı durum, Hawar Adası'nın güneyinde yer alan ve Divan tarafından Katar egemenliğine bırakılan ve Hawar Adası ile yapılan sınırlandırmada tam etki tanınan Janan Adası

içinde geçerlidir. Dolayısıyla, bir durumun özel şart olup olmadığı, her somut olayın kendine has özellikleri çerçevesinde gerek yürütülen müzakereler sırasından uyuşmazlık taraflarınca gerekse de örnekte görüldüğü gibi uluslararası yargı kuruluşlarınca takdir edilecektir.

Hakemlik Mahkemesi tarafından karara bağlanan Eritre ile Yemen arasındaki uyuşmazlığın deniz alanı sınırlandırması yapılan ikinci aşamasında, Kızıldeniz'deki ada ve kayalıkların karasuları sınırlandırmasına etkisi meselesi gündeme gelmiştir⁵⁵³. Mahkeme, bu davada çok amaçlı tek sınır çizerek taraflar arasındaki deniz yetki alanlarını sınırlandırmıştır. Sınırlandırma alanı olan bölgenin coğrafi özellikleri şu şekildedir⁵⁵⁴: Batıda bulunan Eritre sahilleri ile doğuda bulunan Yemen sahilleri karşılıklıdır ve Kızıldeniz'in güney kesiminde, Bab el Mandab Boğazı'nın kuzeyinde birleşmektedir. İki devletin sahilleri güneyden kuzeye doğru kademe kademe birbirinden uzaklaşmaktadır. Sınırlandırma alanında Kızıldeniz, kuzey kuzeydoğu istikametinde V şeklini almaktadır. 14° 15' kuzey enleminin kuzeyinde, sadece münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığı sınırlandırması yapılması gerekirken, bu

⁵⁵³ The Eritrea–Yemen Arbitration The Second Stage: Maritime Delimitation. <http://www.pca-cpa.org/upload/files/EY%20Phase%20II.PDF>. (10.11.2008). Bundan sonra “Eritrea/Yemen Arbitration, Second Stage” kısaltması ile kullanılacaktır. Karar hakkındaki genel değerlendirmeler için bkz: W. Michael **Reisman**: “Eritrea–Yemen Arbitration (Award, Phase II: Maritime Delimitation)”, AJIL, Vol: 94, 2000, s. 721–739; Nuno Sergio Marques **Antunes**: “The 1999 Eritrea–Yemen Maritime Delimitation Award and The Development of International Law”, ICLQ, Vol: 50, April 2001, s. 299–344. Barbara **Kwiatkowska**: “The Eritrea–Yemen Arbitration: Landmark Progress in the Acquisition of Territorial Sovereignty and Equitable Maritime Boundary Delimitation”, Ocean Development & International Law, Vol: 32, 2001, s. 1–25.

⁵⁵⁴ **Antunes**, s. 317–318.

noktanın güneyinde karasuları sınırlandırması yapılması gerekmektedir. Adaların dağılımı ve Kızıldeniz'in güneye doğru daralan huni şeklindeki uzanımı, güney ve orta kesimlerde sadece karasuları sınırlandırması yapılmasını gerektirmektedir⁵⁵⁵. Nitekim Mahkeme, Hanish Adalar grubunun güneybatı saçağı ile Eritre'ye bağlı Mohabbakah ve High Adaları ve Haycock ve Güneybatı Kayalıkları arasındaki dar deniz alanında karasularının çakıştığını ve bu alanda karasuları sınırlandırması yapılması gerektiğini belirtmiştir⁵⁵⁶. Mahkeme, adaların konumlarının orta hat uygulamaya müsait olduğunu ve bölgede orta hattın sapmak için gerekli olan tarihi haklar veya özel şartların bulunmadığını belirtmiştir⁵⁵⁷. Sonuç olarak Mahkeme, tarafların karşılıklı çakışan karasularının sınırlandırmasında orta hattın uygulanmasını kabul etmiş ve orta hatta dayanan bu sınırın, tamamen hakça ilkelere uygun olduğu tespiti yapmıştır⁵⁵⁸.

Görüldüğü gibi Mahkeme, her iki tarafın ada ve kayalıklarına tam etki tanımış ve aralarındaki sınırlandırmayı orta hat yöntemine göre yapmıştır. Gerçekten de Eritre'ye bağlı kayalıklar, ada özelliği gösteren Yemen'e bağlı Hanish Adalar grubunun adaları ile karasuları sınırlandırmasında eşit etkiye sahip olarak değerlendirilerek, orta hattın çiziminde esas alınmışlardır. Bölgenin coğrafi özellikleri ve adasal yapıların konumu itibariyle özel şart olarak değerlendirilmemeleri mümkündür ve hakça ilkelere uygundur. Söz konusu adasal yapılar, tarafların anakaraları arasındaki orta hattın hemen hemen ortasında

⁵⁵⁵ Reisman, s. 723.

⁵⁵⁶ Eritrea/Yemen Arbitration, Second Stage, para, 154, s. 46.

⁵⁵⁷ Eritrea/Yemen Arbitration, Second Stage, para, 158, s. 47.

⁵⁵⁸ Eritrea/Yemen Arbitration, Second Stage, para, 159, s. 47.

konumlanmış ve karasuları sınırlandırması açısından anakaralarla ilgisiz bulunmaktadır. Gerçekten de sınırlandırma alanının bu bölümünde adalar ve kayalıkların tarafların anakaralarından uzaklığı 24 mili geçmektedir; dolayısıyla adalar ile anakaraların karasuları çakışmadığı için, anakaralar ile adalar arasında bir karasuları sınırlandırması söz konusu değildir. Sınırlandırma, adalar ile adalar ve kayalıklar arasındadır. Bir tek Yemen'e ait Büyük Hanish adası ile Eritre anakarası arasındaki mesafe yaklaşık 23 mildir. Bu bağlamda söz konusu ada ile Eritre anakarası arasında bir karasuları sınırlandırması söz konusu olabilirdi. Fakat, Eritre'ye ait Güneydoğu Kayalıkları Eritre anakarası ile Büyük Hanish arasında konumlanmıştır. Mahkeme, Güneydoğu Kayalıkları'nı esas nokta olarak alıp, tam etki vererek sınırı, Büyük Hanish ile Güneydoğu Kayalıkları'nın orta hattından geçirmiştir. Böylece kayalıkların da karasuları olduğu gerekçesiyle Güneydoğu Kayalıkları'na verilen tam etki, aslında Eritre anakarası karşısında, orta hattı batıya doğru anakara aleyhine ilerletmesi mümkün olan Büyük Hanish'in karasuları alanının sınırlandırmasını sağlamıştır. Bu şekilde Eritre anakarasının karasuları alanının azalması önlenmiştir ve bunun bölgenin coğrafi özelliklerinden kaynaklanan durumlar karşısında hakça ilkeleri tatmin eden bir uygulama olduğu açıktır⁵⁵⁹. Bununla beraber Mahkeme kararında bu hususa ilişkin bir tespiti rastlayamadık. Bunun nedeni, kanımızca, Güneydoğu Kayalıkları'na tam etki verilmesi sonucu zaten sınırın bu kayalıkların doğusuna kaydırılması karşısında bu hususun artık önemsiz olarak değerlendirilmesi olabilir. Aynı durum, Büyük Hanish'in güneybatı kesimi ile Eritre anakarası arasında konumlanmış olan Haycock Kayalıkları'nın kuzey batı kesimi içinde kısmen söz konusudur.

⁵⁵⁹ Benzer durumlar Ege'de de söz konusudur. Bu hususa son bölümde değinilecektir.

Özel şartlar ilgili yörenin kendine has özellikleri çerçevesinde değerlendirileceğine göre, bu sınırlandırma alanında kayalıklara daha büyük adalara nazaran tam etki verilmesi başka özellikleri barındıran sınırlandırma alanında da aynı şekilde işlem yapmayı sonuçlamaz. Mahkeme'nin çizdiği sınır da, Kızıldenizdeki karasuları sınırlandırması için hakça ilkelere uygundur. Bu şekilde, karasuları sınırlandırması açısından taraflar arasında adil bir paylaşım yapıldığı söylenebilir. Bu uyuşmazlığın kendine has bir niteliği de tıpkı Ege'deki gibi taraflar arasında adaların aidiyeti konusunda uyuşmazlık bulunması ve Mahkeme'nin ilk aşamada Kızıldeniz'deki söz konusu adaların egemenlik paylaşımını yapmış olmasıdır⁵⁶⁰.

Kamerun ile Nijerya arasında UAD tarafından karara bağlanan davada da karasuları sınılandırması açısından adaların durumunun gündeme geldiği görülmektedir⁵⁶¹. Söz konusu devletler üzerinde sömürge rejimi tesis etmiş olan İngiltere ile Almanya arasında Akwayafe Nehri ağzı ve devamındaki alanda sınır

⁵⁶⁰ Söz konusu karar için bkz: The Eritrea–Yemen Arbitration Phase I: Territorial Sovereignty and Scope of Dispute. <http://www.pca-cpa.org/upload/files/EY%20Phase%20I.PDF>. (10.11.2008).

Karara ilişkin değerlendirmeler için bkz: Serap **Akipek**: “Eritre–Yemen Hakem Kararı Işığında Kızıldeniz Adalarının Aidiyeti Sorunu”, AÜHFD, Cilt: 49, Sayı: 1–4, s. 1–30. Kararın Ege'deki egemenlik uyuşmazlığına etkisine ilişkin değerlendirmeler için bkz: **Başeren–Kurumahmut**, s. 70–109; **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 69–74.

⁵⁶¹ Davaya ilişkin genel değerlendirmeler için bkz: J.G. **Merrills**: “Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria (Cameroon v Nigeria: Equatorial Guinea Intervening), Merits, Judgment of 10 October 2002”, ICLQ, Vol: 52, July 2003, s. 788–797; Yoshifumi **Tanaka**: “Reflections on Maritime Delimitation in the Cameroon/Nigeria Case”, ICLQ, Vol: 53, April 2004, s. 369–406.

çizimine ilişkin olarak 11 Mart 1913 tarihinde bir andlaşma akdedilmiştir⁵⁶². Andlaşma'nın XXI. maddesi mealen, Akwabana Adası'nın hemen kuzeyinde bulunan Bakassi noktası ile, Nijerya anakarasında bulunan King noktası arasındaki sınırın, Akwayafe Nehri'nin seyrüsefer kanalının ortasından 3 millik yetki alanına kadar katedeceği düzenlemesini getirmiştir. Andlaşma'nın XXII. maddesi ise, söz konusu 3 millik limitin, Nehrin ağzından, denize katedeceğini ve Kamerun'a ait Bakasssi Yarımadası'ndaki Sandy Point ile Nijerya tarafından bulunan Tom Shot Point arasındaki çizgi ile birleşeceğini öngörmektedir. Taraflar bağımsızlıklarını kazandıktan sonra bir Müşterek Sınır Komisyonu oluşturmuşlar ve Komisyon çalışmaları sonucu yayımladıkları deklarasyonlar ile 12 nokta içeren ve açık denizde G noktasına kadar kateden bir sınır tespit etmişlerdir⁵⁶³. Sınırın, Kamerun'a ait Bakassi Yarımadası'nın hemen kuzeybatısında bulunan Akwabana Adası ile Nijerya anakarasında yer alan King Point mevki arasındaki kesimini oluşturan 1, 2 ve 3 numaralı noktalarında, Akwabana Adası'na, Nijerya anakarasına nazaran daha az karasuyu alanı verildiği görülmektedir. Görüldüğü gibi sınırlandırma alanının bu kesiminde orta hat uygulanmamış, Nehrin talveg hattının devamı, sınırın tespitinde esas alınmıştır. Divan da bu noktada, taraflar arasındaki deklarasyonlar ile tarif edilen sınırı onaylamıştır⁵⁶⁴.

Adaların karasuları sınırlandırmasına etkisi meselesi, Honduras ile Nikaragua arasında UAD tarafından karara bağlanan davada da gündeme gelmiştir. Divan iki

⁵⁶² Cameroon v. Nigeria, para, 214, s. 411.

⁵⁶³ Cameroon v. Nigeria, para, 38, s. 333–334 ve para, 214, s. 411.

⁵⁶⁴ Cameroon v. Nigeria, para, 247–268, s. 425–431; para, 325, s. 454–458.

devletin anakaraları arasındaki sınırlandırma işini hallettikten sonra, 15. paralelin kuzey ve güneyinde bulunan adalar arasında karasuları sınırlandırması meselesini incelemeye başlamıştır⁵⁶⁵. Divan, Honduras'a ait Bobel Cay, Savanna Cay, Port Royal Cay ve South Cay adaları ile Nikaragua'ya ait Edinburgh Cay adalarının karasularının çakıştığı tespiti ile UAD'nın Katar ile Bahreyn arasındaki davada verdiği ve yukarıda belirtilen en mantıklı ve geniş uygulama alanı bulan yaklaşımın, öncelikle geçici bir eşit uzaklık çizgisi çizmek ve akabinde bu çizginin özel şartların varlığı ışığında ayarlanıp ayarlanmaması gerektiğini değerlendirmek olduğu yönündeki kararına atıf yapmıştır⁵⁶⁶. Divan bu aşamada, Savanna Cay ile Edinburgh Cay adalarının karasuları arasında çakışma olmadığı için, bu adayı hariç tutarak, Edinburgh Cay ile kuzeyinde bulunan diğer Honduras adaları arasında bir geçici bir orta hat çizmiştir. Akabinde, bölgede orta hattı değiştirmek için gündeme gelebilecek bir özel şart bulunmadığını belirterek⁵⁶⁷, geçici orta hattı kesinleştirmiştir⁵⁶⁸.

Söz konusu sınırlandırma işlemi, anakara ile adalar arasında değil, doğrudan doğruya adalar arasındaki deniz alanı içindir. Divan, bu alanda özel şart bulunmadığına hükmederek, hem Nikaragua adasına hem de Honduras adalarına tam etki vermiş ve orta hat yöntemi ile sınırı tespit etmiştir. Gerçekten de sınırlandırma alanında özel şart bulunmadığı görülmektedir. Gerçi söz konusu adalar boyut itibarıyla küçüktür; bununla beraber adalar arasında bir sınırlandırma yapılacağı için,

⁵⁶⁵ Nicaragua v. Honduras, para 299, s. 81.

⁵⁶⁶ Nicaragua v. Honduras, para 303, s. 83.

⁵⁶⁷ Nicaragua v. Honduras, para 304, s. 83.

⁵⁶⁸ Nicaragua v. Honduras, para 305, s. 83–84.

bu adaların özel şart olarak değerlendirilmemesi, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. madde düzenlemesine uygun gözükmektedir.

Fransa ile İngiltere arasında, Manş Denizi'nde kıta sahanlığı sınırlandırması uyuşmazlığında da adaların karasuları sınırlandırmasına etkileri meselesi gündeme gelmiştir⁵⁶⁹. Taraflar arasında uyuşmazlık konusu sınırlandırma alanının bir bölümünde, Fransız Brittanya ve Normandiya sahillerinin hemen karşısında, İngiltere'ye ait Minquiers ile Ecrehos (Jersey) adaları bulunmaktadır⁵⁷⁰. Mahkeme, İngiltere'ye bağlı Kanal Adaları olarak adlandırılan söz konusu adalar ile Fransa'nın Brittanya ve Normandiya sahilleri arasında karasuları sınırlandırması yapma yetkisi bulunup bulunmadığını sorgulamış ve bu husus taraflar arasında da tartışma konusu olmuştur. Fransa, Mahkeme'yi bu konuda yetkisiz bulurken⁵⁷¹, İngiltere yetkili olduğunu iddia etmiştir⁵⁷². Hakemlik Mahkemesi ise, taraflar arasındaki Hakemlik Andlaşması'nın 2/1. maddesinde, tarafların sadece kıta sahanlığı sınırlandırmasına

⁵⁶⁹ Karara ilişkin değerlendirmeler için bkz: K.B **Berry**: "Delimitation and the Anglo-French Arbitration", Australian Yearbook of International Law, Vol:6, 1974-1975, s. 139-152. D.M. **Mcrae**: "Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom and France:The Channel Arbitration", The Canadian Yearbook of International Law, Vol: 15, 1977, s. 173-197. D.H. **Anderson** (Hazırlayan): "France-United Kingdom Report Number 9-3" International Maritime Boundaries, Vol: II, Jonathan I. **Charney**-Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1737-1745.

⁵⁷⁰ Bu adaların aidiyeti taraflar arasında uyuşmazlık konusu olmuş ve uyuşmazlığın havale edildiği UAD, adaların İngiltere egemenliğinde olduğuna hükmetmiştir. Bkz: The Minquiers and Ecrehos Case, Judgment of November 17th 1953: ICJ Reports 1953.

⁵⁷¹ Anglo/French Arbitration, para, 17, s. 23.

⁵⁷² Anglo/French Arbitration, para, 18, s. 23-24.

atf yaptığı tespiti ile, Kanal Adaları ile Fransız Britanya ve Normandiya sahilleri arasında karasuları sınırlandırması yapmaya yetkili olmadığına hükmetmiştir⁵⁷³. Sonuç olarak Mahkeme, Kanal adalarının kuzey ve batı kesimlerinde kıta sahanlığı sınırlandırması konusunda karar vereceğini ve bunun taraflar arasındaki karasuları sınırlandırmasıyla ilgisi olmayacağını belirtmiştir⁵⁷⁴. Her ne kadar Mahkeme, karasuları sınırlandırmasında yetkisiz olduğuna hükmetmişse de tarafların bu alanda nasıl bir sınırlandırma yapabileceklerine ilişkin tavsiye niteliğinde tespitlerde bulunmuştur. İlk olarak tarafların orta hat üzerinde mutabık olduklarını belirtmiştir⁵⁷⁵. Ancak bu orta hat, aşağıda açıklanacağı gibi, esas noktaların tespitinden sonra gündeme gelen orta hattır ve Kanal Adaları ile Fransız anakara sahilleri arasından mutlak bir orta hat uygulaması doğrultusunda anlaşılmalıdır. Gerçekten de Mahkeme hemen akabinde, yayılmış adacık ve kayalıkların bulunduğu dar sularda, sahil devletlerin orta hatta ulaşmak için esas noktaların seçiminde özgür olduklarını, bunun pratik ve hakkaniyete uygun olduğunu ve bunun da bilhassa taraflar arasındaki doğrudan müzakerelerle kararlaştırılmasının uygun olduğunu belirtmiştir⁵⁷⁶. Mahkeme'nin bu tespitinden şu sonuçları çıkarmak mümkündür: Demek ki somut uyuşmazlık açısından, orta hat, taraflar arasında esas alınacak noktalar konusunda mutabakata varılması halinde uygulanabilir. Bazı noktalar, karasuları sınırlandırması açısından nazara alınmayabilir. Hal böyle olunca, demek ki Kanal adaları ile Fransız anakara sahilleri arasında mutlak bir orta hat uygulanmayabilecektir. Mutlak bir orta hattın uygulanıp uygulanmayacağını,

⁵⁷³ Anglo/French Arbitration, para, 13, 19–21. s. 21, 24.

⁵⁷⁴ Anglo/French Arbitration, para, 21, s. 24.

⁵⁷⁵ Bkz: Anglo/French Arbitration, para, 15, 22, s. 22, 24–25.

⁵⁷⁶ Anglo/French Arbitration, para, 22, s. 25.

tarafkların seçecekleri esas noktalar belirleyecektir. Taraflar da bu seçim de 6zg6rd6r. Orta hat sadece taraflarca belirlenen esas noktalar arasında g6ndeme gelecektir. Yine Mahkeme esas noktaların tespiti hususunda tarafların doğrudan m6zakerelerde bulunmasına açıkça atıf yaparak, sınırlandırmanın andlaşma ile yapılması gereğine dikkat çekmektedir. Zira b6yle bir coğrafyada sınırlandırma tarafların anlaşması dışında veya bir yargı kararı olmadan otomatik olarak gerçekleşemez. Orta hat uygulanacak olsa bile bu m6mk6n değildir. Zira Kanal adaları Fransız anakarasına yakın olarak konumlanmıştır ve b6lgede çok sayıda adasal yapı bulunmaktadır. Nitekim taraflar daha sonradan Hakemlik Mahkemesi kararında 6ng6r6ld6ę6 gibi m6zakere yoluyla bu b6lgede sınırlandırma işlemine yapmıřlardır⁵⁷⁷.

G6r6ld6ę6 gibi karasuları sınırlandırması konusundaki uluslararası yargı içtihadı, Karasuları ve Bitişik B6lge S6zleşmesi'nin 12 ve Deniz Hukuku S6zleşmesi'nin 15. maddelerine b6y6k 6l6de uyum içinde gelişmiştir. Gerçekten de adaların sınırlandırmayı etkilediği b6lgelerde, 6zel şartlar ve dolayısıyla hakça ilkelere m6esseseleri sınırlandırmada 6n planda tutulmuş ve ilgili b6lgenin ve adasal yapıların 6zelliklerine g6re değerlendirme yapılmıştır. B6ylece kimi adasal yapılara tam etki tanınırken, kimisi sınırlandırmada nazara alınmamıştır.

⁵⁷⁷ Andlaşma metinleri için bkz: **Anderson**, (France–United Kingdom), s. 1748–1754.

4) Devletlerarası Andlaşma Örnekleri:

Adaların karasuları sınırlandırmasına etkisi meselesi, çeşitli devletlerarası andlaşmalara konu olmuştur. Çalışmanın bu bölümünde karasuları sınırlandırmasında adaların, devletler arasında ne şekilde değerlendirildiğine ilişkin bazı örnekler sunulacaktır.

Bu konudaki erken örneklerden birisi, Çin ile Hong Kong İngiliz Koloni idaresi arasında 19 Mart 1899 tarihinde imzalanan andlaşmadır⁵⁷⁸. Andlaşma düzenlemelerinin yorumu sonucu, İngiliz egemenliğine bırakılan Lan Tao Adası'na karasuları verilmediği belirtilmiştir⁵⁷⁹. Lan Tao Adası, Hong Kong Adası'nın batısında yer almakta ve Çin sahillerine çok yakın bulunmaktadır. Taraflar akdettikleri andlaşma ile karasuları sınırlandırmasında, bu adayı nazara almamış ve adanın batı yönündeki karasuları alanı tamamen Çin egemenliğine bırakılmıştır.

Bir başka örnek de Danimarka ile İsveç arasında 30 Ocak 1932 tarihinde imzalanan ve karasuları sınırlandırması yapan andlaşmada görülmektedir⁵⁸⁰.

⁵⁷⁸ Bkz: United States Department of State Bureau of Intelligence and Research, International Boundary Study, No:13 China–Hong Kong Boundary, 1962, s. 5, <http://www.law.fsu.edu/library/collection/LimitsintheSeas/IBS013.pdf> (17.10.2009).

⁵⁷⁹ Bkz: **Hodgson**, s. 150.

⁵⁸⁰ Declaration between the Danish and Swedish Governments Concerning the Boundaries of the Sund. Metin için bkz: United States Department of State Bureau of Intelligence and Research, Limits in the Seas, Series A, No:26 Territorial Sea Boundary: Denmark–Sweden, 1970, s. 2–3,

Andlaşma metninde, tanımlanan enlem ve boylamdan kateden çizginin, Danimarka'nın Zealand sahili ile İsveç anakarası arasından geçmesi öngörölmüş ve İsveç'e ait Ven Adası'nın nazara alınmadığı açıkça belirtilmiştir. Bin kişilik nüfusu barındıran ve hatırı sayılır bir boyuta sahip olan Ven Adası, orta hattın İsveç tarafında kalmaktadır. Dolayısıyla yanlış tarafta bulunan bir ada değildir. Buna rağmen taraflar karasuları sınırlandırmasında söz konusu adayı nazara almamış ve karasuları sınırı, sınırlandırma alanının bu bölümünde iki devletin anakaralarının eşit uzaklığından geçirilmiştir. Ven Adası'nın nazara alınmış olması halinde, sınırın, üç mil daha Danimarka tarafına öteleneceği ve böylece İsveç'in bu alandaki su kütleinin dörtte üçüne sahip olacağı belirtilmiştir⁵⁸¹. Bu durum, çok ciddi bir orantısızlığa neden olur ve Danimarka aleyhine hakça olmayan bir sonuca yol açardı. Bu bağlamda tarafların, adil bir paylaşım için hakça ilkeleri gözetdiği açıktır. Aynı durum, bu defa Danimarka'ya ait küçük bir adacık olan Drogden için de öngörölmüştür⁵⁸². Gerçekten de sınırlandırma çizgisinin üç numaralı dönüş noktasının hemen önünde bulunan söz konusu adacık, karasuları sınırlandırmasında nazara alınmamıştır.

<http://www.state.gov/documents/organization/61562.pdf>, (14.03.2008); Erik **Franckx** (Hazırlayan): "Denmark–Sweden Report Number 10–2" International Maritime Boundaries, Vol: II, Jonathan I. **Charney**–Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1941–1942.

⁵⁸¹ **Jayewardene**, s. 375.

⁵⁸² **Franckx**, (Denmark–Sweden), s. 1934.

Bu konudaki bir başka örnek de Hindistan ile Sri Lanka arasında akdedilen ve 8 Temmuz 1974 tarihinde yürürlüğe giren andlaşmadır⁵⁸³. Andlaşma ile Palk Körfezi ve Boğazı'nda iki devlet arasında karasuları sınırlandırması, modifiye edilmiş eşit uzaklık yöntemi esas alınarak yapılmıştır. Burada konumuz açısından önemli olan nokta, tıpkı Türkiye ile Yunanistan arasında Ege'de olduğu gibi, Hindistan ile Sri Lanka arasında üzerinde egemenlik uyuşmazlığı bulunan Kachchhativu Adası'nın durumudur. Gerçekten de söz konusu ada iki devletin egemenlik iddialarına konu olmuş ve Andlaşma ile egemenlik uyuşmazlığı Sri Lanka lehine çözülmüştür. Buna karşılık Ada, sınırın çiziminde nazara alınmamıştır⁵⁸⁴. Gerçekten de dört numaralı dönüş noktasının çok yakınında bulunan ada, karasuları sınırlandırmasında nazara alınmamıştır. Bu örnek, Ege bağlamında da değerlendirilebilir. Ege'de egemenlik uyuşmazlığı çözülrken, eğer uyuşmazlık Yunanistan lehine çözülecekse, uyuşmazlık konusu adaların karasuları sınırlandırmasında nazara alınmaması düşünülebilir.

Arjantin ile Uruguay, 19 Kasım 1973 tarihinde imzaladıkları andlaşma ile Plata Nehri'nde sınırlandırma işlemi yaptıkları gibi, Nehrin ağzından itibaren deniz

⁵⁸³ Agreement between India and Sri Lanka on the Boundary in Historic Waters between the Two Countaries and Related Matters. Metin için bkz: : United States Department of State Bureau of Intelligence and Research, Limits in the Seas, Series A, No:66 Historic Waters Boundary: India-Sri Lanka, 1975, s. 2-4, <http://www.state.gov/documents/organization/61460.pdf>, (31.10.2009); Victor **Prescott** (Hazırlayan): "India-Sri Lanka (Historic Waters) Report Number 6-10 (1)" International Maritime Boundaries, Vol: II, Jonathan I. **Charney**-Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1416-1417.

⁵⁸⁴ **Prescott**, s. 1412 ve 1413; **Jayewardene**, s. 376.

yönünde karasuları yan sınırı ile bu alanın ötesinde kıta sahanlığı sınırlandırması da yapmışlardır⁵⁸⁵. Sınırlandırma alanında bulunan Martin Garcia Adası, Plata Nehri'nin ağzında, orta hattın yanlış tarafında, Uruguay sahiline çok yakında konumlanmış, Arjantin'e ait bir adadır. Andlaşmanın 44 ve 45. maddelerinin beraber değerlendirilmesi, söz konusu adaya karasuyu alanı verilmediğini ortaya koymaktadır⁵⁸⁶.

Şu halde, yanlış tarafta bulunan söz konusu Ada, karasuyu sınırlandırmasında nazara alınmamıştır. Tarafların bu andlaşma ile iradeleri, Uruguay sahiline yakın bulunan Ada'nın karasuları sınırlandırmasında nazara alınmaması ve Ada'ya ilişkin özel düzenlemeler getirilmesi şeklinde tecelli etmiştir. Bu da karasuları sınırlandırmasında tarafların iradesine öncelik veren Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin tam olarak öngördüğü duruma ilişkin iyi bir örnek teşkil etmektedir.

⁵⁸⁵ Agreement between the Government of Argentina and the Government of Uruguay Relating to the Delimitation of the River Plate and the Maritime Boundary between Argentina and Uruguay. Andlaşmanın ilgili maddeleri için bkz: United States Department of State Bureau of Intelligence and Research, International Boundary Study, No:68 (Revised) Argentina–Uruguay Boundary, 1975, s. 6–8, <http://www.law.fsu.edu/library/collection/LimitsintheSeas/IBS068.pdf> (17.10.2009); Eduardo Jimenez de **Arechaga** (Hazırlayan): “Argentina–Uruguay Report Number 3–2” International Maritime Boundaries, Vol: I, Jonathan I. **Charney**–Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 764–776.

⁵⁸⁶ Donald E. **Karl**: “Islands and the Delimitation of the Continental Shelf: A Framework for Analysis”, American Journal of International Law, Vol: 71, No: 4, 1977, s. 662, 79 no'lu dipnot. Andlaşmanın 45. maddesi, ada üzerindeki Arjantin egemenliğini teyit etmiş ve adanın, bölgedeki fauna ve flora özelliklerinin korunmasına tahsis edildiğini öngörmüştür.

Bu konudaki bir başka örneği, SSCB ile Finlandiya arasındaki sınırlandırma anlaşması oluşturmaktadır⁵⁸⁷. Anlaşma'nın 1. maddesinde karasuları sınırlandırmasına ilişkin olarak son derece karışık düzenlemeler getirilmiştir⁵⁸⁸. Anlaşma'nın 1/2. maddesi, iki devletin ortak karasuları sınırını 7.4 mil olarak tayin etmiş, buna karşın aynı maddenin üçüncü fıkrasında Finlandiya Körfezi'nde Sovyet karasuları sınırı 7.6 mil olarak, aynı maddenin dördüncü fıkrasında ise Körfez'de Fin karasuları sınırı 2.1 mil olarak kabul edilmiştir. Yine bu noktada, SSCB'ye ait Gogland (Suursaari) Adası'nın, kuzey yönündeki seyrüsefer serbestliğine halel getirmemek amacıyla, karasuları sınırlandırmasında sınırlı etki göstermesi kabul edilmiştir⁵⁸⁹. Aksi uygulama yapılmış olsa idi, Körfez'in büyük bölümü, Sovyet karasularına dahil olurdu ve bu da hakça ilkelerin göz ardı edilmesi anlamına gelirdi. Sınırlandırma alanının bu bölümünde orta hat uygulamasına gidilmemiş ve Gogland (Suursaari) Adası'na daha az karasuyu alanı verilmiştir. Böylece, hem taraflar açısından hakça bir çözüme ulaşılmış hem de bölgede seyrüsefer serbestisi temin edilerek, üçüncü devletler için de lehe bir durum yaratılmıştır.

⁵⁸⁷ Agreement between the Government of the Republic of Finland and the Government of the Union of Soviet Socialist Republics Concerning the Boundaries of Sea Areas and of the Continental Shelf in the Gulf of Finland. Metin için bkz: Erik **Franckx** (Hazırlayan): "Finland-Soviet Union (Continental Shelf in the Gulf of Finland) Report Number 10-4 (1)" International Maritime Boundaries, Vol: II, Jonathan I. **Charney**-Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1966-1969.

⁵⁸⁸ Bu konudaki değerlendirmeler için bkz: **Elferink**, (A Case Study of the Russian Federation), s. 184-186; **Franckx**, (Finland-Soviet Union (Continental Shelf in the Gulf of Finland), s. 1961.

⁵⁸⁹ **Franckx**, (Finland-Soviet Union (Continental Shelf in the Gulf of Finland), s. 1962.

SSCB'den bağımsızlığını kazanan Estonya, Finlandiya ile yaptığı 20 Mart 1992 tarihli andlaşma ile daha önce SSCB döneminde yapılan diğer bazı andlaşmalar gibi bu andlaşmanın da yenisi yapılıncaya kadar (bunun için son tarih olarak 9 Ocak 1995 öngörülmüştür) geçici olarak uygulanmasını kabul etmiştir⁵⁹⁰. Bu sürenin geçmesinin ardından taraflar arasında yapılan andlaşma ile deniz alanı sınırlandırması yapılmıştır. Eski andlaşmanın karasularını ilgilendiren doğu kısmına dokunulmadığı, batı kısmında ise özellikle Finlandiya'ya bağlı Bogskar adalar grubunun kıta sahanlığı alanı bağlamında bazı değişiklikler yapıldığı anlaşılmaktadır.

Fransa ile Kanada, 27 Mart 1972 tarihli andlaşma ile Fransa'ya bağlı denizaşırı Saint Pierre ve Miquelon adaları ile Kanada'ya bağlı Newfoundland arasında karasuları sınırlandırması yapmışlardır⁵⁹¹. Yapılan Andlaşma ile Saint Pierre ve Miquelon adaları ile Newfoundland arasında 54.34 mil uzunluğunda bir deniz

⁵⁹⁰ Bkz: Martti **Koskenniemi**–Marja **Lehto**: “Finland and the Law of the Sea”, The Law of the Sea: The European Union and its Member States, Tullio **Treves**–Laura **Pineschi**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/Boston/London, 1997, s. 135; Erik **Franckx**: “Maritime Boundaries in the Baltic Sea: Post–1991 Developments”, Georgia Journal of International and Comparative Law, Vol: 28, Spring 2000, s. 262–263 ve eşlik eden dipnotlar.

⁵⁹¹ Agreement between the Government of Canada and the Government of the French Republic Concerning Their Mutual Fishing Relations Off the Atlantic Coast of Canada. İlgili maddeler için bkz: United States Department of State Bureau of Intelligence and Research, Limits in the Seas, No:57 Territorial Sea Boundary: Canada–St Pierre and Miquelon, 1974, s. 2–4, <http://www.state.gov/documents/organization/61505.pdf>, (14.03.2008); Lewis M. **Alexander** (Hazırlayan): “Canada–France (St. Pierre and Miquelon) Report Number 1–2” International Maritime Boundaries, Vol: I, Jonathan I. **Charney**–Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 396–398.

sınırı tespit edilmiştir⁵⁹². Sınırın tespitinde, eşit uzaklık yöntemi kullanıldığı gibi, bazı alanlarda müzakere ile sonuca ulaşılmıştır. Gerçekten de sınırlandırmada beş dönüş noktası eşit uzaklık çizgisi ile yapılmış, dört dönüş noktası ise müzakere sonucu eşit uzaklıktan sapmıştır. Sınırlandırmada adalar, konumlarına göre değerlendirmeye alınmış veya alınmamıştır. Andlaşma ile taraflar, sınırlandırma alanının bazı yerlerinde orta hat uygulamış bazı yerlerinde ise bundan sapmış ve müzakere ile sonuca ulaşmışlardır. Üstelik sınırlandırma alanının, orta hat uygulamasına elverişli olduğu belirtilmelidir. Buna rağmen orta hattan sapılmış ve orta hattan sapılan alanlarda Kanada lehine karasuları ilerletilmiştir. Daha sonra taraflar adaların çevresindeki diğer deniz yetki alanları sınırlandırması konusunda anlaşamamış ve meseleyi Hakemlik Mahkemesi'ne sunmuşlardır. Hakemlik Mahkemesi kararı ile bu alandaki sınırlandırma yapılmıştır.

Torres Boğazı bölgesi, Avustralya'nın en kuzey ucunda yer alan Cape York ile Papua Yeni Gine'nin güney sahilleri arasında uzanan, bazıları büyük ve meskun olan, bazıları ise adacık ve kayalıklardan oluşan çok sayıda adadan oluşan, Yeni Gine sahiline yakın olan birkaç istisna dışında, tüm adaların Avustralya'ya ait olduğu benzersiz özelliklere sahip bir alandır ve bu adalar, meskun olan Borgu, Danan ve

⁵⁹² Değerlendirmeler için bkz: Limits in the Seas, Territorial Sea Boundary: Canada–St Pierre and Miquelon, s. 7; Ted L. **McDorman**: “The Canada–France Maritime Boundary Case: Drawing A Line Around St.Pierre and Miquelon” American Journal of International Law, Vol: 84, 1990, s. 159 ve 14 no'lu dipnot; **Alexander**, (Canada–France (St. Pierre and Miquelon), s. 391–392.

Saibai adaları da dahil olmak üzere, Papua Yeni Gine sahiline çok yakındırlar⁵⁹³. Boğaz, bu özellikleri nedeniyle, Ege Denizi'ndeki duruma benzetilmiştir⁵⁹⁴.

Avustralya ve Papua Yeni Gine, Aralık 1978'de Torres Boğazı olarak bilinen bölgede deniz alanları sınırlandırmasına ilişkin bir andlaşma imzalamışlardır⁵⁹⁵. Andlaşma'nın 3 ve 5. bölümlerinin tetkiki, deniz yatağı, balıkçılık, karasuları alanı ve özellikle seyrüsefer hakları bağlamında tecelli eden mahfuz bölgeyi ihtiva eden son derece ayrıntılı ve karmaşık bir sınırlandırma düzeni oluşturulduğunu göstermektedir.

Andlaşma'nın 4/1. maddesine göre, anakaralar esas alınarak deniz yatağı çizgisi tespit edilmiştir. Bu çizgi, balıkçılık yetki alanı çizgisi ile beraber, Andlaşma'nın en önemli tarafı olarak değerlendirilmiştir⁵⁹⁶. Söz konusu deniz yatağı

⁵⁹³ H. **Burmester**: "The Torres Strait Treaty: Ocean Boundry Delimitation By Agreement", American Journal of International Law, Vol: 76, 1982, s. 322.

⁵⁹⁴ **Symmons**, s. 154-155; **Ahnish**, s. 270; **Bölükbaşı**, s. 195.

⁵⁹⁵ Treaty Between Australia and the Independent State of Papua New Guinea Concerning Sovereignty and Maritime Boundaries in the Area Between the two Countaries, Including the Area Known as Torres Strait and Related Matters. Metin için bkz: Australian Treaty Series 1985, No: 4, Department of Foreign Affairs, Canberra, <http://www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1985/4.html> (10.05.2008); Choon-ho **Park** (Hazırlayan): "Australia-Papua New Guinea Report Number 5-3" International Maritime Boundaries, Vol: I, Jonathan I. **Charney**-Lewis M. **Alexander**, (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 937-975.

⁵⁹⁶ R.D. **Lumb**: "Australia and the Law of the Sea: Recent Developments" ICLQ, Vol: 29, 1980, s.155. Andlaşma'da yer alan deniz yatağı yetki alanı ile ilgili geniş açıklamalar için bkz: **Burmester**, s. 333-341.

çizgisinin kuzeyinde kalan adaların karasuları genişliği açısından bir sınırlamaya gidilmiştir. Andlaşma'nın 3/2. maddesine göre, deniz yatağı çizgisinin kuzeyinde bulunan adaların karasuları, her ada için, karasuların genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 3 mili geçemeyecektir. Aynı bölgede Papua Yeni Gine karasuları için de sınırlama yapılmış ve Andlaşma'nın 3/6. maddesinde, Papua Yeni Gine'nin güney sahilinde 142 derece 83'30" doğu meridyeni ile 142 derece 51'00" doğu meridyeni arasında, bu devletin karasularının, karasuların genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 3 mili geçemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Böylece, Papua Yeni Gine sahiline çok yakın olan üç büyük meskun ada ve diğer dört küçük ada, sadece 3 mil karasuları verilmiştir⁵⁹⁷. Karasuları genişliği 3 mil olarak belirlenmiş Avustralya'ya ait adaların Papua Yeni Gine'ye bakan kuzey tarafları ile Papua Yeni Gine anakarası arasında sınırlandırmaya gidilmesi gerekmiştir. Buna ilişkin düzenlemeler, Andlaşma'nın 3/1 ve 3/6. maddeleri ile Andlaşma'nın eklerinde bulunmaktadır. Gerçekten de Andlaşma'nın 3/1 ve 3/6. maddelerinde bu alanda karşılıklı sahillerin birbirine uzaklığı toplamda 6 milden daha yakın olduğu gözetilerek, 3 millik genişliğin, Aubusi, Boigu ve Moimi adaları ile Papua Yeni Gine sahili arasında ve Dauan, Kaumag ve Saibai ile Papua Yeni Gine sahili arasındaki geçerli olmayacağı öngörülmüştür. Andlaşma'nın 1 ve 4 numaralı eklerinde karasuları sınırlandırmasına ilişkin belirli bir şekilde, meridyen hesapları ile teknik saptamalar yapılmıştır. Bu sınırlandırma da genel olarak eşit uzaklık yöntemi kullanılmıştır⁵⁹⁸. Bununla beraber özellikle Saibai Adası'nın doğusunda orta hattan sapma olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Andlaşma'nın özel

⁵⁹⁷ Bölükbaşı, s. 196.

⁵⁹⁸ Lumb, s. 156.

niteliklerinin tarafların tek bir sınırlandırma yöntemi kullanmadığını gösterdiği kaydedilmiştir⁵⁹⁹.

Sözkonusu anlaşma, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin deniz alanı sınırlandırmalarında anlaşmaya öncelik veren düzenlemelerine uygundur. Taraflar son derece zor bir coğrafyada, sınırlandırma işlemini karşılıklı iradeleri doğrultusunda, pazarlık yaparak ve tavizlerde bulunup, karşılığında çeşitli kazanımlar elde ederek yapmışlardır. Sonuçta her iki taraf da çıkarlarına uygun bir sonuca ulaşmıştır. Papua Yeni Gine, anakarası ile anakarasına yakın bulunan Avustralya adaları arasındaki sınırlandırma alanının büyük bölümü için, orta hat yönteminin uygulanmasını kabul etmiştir. Bu durum tamamen Papua Yeni Gine'nin iradesine tabidir. Zira yukarıda vurgulandığı gibi Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi çok açık bir şekilde sınırlandırma alanında adaların bulunmasını özel şart olarak kabul etmiş ve bu durumda orta hat yönteminin uygulanmayabileceğini öngörmüştür. Papua Yeni Gine ise, bu hukuki imkana rağmen, istisnai bazı noktalar dışında orta hat uygulamasını kabul etmiştir. Söz konusu hukuki imkandan yararlanmamasının karşılığı olarak ise, adaların karasularının sınırlanmasını sağlamış ve deniz yatağı çizgisinin kuzeyinde çeşitli haklar elde etmiştir. Böylece, sarfinazar ettiği hakka karşılık diğer bazı haklar elde etmiştir. Bu açık bir şekilde hakça ilkeleri gözetilen bir çözümdür ve esasen bu yönüyle de deniz hukuku kurallarıyla uyum içindedir.

⁵⁹⁹ Park, s. 933.

Görüldüğü gibi devletler arasındaki sınırlandırma andlaşmalarında, adaların sınırlandırmaya etkilerine ilişkin olarak çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. Bu durum aslında, karasuları sınırlandırması açısından tarafların iradesinin asıl olduğu yolundaki tespitlere uygundur. Aynı şekilde andlaşmalarda, hakça ilkelerin gözetildiği de açıktır. Buradaki kilit nokta, tarafların iyiniyetle ve samimi bir şekilde, sınırlandırma işlemini yapma iradesini göstermiş olmalarıdır. Bu şekilde tarafları tatmin eden adil paylaşımlar yapılmaktadır.

C) Tarafların Adaların Karasuları Sınırlandırmasına Etkilerine İlişkin Görüşleri:

Türkiye ve Yunanistan'ın adaların karasuları sınırlandırmasına ilişkin görüşleri hakkında en önemli resmi kaynak Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmalarındaki teklif ve açıklamalarıdır. Hazırlık çalışmaları tutanakları sadece resmîyet açısından değil, aynı zamanda tarafların halihazırda Ege'deki uyuşmazlık konularına ilişkin olarak ileri sürdükleri argümanları içermesi açısından da önemlidir. Bu bölümde iki devletin adalar, adaların sahip olduğu deniz yetki alanları ve adaların özellikle karasuları sınırlandırmasına etkilerine ilişkin tutumları ortaya konacaktır.

1) Yunan Görüşü:

Yunanistan, Deniz Yatağı Alt Komite Toplantıları'nda adaların rejimine ilişkin olarak 26 Temmuz 1973 tarihinde bir teklif sunmuştur⁶⁰⁰. Teklifin 1. maddesinde, ada tanımına ilişkin olarak Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 10/1. maddesinde yer alan tanım tekrarlanmıştır. Teklifin 2. maddesinde, adaların, ait olduğu devletin ülkesinin bütünleyici bir parçası olduğu, adalar üzerindeki ülkesel egemenliğin, karasularına, adanın ve karasularının üzerindeki hava sahasına, dip ve dip altına ve doğal kaynakları araştırma ve işletme amacıyla kıta sahanlığına uzandığı belirtilmiştir. Teklifin 3. maddesinde, adaların karasularının tespitinde, ana karalara uygulanacak kuralların, adalara da uygulanması öngörülmüştür. Teklifin 4. maddesinde, aynı husus, kıta sahanlığı ve milli yetkiye tabi diğer deniz alanları için de tekrarlanmıştır. Teklifin 5. maddesinde ise, bu düzenlemelerin, takımada rejimine halel getirmeyeceği belirtilmiştir.

Yunanistan'ın, Caracas'ta yapılan İkinci Toplantı'da, 25 Temmuz 1974 tarihinde, İkinci Komite'de verdiği teklifin⁶⁰¹ “Adalar” başlıklı 9. maddesinde de, yukarıda belirtilen teklifin, 3. ve 4. maddelerini, adaların deniz alanları kapsayıcı ifadesiyle aynen tekrarlandığı görülmektedir. Keza, Yunanistan'ın 9 Ağustos 1974

⁶⁰⁰ Document A/AC.138/SC.II/L.29. The Law of the Sea, Regime of Islands, Legislative History of Part VIII (Article 121) of the United Nations Convention on the Law of the Sea, Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, New York, 1998, s. 17–18.

⁶⁰¹ Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.22, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 200–201.

tarihli teklifinde⁶⁰² de, adalar rejimine ilişkin olarak değinilen iki teklifte yer alan anlayışın, bazı ifade farklılıkları ile tekrar edildiği görülmektedir.

Yunan temsilci THEODOROPOULOS, İkinci Toplantı'da 14 Ağustos 1974 tarihinde İkinci Komitenin Otuzdokuzuncu Oturumu'nda, bu teklifleri savunurken, özellikle adaların ana karalarla aynı hükümlere tabi olma meselesi üzerinde durmuştur⁶⁰³. Yunan temsilci, adaların temel haklarının genel bir kural olarak andlaşmalar hukuku ve örf ve adet hukuku tarafından kabul edildiğini belirtmiş, fakat, iki taraflı veya bölgesel düzenlemelerle bazı farklılaştırmalar yapılabileceğini kabul etmiştir. Aynı şekilde yukarıda belirtilen ve adaların boyut, konum ve nüfusuna göre bir ayrıma gitmeyi öngören tekliflerin kabulünün de adaların, ana karalarla eşitliği yönündeki genel kuralı istisna haline getireceğini, bu bağlamda adaların özel şartlar tanımı çerçevesinde kabulünün, özel şartları genel kural haline getireceğini belirtmiştir. Bu açıklama, Yunan temsilci ZOTIADES'in, İkinci Toplantı'da, 16 Temmuz 1974 tarihinde, İkinci Komite'nin Beşinci Oturumu'nda Yunan görüşünü dile getiren bir açıklamasında yer alan⁶⁰⁴, bazı Temsil Heyetleri tarafından ülkesel egemenlik kavramının gündeme getirildiği ve UAD'nın ülkesel

⁶⁰² Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.50, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 227.

⁶⁰³ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para 75 ve 79, s. 285.

⁶⁰⁴ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 28, s. 111.

egemenliğin, ana kara veya ada olsun, devletin ülkesinin tamamını kapsadığı yönündeki içtihadının altını çizmesi ile aynı anlayışın ürünüdür⁶⁰⁵.

Görüldüğü gibi Yunanistan, ada tanımının muhafaza edilerek, Ege'ye yayılmış çok sayıda adasına karasuları ve diğer deniz yetki alanları verilmesini sağlama çabasıdadır. Aynı şekilde, karasularının tespiti bağlamında ana karalara ilişkin hükümlerin adalara da uygulanmasını isteyerek, Ege'de bulunan kendine ait adaların tümüne karasuları sağlama düşüncesindedir. Yunanistan'ın bu noktada, sadece Türk sahillerine uzakta bulunan Yunan adaları için değil, Türk sahilleri ile karşılıklı bulunan Yunanistan'a ait adalar içinde geçerli olduğu anlayışını benimsediği açıktır. Nitekim yukarıda belirtilen Yunan Dışişleri Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde yer alan, Menteşe Adaları dışındaki Doğu Ege Adaları ile Türk sahili arasında Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinde yer alan ve örf ve adet hukuku teşkil eden orta hat yönteminin uygulandığı yönündeki iddia, aslında Yunan egemenliğindeki tüm adalara, ana karalarla aynı oranda karasuyu alanı vererek, bunların karasuları sınırlandırmasında nazara alınmasını ve bu adalar ile Türk sahilleri arasında orta hattın uygulanması şeklinde bir anlayışa sahiptir. Aynı şekilde Yunan doktrinin de orta hattın sınır olduğu görüşü de⁶⁰⁶, aslında Yunan egemenliğindeki tüm adaların karasuları sınırlandırmasında nazara alınması gerektiği noktasında tecelli eden anlayışı ortaya koymaktadır. Örneğin IOANNOU, Yunan Adaları ile Türk sahili arasındaki mesafenin 12 milden az olması halinde orta hattın

⁶⁰⁵ Aynı şekilde I. Deniz Hukuku Konferansında, Yunan temsilci de Burma'nın başka bir devletin karasuları içinde bulunan adaların karasuları olmamasına ilişkin teklife, diğerleri arasında egemenlik meselesini gündeme getirerek karşı çıkmıştır. Bkz: **Symmons**, s. 92–93.

⁶⁰⁶ Bkz: **Katsoufros**, s. 86; **Strati**, (A Greek Perspective), s. 93), **Syrigos**, s. 42.

uygulanabileceğini belirtmiş ve bunun başlıca uygulama alanı olarak Midilli, Sakız ve Sisam adalarını örnek olarak vermiştir⁶⁰⁷.

Bu iddiaların bünyesinde bulunan sakatlığın yukarıda belirtilmesine rağmen tekrara düşmek pahasına bir kez daha vurgulanması gerekir. İlk olarak, orta hat yöntemi, karasuları sınırlandırmasında tek başına örf ve adet hukuku kuralı teşkil etmemektedir. İkinci olarak tarafların Yunan egemenliğindeki adalarla Türk sahilleri arasındaki karasuları sınırlandırmasını orta hat esas çerçevesinde yaptıklarına dair opinio jurisleri mevcut değildir. Tüm bu nedenlerle bu iddianın hiçbir hukuki geçerliliği yoktur.

Kaldı ki Yunanistan, Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf bir devlet olarak, Sözleşme'nin 121. maddesinin düzenlemesi ile bağlıdır. Söz konusu maddede yukarıda açıkladığımız şekilde anlaşıldığı ve açıklandığı için, Yunanistan'ın aksine yorum ve iddialarının hukuken önemi bulunmamaktadır.

Yunanistan'ın adaların sınırlandırmaya etkisine ilişkin tutumu açısından değinilmesi gereken son husus, Yunan Heyeti Başkanı TOULOUPAS'ın Cenevre'de yapılan İkinci Toplantıda, İkinci Komitede yaptığı açıklamada, adaların deniz alanlarına sahip olması ile sınırlandırmanın farklı problemler olduğunu kabul

⁶⁰⁷ **Ioannou**, s. 136. Aynı yönde bkz: Haritini **Dipla**: Ellino–Türkiki Diafora Ya Tin İfalokripida Tu Egeu Enalaktikes Lisis Ke Protasis (Ege'de Kıta Sahanlığı için Yunan–Türk Sorunu Alternatif Çözümler ve Öneriler, Atina, 1992, s. 79 vd) Turgay **Cin**, Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasuları Genişliği Sorunu, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000, s. 45–46'dan naklen.

etmesidir; bu açıklamaya bir dışişleri bakanlığı raporunda da dikkat çekilmiş ve ilerisi için not edilmeye değer görüldüğü vurgulanmıştır⁶⁰⁸.

2) Türk Görüşü:

Türkiye, Deniz Yatağı Alt Komite Toplantıları'nda, karasuları kalemine, adalar ve bitişik veya karşılıklı sahillerde adaları da içine alan karasuları sınırlandırması alt kaleminin eklenmesini teklif etmiştir⁶⁰⁹. Yine Türkiye'nin, adaların rejimine ilişkin olarak Kamerun, Kenya, Madagaskar ve Tunus ile birlikte verdiği teklifte, adaların sahip olduğu deniz yetki alanlarının, diğerleri arasında, adanın boyutu, nüfusu, ana ülke ile bitişikliği, başka bir ülkenin kıta sahanlığı üzerinde bulunup bulunmadığı, coğrafi ve jeomorfolojik yapı ve uzanımını da içeren tüm ilgili şartlar ve özel şartları nazara alarak tespit edilmesi öngörülmüştür⁶¹⁰.

⁶⁰⁸ Bkz: III. Deniz Hukuku Konferansı 3. (Cenevre) Dönemi Hakkında Rapor (İkinci Komisyon Konuları) 17 Mart–9 Mayıs 1975, s. 130–131.

⁶⁰⁹ The Law of the Sea, Regime of Islands, Legislative History of Part VIII (Article 121) of the United Nations Convention on the Law of the Sea, Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, New York, 1998, s. 11.

⁶¹⁰ Document A/AC.138/SC.II/L.43. The Law of the Sea, Regime of Islands, Legislative History of Part VIII (Article 121) of the United Nations Convention on the Law of the Sea, Office for Ocean Affairs and the Law of the Sea, New York, 1998, s. 19.

Yukarıda belirtildiği gibi, Türkiye Caracas'ta yapılan İkinci Toplantı'da, 15 Temmuz 1974 tarihinde, İkinci Komite'de verdiği karasuları sınırlandırmasına ilişkin teklifte, bitişik ya da karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırmasının, (equatable) hakça ilkelerle uyumlu olarak andlaşma ile yapılmasını; görüşmeler sırasında devletlerin, hakça bir uzlaşmaya varabilmek için, diğerleri arasında ilgili sahilin genel uzanımı ve ada, adacık ve kayalıkların varlığını içeren özel şartları nazara alarak, farklı sınırlandırma yöntemleri uygulayabilecekleri belirtilmiştir. Yine yukarıda belirtildiği gibi, İkinci Toplantı'nın 17 Temmuz 1974 tarihindeki Altıncı Oturumu'nda Türk temsilci TUNCEL yaptığı konuşmada, açıkça adaların özel şart oluşturduğunu belirtmiş ve Yunanlı temsilci ZOTIADES'in özel şartları ve adaları dışlayan açıklamasına karşın, adaların özel şart oluşturduğu görüşünü, uygulama ve UAD kararlarına atıf yaparak savunmuştur. TUNCEL, aynı toplantıda yukarıda belirtilen genel açıklamaların yanında, Yunanistan'ın ülkesel egemenliğin bölünmezliği iddiasına karşılık olarak cevabi nitelikte bir açıklamada bulunmuştur⁶¹¹. Buna göre, tartışmalarda hiçbir heyet ülkesel egemenliğin bölünmezliği ilkesine karşı bir tutum sergilememiştir. Adalar da tıpkı ana karalar gibi bir devletin ülkesinin bölünmez bir parçasını oluşturmakta ve bu bağlamda egemenlik karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi deniz alanlarına uzanmaktadır. Buradaki mesele, devletin egemenlik haklarını icra edeceği deniz alanlarının sınırlandırmasının yapılmasıdır.

⁶¹¹ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para, 13, s. 115.

Aynı şekilde Türkiye, Caracas'ta yapılan İkinci Toplantı'da, 13 Ağustos 1974 tarihinde, İkinci Komite'de verdiği adaların rejimine ilişkin bir teklif sunmuştur⁶¹². Teklifin, 3. maddesinin 3. bendinde, ekonomik hayatı olmayan ve bir devletin karasularının dışında bulunan adaların kendi deniz alanları olmadığı, aynı maddenin 4. bendinde, kayalık ve cezir yüksekliklerinin kendi deniz alanları olmadığı, 5. maddesinde özel coğrafi karakteristiğe sahip yarı kapalı denizlerde, adaların deniz alanlarının bölge devletleri tarafından ortaklaşa kararlaştırılması gereği, 6. maddede, bu bölümdeki (adalarla ilgili bölüm) düzenlemelerin karşılıklı veya bitişik sahilleri bulunan devletler arasındaki deniz alanı sınırlandırmalarına hanel getirmeden uygulanacağı hususlarına yer verilmiştir⁶¹³. TUNCEL, İkinci Toplantı'nın 14 Ağustos 1974 tarihindeki Otuzdokuzuncu Oturumu'nda, söz konusu Türk teklifini savunan açıklamalar yapmıştır⁶¹⁴. Bu açıklamada TUNCEL, ada tanımı meselesi

⁶¹² Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.55, Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: III, New York, 1975, s. 230.

⁶¹³ Söz konusu teklifte, münhasır ekonomik bölge ve kıta sahanlığına ilişkin tespitler de yapılmış ve teklifin 3/2. maddesinde, adaların başka bir devletin kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgesinde bulunması halinde, sahip olduğu alan ve nüfus oranına göre, söz konusu deniz alanlarına sahip olup olmayacağı öngörülmüştür. Aynı şekilde Türkiye, New York'taki Altıncı Toplantıda, 11 Temmuz 1977 tarihinde, Cezayir, Irak, İrlanda, Libya, Nikaragua, Romanya ve Birleşik Kamerun Cumhuriyeti ile birlikte verdiği teklifte, başka bir devletin kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgesi üzerinde bulunan veya coğrafi konumu nedeniyle başka devletlerin normal kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge alanlarını etkileyen adaların, kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölgesi olmaması öngörülmüştür. Bkz: Document A/CONF.62/C.2/L.96. Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: VII, New York, 1978, s. 84.

⁶¹⁴ Bkz: Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records Volume: II, New York, 1975, para 62-63, s. 284.

üzerinde de durmuş ve sunulan teklifin 1. maddesinde bir boşluk olduğunu, bununla, hazırlanacak sözleşmeye adaları tanımlayan bir madde koyma zorunluluğuna dikkat çekilmesinin amaçlandığını belirterek, Cenevre Sözleşmesi'ndeki anlaşılmaz ada tanımının açıklığa kavuşturulması gereğine vurgu yapmıştır. Yine Türk Heyeti Başkanı YOLGA'nın Cenevre'de yapılan İkinci Toplantı'da 9 Nisan 1975 tarihinde İkinci Komitede yaptığı açıklamada, deniz alanları sahipliği ve sınırlandırma açısından anakaralar ile adaların eşit statüde değerlendirilmesinin yaratacağı eşitsizliğe vurgu yaptığı görülmektedir⁶¹⁵.

Görüldüğü gibi Türkiye, tüm adalara deniz yetki alanı verilmemesini isteyen bir anlayışa sahiptir. Bunun için adaların nüfus, coğrafi konum gibi özelliklerini gündeme getirmektedir. Sınırlandırma için de, hakça ilkerin esas olduğu ve özel şartları nazara alan andlaşmaya vurgu yapılmaktadır. Aynı şekilde Türkiye, sınırlandırmada adaların özel şart oluşturduğunu sürekli ileri sürmüştür. Şu halde Türkiye karasuları sınırlandırmasında andlaşmaya öncelik vermekte, bu bağlamda adaları da özel şart olarak kabul etmekte ve yine karasuları sınırlandırmasında, adalara ana karalara nazaran daha az bir karasuyu verilmesi anlayışına sahiptir. Böylece hakça ilkelere de uygunluk sağlanacaktır. Türk doktrininde de bu anlayış kabul edilmektedir⁶¹⁶. Türkiye'nin bu anlayışı, hem Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin

⁶¹⁵ Bkz: III. Deniz Hukuku Konferansı 3. (Cenevre) Dönemi Hakkında Rapor (İkinci Komisyon Konuları) 17 Mart–9 Mayıs 1975, s. 183–187.

⁶¹⁶ **Baykal**, (Karasularının Genişliği Konusunda), s. 215–216; Rauf **Versan**: “Legal Problems Concerning Territorial Sea Delimitation in the Aegean Sea”, Aegean Issues: Problems–Legal and Political Matrix, Conference Papers, Seyfi **Taşhan**(ed.), Foreign Policy Institute, September 1995, s.

15. maddesinin andlaşmaya öncelik veren ve özel şartları gündeme getiren düzenlemesine, hem 121. maddede yer alan düzenlemeye hem de 15 ve 121. maddelerin beraber değeriendirilmesi sonucu ortaya çıkan kurallara uygundur.

III) Ege'de Karşılıklı Sahillerde Nasıl Bir Karasuları Sınırlandırması Yapılmalıdır?

A) Genel Tespit ve Değeriendirmeler:

Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasındaki karasuları sınırlandırması, son derece zor ve hatta benzersiz bir coğrafya üzerinde olacaktır. Ege coğrafyası, iki devletin sahillerinin bulunduğu ve önemli bir su yolu olan bir deniz, bu denize yayılmış binlerce adasal yapı ve bu adasal yapıların bir kısmının diğeri sahil devlet anakarasına son derece yakın olduğu bir alan şeklinde karakterize edilebilir. Dolayısıyla, taraflar arasındaki karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırmasını adasal yapılar domine edecektir. Ayrıca bazı adasal yapıların egemenliğinin tartışmalı olduğu da hatırlatılmalıdır. Tarafların anakaraları arasındaki mesafe, mevcut karasuyu genişlik uygulamaları çerçevesinde 12 milden ve her durumda 24 milden fazla olduğu için, karasuları sınırlandırması açısından anakaralar

105–110; **Toluner**, (Some Reflections), s. 565–567; **Pazarcı**, (II Kitap), s. 296; **Başeren**, (Ege Sorunları), s. 137–138.

arasında karşılıklı sahillerde bir sınırlandırma söz konusu değildir. Sadece anakara sahilleri bitişik olduğu için, yukarıda belirtilen yan sınır anakaralar arasında tespit edilecektir. Bu bağlamda, karşılıklı sahillere açısından sınırlandırma alanı, Semadirek Adası'ndan, Rodos Adası'nın kuzeydoğusuna kadar, tüm batı Anadolu sahili boyunca, tarafların mevcut karasuyu genişlik uygulamaları çerçevesinde 12 mili geçmeyen her noktadır.

Ege'deki karasuları sınırlandırmasında uygulanacak kural, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesidir. Söz konusu düzenleme, yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı gibi, karasuları sınırlandırmasında, andlaşma–orta hat/tarihi haklar/özel şartlar yöntemlerinin uygulanacağını öngörmektedir. Yine bu bağlamda, tarafların söz konusu bileşik kuralın, hangi unsurunu uygularlarsa uygulayınlar, sınırın hukuken kesinleştirilmesi için, andlaşma yapmaları zaruri olduğu bir kez daha hatırlatılmalıdır. Yukarıda belirtildiği gibi sınırlandırma alanında adaların varlığı, tipik bir özel şart olarak değerlendirilmektedir. Ege'de tarafların karşılıklı sahillerindeki sınırlandırma alanı da özellikle yanlış taraftaki adalardan oluştuğu için, öncelikle sınırlandırma alanındaki tüm adaların özel şart olarak kabulü gerekmektedir. Şu halde mevcut veriler göstermektedir ki karasuları sınırlandırmasına etki eden tüm Doğu Ege Adaları özel şarttır. Bu noktada özel şart olmanın sonuçları gündeme gelmektedir.

Doktrinde de Doğu Ege Adalarının özel şart olarak değerlendirilmesi gerektiği ve karasuları sınırlandırması açısından özel etkiler yaratacağı

belirtilmiştir⁶¹⁷. Yine orta hattın sınırlandırmada esas alınması gerektiği ve fakat yakında bulunan Yunanistan'a ait adacıkların orantısızlık yaratması nedeniyle, sınırlandırmada nazara alınmaması gerektiği belirtilmiştir⁶¹⁸. Bir Yunanlı yazar ise, Midilli, Sakız ve Sisam ile Türk anakarası arasında orta hat yönteminin uygulanmaya müsait olduğu belirtilmiştir⁶¹⁹. Bir yazar da, sınırlandırmada orta hatta vurgu yaparak, Limni, Midilli, Sakız ve Nikarya çevresinde orta hat üzerinde ayarlama yapılabileceğini belirtmiştir⁶²⁰. Bununla beraber, orta hat uygulmasının, Ege Denizi ve adalar üzerindeki egemenlik iddiaları nedeniyle ortaya çıkan siyasi gerginliklerden kaynaklı güvenlik mülhazaları nedeniyle zor olabileceği belirtilmiştir⁶²¹. Bu bağlamda, Yunan adaları ile Türk sahilleri arasındaki sınırlandırmada, Türkiye Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinde yer alan tarihi haklar ve diğer özel şartlar kayıtlarına vurgu yaparak, karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırmasında uygulanan orta hat yönteminden sapmayı ileri sürebileceği öngörülmüş ve Ege'nin benzersiz coğrafyası ve Türk sahiline çok yakın olan Yunan adalarının gösterdiği boğucu etkinin, Türkiye'ye, Yunan adaları ile sahil arasında orta hattan daha fazla karasuyu iddia etme konusunda imkan verdiği kaydedilmiştir⁶²².

⁶¹⁷ **Sinagra**, s. 177.

⁶¹⁸ Mine Pınar **Gözen**, *The Territorial Sea Issue in Greek–Turkish Relations: Disputes, claims and settlement proposals*, VDM Verlag Dr. Müller, Saarbrücken, 2009, s. 53.

⁶¹⁹ **Ioannou**, s. 136.

⁶²⁰ **Bowett**, s. 259.

⁶²¹ **Ahnish**, s. 266.

⁶²² **Van Dyke**, (*An Analys of the Aegean Disputes*), s. 83–84.

Başlangıçta belirtilen temel varsayımız çerçevesinde, yukarıdaki açıklamaların da gösterdiği gibi Ege de karasuları sınırlandırması mutlaka yapılmalıdır. Yapılacak sınırlandırmada Türkiye'nin sınırlandırma alanının her bölümü için orta hattı kabul etme yükümlülüğü yoktur. Zira Doğu Ege Adaları özel şart teşkil etmektedir. Taraflar sınırlandırma konusunda anlaşma yapmalıdır. Yukarıda belirtildiği gibi tarafların yapacakları andlaşmada, sınırı istedikleri yerden geçirmeleri mümkündür. Tarafların anlaşamaması durumunda, mesele uluslararası yargıya havale edilmelidir. Bu çerçevede Doğu Ege Adalarının özel şart olmasının sonuçları tayin edilecektir. Meselenin uluslararası yargıya havalesi durumunda, yukarıda değinilen mevcut içtihat ve devlet uygulamaları çerçevesinde bir değerlendirme yapılacaktır.

Bu bağlamda yukarıda aktarılan doktrin ve yargı içtihadı ile devlet uygulamalarından çıkan sonuç şudur: Sınırlandırma alanındaki büyük ve kalabalık nüfuslu adalar, çoğu zaman tam etki sahibi olarak değerlendirilmektedir. Ancak bazı durumlarda, özellikle seyrüsefer çıkarları açısından bu adalar açısından da bazı sınırlamaları getirilmektedir. Bazı küçük ada, adacık ve kayalıklar ise, esas nokta olarak nazara alınmamaktadır. Tabi ki bunların hepsi ilgili sınırlandırma alanının kendine has özellikleri bağlamında değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Ege de kendine has coğrafi ve siyasi bir çok özelliği bünyesinde barındırdığı için, Ege'deki özel şart uygulamaları daha farklı olabilecektir.

Bu bağlamda tüm Doğu Ege Adaları ile Türk sahilleri arasındaki karasuları sınırlandırması bakımından şu tespiti yapmak gerekmektedir. Tüm sınırlandırma

alanında, Türkiye'ye bağı bir çok ada, adacık ve kayalık bulunmaktadır. Bu coğrafi formasyonların karasuları sınırlandırmasında tam etki gösterir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Zira, Ege'deki karasuları sınırlandırmasında gündeme gelen özel şart, yanlış taraftaki Yunan adalarının varlığıdır. Bunun nedeni, Ege'deki karasuları sınırlandırmasında özel şartı tespit eden ölçütün her iki devletin anakaraları arasındaki orta hattın yanlış tarafında kalmak olmasıdır. Yunanistan'a bağı tüm Doğu Ege Adaları, anakaralar arasındaki orta hattın yanlış tarafında kaldıkları için özel şart oluşturmaktadır. Demek ki özel şart kapsamına giren adalar, Türk adaları değil, Yunan adalarıdır. Dolayısıyla burada tartışılması gereken, Türk sahilleri ile karşılıklı bulunan Yunan ada, adacık ve kayalıklarından hangilerinin, sınırlandırma alanının hangi bölümünde orta hattan Türkiye lehine sapmaya imkan vereceğı ve/veya esas nokta olarak nazara alınmayacağıdır. Zira Ege'deki karasuları sınırlandırması münhasıran bazı Yunan ada, adacık ve kayalıklarının etkisinin azaltılması veya esas nokta olarak nazara alınmaması halinde hakça ilkelere uygun olacaktır. Nitekim aşağıda bazı örnekleri verileceğı gibi sınırlandırmada özel şart olarak değerlendirilip orta hattan sapmayı sağlayacak bazı Yunan adaları bulunmaktadır.

Ege'de Türkiye'ye bağı tüm ada, adacık ve kayalıkların karasuları sınırlandırmasında nazara alınarak tam etki göstermesi, sınırın, sınırlandırma alanının bazı bölümlerinde Türk anakarası ile Yunan adaları arasından geçmesini önleyecek ve böylece tespit edilmesi mümkün olan orta hat Türkiye'ye daha fazla karasuyu alanı verecek ve bu da hakça ilkelere uygun olacaktır. Dolayısıyla bu durum, kuzeyden güneye tüm Batı Anadolu sahilleri boyunca uzanan ve bu sahilleri kapayan

ve oldukça da yakın bulunan Yunan adalarının yarattığı orantısızlığı ve haksızlığı önleyecektir. Aksine bir uygulama, zaten kuşatma altında olan ve nefes alma payı bulunmayan Türk sahilleri açısından, hakça ilkelere uygun olmayan bir sonuç doğuracaktır. Bu da gerek Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 gerek Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddelerinde yer alan özel şartlar klozunun madde metninde yer alma amacına aykırı olacaktır.

Aynı şekilde, Doğu Ege Adalarının askersizleştirilmiş statüsünün ihlalinden kaynaklanan Türkiye'nin güvenlik endişeleri, seyrüsefer ve balıkçılık meseleleri karasuları sınırlandırmasında mutlaka değerlendirmeye alınması gereken hususlardır. Gerçekten de Türk limanları arasındaki seyrüseferi olumsuz etkilemeyecek ve zora sokmayacak bir sınırlandırma yapılmalıdır. Aynı durum balıkçılık açısından da geçerlidir. Zira, Doğu Ege Adalarının Türk sahillerine yakınlığı, Türk balıkçılığını olumsuz etkilemektedir. Eğer tüm Yunan adalarına tam etki tanınırsa, Türk balıkçı teknelerinin avlanabileceği deniz alanının oranı azalacaktır. Bu durum özellikle olta balıkçılığı ve küçük çaplı ağ balıkçılığı açısından ciddi olumsuzlukları beraberinde getirecektir. Büyük balıkçı teknelerinin Yunan egemenliğindeki adaların batı sahilleri açıklarında avlanması mümkün olmasına ve halihazırda bu faaliyet icra edilmesine rağmen, bu alanlarda da sürekli Yunan sahil güvenliğinin tacizleri yaşanmaktadır. Dolayısıyla Ege'deki Türk balıkçılık faaliyetleri son derece olumsuz şartlar altında yürütülmekte ve Türkiye balıkçılık açısından Ege'den gerektiği gibi yararlanamamaktadır. Bu hususun, Ege'deki karasuları sınırlandırma açısından ayrıca ve açıkça dikkate alınması elzemdir. Bu şekilde hakça ilkeleri tatmin eden bir sonuca ulaşılmış olacaktır.

Aynı şekilde, Ege'deki egemenlik uyuşmazlığı ve karasuları genişliği ve kıta sahanlığı sınırlandırması gibi diğer uyuşmazlık konularının, karasuları sınırlandırmasını doğrudan doğruya etkilediği de göz önüne alınmalıdır. Bu bağlamda, egemenlik uyuşmazlığı ve karasularının genişliğinin sınırlandırmaya etkisi açısından çeşitli ihtimaller gözetilerek, yukarıda aktarılan içtihad ve devlet uygulamaları çerçevesinde, Ege'de nasıl bir sınırlandırma yapılacağına ilişkin bir değerlendirme yapılacaktır. Hemen belirtelim ki burada yapılacak tespitler, sadece mevcut uygulamalar bağlamında teorik önerilerden ibarettir. Yoksa karasuları sınırlandırmasına ilişkin uluslararası hukuk kuralları tarafından da kabul edildiği gibi, taraflar karasuları sınırlandırmasını iradeleri doğrultusunda, istedikleri gibi yapabilirler.

B) Kuzey Sektörü:

Sınırlandırma alanının kuzey sektörü, Boğazönü Adaları grubundan oluşmaktadır. Boğazönü adaları grubuna, Türkiye'ye ait Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adaları ile Yunanistan'a ait Semadirek (Samothraki) ve Limni (Limnos) ve Bozbaba (Evstratios) adaları dahil olmaktadır. Semadirek adasının doğusunda bulunan Zürafa Kayası ise, egemenliği tartışmalı bir coğrafi formasyondur. Yunan egemenliğindeki Bozbaba Adası, Türk sahillerine uzaklığı nedeniyle karasuları sınırlandırması açısından önem taşımamaktadır. Bu adanın durumu, kıta sahanlığı sınırlandırması için önem arzetmemektedir.

Tarafların mevcut karasuları genişliği uygulamaları olan 6 mil genişlik esası çerçevesinde bir değerlendirme yapılırsa, şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Semadirek ve Limni adaları ile Türk anakarası arasındaki mesafe 12 mili geçtiği için, bu adalar ile Türk anakarası arasında karasuları sınırlandırması söz konusu değildir. Dolayısıyla, kuzey sektöründe sınırlandırma adalar arasında olacaktır. Semadirek ve Limni adaları ile Bozcaada arasındaki mesafe de 12 milden fazla olduğu için, bu adalar arasında da karasuları sınırlandırması söz konusu değildir. Semadirek Adası ile Gökçeada arasındaki mesafe 13 mili biraz geçmektedir. Dolayısıyla bu iki ada arasında da karasuları sınırlandırması söz konusu değildir. Gökçeada ile Limni Adası arasındaki mesafe takriben 11 mildir. Dolayısıyla bu iki ada arasında karasuları sınırlandırması yapılmalıdır. Bu alanda uluslararası yargı içtihadının adalar arasındaki karasuları sınırlandırması açısından öngördüğü gibi orta hat yönteminin uygulanması mümkündür. Egemenliği tartışmalı olan Zürafa Kayası'nın durumuna gelince, bu Kayalığın Türkiye veya Yunanistan'a ait olduğu ihtimalleri çerçevesinde bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Kayalığın Türkiye'ye ait olduğu varsayılırsa, hemen batısında bulunan Semadirek Adası ile karasuları sınırlandırması yapılması gerekecektir. Zira aradaki mesafe takriben 5.5 mildir. Bu ihtimalde, sınırlandırmada Zürafa Kayası'na tam etki vererek, orta hat yöntemini uygulamak gerekecektir. Bu şekilde sınır, Zürafa Kayası ile Semadirek Adası arasındaki orta hattan geçecektir. Böylece hakça bir paylaşım yapılacaktır, zira böylece anakaralar arasındaki orta hattın yanlış tarafında bulunan Semadirek Adası'nın etkisi sınırlanacaktır. Zürafa Kayası'nın Yunan egemenliğinde olması ihtimalinde ise, bu Kayalığın Türk sahiline uzaklığı 12 milden fazla olduğu için bir sınırlandırma söz

konusu olmayacak, kıta sahanlığı sınırlandırması bağlamında değerlendirmeye tabi tutulması gerekecektir.

Demek ki mevcut 6 millik genişlik uygulamasında sınır, Zürafa Kayalığı'nın Türk egemenliğinde olması durumunda, bu kayalık ile Semadirek Adası ile orta hattından, güney güney batı istikametinde katedecek ve Zürafa Kayalığı'nın gösterdiği 6 millik genişlik etkisinin sona erdiği noktada, batıya bir dönüş yaparak Semadirek ile Gökçeada arasından geçecektir. Bu iki ada arasında mesafe 12 milden fazla olduğu için, 6 millik kuşaklar arasındaki deniz alanı açık deniz alanı olarak kalacaktır. Ardından sınır, güneye bir dönüş ile güneydoğu istikametinde Limni ile Gökçeada'nın orta hattından geçmelidir. Bu noktadan, Çanakkale Baba Burnu ile Midilli Adası'nın kuzey yönüne kadar Türk ve Yunan sahillerinin uzaklığı nedeniyle bir sınırlandırma söz konusu değildir.

Her iki tarafın da karasuları genişliğini 12 mil olarak tespit etmeleri ihtimali çerçevesinde bir değerlendirme yapılırsa, şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. 6 millik genişlik uygulamasında olduğu gibi Yunan egemenliğindeki Limni Adası ile Türk anakarası arasında bir karasuları sınırlandırması söz konusu olmayacaktır. Zira, bu Ada ile Türk anakarası arasındaki mesafe 24 mili geçmektedir. Bununla beraber, Semadirek Adası ile Türk Anakarası arasında, mesafe takriben 20 mil olduğu için sınırlandırmaya gidilmesi gerekecektir. Bu alandaki sınırlandırmada, Semadirek Adası'nın büyük ve hatırı sayılı bir nüfusa sahip olması ve Türk anakarasına göreceli uzaklığı gibi nedenlerle orta hat yöntemi uygulanabilir. Ancak, söz konusu orta hat üzerinde, seyrüsefer ve balıkçılık faaliyetleri gibi nedenlerle Türkiye lehine

ayarlamalar yapılması mümkündür. Yine karasuları yan sınırının da bu ihtimalde söz konusu olacak sınırlandırmada nazarı itibare alınması gerekmektedir. Zürafa Kayalığı'nın Türkiye'ye ait olması durumunda, 6 millik uygulamada belirtildiği gibi tam etki sahibi olarak değerlendirilmesi ve Semadirek ile arasındaki deniz alanının orta hat yöntemi ile sınırlandırılması gerekmektedir. Bununla beraber, söz konusu Kayalığın Yunan egemenliğinde olduğunun kabul edilmesi durumunda ise, Türk anakarası ile arasındaki mesafe takriben 14 mil olduğu için, karasuları sınırlandırması yapılması gerekecektir. Bu noktada Kayalığın, uluslararası yargı içtihadı çerçevesinde özel şart değerlendirmesi ve bu bağlamda esas nokta olarak nazara alınmaması gerekmektedir. Zira, hem küçüktür hem de yanlış tarafta yer almaktadır. Bu durumda Zürafa Kayası ile Türk anakarası arasındaki sınırlandırmada, Türk anakarasına 12 mil karasuları verilmesi, geriye kalan 2 millik alanın ise Kayalığa verilmesi düşünülebilir. Veya Kayalığın nazara alınmaması ile, sınırın doğrudan doğruya Semadirek ile Türk anakarası arasından geçmesi düşünülebilir. Bu şekilde hakça ilkelere uygunluk sağlanmış olur.

Yine bu ihtimalde Semadirek ile Gökçeada arasında sınırlandırmaya gidilmesi gerekecektir. Söz konusu iki ada arasındaki sınırlandırmada da uluslararası yargı içtihadının adalar arasındaki karasuları sınırlandırması açısından öngördüğü gibi orta hat yönteminin uygulaması mümkündür.

Görüldüğü gibi mevcut karasuyu genişlik uygulamaları çerçevesinde, sınırlandırma alanının kuzey sektöründe, aradaki mesafeler nedeniyle sınırlandırma sadece adala arasındadır ve bu bağlamda orta hattın kullanılması hakça ilkeleri

tatmin edecektir. Bununla beraber Gökçeada, Limni ve Semadirek üçgenindeki sınırlandırmada, dönüş noktalarının taraflarca mutlaka kararlaştırılması gerekir. Zira bu alandaki coğrafi durum, dönüş noktalarında orta hattan sapmayı gerektirebilecektir. Bu noktada, yukarıda değinilen Deniz Kuvvetleri haritasında Gökçeada ve Bozcaada'yı içine alan düz esas hat sisteminin, karşılıklı sahillerde sınırlandırmayı hissedilir derecede etkilemediği vurgulanmalıdır.

Son olarak, bu alanın, daha çok kıta sahanlığı sınırlandırması açısından önem taşıdığını, zira Türkiye'nin doğal uzantısının en çok Kuzey Ege'de olduğu vurgulanmalıdır. Bu nedenle bu alanda sadece karasuları değil, kıta sahanlığı sınırlandırması da yapılması gerekmektedir.

C) Merkez Sektörü:

Sınırlandırma alanının merkez sektörü, Saruhan Adaları grubu ile Türk anakara ve adalarının karşılıklı sahillерinden oluşmaktadır. Söz konusu ada grubundan, Yunan egemenliğindeki Midilli (Lesvos), Sakız (Chios) ve Sisam (Samos) adaları ile Türk sahilleri arasında karasuları sınırlandırması söz konusudur. Egemenliği tartışmalı olan Hurşid (Furni) ve Forno (Fimena) adalarının Türk egemenliğinde olduğunun kabulü ihtimalinde, Ahikerya Adası (İkaryia)

sınırlandırmaya dahil olacaktır⁶²³. Yine egemenliği tartışmalı olan Andiiipsara (Andipsara) Adası'nın Türk egemenliğinde olduğunun kabulü ihtimalinde, Yunan İpsara (Psara) Adası ile karasuları sınırlandırması yapılması gerekecektir. Ayrıca Andiiipsara Adası'nın güneybatısında bulunan Venedik (Kalegeri–Kalogeros) Kayalıkları'nın da egemenliği tartışmalıdır. Yine Sakız Adası ile Karaburun Yarımadası arasında bulunan ve Koyun (İnussa), Paşa (Passa), Vaton (Vatos) ve Gavati (Pondiko) adalarından oluşan Koyun adaları grubunun da egemenliği tartışmalıdır.

Merkez sektörde karasuları sınırlandırması, ilk olarak Türk sahilleri ile Midilli Adası arasında gündeme gelmektedir. Bu alanda sınır, Midilli Adası'nın Edremit Körfezi ağzındaki uzanımı nedeniyle dışbükey bir nitelik arz edecektir. Bu alanda sınırlandırma Çanakkale Baba Burnu'nun güneyi ile Midilli Adası'nın kuzeybatı ucunda bulunan Mavilos Burnu'ndan başlayacaktır. Çizgi, tüm Müsellim Boğazı'nı içine alarak, doğu–kuzey doğu yönünde katedecektir. Bu alanda, Midilli Adası, sınırlandırma alanındaki adaların en büyüklerinden birisi olduğu ve hatırı sayılır bir nüfus barındırdığı için, orta hat yönteminin uygulanması mümkündür. Yine de Türkiye'nin seyrüsefer çıkarları ve balıkçılık bakımından Müsellim Boğazı'nda, orta hat üzerinde Türkiye lehine ayarlama yapılması düşünülebilir. Bu ayarlama için, Boğaz'daki dönüş noktaları uygun gözükmektedir. Müsellim Boğazı'ndan sonra, güneydoğuya keskin bir dönüş yapacak olan çizgi, bu noktada

⁶²³ Hurşid ve Forno adalarının Türk egemenliğinde olduğunun kabulü halinde, Menteşe Adaları grubuna dahil olan Patnoz (Patmos) Adası da sınırlandırmada gündeme gelecektir. Bu hususa aşağıda, güney sektörüne ilişkin tespitler yapılırken değinilecektir.

Edremit Körfezi'nin girişini kapatan düz hat ile karşılaşacaktır. Yukarıda belirtildiği gibi, Çanakkale Behramkale'ye bağlı Kadırğa Burnu'ndan, Ayvalığa bağlı adaları da içine alacak şekilde çizilen bir düz hat ile Edremit Körfezi'nin ağzının kapatılması mümkündür. Dolayısıyla bu alanda Türkiye'nin karasuları, en düşük cezir çizgisinden değil, düz hattın itibaren ölçülmeye başlanacaktır. Böylece, Müsellim Boğazı boyunca kat eden sınır, güneydoğu dönüş noktasında, Türkiye'nin düz hattıyla karşılaşacak ve orta hat düz hat esas alınarak tespit edilecektir. Edremit Körfezi'nin girişinin kapatılması uygulaması, Midilli ile sınırlamada, hattı daha batıya kaydırıp Türkiye lehine bir durum yaratacaktır. Türkiye Körfez'in girişini düz hatla kapatmazsa, bu defa Ayvalığa bağlı adaların tam etki sahibi olarak değerlendirilmesi ve en batıda yer alan Güneş ve Çıplak Ada'nın tam etki ile esas alınarak sınırın tayini gerekecektir. Bu alanda en yakın sahilleri, Güneş Adası ile Midilli'ye bağlı Tokmak Burnu oluşturmaktadır ve çizgi, bu iki sahilin orta hattından katetmeye müsaittir. Akabinde çizgi, güney-güney doğu istikametinde katedecektir. Bu noktada çizgi, eğer yukarıda belirtildiği gibi Dikili Körfezi'ni de sisteme dahil ederek, Madra Çayı'nın denize döküldüğü nokta ile Bademli'nin hemen önünde bulunan Kalem Adası arasında bir düz esas hat uygulaması yapılırsa, söz konusu düz esas hat ile karşılaşacaktır. Bu ihtimalde Türk karasuları, söz konusu düz esas hattın itibaren ölçülecek ve Midilli ile aradaki orta hat, düz esas hat esas alınarak tespit edilecektir. Düz esas hat uygulaması yapılmaması halinde de bu alandaki orta hat kısmen etkilenecektir. Yalnız, bu alan için de seyrüsefer çıkarları ve özellikle balıkçılık faaliyetleri açısından Türkiye lehine bir ayarlama gündeme gelebilir. Mesela, Midilli Adası'nın Malea Burnu ile Bademli'ye bağlı Killik Burnu arasında güney istikametine dik bir açıyla yönelen dönüş noktası, bu ayarlamaya uygun bir

alan teşkil etmektedir. Yine Narlıdere Koyu'nun ağzındaki Kızkulesi Adası' da tam etki göstermelidir. Bu alandan sonra, Midilli Adası ile Türk sahilleri arasındaki mesafe 12 mili geçtiği için karasuları sınırlandırması söz konusu değildir. Bununla beraber, tarafların karasularının 12 mil olarak tespit edilmesi halinde, Midilli'nin güneyinde yer alan Ayios Fokas Burnu ile Kameron Burnu arasındaki sahiller ile Karaburun Yarımadası'nın kuzeybatı ucunda kalan Kömür Burnuna kadar, söz konusu sahiller arasındaki mesafe 24 milden az olduğu için sınırlandırma yapılması gerekecektir. Bu alan için de Türkiye lehine ayarlamaların yapıldığı orta hat yöntemi uygulanabilir. Çizgi, Çandarlı Körfezi önünde batı yönünde keskin bir dönüş yapacaktır. Bu noktada Çandarlı Körfezi'nin ağzını kapatan düz hat ile karşılaşacak ve Karaburun ile Midilli arasındaki orta hattan geçecektir. Yine bu noktada İzmir Körfezi'nin ağzını kapatan düz hatta sınırlandırmayı etkileyecektir. Kanımızca, tarafların karasularını 12 mil olarak tespit etmeleri ihtimalinde, Türkiye adı geçen körfezlerde ister düz hat yöntemini uygulasın ister uygulamasın, Midilli'nin güneyinde kalan deniz alanının 6 milden fazlasının Türkiye'ye verilmesi mümkündür. Bu şekilde bir özel şart uygulaması yapılarak, hakça ilkelere uygunluk sağlanır.

Şu halde Midilli ile Türk sahilleri arasında, Ada'nın büyüklüğü ve nüfusu gibi nedenlerle orta hat uygulanabilir. Ancak söz konusu orta hat, hem bu konudaki uluslararası hukuk kurallarının tarafından öngörülen hem de devletlerarası uygulamalarda kabul gören bir yaklaşım olarak müzakereler sonucu modifiye edilmelidir. Bunun nedeni hem hattın dışbükey olması nedeniyle dönüş noktalarının fazlalığı hem de yanlış tarafta bulunan Midilli Adası'na karşı, Türkiye'nin seyrüsefer

ve balıkçılık haklarının haleldar olmamasının sağlanması ve bu şekilde hakça ilkelerin tatmin edilmesidir.

Merkez sektöründe, Türk sahilleri ile karasuları sınırlandırması açısından gündeme gelen bir diğer ada, Sakız Adası'dır. Sakız Adası, Doğu Ege Adaları arasındaki yüzölçüm bakımından büyük ve nüfus bakımından kalabalık olan adalardan birisini teşkil eder. Bu alanda sınırlandırma, Karaburun Yarımadası'nın kuzeybatı ucunda bulunan Hamzabükü sahilinden itibaren başlayacaktır. Sakız ile Karaburun Yarımadası'nın hemen hemen orta hattında bulunan ve egemenliği tartışmalı olan Koyun Adaları grubu, sınırlandırmayı doğrudan doğruya etkilemektedir. Koyun, Paşa, Vaton ve Gavati adalarından oluşan bu grubun egemenliğinin Yunanistan'da olduğunun varsayılması halinde, bunlar tipik birer özel şart oluşturmaları nedeniyle, karasuları sınırlandırmasında nazara alınmamaları gerekir; bu durumda sınır, Karaburun ile Sakız Adası'ndaki Kardhamila arasından geçecektir⁶²⁴. Yukarıda belirtildiği gibi Türkiye, Ildır ve Gerence Körfezleri'nden oluşan körfezin girişini hemen ağız kısmında bulunan Uzun Ada, Kara Ada, Küçük Ada ve Toprak Adaları da içine alacak şekilde Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 10. maddesi çerçevesinde kapatabileceği gibi Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesi çerçevesinde bu alanda düz esas hat uygulaması da yapabilir. Bu ihtimalde, Türkiye lehine bazı noktalarda kazanımlar elde edilebilir. Bu uygulamanın yapılmaması durumunda, bölgede Türkiye'ye bağlı tüm adacık ve kayalıkların sınırlandırmada tam etki göstermesi gerekir. Bu durum özellikle Körfez'in ağzında yer alan Uzun Ada ve Kara Ada için geçerlidir. Aynı şekilde Sakız Boğazı'nın hemen hemen

⁶²⁴ Bkz: Gözen, s. 53 ve 54 no'lu dipnot.

ortasında bulunan Boğazadası tam etki göstermelidir. Böylece sınırın Sakız ile Çeşme Yarımadası'nın en ucunda bulunan Karaabdullah Burnu'nun orta hattından geçmesi önlenerek, hakça olmayan bir durum düzeltilmiş olur. Boğazadası'nın varlığı ve tam etkisi, orta hattın yaratacağı haksızlığı önlemekte ve aslında özel şart uygulamasını kendiliğinden yaratmış olmaktadır. Eğer Koyun Adaları grubunun Türk egemenliğinde olduğu varsayılırsa, sınırın grubun en doğudaki adası olan Koyun Adası ile Kardhamila arasındaki orta hattın geçmesi gerekecektir. Bu şekilde yanlış tarafta bulunan Yunan adası Sakız'ın, Türk anakarasına nazaran daha fazla karasuyu alanı almasının önüne geçilmiş ve böylece hakça ilkeler tatmin edilmiş olur. Sınırlandırma alanının bu bölümü ile ilgili olarak belirtilecek son husus, Sakız Adası'nın güneyinde yer alan Venetica Kayalığı'nın durumudur. 6 millik mevcut karasuları genişliği bağlamında sınırlandırmaya etkisi olmayan bu kayalığın, karasularının 12 mil olarak tespiti durumunda, Türk anakarası ile arasında sınırlandırmaya gidilmesi gerekecektir. Bu ihtimalde, yanlış tarafta bulunan ve son derece küçük olan kayalığı özel şart olarak değerlendirerek, esas nokta olarak nazara almamak ve Sakız Adası'nın güney, güneydoğu yönünün gösterdiği etki dışında, söz konusu Kayalığa, sınırlandırmayı etkileyecek bir değer atfetmemek hakça ilkelere uygun olacaktır.

Merkez sektöründe, Türk sahilleri ile arasında karasuları sınırlandırması yapılması gereken bir diğer ada, Sisam Adası'dır. Sisam da tıpkı, Midilli ve Sakız gibi, Doğu Ege Adaları arasındaki büyük ve kalabalık nüfuslu bir ada olarak karşımıza çıkmaktadır. Sisam Adası'nın en önemli özelliği, Doğu Ege Adaları arasında Türk anakarasına en yakın ada olmasıdır. Gerçekten de Sisam Adası'nın

Türk sahillere en yakın noktası olan güneydoğu ucu, Kuşadası'na bağlı Dilek Yarımadası'nın kuzeybatı ucuna takriben 0.88 mil (1.64 kilometre) mesafededir. Mevcut 6 millik genişlik uygulamasında sınırlandırma, Selçuk ilçesi sahillere başlayacak ve güney-güneybatı istikametinde Kuşadası sahilini katederek, Güzelçamlı önünde batıya doğru keskin bir dönüş yapacak ve Dilek Yarımadası'nın kuzey-kuzeybatı istikametinde katedecektir. Bununla beraber, Sisam Adası'nın konumu karşısında, katı bir orta hat uygulanmasının, hakça ilkelerle telif edilebileceğini söylemek zordur. Zira Ada, Kuşadası Körfezi'nin hemen güney ucunun ağzında, neredeyse Türk sahiline degecek şekilde konumlanmıştır. Böylece, Kuşadası Körfezi'nin girişinin düz bir hat ile kapatılıp, hattın gerisinde kalan deniz alanının içsular rejimine tabi kılınması mümkün olmasına rağmen, Sisam'ın konumu, bunu engellemektedir. Hal böyle olunca Türkiye aleyhine bir durum ortaya çıkmaktadır ve bu da sınırlandırmada bu durumun kısmen dahi olsa düzeltilmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla bu alandaki sınırlandırmada özel şart uygulaması yapılması düşünülebilir. Gerçekten de Sisam Adası'nın Kuşadası Körfezi içinde Türk anakarasında Selçuk ve Kuşadası ilçelerinin sahillere bakan kesimlerinde, Türk anakara sahillere nazaran daha az karasuyu alanı verilmesi mümkündür. Böylece Türkiye açısından içsular rejimine dahil olabilecek bir deniz alanının ve bu bağlamda Körfez sularının büyük bölümünün en azından Türk karasuları olarak kabulü sağlanabilir ve Sisam'ın yaratacağı haksızlık önlenir. Bunun, çok açık bir özel şart uygulaması sonucu hakça ilkeleri tatmin eden bir değerlendirme olacağından şüphe yoktur. Sahillerin birbirine en yakın olduğu, Dilek Yarımadası'nın kuzey-kuzeybatı ile Sisam'ın güney-güneydoğu kesimi açısından ise, orta hat uygulanabilir. Bununla beraber, bu alanda da mesafenin son derece yakın olması

nedeniyle orta hattın Türkiye lehine saptırma sađlanmasđ m¼mk¼nd¼r. Bu noktada Dil Burnu'nun hemen kuzeyinde yer alan Türkiye'ye bağlı Bayrak Adası'nın durumu g¼ndeme gelmektedir. Bayrak Adası sınırlandırmada tam etki göstermeli ve sınırı kuzeye doğru itmelidir. B¼ylece bu adacđđın varlığı hakça olmayan bir sonucu engellemiş olur. Bayrak Adası'nın hemen kuzeyinde bulunan ve adının Tramanto olduğunu sandığımız Yunan adacđđının ise çok açık bir şekilde ¼zel şart oluşturması nedeniyle esas nokta olarak nazara alınmamasđ gerekir. Dolayısıyla sınır, Bayrak Adası ile Sisama bağlı Psili Ammos sahillerinin orta hattından geçecektir. şu halde Bayrak Adası'nın g¼stereceđi tam etki, sahillerin birbirlerine en yakın olduğu bu alanda, sınırlandırmanın Sisam ile T¼rk anakarası arasındaki orta hattın geçmesini ¼nleyecek ve b¼ylece T¼rkiye lehine kazanımlar sağlayacaktır. B¼ylece orta hattın saptırma kendiliğinden gerçekteşerek, hakça bir ç¼z¼m sağlanmış olacaktır.

Merkez sekt¼rde, Saruhan Adaları grubuna bağlı olarak kabul edilen Andiipsara ve Venedik (Kalegeri–Kalogeros) adalarının egemenliği tartışmalıdır. Bu adalar, iki devletin anakaralarının hemen hemen orta hattında bulunmaktadır. Andiipsara Adası'nın T¼rk egemenliğinde olduğunun kabul¼ halinde, hemen kuzeydoğusunda bulunan İpsara Adası ile arasında karasuları sınırlandırması yapılması gerekecektir. G¼venlik değerlendirmeleri ve seyr¼sefer gibi meseleler nedeniyle, karasuları sınırlandırılması açısından Andiipsara Adası'na tam etki verilmesi d¼ř¼n¼lebilir. Veya bulunduğu konum itibariyle, İpsara Adası'na nazaran daha az karasuyu sahibi olması değerlendirmesi yapılabilir. Ancak Ada'nın konumu, ¼zellikle kıta sahanlığı sınırlandırılması açısından ¼nem arz etmektedir. Aynı durum Venedik Kayalıkları için de geçerlidir. Dolayısıyla bu adaların T¼rk egemenliğinde

olduğunun kabulü durumunda asıl mesele kıta sahanlığı sınırlandırmasındaki etkilerine ilişkindir ve kanımızca bu bağlamda değerlendirilmesi ve tartışılması gerekmektedir.

Yine egemenliği tartışmalı olan Hurşid ve Forno Adaları'nın durumuna da değinilmelidir. Bu adaların Tşrk egemenliğinde olduğunun kabulü halinde, Forno Adası ile Ahikerya Adası arasında ve Hurşid Adası ile Ahikerya ve Sisam Adaları arasında sınırlandırma yapılması gerekecektir. Bu alanda orta hat uygulaması mşmkündür ve hakça ilkelere uygundur. Yine sşz konusu adaların civarında bulunan adacık ve kayalıkların nazara alınıp alınmayacağı da taraflarca kararlaştırılabilir.

D) Gşney Sektşrş:

Tşrkiye ile Yunanistan arasındaki egemenlik uyuşmazlığının en yoğun olarak yaşandığı alan karasuları sınırlandırmasında gşney sektşrşnş oluşturan Mentefe Adaları bşlgesidir. Gerçekten de şzerinde aidiyet tartışması bulunan bir çok ada, adacık ve kayalık bu bşlgede yer almaktadır. Bu durum karasuları sınırlandırmasına ilişkin tespit yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle öncelikle şzerinde egemenlik uyuşmazlığı bulunmayan adalar ile Tşrk sahilleri arasında yapılacak sınırlandırmaya ilişkin tespitler yapılacak, ardından egemenlik uyuşmazlığına ilişkin şeşitli varsayımlar çerçevesinde nasıl bir sınırlandırma yapılabileceği belirtilecektir.

Bu bağlamda öncelikle İstanköy (Kos) Adası ile Türk sahilleri arasında yapılacak karasuları sınırlandırmasına değinilecektir. İstanköy Adası, Bodrum Yarımadası'nın güney-güneybatı yönü istikametinde uzanmakta ve Gökova Körfezi'nin kuzey ucunda, Körfez'in içine doğru sokulmuş bir konumda bulunmaktadır. Ada'nın sözkonusu konumu, tıpkı Sisam Adası'nın Kuşadası Körfezi'nin girişinin düz bir hatla kapatılmasını önlemesi gibi, Gökova Körfezi'nde, Bodrum Yarımadası'ndaki Hüseyin Burnu ile Reşadiye Yarımadası'ndaki İskandil Burnu arasında çizilecek düz hattı önlemektedir. Bu nedenle yapılacak sınırlandırmada hakça ilkeleri tatmin edecek düzenlemeler içermelidir. Bu bağlamda, Bodrum Akyarlar'daki Hüseyin Burnu'nun hemen önünde bulunan Paşa Kayaları ve Bekçi Kayası ile yine Akyarlar'daki Kocaburun önünde bulunan Türkiye'ye bağlı Kargı Adası tam etki gösterir şekilde değerlendirilerek, anakara ile ada arasındaki orta hat uygulamasının yaratacağı orantısızlık önlenmiş olur. Böylece sınır biraz daha güneye kayacaktır. Yine İstanköy'ün batı yönünde Körfez içindeki etkisi az tutularak, iç sular rejimine tabi kılınabilecek bu alanın bir kısmının en azından Türk karasuları olarak kalması sağlanmış olur. Ada'nın konumu özel şart oluşturduğu için bu uygulama mümkündür. Yine İstanköy Adası'nın özel şart değerlendirmesi ile Körfez içindeki etkisinin az tutulması ihtimalinde, yukarıda belirtildiği gibi Körfez'in girişi, Bodrum Akyarlar'da yer alan Kocaburun ile Reşadiye Yarımadası'ndaki İnce Burun arasında çizilmesi mümkün olan bir düz hat ile kapatılabilir. Böylece Türkiye içsular rejimine tabi bir deniz alanı kazanabilecektir. Sınırın devamında, Körfez'in güney kesimini oluşturan Reşadiye Yarımadası'nın kuzeyindeki İnce Burun ile İstanköy arasında da Türkiye lehine orta hattan sapmak mümkündür ve güneybatıya dönüş noktası bu saptmaya uygun bir alandır. Yine bu

bölgedeki Türkiye'ye ait adacıklar da tam etki ile değerlendirilmelidir. Yine Reşadiye Yarımadası'nın batı ucunda bulunan İskandil Burnu ile İstanköy arasındaki sınırlandırma için orta hat uygulanabilir. Ancak burada da Ada'nın konumu iç sular rejimine tabi olabilecek bir alanı engellediği için, orta hattan Türkiye lehine sapma sağlanması hakça olacaktır.

Yine Reşadiye Yarımadası ile Yarımada'nın güneybatısında bulunan İncirli (Nisiros), Gaidaros⁶²⁵ ve İleki (Tilos) Adaları arasında karasuları sınırlandırması söz konusudur. Sınırlandırma alanının bu bölümü, orta hat yönteminin uygulanmasına müsaittir. Bu alanda Türkiye'ye bağlı Palamutbükü Adası, tam etki gösterecektir. Bununla beraber, Gaidaros Adacığı, boyut itibariyle küçük olduğu için, esas nokta olarak nazara alınmamalıdır. Aynı şekilde gerek İncirli ve gerekse de İleki Adaları ile Türk sahili arasındaki orta hatta, seyrüsefer ve balıkçılık çıkarları gerekçeleriyle Türkiye lehine ayarlamalar yapılabilir.

Sömbeki (Simi) Adası, Datça ve Hisarönü Körfezleri'nden oluşan Körfez'in içinde ve Türk sahillerine yakın bir konuma sahiptir. Datça ve Hisarönü Körfezlerinden oluşan Körfez'in girişinin düz hat ile kapatılması ve geride kalan deniz alanının içsular rejimine tabi kılınması mümkün olmasına rağmen, Ada'nın konumu bunu engellemektedir. Bu durumun, hakça ilkeler açısından sınırlandırmada göz önünde tutulması gerekir. Bir defa, Sömbeki'nin kuzeyinde bulunan Nimos ile güneyde bulunan Sesklio adacıklarının uluslararası yargı içtihadına uygun olarak

⁶²⁵ Söz konusu adacık, egemenliği tartışmalı olan ve bir diğer adı Agathonissi olan ada ile karıştırılmamalıdır.

boyut itibariyle küçük olmaları ve orantısızlık yaratacak olmaları nedeniyle esas nokta olarak nazara alınmaması gerekir. Sömbeki Adası da küçük, nüfusu az ve oldukça yakın olduğu, konum itibariyle Körfez'in ağzında bulunduğu için, esas nokta olarak nazara alınmaması veya en azından Türk anakarasına nazaran daha az bir karasuyu alanı ile yetinmesinin sağlanması düşünülebilir.

Bozburun Yarımadası'nın ucundaki Kara Burnun güneyinde yer alan Rodos (Rodhos) Adası ile Türk sahileri arasında, Ada'nın gerek büyüklüğü ve nüfusunun hatırı sayılır derecede olması ve gerekse de diğer adalara nazaran Türk anakarasından göreceli uzaklığı nedenleriyle orta hat uygulanması mümkündür. Yine bu alanda da seyrüsefer ve balıkçılık gibi nedenlerle orta hattın Türkiye lehine modifiye edilmesi mümkündür.

Bölgede egemenlik tartışmasına konu olan ada, adacık ve kayalıklar şunlardır: Türk sahiline yakın olan, Eşek (Agathonissi), Mandiraki–Nergiscik (Arki), Bulamaç (Farmakonissi), Kalolimni (Kalolimnos), Kardak (İmia), Keçi (Pserimos), Plati, Sakarcalar (Yiali), Strongili⁶²⁶.

Egemenliği tartışma konusu olan ada, adacık ve kayalıkların Türk sahiline uzak olanları ise, Koçbaba (Levita), Ardiççık (Kinaros), Kendiroz (Liadi), Kandilli (Kandhelioussa), Kızkardeşler (Adhelfia), Sirina (Sirina), Üç Adalar (Plakidha), Safran Adaları (Sofrana), İstakida Adaları (Astakidhapula), İki Kardeşler (Unianisia), Kamilun (Kamilonisi)'dan oluşmaktadır.

⁶²⁶ Söz konusu adacık, Meis Bölgesi'nde bulunan İpsili (Çam) Ada ile karıştırılmamalıdır.

Söz konusu ada, adacık ve kayalıkların Yunan egemenliğinde olduğunun kabulü halinde karasuları sınırlandırması şu şekilde yapılmalıdır: Sınırlandırma Eşek Adası ile Söke ve Didim ilçelerinin sahilleri arasında başlayacaktır. Bu alan orta hat yöntemine uygundur. Bununla beraber, Eşek Adası'nın meskun olmasına rağmen boyut itibariyle küçüklüğü nedeniyle orta hattın batıya doğru Türkiye lehine modifiye edilmesi mümkündür. Aynı şekilde Eşek Adası'nın batı ve güneyinde bulunan Yunanistan'a ait kayalıkların esas nokta olarak nazara alınmaması ve esas noktanın sadece Eşek Adası olması gerekmektedir.

Bu noktadan sonra güney-güneydoğu istimatinde kateden çizgi, Bulamaç Adası ile Didim ilçesine bağlı Tekağaç Burnu'nun karşılıklı sahillerine ulaşmaktadır. Bulamaç Adası, meskun olmasına rağmen, yanlış tarafta bulunan ve göreceli olarak küçük bir adadır. Bu nedenle söz konusu Ada açısından özel şart değerlendirmesi yapılması mümkündür. Bu alanda en yakın noktalar arasındaki mesafe 6 milden biraz daha azdır. Bu nedenle adanın Türk sahiline bakan tarafında hiç karasuyu vermemek veya sınırlı etkili olarak değerlendirerek daha az bir karasuyu verme imkanı değerlendirilebilir. Zira orta hat hakça bir sonuç vermeyecektir. Eğer tarafların karasuları genişliği 12 mil olarak tespit edilirse, Bulamaç Adası esas nokta olarak nazara alınmayarak, sınırın Tekağaç Burnu ile Leryoz (Leros) Adası'nın orta hattından geçmesi de mümkün gözükmektedir. Bununla beraber, tarafların anlaşması halinde bu Ada'ya tam etki vermeleri de hukuken mümkündür.

Kardak Kayalıkları'nın Yunanistan'a ait olarak kabulü ihtimalinde ise, bu kayalıkların karasuları sınırlandırması açısından çok açık bir şekilde özel şart

şeklinde değerlendirilmesi gerekecektir. Bunun nedeni, yanlış tarafta bulunan ve meskun olmayan bir adasal yapı teşkil etmesidir. Böylece sınırlandırmada esas nokta olarak nazara alınmayacaktır. Hatta Kalolimni (Kalolimnos) Adası da küçük bir ada olduğu için buna da tam etki tanınmaması düşünülebilir. Bölgede Türkiye'ye ait ada, adacık ve kayalıklar tam etki göstermelidir. Böylece sınır, Bodrum Yarımadası'nın batısında yer alan Gümüşlük sahillerinden değil, Çavuş Adası ile Kalolimni (Kalolimnos) Adası arasındaki orta hattan geçecektir. Aynı şekilde Gümüşlüğün kuzeyinde bulunan Büyükkiremit Adası'da tam etki gösterecektir. Yine Turgut Reis'in önündeki Çatal Ada, Topan Adası, Yassıada, Çoban Ada, Sarıot Adası ve Tüllüce Adası ile bunlara bağlı kayalıklar da tam etki göstermeli ve bu noktada sınır Kalolimni ile orta hattan geçmelidir. Aynı şekilde bu adacık ve kayalıklar, Kelemez (Kilimli, Kalimnos) Adası ile yapılacak sınırlandırmada da tam etki göstermelidir. Aynı durum bu adacık ve kayalıklar ile Keçi (Plati) Adası arasındaki sınırlandırmada da geçerlidir. Böylece anakara sahili ile Yunan adaları arasındaki orta hat uygulaması yapılmayarak, hakça bir sonuç elde edilmiş olunur. Bir başka ifadeyle, bölgedeki Türk adacıklarının göstereceği tam etki, özel şart uygulaması neticesi vaki olacak orta hattın sapma durumunu kendiliğinden sağlayacaktır. Akyarlar ile Keçi (Plati) Adası arasındaki sınırlandırmada her ne kadar Paşa Kayaları ve Bekçi Kayası tam etki gösterir şekilde değerlendirilecek olsa da, yine de bu alanda orta hattın Türkiye lehine ayarlanması düşünülebilir. Kaldı ki zaten sınırlandırma alanının bu bölümünde dönüş noktası sayısının fazlalığı, her halükarda orta hatta ayarlama yapılmasını gerektirecektir.

Reşadiye Yarımadası'nın batı ucundaki İskandil Burnu ile Sakarcalar arasındaki sınırlandırmada, söz konusu adaların Türk anakarasına göreceli uzaklığı nedeniyle, orta hat uygulanması mümkündür. Yalnız, Sakarcaların hemen batısında bulunan Strongili Adacığı özel şart değerlendirmesi ile esas nokta olarak nazara alınmamalı ve orta hat Sakarcalar ile İskandil Burnu arasında çizilmelidir. Tabi ki bu noktada da hemen güneyde bulunan İncirli Adası ile İskandil Burnu arasındaki sınırlandırmada olduğu gibi, orta hat üzerinde Türkiye lehine ayarlama yapılması mümkündür.

Egemenliği tartışmalı olan ve adları yukarıda verilen ada, adacık ve kayalıkların Türkiye'ye ait olduğunun kabulü halinde ise, şu şekilde bir değerlendirme yapılmalıdır. Türk sahiline yakın bulunanlar tam etki göstermeli ve karşılarında bulunan Yunan adaları ile orta hat esaslı bir sınırlandırmaya gidilmelidir. Zira bunlar yanlış taraftaki Yunan adalarının etkisini azaltarak hakça bir çözüm sağlayacaktır. Türk sahiline uzakta bulunanların karasuları sınırlandırmasına etkileri ise, taraflar arasındaki müzakereler neticesi kararlaştırılmalıdır. Türk sahillerine yakınlık ve uzaklık meselesi ise, bu ada, adacık ve kayalıkların Türk karasularının genişliği olan 6 milin içinde kalıp kalmamaları bağlamında değerlendirilebilir

SONUÇ:

Ege'de karasuları sınırlandırması sorunu, esas itibariyle Ege'deki Türk–Yunan karasuları uyumsuzluğun çok önemli bir boyutunu teşkil etmektedir.

Karasuları sınırlandırması meselesi incelenirken, karasularının iç ve yan sınırı meseleleri de gündeme gelmektedir.

Karasularının iç sınırı bağlamında, esas hatlara ve körfezlere ilişkin olarak, Türk mevzuatında birtakım düzenlemeler bulunmaktadır. Her ne kadar Türkiye'nin Ege sahillerinde düz esas hat yöntemi uygulayabileceği ve hukuken körfez statüsünü haiz körfezlerinin girişini düz bir hat ile kapatabileceği alanlar bulunuyorsa da halihazırda Türkiye Ege'de normal esas hat sistemi uygulamaktadır. Bu da coğrafi sahil çizgisine tekabül etmektedir ve Ege'de med–cezir olayı çok etkili olmadığından, en düşük cezir çizgisi çok fazla değişiklik göstermemektedir.

Yunan mevzuatında ise, esas hatlara ilişkin bir düzenleme bulunmamakta, sadece girişi düz bir hat ile kapatılabilecek körfezlere ilişkin bir düzenleme bulunmaktadır. Ancak Yunanistan, Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne taraf olduğu için Sözleşme'nin bu konudaki düzenlemeleri, iç hukukunun bir parçasını oluşturur. Yunanistan'ın düz esas hat uygulayabileceği veya körfezlerinin girişini kapatabileceği bazı alanlar, özellikle Kuzey Ege'de mevcuttur. Bununla beraber Yunanistan, takımada devleti olmadığı için, coğrafi anlamda sahip olduğu

takımadaları arasında düz esas hatlar çizerek, arada kalan deniz alanını takımadalar rejimine tabi kılamaz. Yine Yunanistan, okyanus takımadaları kavramı ile de bunu yapamaz, zira böyle bir örf ve adet hukuku kuralının varlığı sabit değildir. Ancak aksi kabul edilse bile Türkiye'nin bu hususa vaki olan açık itirazı, sürekli itiraz eden devlet konumunda olması ve bu kuralın kendisine karşı uygulanamaması için yeterlidir. Aynı şekilde Yunanistan'ın tüm Doğu Ege Adalarını birleştiren bir düz esas hat uygulaması yapması da mümkün değildir. Zira, bu neviden bir düz esas hat sistemi, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7. maddesindeki hiçbir şartı karşılamadığı gibi, Türk karasularının açık deniz ve münhasır ekonomik bölge ile irtibatını keseceği için, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 7/son maddesine de aykırı olacaktır. Halihazırda Yunanistan da tıpkı Türkiye gibi normal esas hat sistemi uygulamaktadır.

Ege'de karasuları yan sınırı, Lozan Andlaşması'nın 5. maddesi ile yetkilendirilen Sınır Komisyonu'nun 1926 tarihli Protokolü ile tespit edilmiştir. Her ne kadar Komisyon'un yetkisi tartışma konusu yapılmış ve çizilen deniz yan sınırı bazı kusur ve eksiklikleri barındırıyorsa da sınır, andlaşma statüsünde bir protokole bağlandığı için geçerli olduğunu kabul edilmelidir. Zaten taraflar da protokolü ve protokolle çizilen sınırı geçerli olarak kabul etmektedir. Meriç yatağı bağlamında oluşan bazı sorunlar, daha sonraları tarafları kara sınırını ihya etmeye yöneltmiş ve bu konuda bazı protokoller imzalanmıştır. Söz konusu protokollerin bazı hükümlerinde deniz yan sınırını ihya amacı da göze çarpmaktadır. Fakat söz konusu protokollerin geçerliliği konusunda taraflar arasında anlaşmazlık vardır ve bu da hukuki durumu karmaşıktır. Bu nedenle öncelikle tarafları yapması

gereken Meriç yatağı bağlamında ortaya çıkan sorunları halletmek ve ardından deniz yan sınırını, mevcut 6 millik genişlik uygulaması çerçevesinde revize etmektir.

Giriş bölümünde karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırması açısından belirtilen temel varsayım çerçevesinde yapılan açıklamalar, temel varsayımla paraleldir ve şu sonuçları ortaya koymaktadır:

Ege'de karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırması bulunmamaktadır. Ege'de karasuları sınırlandırması mutlaka yapılmalıdır ve yapılacak sınırlandırma andlaşma temelli olmalıdır. Zira bu gereklilik hem Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinden (Türkiye Sözleşme'ye taraf olmamasına rağmen, Sözleşme düzenlemelerinin örf ve adet hukuku kuralı oluşturması nedeniyle, Sözleşme düzenlemeleri ile bağlıdır) hem de esas itibarıyla Ege'nin coğrafi özellik ve siyasi konjonktüründen kaynaklanan sorunların fazlalık ve derinliğinden ileri gelmektedir. Ege'deki karasuları sınırlandırması diğer bazı Ege sorunlarını da etkileyeceği için, yalnız başına müzakere edilmesi mümkün değildir ve anlamsız olur. Özellikle Ege'deki egemenlik uyuşmazlığı, karasuları sınırlandırmasını imkansız hale getirmektedir. Dolayısıyla karasuları sınırlandırması hususundaki andlaşma, tüm Ege sorunlarını içeren bir andlaşmanın parçasını teşkil etmelidir. Şu halde Ege'deki tüm sorunlar paket halinde müzakere edilmelidir. Ancak bu halde müzakereler anlamlı olacak ve sonuç verecektir. Karasuları sınırlandırması meselesi de bu müzakerelerin önemli bir parçasını oluşturacaktır.

Taraflar, tüm Ege sorunlarının müzakere edildiği süreçte, karasuları sınırlandırması meselesini müzakere ederken, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesini gözeteceklerdir. Esasen Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesi, taraflara sınırlandırma konusunda çok geniş hareket kabiliyeti sağladığından, taraflar karasuları sınırlandırmasını istedikleri gibi yapabilirler. Bu noktada tezin temel varsayımı da olan, Yunanistan'ın Ege'deki karşılıklı sahillerdeki karasuları sınırlandırmasında orta hattı dayatamayacağı, Türkiye'nin Ege coğrafyasının gerçekleri karşısında orta hattı kabul etme yükümlülüğü bulunmadığı bir kez daha vurgulanmalıdır. Bunun nedeni Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddelerin bileşik bir kural teşkil etmesi ve andlaşma dışında yer alan diğer yöntemler arasında bir hiyerarşi olmamasıdır. Böylece orta hat, tarihi haklar ve özel şartlar yöntemleri aynı hukuki etkiye sahiptir. Söz konusu düzenlemelerin hazırlık çalışmaları ile uluslararası yargı içtihadı ve doktrinden açıkça anlaşılacağı gibi karasuları sınırlandırmasında yanlış tarafta bulunan adalar özel şart oluşturmaktadır. Uluslararası yargı içtihadı ve doktrin, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15 maddelerinde yer alan özel şartlar yönteminin, hakça ilkeleri tatmin etmek için madde metinlerinde yer aldığını açıkça kabul etmektedir. Dolayısıyla tüm deniz alanı sınırlandırmalarında geçerli olan hakça ilkelere karasuları sınırlandırmasında da geçerlidir ve yanlış taraftaki adaların yaratacağı hakça olmayan sonuçları önlemek için, bu adaların durumu taraflar arasında yapılacak müzakerelerle tespit edilmelidir. Özel şartlar yönteminin en temel niteliği, uygulanacak bölgeye göre değişim göstermesidir. Bir sınırlandırma alanında özel şart sayılan bir durum, bir diğerinde bu neviden sayılmayabilir. Zira her bölge ve sınırlandırma alanının şartları farklıdır.

Bu noktada tüm Ege sorunlarının müzakere edildiği süreçte, karasuları sınırlandırması meselesini müzakere edilirken, karşılıklı sahillere açısından anakaralar arasındakî orta hattın yanlış tarafından bulunan Yunan egemenliğindeki adalar boyut, nüfus, konum ve statüleri çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutularak, bazıları açısından özel şart yöntemi uygulanması kararlaştırılabilir. Hatta Ege'nin benzersiz coğrafyasının, özel şart yöntemi uygulamasını gerektirdiği de söylenebilir. Taraflar aralarında yapacakları müzakerelerde özel şart olmanın sonuçlarını tayin edeceklerdir. Karasuları sınırlandırmasına ilişkin müzakerelerde tarafların özel şart yöntemini uygulamaları halinde, uluslararası yargı ve doktrin içtihadı ve devlet uygulamalarını gözeterek hangi adalara tam etki, hangilerine sınırlı etki verileceğine hangilerinin ise esas nokta olarak nazara alınmayacağına kendileri karar verecektir. Taraflar adaların sınırlandırmaya etkilerine ilişkin karar verirken, Ege'de karşılıklı sahillere sektörlere bölerek ve her ada, adacık ve kayalık için ayrı ayrı değerlendirme yaparak sonuca ulaşabilir. Yukarıda önerdiğimiz şekilde, bazı adalar tam etki sahibi olurken, bazıları sınırlı etkili olarak değerlendirilebilir ve bazı adacık ve kayalıklar da esas nokta olarak nazara alınmayabilir. Dolayısıyla sınırlandırma alanının bazı kesimlerinde mutlak bir orta hat uygulaması yapılabilirken, bazı kesimlerinde ise Türkiye lehine orta hattın sapılması mümkündür ve aslında hakça ilkeleri tatmin gereğinin zorunlu bir sonucudur. Yine bu noktada güvenlik değerlendirmeleri, seyrüsefer çıkarları ve balıkçılık gibi hususlarda sınırlandırmada mutlaka nazara alınmalıdır. Ayrıca, Türkiye'nin muhtemel düz esas hat ve hukuki körfez uygulamaları da sınırlandırmayı etkileyecektir.

Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesinin sağladığı esneklik çerçevesinde, Türkiye'nin kabul etmesi halinde, Ege'deki karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırmasında orta hat yöntemi de uygulanabilir. Ancak tezin temel varsayımını da oluşturan kritik nokta tekrar edilmelidir ki Türkiye'nin böyle bir yükümlülüğü yoktur; zira Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 12 ve Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddelerin oluşturduğu karasuları sınırlandırması konundaki uluslararası hukuk kuralı böyle bir zorunluluk öngörmemektedir. Meseleye Ege bağlamında bakıldığı takdirde, ancak Türkiye'nin rıza göstermesi halinde orta hat uygulanabilir. Bu ihtimalde dahi teknik meselelerin halli ve sınırın hukukten kesinleştirilmesi için tarafların anlaşması gerekir. Zira Ege'deki karşılıklı sahillerde çok fazla dönüş noktası vardır ve bu durum sınırlandırmanın müzakere ve andlaşma ile tespitini gerektirmektedir.

Tarafların müzakerelerde anlaşamamaları halinde meseleyi uluslararası yargıya havale etmeleri mümkündür. Bu ihtimalde, uluslararası yargı organı, içtihad çerçevesinde özel şart ve orta hat yöntemlerini beraber uygulayarak sınırlandırmayı yapacaktır. Bununla beraber sadece karasuları sınırlandırmasının yapılması için uluslararası yargıya müracaat edilmesinin bir anlamı olmayacaktır. Ege sorunları birbirine bağlı olduğu için, uluslararası yargıya, bunların paket halinde sunulması ile sonuç elde edilebilir. Ancak özellikle egemenlik uyuşmazlığının karasuları sınırlandırmasını doğrudan doğruya etkilemesi nedeniyle, bazı örneklerde olduğu gibi uluslararası yargı organından önce egemenlik uyuşmazlığının halli akabinde de karasuları sınırlandırması yapılması talep edilebilir.

KAYNAKÇA

KİTAP ve MAKALELER⁶²⁷

Acer, Yücel: **The Aegean Maritime Disputes and International Law**, Ashgate Publishing Limited, Burlington, 2003. (Acer, The Aegean Maritime Disputes)

Acer, Yücel: “Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: 1, No: 1, 2005, 83–104.

Ahnish, Faraj Abdullah: **The International Law of Maritime Boundaries and the Practice of States in the Mediteranean**, Oxford, 1993.

Akipek, Ömer İlhan: **Devletler Hukuku İkinci Kitap: Devletler Hukukunun Şahıslarından Devlet**, Üçüncü Bası, Başnur Matbaası, Ankara, Bilatarih.

Akipek, Ömer İlhan: “Devletler Hukuku Açısından Türkiye’nin Ulusal Deniz Politikası”, **Prof. Dr. Jale G. AKİPEK’e Armağan**, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya, 1991. s. 27–32. (Akipek, Ulusal Deniz Politikası)

Akipek, Serap: “Eritre–Yemen Hakem Kararları Işığında Kızıldeniz Adalarının Aidiyeti”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 49, No: 1–4, 1–30.

Aksu, Fuat: **Türk–Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme**, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi, Ankara, 2001.

Akşin, Aptülahat: **Atatürk’ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.

Alexander, Lewis M.: “Baseline Delimitation and Maritime Boundaries”, **Virginia Journal of International Law**, Vol: 23, No: 4, 1983, s. 503–536. (Alexander, Baseline Delimitation)

⁶²⁷ Kaynakçada kısaltılmış şekilleri gösterilmemiş olan eserler, metinde sadece yazarlarının soyadı ile belirtilmiştir. Bir yazarın birden fazla eserine yollama yapılmışsa, kullanılan kısaltmalar, parantez içerisinde ayrıca gösterilmiştir.

Alexander, Lewis M. (Hazırlayan): “Canada–France (St. Pierre and Miquelon) Report Number 1–2”, **International Maritime Boundaries Vol: I**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 387–400. (Alexander, Canada–France (St. Pierre and Miquelon))

Anderson, D.H. (Hazırlayan): “France–Spain Report Number 9–2”, **International Maritime Boundaries Vol: II**, Charney, Jonathan I.–Alexander Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1719–1734. (Anderson, France–Spain)

Anderson, D.H. (Hazırlayan): “France–United Kingdom Report Number 9–3”, **International Maritime Boundaries Vol: II**, Charney, Jonathan I.–Alexander Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1735–1754. (Anderson, France–United Kingdom)

Antunes, Nuno Sergio Marques: “The 1999 Eritrea–Yemen Maritime Delimitation Award and The Development of International Law”, **International & Comparative Law Quarterly**, April 2001, Vol: 50, 299–344.

Apatay, Çetinkaya: **Ege’de Olup Bitenler**, Deniz Basımevi Müdürlüğü, İstanbul, 2007.

Aquarone, Christine–Marie: “Freedom From Legal Correctness Thoughts on the Aegean Conflict Between Turkey and Greece”, **Aegean Issues: Problems–Legal and Political Matrix, Conference Papers**, Taşhan, Seyfi (ed.), Foreign Policy Institute, September 1995, s. 49–58.

Aras, Tevfik Rüştü: **Atatürk’ün Dış Politikası**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.

Arechaga, Eduardo Jimenez de (Hazırlayan): “Argentina–Chile Report Number 3–1”, **International Maritime Boundaries Vol: I**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 719–755.

Arechaga, Eduardo Jimenez de (Hazırlayan): “Argentina–Uruguay Report Number 3–2”, **International Maritime Boundaries Vol: I**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 757–776.

Arı, Tayyar: “Ege Sorunu ve Türk Yunan İlişkileri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 50, No: 1–2, Prof. Dr. Latif Çakıcı’ya Armağan, 51–68.

Arnaut, Damir: “Stormy Waters on the Way to the High Seas: The Case of the Territorial Sea Delimitation Between Croatia and Slovenia”, **Ocean & Coastal Law Journal**, Vol: 8, 2002–2003, s. 21–70.

Athanasopoulos, Haralambos: **Greece, Turkey and the Aegean Sea: A Case Study in International Law**, McFarland, 2001.

Bassler, Roseann: “International Disputes Over Control of the Oceans”, **Georgetown International Law Review**, Summer 1995, 855–868.

Başeren, Sertaç Hami: “Ege’de Ada, Adacık ve Kayalıkların Uluslararası Andlaşmalarla Tayin Edilen Hukuki Statüsü”, **Ege’de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Kurumahmut, Ali (Yayına Hazırlayan), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, 81–116. (Başeren, Ege’de Ada, Adacık ve Kayalıkların)

Başeren, Sertaç Hami–Kurumahmut, Ali: **Ege’de Egemenliği Devredilmemiş Adalar**, Stratejik Araştırma ve Etüdlere Milli Komitesi, Ankara, 2003.

Başeren, Sertaç Hami: **Ege Sorunları**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, Tıpkı 2. Basım, Ankara, 2006. (Başeren, Ege Sorunları)

Başeren, Sertaç Hami: “Doğu Akdeniz’de Son Gelişmeler ve Türkiye’nin Bölgedeki Kıta Sahaneliği ile Muhtemel Münhasır Ekonomik Bölgesinin (MEB) Sınırları”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Temmuz 2007, Sayı: 393, s. 22–37. (Başeren, Doğu Akdeniz’de Son Gelişmeler)

Batur, Nur: **Yürekten Gülerekten Yürüdüm: Atina’da Bir Türk, Bir Gazeteci, Bir Kadın**, Doğan Kitap, İstanbul, 2004.

Baykal, Ferit Hakan: “Karasularının Genişliği Konusunda Türk Uygulaması”, **Hukuk Araştırmaları**, Cilt:8, Sayı: 1–3, 1994, s. 193–219. (Baykal, Karasularının Genişliği Konusunda)

Baykal, Ferit Hakan: **Deniz Hukuku Çalışmaları**, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 1998. (Baykal, Deniz Hukuku)

Berry, K.B.: “Delimitation and the Anglo–French Arbitration”, **Australian Yearbook of International Law**, Vol: 6, 1974–1975, s. 139–152.

Birand, Mehmet Ali: **31 Temmuz 1959'dan 17 Aralık 2004'e Türkiye'nin Büyük Avrupa Kavgası**, Doğan Kitap, 12. Baskı, 2005.

Boggs, Whittemore S.: "Delimitation of the Territorial Sea", **American Journal of International Law**, Vol:24, 1930, s. 541–555.

Bowett, Derek, W.: **The Legal Regime of Islands in International Law**, Oceana Publications, Inc. Dobbs Ferry, New York, 1979.

Bölükbaşı, Deniz: **Turkey and Greece: The Aegean Dispute: A unique Case in International Law**, Cavendish Publishing Limited, London, 2004.

Brown, E.D.: **The International Law of the Sea, Volume I, Introductory Manuel**, Hartnolls Limited, Cornwall, 1994.

Burmester, H.: "The Torres Strait Treaty: Ocean Boundry Delimitation By Agreement", **American Journal of International Law**, Vol: 76, 1982, s. 321–348.

Calson, David: "Legal Regime of Maritime Boundary Agreements", **International Maritime Boundaries Vol: I**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 41–73.

Campbell, Amy M.: "Maritime Delimitation and Territorial Dispute: Qatar V. Bahrein, 1994 ICJ 112 (July 1)", **Suffolk Transnational Law Review**, Summer 1996, 573–578.

Cem, İsmail: **Türkiye Avrupa Avrasya: Birinci Cilt: Strateji–Yunanistan–Kıbrıs**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Charney, Jonathan I.: "Progress in International Maritime Boundry Delimitation Law", **American Journal of International Law**, April 1994, 227–256.

Churchill, R.R.–Lowe, A.V.: **The Law of the Sea**, Manchester University Press, Manchester, 1983.

Cin, Turgay: **Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasuları Genişliği Sorunu**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2000.

Cin, Turgay: "Türk–Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları ve Avrupa Birliği", **Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı, Cilt II**, Beta Yayınları, İstanbul, 2001. s. 1181–1207.

Coşkun, Birgül Demirtaş: "Ankara–Atina İlişkilerinde Son Dönem: Değişenler ve Değişmeyenler", **Türkiye–Yunanistan: Eski Sorunlar, Yeni**

Arayışlar, Coşkun, Birgül Demirtaş (ed.), Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, s. 174–211.

Çağırın, Mehmet Emin: **Uluslararası Hukukta Devletin Tek Taraflı İşlemleri**, Platin Yayınları, Ankara, 2005.

Çelik, Edip, F.: **Milletlerarası Hukuk, İkinci Cilt, Birinci Kısım**, Gözden Geçirilmiş İkinci Bası, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Davutoğlu, Ahmet: **Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, 43. Baskı, İstanbul, 2010.

Degan, Vlademir–Djuro: “Consolidation of Legal Principles on Maritime Delimitation: Implications for the Dispute between Slovenia and Croatia in North Adriatic”, *Chinese Journal of International Law*, Vol: 6, No: 3, 2007. s. 601–634.

Denk, Erdem: **Egemenliği Tartışmalı Adalar: Karşılaştırmalı Bir Çalışma Kardak Kayalıkları ve Spratly ve Senkaku/Diaouyu Örnekleri**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara, 1999.

Diaz, Leticia–Dubner, Barry Hart–Parent, Jason: “When is a “Rock” an “Island”? Another Unilateral Declaration Defies “Norms” of International Law”, **Michigan State Journal of International Law**, 2007, 519–555.

Dupuy, Rene–Jean–Vignes, Daniel: **A Handbook on the New Law of the Sea**, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/Lanchester, 1991.

Economides, Constantin P.: “Tartışma: Türkiye ile Yunanistan Arasındaki İhtilafı Adalar Ege Denizindeki İmia Adaları: Kuvvetle Yaratılan Bir Uyuşmazlık” Göçer, Mahmut (çev.), **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2, 1998/1999, s. 602–629.

Elekdağ, Şükrü: “Kardak’ın Hukuki Statüsü”, **Milliyet**, 8 Nisan 1996, s.17.

Elferink, Alex G. Oude: **The Law of Maritime Boundary Delimitation: A Case Study of the Russian Federation**, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1994. (Elferink, A Case Study of the Russian Federation)

Elferink, Alex G. Oude: “Belgium/Netherlands: Delimitation of Maritime Zones”, **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol: 12, No: 4, 1997, s. 548–551.

Erhan, Çağrı: “Türk–Yunan İlişkilerinde Gavdos Bunalımı ve Düşündürdükleri”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, Temmuz/Ağustos 1996, Cilt: XX, Sayı: 193, s. 22–25.

Erkin, Feridun Cemal: **Dışişlerinde 34 Yıl, Anılar–Yorumlar, I. Cilt**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, İkinci Bası, Ankara, 1987.

Evans, Malcolm D.: **Relevant Circumstances and Maritime Delimitation**, Clarendon Press, Oxford, 1989.

Evensen, Jens: “The Anglo–Norwegian Fisheries Case and its Legal Consequences”, **American Journal of International Law**, Vol: 46, 1952, s. 609–630.

Fırat, Melek: “Yunanistan’la İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: I**, 11. Baskı, Oran, Baskın (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 576–614.

Fırat, Melek: “Yunanistan’la İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: II**, 8. Baskı, Oran, Baskın (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 440–480. (Fırat, Yunanistan’la İlişkiler, Cilt:II)

Franckx, Erik, (Hazırlayan): “Denmark–Sweden Report Number 10–2”, **International Maritime Boundaries Vol: II**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1931–1944. (Franckx, Denmark–Sweden)

Franckx, Erik, (Hazırlayan): “Finland–Soviet Union (Continental Shelf in the Gulf of Finland) Report Number 10–4 (1)”, **International Maritime Boundaries Vol: II**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1959–1969. (Franckx, Finland–Soviet Union (Continental Shelf in the Gulf of Finland)

Franckx, Erik: “Maritime Boundries in the Baltic Sea: Post–1991 Developments”, **Georgia Journal of International and Comparative Law**, Spring 2002, s. 250–266.

Gönlübol, Mehmet: **Bariş Zamanında Sahil Sularının Hukuki Statüsü (Karasuları ve Bitişik Bölge)**, Ajans Türk Matbaası, Ankara, 1959. (Gönlübol, Sahil Suları)

Gönlübol, Mehmet–Sar, Cem: **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası (1919–1938)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, (Tıpkı Basım), Ankara, 1997.

Göze, Ayferi: **Devletin Ülke Unsuru: Sınırları ve Devletle Olan Münasebeti**, Fakülteler Matbaası, 1959.

Gözen, Mine Pınar: **The Territorial Sea Issue in Greek–Turkish Relations: Disputes, claims and settlement proposals**, VDM Verlag Dr. Müller, Saarbrücken, 2009.

Greig, D.W.: “The Beagle Channel Arbitration”, **Australian Yearbook of International Law**, Vol: 7, 1976 – 1977, s. 332–385.

Grisel, Etienne: “The Lateral Boundaries of the Continental Shelf and the Judgment of the International Court of Justice”, **American Journal of International Law**, Vol: 64, 1070, s. 562–593.

Guttry, Andrea de: “The Delimitation of Territorial Waters in the Mediterranean Sea”, **Syracuse Journal of International Law & Commerce**, Vol:11, 1984, s. 377–415.

Gündüz, Aslan: **Milletlerarası Hukuk (Temel Belgeler Örnek Kararlar)**, Beta, 5. Baskı, İstanbul, 2003.

Heraclides, Alexis: **Yunanistan ve “Doğudan Gelen Tehlike” Türkiye (Türk–Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları)**, Mihalis Vasilyadis–Herkül Milas (çev.), İletişim Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul, 2003.

Hudgson, Robert, D.: “Islands: Normal and Special Circumstances”, **Law of the Sea: The Emerging Regime of the Oceans**, Gamble, John King–Pontecorvo, Giulio (ed.), Ballinger Publishing Company, 1974, s. 137–199.

Ifantis, Kostas: “Whither Turkey? Greece’s Aegean Options”, **Turkey’s Accession to the European Union: An Unusual Candidacy**, Arvanitopoulos, Constantine (ed.), Springer, Athens, 2009. s. 121–132.

Ioannou, Krateros M.: “The Greek Territorial Sea”, **Greece and the Law of the Sea**, Kariotis, Theodore C. (ed.), Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 1997, s. 115–147.

Işıklar, Hakan Cem: **Ege’de Çözülemeyen Türk–Yunan Sorunları ve Ege’de Casus Belli**, IQ Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009.

İnalçık, Halil: “Helenizm, Megali İdea ve Türkiye”, **Doğu Batı: İdeolojiler** 4, Sayı: 31, s. 9–26.

İnan, Yüksel: **Devletler Hukuku Bakımından Kıyı Suları Balıkçılığı ve Sorunları**, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları No: 96, Ankara, 1976.

İnan, Yüksel (Hazırlayan): “Georgia–Turkey Report Number 8–10 (5)”, **International Maritime Boundaries Vol: IV**, Charney, Jonathan I.–Smith, Robert W. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 2002, s. 2565–2568. (İnan, Georgia–Turkey)

İnan, Yüksel (Hazırlayan): “Bulgaria–Turkey Report Number 8–13”, **International Maritime Boundaries Vol: IV**, Charney, Jonathan I.–Smith, Robert W. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 2002, s. 2871–2886. (İnan, Bulgaria–Turkey)

İnan, Yüksel–Başeren, Sertaç Hami: “The Troubled Situation of the Aegean Territorial Waters”, **Hellenic Studies**, Vol: 4, No: 2, Autumn 1996, s. 55–68. (İnan–Başeren, The Troubled Situation)

İnan, Yüksel–Başeren, Sertaç Hami: **Status of Kardak Rocks (Kardak Kayalıklarının Statüsü)**, Ankara, 1997. (İnan–Başeren, Status of Kardak)

İnan, Yüksel–Acer, Yücel: “The Aegean Disputes”, **The Europeanization of Turkey’s Security Policy: Prospects and Pitfalls**, Karaosmanoğlu, Ali L.–Taşhan, Seyfi (ed.), Foreign Policy Institute, 2004, s. 125–146.

İnan, Yüksel–Gözen, Mine Pınar: “Turkey’s Maritime Boundary Relations”, **Eastern Mediterranean**, Kibaroğlu, Mustafa (ed.), Foreign Policy Institute, Ankara, s. 157–216.

Jacobsson, Marie: “Sweden and the Law of the Sea” **The Law of the Sea: The European Union and its Member States**, Treves, Tullio–Pineschi, Laura (ed.) Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/Boston/London, 1997, s. 495–520.

Jayewardene, Hiran W.: **The Regime of Islands in International Law**, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, Boston, London, 1990.

Johnson, D.H.N.: “The Anglo–Norwegian Fisheries Case”, **The International and Comparative Law Quarterly**, Vol: 1, 1952, s. 145–180.

Kalaitzaki, Theodora: “US Mediation in Greek–Turkish Disputes since 1954”, **Mediterranean Quarterly**, Spring 2005, s. 106–124.

Karl, Donald E.: “Islands and the Delimitation of the Continental Shelf: A Framework for Analysis”, *American Journal of International Law*, Vol: 71, No: 4, 1977, s. 642–673.

Katsoufros, Theodoros: “Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları”, **Türk–Yunan Uyuşmazlığı**, Vaner, Semih (ed.), Metis Yayınları, İstanbul, 1990. s. 76–94.

Kaye, Stuart B.: **The Torres Strait**, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague, London, Boston, 1997.

Keefer, Scott: “Solving The Greek Turkish Boundry Dispute”, **Cardozo Journal of International and Comparative Law**, Spring 2003, 55–87.

Kittichaisaree, Kriangsak: **The Law of the Sea and Maritime Boundry Delimitation in South–East Asia**, Singapore, 1987.

Knight, Gary–Chiu, Hungdah: **The International Law of the Sea: Cases, Documents and Readings**, Elseiver Science Publishers and Unifo Publishers, 1991.

Koskenniemi, Martti–Lehto, Marja: “Finland and the Law of the Sea” **The Law of the Sea: The European Union and its Member States**, Treves, Tullio–Pineschi, Laura (ed.) Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/Boston/London, 1997, s. 127–150

Kozyris, Phaedon John: “Lifting the Veils of Equity in Maritime Entitlements: Equidistance with Proportionality Around the Islands”, **Denver Journal of International Law and Policy**, Spring 1998, 319–388.

Köse, Ertan: **Yunanistan ve Bitmeyen Kin**, IQ Kültür–Sanat Yayıncılık, İstanbul 2005.

Kurumahmut, Ali: “Ege’de Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı”, **Ege’de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar**, Kurumahmut, Ali (Yayına Hazırlayan), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, 1–32. (Kurumahmut, Egemenliği Tartışmalı Adalar)

Kurumahmut, Ali: “A New Greek–Turkish Dispute: Who Owns The Rock”, **The Aegean Sea 2000 Proceedings of the International Law Symposium on the**

Aegean Sea, 5–7 May 2000, Bodrum–Turkey, Öztürk, Bayram (ed.), Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, s. 109–116. (Kurumahmut, Who Owns The Rock)

Kurumahmut, Ali–Başeren, Sertaç Hami: **Ege’de Gri Bölgeler (Unutul(may)an Türk Adaları)**, Türk Tarih Kurumu, 2004.

Kut, Şule: “Türk Dış Politikasında Ege Sorunu”, **Türk Dış Politikasının Analizi**, Sönmezoğlu, Faruk (ed.), Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş İkinci Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2001, s. 253–270.

Kwiatkowska, Barbara: “Equitable Maritime Boundary Delimitation–A Legal Perspective”, **International Journal of Estuarine and Coastal Law**, Vol: 3, No: 4, 1988, s. 287–304.

Kwiatkowska, Barbara: “Maritime Boundary Delimitation Between Opposite and Adjacent States in the New Law of the Sea–Some Implications for the Aegean”, **The Aegean Issues: Problems and Prospects, Conference Papers**, Taşhan, Seyfi (ed.), Foreign Policy Institute, December 1989, s. 181–207.

Kwiatkowska, Barbara: “The Eritrea–Yemen Arbitration: Landmark Progress in the Acquisition of Territorial Sovereignty and Equitable Maritime Boundary Delimitation”, **Ocean Development & International Law**, Vol: 32, 2001, s. 1–25.

Kwiatkowska, Barbara: “The Qatar v. Bahrain Maritime Delimitation and Territorial Questions Case”, **Ocean Development & International Law**, Vol: 33, 2002, s. 227–262.

Langford, Stephan, R.: “Straight Baselines and Maritime Boundary Delimitation in the Mediterranean”, **The Development of Integrated Sea–Use Management**, Smith, Hance D.–Vallega, Adalberto (ed.), Routledge, New York, 1991. 73–86.

Lavalle, Roberto: “Not Quite a Sure Thing: The Maritime Areas of Rocks and Low – Tide Elevations Under the UN Law of the Sea Convention”, **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol: 19, No: 1, s. 43–69.

Llanos, Hugo Ignacio: “Low–Tide Elevations: Reassessing Their Impact on Maritime Delimitation”, **Pace International Law Review**, Fall 2002, s. 255–272.

Lumb, R.D.: “Australia and the Law of the Sea: Recent Developments” **International&Comparative Law Quarterly**, Vol: 29, 1980, s.151–165.

Lütem, İlhan: **Deniz Hukukunda Gelişmeler: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı**, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara, 1959.

Marsh, Joel Evan: “Turkey and UNCLOS III; Reflections on the Aegean”, **The Aegean Issues: Problems and Prospects, Conference Papers**, Taşhan, Seyfi (ed.), Foreign Policy Institute, December 1989, s. 221–237.

Mcdorman, Ted L.: “The Canada–France Maritime Boundary Case: Drawing A Line Around St. Pierre and Miquelon”, **American Journal of International Law**, Vol: 84, 1990, 157–189.

McRea, D.M.: “Delimitation of the Continental Shelf between the United Kingdom and French: The Channel Arbitration”, **The Canadian Yearbook of International Law**, Vol: 15, 1977, s. 173–197.

Meray, Seha L. (çev.): **Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler, Takım: I, Cilt: 1, Kitap: 1**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1970.

Meray, Seha L. (çev.): **Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar Belgeler, Takım: II, Cilt: 1, Kitap: 1**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1972. (Meray, T:II, C: 1, K:1)

Merrills, J.G.: “Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrein (Qatar v Bahrain)” Evans, Malcolm D. (ed.), **International&Comparative Law Quarterly**, , Vol: 51, July 2002, s. 709–722.

Merrills, J.G.: “Land and Maritime Boundry Between Cameroon and Nigeria (Cameroon v Nigeria:Equatorial Guinea Intervening), Merits, Judgment of 10 October 2002”, **International&Comparative Law Quarterly**, Vol: 52, July 2003, s. 788–797.

Nandan, Satya–Rosenne, Shabtai–Grandy, Neil R. (ed.): **United Nationa Convention on the Law of the Sea 1982, A Commentary, Vol: II**, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1993. (Nandan–Rosenne–Grandy, Vol: II)

Nandan, Satya–Rosenne, Shabtai–Grandy, Neil R. (ed.): **United Nationa Convention on the Law of the Sea 1982, A Commentary, Vol: III**, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1995. (Nandan–Rosenne–Grandy, Vol: III)

Nelson, L.D.M.: “Roles of Equity in the Delimitation of Maritime Boundries”, **American Journal of International Law**, October 1990, 837–858.

Odman, M. Tevfik: **Karasularının Genişliği Sorunu**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 1990, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

Özarlan, Bahadır Bümin: **Uluslararası Hukuk Açısından Kıbrıs Sorunu ve Avrupa Birliğinin Yaklaşımı**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Özbek, Dolunay: “Ege’de Deniz Hukuku Sorunlarının Uluslararası Yargı Yoluna Uygunluğu”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl:22, Sayı:2, 2002, Prof.Dr. Ergin Nomer’e Armağan , s. 509–524.

Özkök, Ertuğrul: “Kaya Parçası mı Dediniz?”, **Hürriyet**, 31 Ocak 1996, s. 21.

Özman, M. Aydoğan (çev.): **Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi**, İstanbul Deniz Ticaret Odası, İstanbul, 1984.

Özman, M. Aydoğan: “Ege’de Karasuları Sorunu”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: LXIII, No: 34, Temmuz–Aralık 1988, s. 173–182.

Özman, M. Aydoğan: “Lozan Andlaşmalarında Ege Adalarının Hukuki Statüsü”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: LXIII, No: 34, Temmuz–Aralık 1988, s. 197–206.

Özman, Aydoğan: **Deniz Hukuku I (Kaynaklar, Kişiler, Nesnelere, Ulusal Deniz Alanları)**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006. (Özman, Deniz Hukuku I)

Park, Choon-ho, (Hazırlayan): “Australia–Papua New Guinea Report Number 5–3”, **International Maritime Boundaries Vol: I**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 929–975.

Pazarcı, Hüseyin: “Lozan Andlaşması’ndan 1974’e Kadar Ege’ye İlişkin Gelişmeler ve Yunanistan’ın Ege Politikası”, **Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler, Tarih Boyunca Türk–Yunan İlişkileri (20 Temmuz 1974’e Kadar)**, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1986, s. 19–32. (Pazarcı, Yunanistan’ın Ege Politikası)

Pazarcı, Hüseyin: “Ege’deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: II) Hukuki Açıdan”, **Ege’de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986, s. 79–93.

Pazarcı, Hüseyin: **Doğu Ege Adalarının Askerden Arındırılmış Statüsü**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1992.

Pazarcı, Hüseyin: “Ege Denizindeki Bazı Adacık ve Kayalıkların Statüsü Hakkındaki Türk Yunan Uyuşmazlığı (Mösyö EKONOMİDES’e Bir Cevap)”, Göçer, Mahmut (çev.), **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl:2, 1998/1999, s. 632–656. (Pazarcı, Mösyö EKONOMİDES’e Bir Cevap)

Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk Dersleri, III. Kitap**, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 1999.

Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk Dersleri, IV. Kitap**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2000.

Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk Dersleri, I. Kitap**, Gözden Geçirilmiş 9. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001. (Pazarcı, I. Kitap)

Pazarcı, Hüseyin: **Uluslararası Hukuk Dersleri, II. Kitap**, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003. (Pazarcı, II. Kitap)

Politakis, George P.: “The Aegean Agenda: Greek National Interest and the New Law of the Sea Convention”, **International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol: 10, No: 4, 1995, s. 497–527.

Prescott, Victor (Hazırlayan): “India–Sri Lanka (Historic Waters) Report Number 6–10 (1)”, **International Maritime Boundaries Vol: II**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1409–1417.

Pundeff, Marin: “Bulgarian Decree on Territorial Waters”, **American Journal of International Law**, Vol: 46, 1952, s. 330–333.

Raftopoulos, Evangelos: “The Crises Over the Imia Rocks and the Aegean Sea Regime: International Law as a Language of Common Interest”, **The International Journal of Marine and Coastal Law**, Vol: 12, No: 4, 1997, s. 427–446.

Reisman, Michael–Westerman, Gayl S.: **Straight Baselines in Maritime Boundary Delimitation**, St Martin’s Press, New York, 1992.

Reisman, Michael, W.: “Eritrea–Yemen Arbitration (Award, Phase II: Maritime Delimitation)”, **American Journal of International Law**, Vol: 94, 2000, s. 721–739.

Rhee, Sang–Myon: “Sea Boundary Delimitation between States before World War II”, **American Journal of International Law**, Vol: 76, No: 3, July 1982, s. 555–588.

Roucounas, Emmanuel: “Greece and the Law of the Sea”, **The Law of the Sea: The European Union and its Member States**, Treves, Tullio–Pineschi, Laura (ed.) Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/Boston/London, 1997, s. 225–259.

Saka, Mehmet: **Ege Denizinde Türk Hakları**, Dergah Yayıncılık, Üçüncü Bası, İstanbul, 1974.

Scovazzi, Tullio: “Maritime Limits and Boundaries in the Aegean: Some Maps with Legal Commentaries”, **Aegean Issues: Problems–Legal and Political Matrix, Conference Papers**, Taşhan, Seyfi (ed.), Foreign Policy Institute, September 1995, s. 77–98.

Scovazzi, Tullio: “Mediterranean and Black Sea Maritime Boundaries”, **International Maritime Boundaries Vol: I**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 321–325.

Scovazzi, Tullio (Hazırlayan): “Turkey–Soviet Union (Territorial Sea) Report Number 8–10 (1)”, **International Maritime Boundaries Vol: II**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1681–1691. (Scovazzi, Turkey–Soviet Union (Territorial Sea)

Scovazzi, Tullio (Hazırlayan): “Turkey–Soviet Union (Continental Shelf) Report Number 8–10 (2)”, **International Maritime Boundaries Vol: II**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1693–1700. (Scovazzi, Turkey–Soviet Union (Continental Shelf)

Scovazzi, Tullio (Hazırlayan): “Turkey–Soviet Union (Exclusive Economic Zone) Report Number 8–10 (3)”, **International Maritime Boundaries Vol: II**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1701–1707.

Scovazzi, Tullio–Francalanci, Giampiero (Hazırlayan): “Greece–Italy” Report Number 8–4”, **International Maritime Boundaries Vol: II**, Charney, Jonathan I.–Alexander, Lewis M. (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht/Boston/London, 1996, s. 1591–1600.

Scovazzi, Tullio: “The Establishment of Straight Baselines Systems: The Rules and the Practices”, **Order for the Oceans at the Turn of the Century**, Vidas, Davor–Ostreg, Willy (ed.), Kluwer Law International, The Hague/London/Boston, 1999, (Scovazzi, Straight Baselines)

Sinagra, Augusto: “The Problem of Delimiting the Territorial Waters between Greece and Turkey in the Aegean Sea”, **The Aegean Sea 2000 Proceedings of the International Law Symposium on the Aegean Sea, 5–7 May 2000, Bodrum–Turkey**, Öztürk, Bayram (ed.), Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, s. 170–178.

Sioussiouras, Petros: “Legal Interpretations of Turkey’s Strategic Aspirations in the Aegean Sea”, **Aegean Working Papers**, Issue: 1, December 2003, s. 129–147.

Somers, E.: “The Problem of the Wielingen: The Delimitation of the Belgian Territorial Sea with Respect to the Netherlands”, **International Journal of Estuarine and Coastal Law**, Vol:3, No:1, 1988, s. 19–36.

Soysal, Mümtaz: “Kuşseverlik ve Elenseverlik”, **Hürriyet**, 22 Mayıs 1998, s. 13.

Sönmezoğlu, Faruk: **II. Dünya Savaşından Günümüze Türk Dış Politikası**, Der Yayınları, İstanbul, 2006.

Strati, Anastasia: “Greece and the Law of the Sea: A Greek Perspective”, **The Aegean Sea After the Cold War: Security and Law of the Sea**, Chircop, Aldo–Gerolymatos, Andre–Iatrides, John O, (ed.), Macmillan Press, London, 2000, 89–102. (Strati, A Greek Perspective)

Strati, Anastasia: “The Ratification by Greece of the UN Convention on the Law of the Sea”, **Leiden Journal of International Law**, Vol: 9, 99–121. (Strati, The Ratification by Greece)

Strati, Anastasia: “Postscript: Tension in the Aegean–The Imia Incident”, **Leiden Journal of International Law**, Vol: 9, 124–129. (Strati, Postscript)

Symmons, Clive Ralph: **The Maritime Zones of Islands in International Law**, Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht, Boston, London, 1979.

Symmons, Clive Ralph: “Ireland and the Law of the Sea”, **The Law of the Sea: The European Union and its Member States**, Treves, Tullio–Pineschi, Laura (ed.), Martinus Nijhoff Publishers, The Hague/Boston/London, 1997, s. 261–325

Syrigos, Angelos M.: **The Status of the Aegean Sea According to International Law**, Sakkoulas/Bruylant, Athens/Bruxells, Bila–tarih.

Şimşir, Bilal: **Ege Sorunu: Belgeler, Cilt–I (1912–1913)**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

Tanaka, Yoshifumi: “Reflections on Maritime Delimitation in the Qatar/Bahrein Case”, **International&Comparative Law Quarterly**, Vol: 52, January 2003, s. 53–80.

Tanaka, Yoshifumi: “Reflections on Maritime Delimitation in the Cameroon/Nigeria Case”, **International&Comparative Law Quarterly**, Vol: 53, April 2004, s. 369–406.

Taşkıran, Cemalettin: **Ürkek Bir Siyasetin Tarih Önündeki Ağır Vebali: Oniki Ada Hatalı Kararlar, Acı Kayıplar**, Babıalı Kültür Yayıncılığı, 2. Baskı, İstanbul, 2007.

Tsakonas, Panayotis J.: “How Can the European Union Transform the Greek–Turkish Conflict”, **Turkey’s Accession to the European Union: An Unusual Candidacy**, Arvanitopoulos, Constantine (ed.), Springer, Athens, 2009. s. 107–118.

Toluner, Sevin: **AET’nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu**, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Münasebetler Enstitüsü, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982. (Toluner, AET’nin Gümrük Sınırları)

Toluner, Sevin: **Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği)**, BETA, Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı, İstanbul, 1996. (Toluner, Milletlerarası Hukuk Dersleri)

Toluner, Sevin: “Some Reflections on The Interrelation of The Aegean Sea Disputes”, **Prof. Dr. Tahir Çağa’nın Anısına Armağan**, İstanbul, 2000, s. 545–587. (Toluner, Some Reflections)

Türmen, Rıza: “Ege’deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: I) Siyasi Açıdan”, **Ege’de Deniz Sorunları Semineri**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1986, s. 94–101.

Uzgel, İlhan: “İtalya’yla İlişkiler”, **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt: I**, 11. Baskı, Oran, Baskın (ed.), İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 292–297.

Valvo, Anna Lucia: “The Aegean Sea Between Greece and Turkey: The Kardak Rocks And The Other Islands Never Given”, **The Aegean Sea 2000 Proceedings of the International Law Symposium on the Aegean Sea, 5–7 May 2000, Bodrum–Turkey**, Öztürk, Bayram (ed.), Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, s. 117–120.

Van Dyke, Jon M.: “The Aegean Dispute: Options and Avenues”, **Aegean Issues: Problems–Legal and Political Matrix, Conference Papers**, Taşhan, Seyfi (ed.), Foreign Policy Institute, September 1995, s. 59–76.

Van Dyke, Jon M.: “Maritime Delimitation in the Aegean Sea”, **The Aegean Sea 2000 Proceedings of the International Law Symposium on the Aegean Sea**, Öztürk, Bayram (ed.), s. 165–169.

Van Dyke, Jon M.: “An Analysis of the Aegean Disputes Under International Law”, **Ocean Developments&International Law**, Vol: 36, 2005, s. 63–117. (Van Dyke, An Analysis of the Aegean Disputes)

Verani, Andre: “Dividing the Sea: The 1982 Law of the Sea Convention, Maritime Case Law, and The Current Dispute Between Guyana and Suriname”, **Gonzaga Journal of International Law**, February 2006, 49–72.

Versan, Rauf: “Legal Problems Concerning Territorial Sea Delimitation in the Aegean Sea”, **Aegean Issues: Problems–Legal and Political Matrix, Conference Papers**, Taşhan, Seyfi (ed.), Foreign Policy Institute, September 1995, s. 105–110.

Waldock, C.H.M.: “The Anglo Norwegian Fisheries Case” **The British Yearbook Of International Law**, Vol: 28, 1951.

Weil, Prosper: **The Law of Maritime Delimitation Reflections**, Grotius Publications Limited, Cambridge, 1989.

Yavuz, Celalettin: **Andlaşmalarla Yunanistan’a Devredilmemiş Ada, Adacık ve Kayalıkların Hukuki Statüleri de dahil Menteşe Adaları (Onikiada) nın Tarihi**, Deniz Harp Okulu Basım Evi, 2003.

Yazıcı, Serap (çev.): **Yunanistan Anayasası**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2005.

ULUSLARARASI YARGI KARARLARI:

Grisbadarna Case (American Journal of International Law, Vol: 4, 1910)

Case Concerning the Delimitation of the Territorial Waters Between the Island of Castellorizo and the Coasts of Anatolia, Permanent Court of International Justice, Series A/B, Judgments, Orders and Advisory Opinions, Fascicule No: 51.

Fisheries Case, Judgment of December 18th, 1951, ICJ Reports 1951 (United Kingdom v. Norway)

North Sea Continental Shelf, Judgment, ICJ Reports 1969

Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland), Merits, Judgment ICJ Reports 1974.

Fisheries Jurisdiction (Federal Republic of Germany v. Iceland), Merits, Judgment ICJ Reports 1974.

Dispute between Argentina and Chile concerning the Beagle Channel, 18 February 1977, Reports of International Arbitral Awards, Vol:XXI. (Beagle Channel Arbitration).

Aegean Sea Continental Shelf Case, Pleadings, Oral Arguments, Documents (Greece v. Turkey)

Aegean Sea Continental Shelf, Judgment, ICJ Reports 1978.

Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), Judgment, ICJ Reports 1982. (Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya)

Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), Judgment, ICJ Reports 1985. (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta).

Delimitation of Continental Shelf (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic) International Boundary Cases: The Continental Shelf, Vol: I, Research Center International Law, University of Cambridge, 1992. (Anglo/French Arbitration).

Guine/Guine–Bissau Maritime Delimitation Case (Court of Arbitration Constituted under an Agreement of 18 February 1983). *International Boundary Cases: The Continental Shelf*, Vol: II, Research Center International Law, University of Cambridge, 1992. (Guine/Guine–Bissau Arbitration).

Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment, ICJ Reports 1984. (Canada v. United States).

Maritime Delimitation in the Area between Greenland and Jan Mayen, Judgment, ICJ Reports 1993. (Denmark v. Norway)

Case Concerning Territorial and Maritime Disputes Between Nicaragua and Honduras in the Caribbean Sea. (Nicaragua v. Honduras).

Maritime Delimitation and Territorial Questions between Qatar and Bahrein, Merits, Judgments, ICJ Reports 2001. (Qatar v. Bahrein).

The Eritrea–Yemen Arbitration Phase: I: Territorial Sovereignty and Scope of Dispute.

The Eritrea–Yemen Arbitration The Second Stage: Maritime Delimitation. (Eritrea–Yemen Arbitration Second Stage).

Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guine intervening) Judgment, ICJ Reports 2002. (Cameroon v. Nigeria).

Permanent Court of Arbitration, Arbitration Between Guyana and Suriname, Award of the Tribunal, The Hague 17 September 2007. (Guyana/Suriname Arbitration).

Case Concerning Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine)

LIMITS in the SEAS SERÍSI:

No: 26, Territorial Sea Boundary: Denmark–Sweden:

[http : // www.state.gov/documents/organization/61562.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/61562.pdf) (14.03.2008).

No: 32, Straight Baselines: Turkey:

[http : // www.state.gov/documents/organization/61548.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/61548.pdf) (14.03.2008).

No: 57, Territorial Sea Boundary: Canada–St Pierre and Miquelon:

[http : // www.state.gov/documents/organization/61505.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/61505.pdf) (14.03.2008).

No: 59, Territorial Sea Boundary: Soviet Union–Turkey:

[http : // www.state.gov/documents/organization/61501.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/61501.pdf) (14.03.2008).

No: 66, Historic Waters Boundary: India – Sri Lanka:

[http : // www.state.gov/documents/organization/615460.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/615460.pdf) (31.10.2009).

No: 83, Territorial Sea and Continental Shelf Boundaries: France–Spain (Bay of Biscay):

[http : // www.state.gov/documents/organization/61548.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/61548.pdf) (24.12.2009).

No: 96, Continental Shelf Boundary: Greece–Italy:

[http : // www.state.gov/documents/organization/58576.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/58576.pdf) (14.03.2008).

No: 113, Straight Baseline Claims: Djibouti and Oman,

[http : //www. state.gov/documents/organization/58382.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/58382.pdf) (11.12.2009).

No: 116, Straight Baseline Claims: Albania and Egypt,

[http : //www. state.gov/documents/organization/58230.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/58230.pdf) (14.03.2008).

No: 121, Straight Baseline and Territorial Sea Claim: South Korea

[http : //www. state.gov/documents/organization/57685.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/57685.pdf) (10.12.2009).

No: 122, Straight Baseline Claim: Thailand

[http : //www. state.gov/documents/organization/57973.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/57973.pdf) (17.10.2009).

No: 124, Straight Baseline Claim: Honduras

[http : //www. state.gov/documents/organization/57676.pdf](http://www.state.gov/documents/organization/57676.pdf) (10.12.2009).

III. DENİZ HUKUKU KONFERANSI TUTANAKLARI:

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: I, New York, 1975.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: II, New York, 1975.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: III, New York, 1975.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: IV, New York, 1975

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: V, New York, 1976

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: VIII, New York, 1978.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: X, New York.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: XI, New York, 1980.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: XII, New York, 1980.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: XIII, New York, 1981

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: XIV, New York, 1982.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: XV, New York, 1983.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: XVI, New York, 1984.

Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records
Volume: XVII, New York, 1984.

RESMÎ GAZETE VE TUTANAK DERGİLERİ:

24 Kanunuevvel 1929, No: 1379.

25 Kanunusani 1933, No: 2313.

25 Mayıs 1935, No: 3011.

25 Mayıs 1964, No: 11711

9 Ocak 1967, No: 12499.

13 Aralık 1974, No: 15091

20 Ocak 1981, No: 17226.

14 Mayıs 1981, No: 17340.

4 Kasım 1981, No: 17504.

29 Mayıs 1982, No: 17706

28 Şubat 1987, No: 19386

20 Ekim 1997, No: 23146

21 Temmuz 1998, No: 23409

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 29, Dönem: 1 Toplantı: 3, Sıra Sayısı: 156'ya 1. ek

Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 5, Birleşim: 88, 29. 4. 1982, Oturum: 1

Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, Cilt: 7, Birleşim: 105, 20.5.1982, Oturum: 1

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 29, Dönem: 1 Toplantı: 3, 10.4.1964, Birleşim: 88, Oturum: 1

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 29, Dönem: 1 Toplantı: 3, 15.5.1964, Birleşim: 88, Oturum: 1

Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi, Cilt: 20, Dönem: 1, Toplantı: 3, 15.5.1964, Birleşim: 74, Oturum: 1

Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt: 5, Yasama Yılı: 1, Sıra Sayı: 117

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt:6, Dönem: 4, Toplantı: 1, Sıra Sayısı: 53.

TBMM Tutanak Dergisi, 53 üncü Cilt Fihristi, Birleşim: 93 – 97, Dönem: 20, Yasama Yılı: 3, Sıra Sayısı: 572

GÜNLÜK GAZETE VE HABER SİTELERİ:

Hürriyet, 28 Ocak 1996

Hürriyet, 30 Ocak 1996

Hürriyet, 31 Ocak 1996

Hürriyet, 31 Aralık 2007

Hürriyet, 16 Aralık 2008

Hürriyet, 15 Aralık 2008

Hürriyet, 18 Kasım 2008

Hürriyet, 3 Ocak 2009

Cumhuriyet, 26 Ocak 1996

Cumhuriyet, 30 Ocak 1996

Cumhuriyet, 31 Ocak 1996

Cumhuriyet, 1 Şubat 1996

Cumhuriyet, 2 Şubat 1996

Cumhuriyet, 3 Şubat 1996

Cumhuriyet, 4 Şubat 1996

Cumhuriyet, 9 Şubat 1996

Cumhuriyet, 10 Şubat 1996

Cumhuriyet, 11 Şubat 1996

Cumhuriyet, 16 Şubat 1996

Cumhuriyet, 23 Şubat 1996

Cumhuriyet, 7 Ağustos 1996

Cumhuriyet, 16 Mayıs 1999

Milliyet, 6 Ekim 1998

Milliyet 16 Mayıs 1999

Sabah, 3 Mart 1997

Sabah, 29 Mart 2008

<http://arsiv.sabah.com.tr/2003/10/19p01.html> (01.12.2008)

Radikal, 3 Ocak 2009

<http://www.radikal.com.tr/1999/05/15/dis/03pla.html> (19.02.2009)

<http://www.radikal.com.tr/1999/05/16/dis/02tur.html> (19.02.2009)
<http://www.ntvmsnbc.com/news/407907> (17.09.2007)
<http://www.ntvmsnbc.com/news/376279.asp> (10.06.2006)
<http://www.ntvmsnbc.com/news/374812.asp> (29.05.2006)
<http://www.ntvmsnbc.com/news/374929.asp> (31.05.2006)
http://www.ekathimerini.com/4dcgi/_w_articles_politics_100002_03/01/2009_103505 (04.01.2009)
<http://stargazete.com/dunya/yunanlilar-turkiye-ile-barisci-birgelecek-istiyor-160307.htm> (07.01.2009)
<http://www.tanea.gr/default.asp?pid=2&ct=1&artid=4494749> (06.01.2009)
<http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=197679> (03.12.2008)
Zaman, 16 Şubat 1996
Vatan, 18 Kasım 2008

DİĞER İNTERNET KAYNAKLARI:

<http://www.mfa.gr/en-US/Policy/Geographic+Regions/South-Eastern+Europe/ Turkey/Turkish+claims/Imia+Case/> (13.09.2008).
[http://www.mfa.gr\(enUS/Policy/Geographic+Regions/SouthEastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Greek+Territorial+Waters+National+Airspace](http://www.mfa.gr(enUS/Policy/Geographic+Regions/SouthEastern+Europe/Turkey/Turkish+claims/Greek+Territorial+Waters+National+Airspace) (12.11.2008)
<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ayintarihi/1996/haziran.1996.htm>
(19.02.2009)
http://tsk.mil.tr/HABERLER_ve_OLAYLAR/3_Kara_Sulari_Ihlalleri/kara_sulari_ihlalleri_2009.htm (19.02.2009)
http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html (19.12.2008)
<http://www.mfa.gov.tr/17-aralik-ab-devlet-ve-hukumet-baskanlari-zirvesi-sonuclarinin-turkce-tercumesi.tr.mfa> (19.12.2008)
http://www.mfa.gov.tr/data/AB/mcb_tr.pdf (19.12.2008)
<http://www.mfa.gov.tr/data/AB/kob.pdf> (19.12.2008)
http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2005_ilerleme.pdf (19.12.2008)

http://www.mfa.gov.tr/data/AB/IlerlemeRaporu_8Kasim2006_TamamininCevirisi1.pdf (19.12.2008)

http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2007IlerlemeRaporu_Tr.pdf (19.12.2008)

<http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2008-ab-ilerleme-raporu.pdf> (19.12.2008)

http://www.mfa.gov.tr/data/AB/2009_Ilerleme_Raporu_Gayiresmi_Turkce_Tercume.pdf (18.04.2010)

<http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/europe.htm>
(01.01.2009)

http://www.dtic.mil//whs/directives/corres/20051m_062305/albania.doc
(30.12.2008)

BÜLTEN ve RAPORLAR:

İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni, 15–30 Eylül 1996.

İktisadi Kalkınma Vakfı Bülteni, 1–15 Ekim 1996

“Avrupa Birliği ve Türkiye” T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 5. Basım, 2002.

III. Deniz Hukuku Konferansı 2. Dönem (Karakas) Toplantısında Türkiyeyi İlgilendiren Konular Hakkında Rapor, 1975.

III. Deniz Hukuku Konferansı 3. Dönem (Cenevre) Dönemi Hakkında Rapor (İkinci Komisyon Konuları) 17 Mart–9 Mayıs 1975. Dışişleri Bakanlığı SİGM/SİMD/III, Aralık 1975.

Birleşmiş Milletler III. Deniz Hukuku Konferansı 8. Dönem Toplantısı (II. Bölüm), (New York, 16 Temmuz–24 Ağustos 1979) Dışişleri Bakanlığı ÇSİG/ÇDHD

ÖZET

Türkiye ile Yunanistan arasında birçok uyuşmazlık bulunmaktadır. Bu uyuşmazlıklardan bazıları, Ege Denizi ile bağlantılıdır ve deniz hukuku bağlamında hukuki boyutu bulunmaktadır. Kıta sahanlığı sınırlandırması ve karasularının genişliği, deniz hukuku ile ilgili başı çeken uyuşmazlıkları oluşturmaktadır. Türk-Yunan karasuları sorunundan bahsedildiği zaman, genellikle Yunanistan'ın karasularını 12 mile genişletme hedefi akla gelmektedir. Bununla beraber, Ege karasuları sorununun başka bir yönü bulunmaktadır. Bu, karşılıklı sahiller arasında karasuları sınırlandırmasıdır. Bu bağlamda, Türk anakara, ada, adacık ve kayalıkları ile Türk sahiline yakın olan Yunan adaları arasındaki mesafenin (tarafların mevcut 6 mil karasuları genişliği uygulamalarına göre) 12 milden az olduğu yerlerde, tarafların karasularını ayırmak için bir sınır çizmeleri gerekliliği bulunmaktadır. Diğer taraftan, Yunanistan, Ege'de karasuları sınırlandırmasının varlığını iddia etmektedir. Buna göre, Ege Denizi'ndeki karasuları sınırları, ahdi ve örfi olarak eşit uzaklığa dayanmaktadır. Yunan iddiasına göre, Boğazönü Adaları ve Saruhan Adaları ile Türk anakarası arasındaki karasuları sınırı, orta hatta dayanmaktadır ve karşılıklı olarak kabul edilmiştir. Görüldüğü gibi Yunanistan, bu sektörde karşılıklı sahillerdeki karasuları sınırlandırmasının orta hatta dayandığını ve taraflarca örf ve adet hukuku bağlamında kabul edildiğini iddia etmektedir. Yunan iddiasına göre, Menteşe Adaları ile Anadolu sahili arasındaki karasuları sınırlandırması 4 Ocak 1932 tarihli Ankara Andlaşması ve 28 Aralık 1932 tarihli andlaşma ile yapılmıştır. Zikredilen belgeler, Türkiye ile İtalya arasında imzalanmıştır. İtalya, 10 Şubat 1947 tarihli Paris Barış

Andlaşması ile Menteşe Adalarını Yunanistan'a bırakınca, Yunanistan bu belgelere halef olmuştur.

Zikredilen Yunan iddialarının hukuki bir temeli bulunmamaktadır. İlk olarak, kuzey ve merkez sektöründeki karasuları sınırlandırmasını örf ve adet hukuku bağlamında orta hatta dayandıran iddia hukuken geçerli değildir. Zira, tarafların bu bağlamda *opinio juris*leri mevcut değildir. Bilakis, tarafların orta hattı tanımadıklarını gösteren uygulamaları bulunmaktadır. Bunun gibi, bazı Türk yetkilileri, müteaddit defalar Ege Denizi'nde karasuları sınırları bulunmadığını beyan etmişlerdir. İkinci olarak, güney sektöründeki karasuları sınırlandırmasını bazı belgelere dayandıran iddia da hukuken geçerli değildir. Ankara Andlaşması Meis çevresindeki dar bir alan için bir çizgi çekmiş ve karasuları sınırı çizmiştir. Fakat, sözde 28 Aralık 1932 "Andlaşması", ne bir andlaşma ne de Ankara Andlaşması'nın ekidir. Sadece bir tutanak ve bir andlaşmanın hazırlık çalışmasıdır. Bununla beraber, onaylama için gereken hukuki sürecin Türkiye tarafından işletilmemiş olması ve Milletler Cemiyeti Sekreteryasına tescil ettirilmemiş olması nedeniyle, bağlayıcı bir belge değildir. Böylece, hukuken geçerli değildir ve bağlayıcı bir gücü yoktur. Sonuç olarak, 28 Aralık 1932 tarihli Toplantı Tutanağı ile çizilen çizgi, hukuken geçerli değildir ve Türkiye ile Yunanistan'ın karşılıklı sahilleri arasındaki yegane sınır Meis ve çevresindeki alanda bulunmaktadır. Bu sınır da Ege Denizi'nde değil, Akdeniz'dedir.

Şu halde Ege Denizi'nde karşılıklı sahillerde karasuları sınırlandırması yapılmadığı açıktır. Taraflar, karasularını ayırmak için, karasuları sınırlandırması

yapmak zorundadır. Karasuları sınırlandırmasını düzenleyen kural, Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 15. maddesidir. Maddeye göre, sınırlandırma andlaşma ile yapılır. Eğer andlaşma bulunmuyorsa, sınırlandırma için üç yõteme yer verilmiştir. Bunlar, eşit uzaklık, tarihi haklar ve diğler özel şartlardır. Andlaşma dışındaki maddede yer verilen diğler yöntemler aynı hukuki etkiye sahiptir. Bir başka ifadeyle, andlaşma dışındaki yöntemler arasında bir hiyerarşi yoktur. Özel şartlar klozunun maddeye ithalinin temel amacı, hakça ilkeleri tatmin etmektir. Sınırlandırma alanında adaların varlığı, tipik bir özel şarttır. Devlet uygulamaları ve uluslararası yargı organlarının kararları, adaların karasuları sınırlandırmasına etkilerini hakça ilkeler bağlamında değerlendirmektedir. Bazı örneklerde adalara tam etki, bazılarında ise yarım etki verilmektedir. Bazı örneklerde ise küçük ada ve kayalıklar, nazara alınmamaktadır. Ege Denizi, tüm denize dağılmış çok sayıda adadan oluşmaktadır. Bunlardan bazıları Türk anakarasına çok yakındır. Bu nedenle, Yunanistan kendi adaları ile Türk anakarasının karşılıklı sahilleri arasında orta hattı dayatamaz. Ege'nin eşsiz coğrafi gerçekleri karşısında, Türkiye hukuken orta hattı kabul etme yükümlülüğü altında değildir. Türkiye özel şartlar uygulamasını ileri sürme yetkisini haizdir. Diğler taraftan, Türkiye eğer isterse, orta hattı kabul etme yetkisini haizdir. Fakat bu bir hukuki yükümlülük değildir.

Sonuç olarak, taraflar karşılıklı sahillerde karasularını sınırlandırmak için bir anlaşmaya ulaşmalıdır. Müzakere sürecinde adalara ilişkin nasıl bir işlem yapacaklarına karar vereceklerdir. Bu bağlamda devlet uygulamaları ve uluslararası yargı organlarının kararlarını göz önüne alabilirler. Eğer bir anlaşmaya ulaşamazlarsa, uyuşmazlığı bir uluslararası yargı organına sunmaları mümkündür.

ABSTRACT

There are many disputes between Turkey and Greece. Some of these disputes connect with Aegean Sea and have legal dimension in the context of law of the sea. Delimitation of continental shelf and breadth of territorial sea constitute leading disputed factors on law of the sea. When mentioned about Turkish–Greek territorial sea problem, generally, Greece’s aim of extending its territorial sea up to 12 miles comes to the mind. Although, Aegean Territorial sea problem has another aspect. This is delimitation of territorial sea between opposite coasts. In this context, where the distance between the Turkish mainland or islands, islets and rock and the Greek islands that close to Turkish coasts is less than 12 miles, (according the parties present 6 miles practice of breadth of territorial sea) there is a necessity to draw a line for seperating the territorial sea of parties. On the other hand, Greece claimed that there is an existing territorial sea delimitation in the Aegean Sea. Accordingly, territorial sea boundaries in the Aegean Sea are based on the principle of equidistance either conventionally or customarily. According to the Greek contention the territorial sea boundary between Thrace islands and east Sporad islands and opposite Turkish main coast is based on median line, and this is mutually recognized. As can be seen clearly that, Greece claimed that, in this sector, delimitation of territorial sea between opposite coasts is based on median line, which is recognized by parties in the context of customary rules. According to the Greek contention, territorial sea boundary between Dodecanese islands and Anatolian coast established by the Ankara Convention dated 4 January 1932 and the agreement of 28 December 1932. Aforementioned documents were signed between Turkey and Italy. When Italy

ceded Dodecanese islands to Greece under the terms of Paris Peace Treaty of 10 February 1947, Greece succeeded these documents.

Aforementioned Greece contentions has no legal basis. Firstly, the contention about territorial sea delimitation in the North and Centre sector, that is being based on median line in the context of customary rules, is not legally valid. Because, parties have no *opinio juris* in this context. On the contrary, there are practices of parties, which indicate that they do not recognize the median line. Likewise, some Turkish officials repeatedly affirm that, there is no territorial sea boundary in the Aegean Sea. Secondly, the contention about territorial sea delimitation in the South sector, that is being based on some document is not legally valid, as well. Ankara Agreement has drawn a line in the vicinity of Megisti and for this narrow area, it has established a territorial sea boundary. However, so-called 28 December 1932 “Agreement” is neither an agreement nor an appendix of Ankara Convention. It is just a proces verbal, and a preparatory work of an agreement. Although, it is not a binding document, because legal ratification procedure had not been proceed by Turkey and it had not been registrated to the League of Nation Secretariat. So that, it is not legaly valid and has no binding force. Consequently, the line had been drawn by 28 December 1932 proces verbal is not legally valid, and the sole territorial sea boundary between opposite coasts of Turkey and Greece is existing in the Megisti and surrounding area. This boundary is in Mediterranean, but not in Aegean Sea.

Then, it is clear that delimitation of territorial sea between opposite coasts in the Aegean Sea had not been made. Parties have to make territorial sea delimitation in order to separate their territorial waters. The rule regulating delimitation of territorial sea is article 15 of Law of the Sea Convention. According to the article, delimitation is made by agreement. Whether there is no agreement, there are three methods for delimitation. These are equidistance, historic titles and other special circumstances. Except agreement, the other methods that mentioned in the article have same legal effect. In other words except agreement, there is no hierarchy between other methods. The main aim to import special circumstances clause to the article is to enjoy equitable principles. Existing islands in the delimitation area is a typical special circumstance. State practice and *dictum* of international judicial bodies considered the effects of islands in the delimitation of territorial sea in the context of equitable principles. In some instances, full effect, in some instances partial effects are given to islands. In some instances small islands or rocks are disregarded.

Aegean sea is composed of numerous islands scattered the whole Sea Some of them are very close to Turkish mainland. Thus, Greece is not able to impose median line between opposite coasts of its islands and Turkish mainland. On the basis of the facts of Aegean unique geograpy, Turkey is not legally under the obligation of accepting median line. Turkey is entitled to assert practice of special circumstances. On the other hand, Turkey is entitled to accept median line, whether she wishes. However it is not a legal obligation.

Consequently, parties have to reach an agreement in order to delimit their territorial sea between opposite coasts. In the negotiation process, they will determine how to treat islands for delimitation of territorial sea. In this context, they will be able to take into account of state practices and *dictum* of international judicial bodies. Whether they will not be able to reach an agreement, they should submit the dispute to an international judicial body.